

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

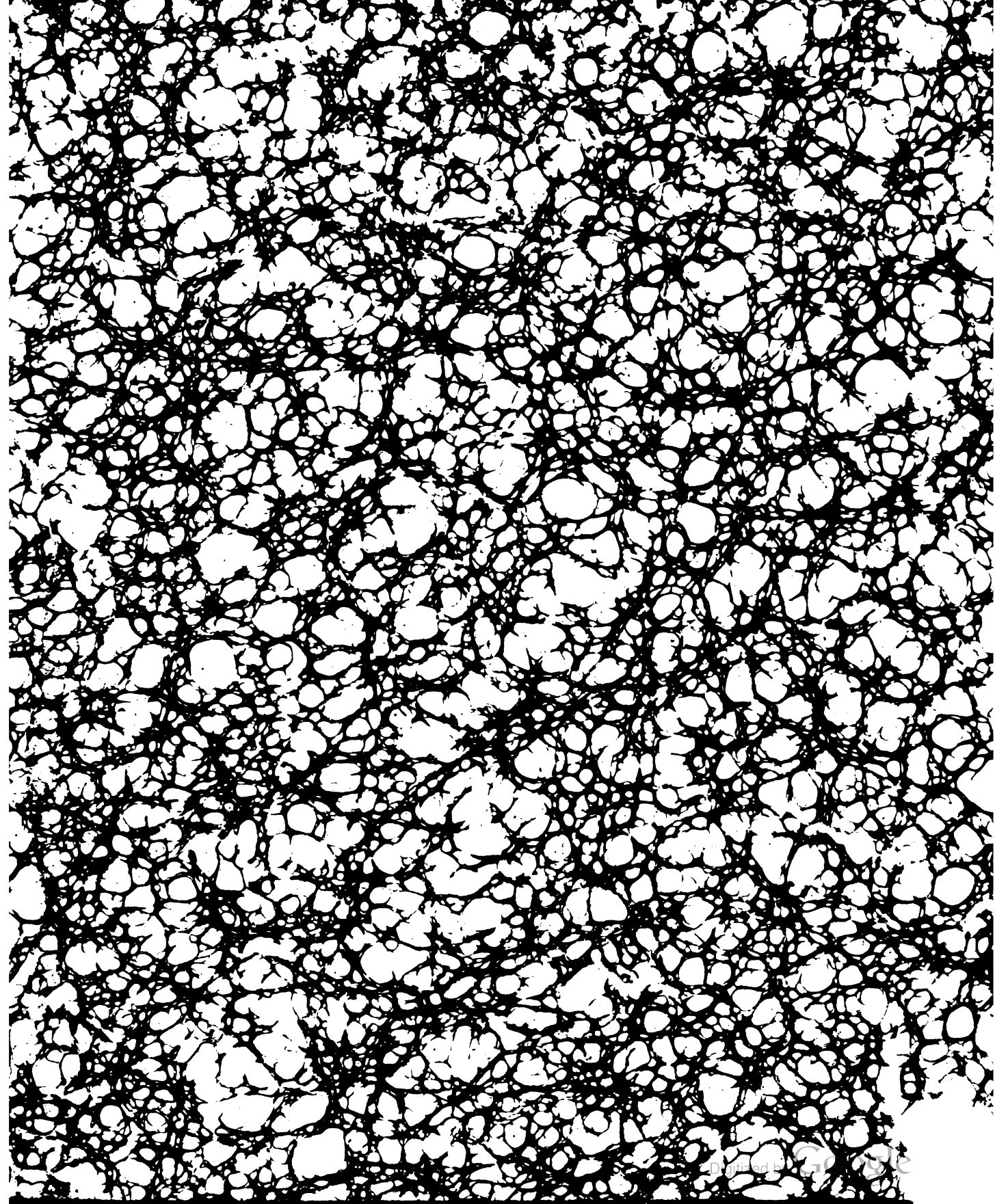

*Gisb. Cuperi Harpocrates, sive explicatio
imagunculae argenteae perantiquae; ...*

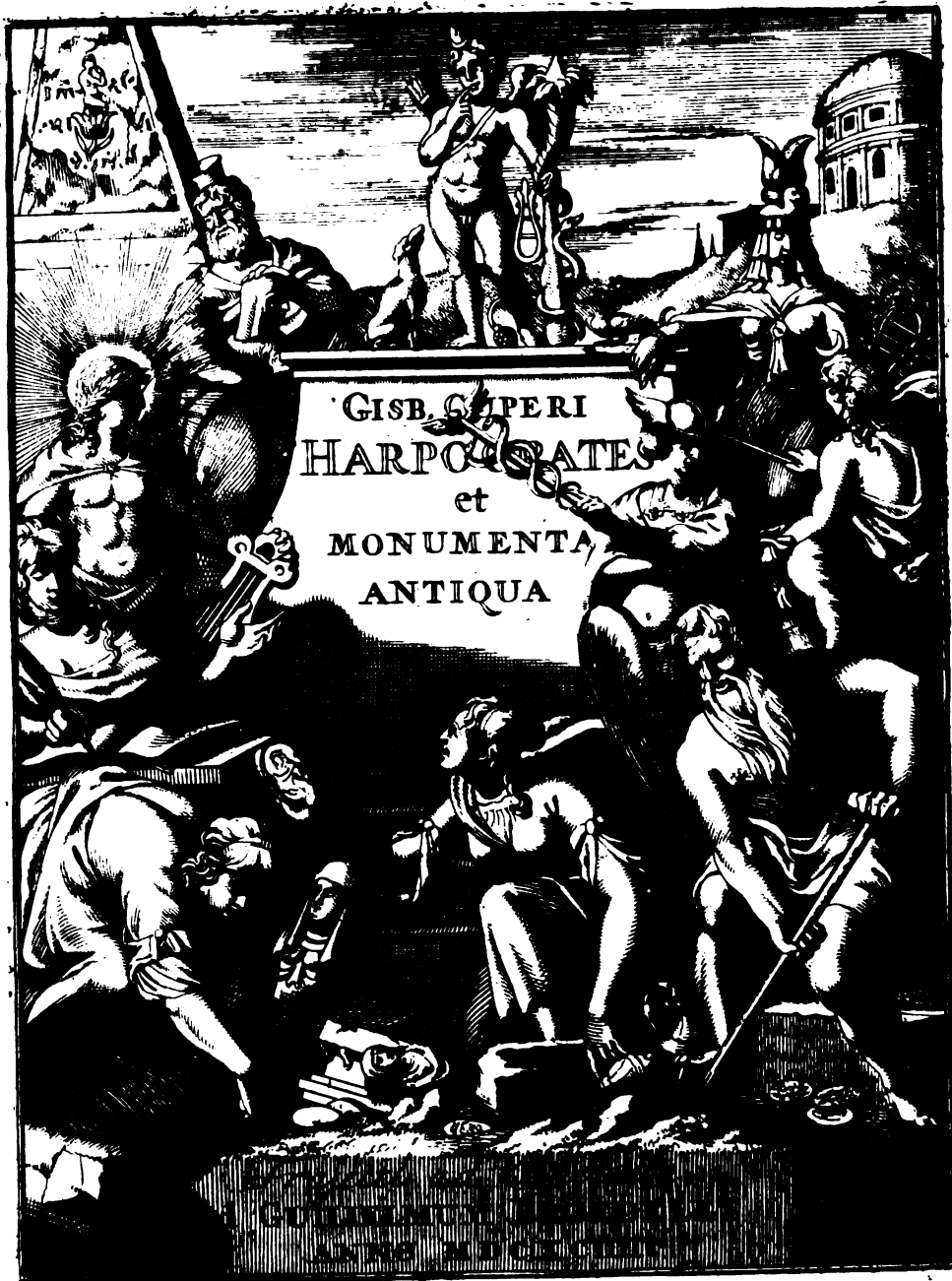
Gisbert Cuper, Etienne Le Moine

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

A. 1114

GISB. CUPERI HARPOCRATES,

SIVE

*Explicatio imaguncule argenteae perantiquae; quae
in figuram Harpocratis formata representat*

S O L E M.

EJUSDEM

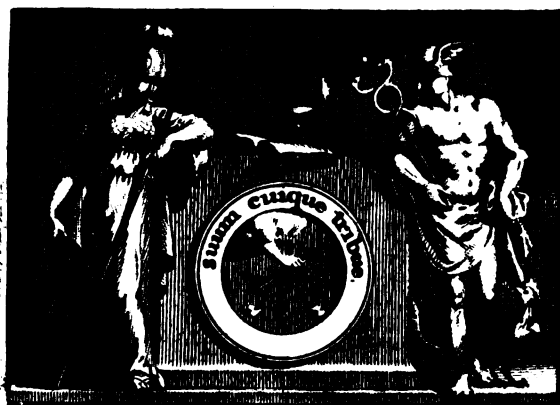
MONUMENTA ANTIQUA

INEDITA:

Multi Auctorum loci, multae Inscriptiones, Marmora, Nummi, Gemmae, varii ritus, & Antiquitates in utroque Opusculo emendantur & illustrantur.

Accedit STEPHANI LE MOINE

Epistola de Melanophoris.

TRAJECI ad RHENUM,

Ex Officina **GUILLIELMI BROEDELLET.**

M DC XCIV.

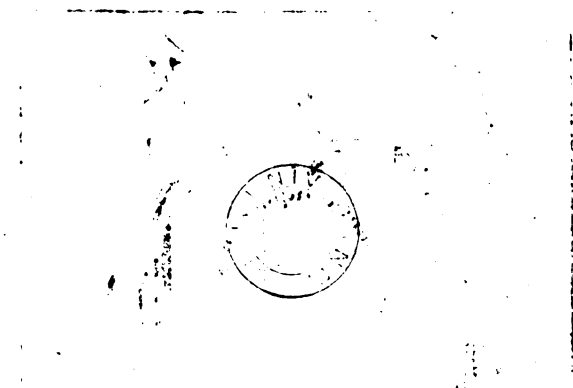
THE JOURNAL

OF THE

ROYAL SOCIETY

OF LONDON

AND THE

1859

GISBERTI CUPERI HARPOCRATES.

ARPOCRATI, quem ante decem annos luce donavi publica, iterum admovi manus, ornatoremque eum & comptiorem reddere conatus fui. Nam, ut vulgo dici solet, dies diem docet, & vix manus extrema ejusmodi lucubrationibus accedit; quin novis, quæ quotidie pulcherrima vel e terræ visceribus eruuntur, vel gazophylaciorum liberata custodiis publicantur monumenta, magis magisque jam edita illustrari possint. Ea quin etiam elegantis argumenti fertilitas & fecunditas est, ut, simul hoc stadium ingressus fui, facile perspexerim, propediem mihi de alia editione cogitandum esse. Joannis Smetii, Viri domestico exemplo antiquarum rerum studiosissimi, & mysteriorum divinorum apud Noviomageneses interpretis dignissimi, Musæum HARPOCRATES argenteus exornat. Est enim imago puerilis tota fere nuda, nisi quod ventris & lateris sinistri pars veletur veste, quæ ex zona humero dextro imposita dependet: Capiti imponitur flos loti: a tergo habet alas & pharetram: manus dextræ digito indice premit vocem, & silentia suadet: ex brachio dextro fitula pendet: circa sinistrum lacertum serpens volvitur; manu eadem tenet clavam nodosam, quam spiris suis idem serpens, cui

A anser,

anser, ut videtur, additur, jungit: a dextro pede sedet cuniculus sive lepus, a sinistro accipiter vel alia avis. Cum animadverterem mira hoc ænigmate denotari, & varia nobis ob oculos poni Ægyptiorum mysteria; recte me facturum arbitratus sum, si diligentiori illud examine excuterem, & inquirerem quid sibi tandem ejusmodi & tam varie ornata imaguncula velit. Neque enim verosimile mihi videbatur, absque ullo consilio res diversas adeo conjunctas esse, ad ornandum puerulum, qui labia digito premit; cuiusque ec̃typum, uti ad me missus fuit olim, exhibeo:

Elegantissime certe imaguncula elaborata est, cujus formam satis superque docere puto, illam antiquam, notam Hieroglyphicam, atque adeo Ægyptiorum, quorum superstitio orbem Romanum pervasit tandem, numen esse. Scilicet HARPOCRATES nobis ante oculos ponitur, non silentium tantum digito suadens, verum SOLIS imaginem referens; ad quem ut plerique dii, ita & ille a vesanæ religionis cultoribus relatus est. Hoc ut clare doceam, ab ipso dei nomine, & natalibus, quæque circa eos narrantur accidisse, portentis incipiam; & quasi per gradus & articulos ad ea, quæ symbolum hoc SOLIS nos docet, ascendam. HARPOCRATES igitur in inscriptione veteri apud Gruterum, & Sertorium Ursatum; in alia apud antiquariæ itidem rei peritissimum virum Jac. Sponium in Itiner. & Ignotorum Deorum Aris HARPOCRATES, & Cassiodoro, verbis paulo post laudandis, HARPOCRAS vocatur: videantque eruditi num in vocibus *Alpoca* & *Alpocatis* in Notis Tyronis & Senecæ, ut inscribuntur, Harpocratis nostri nomen lateat; in quibus etiam non ita multo post celebrantur *Isis* sive *Isis*, *Sirapis*,

Sirapis, Isis & Serapis, Anubis, Adobis, & Obseris, sive Adonis & Osiris. Habebatur filius Isidis & Osiridis, qui cum ea, post mortem, ut nugantur, rem habens genuit ἡλιόμνηον (ex qua voce male Gyraldus, uti notavit Xylander facit *Heliotomenum* fratrem Harpocratis) ἢ αἰθινῆς τοῖς κάτωθεν γούσις, *infantem ante completos menses & debilem inferioribus membris*; teste Plut. lib. de Iside & Osiride : Nec satis habuerunt parentes nobis enarrare; verum etiam in tempus natale inquisiverunt; quod nonnulli censebant esse πρὸς τροπὰς χειμῶνος. Nam scribit idem quosdam velle Osirin sepeliri, quando semen terra occultitur, & rursus apparere, quando pullulare incipit : ideo Isin, cum se sentiret gravidam, appendisse sibi phylacterium, sexta die mensis Paophi; & peperisse circa solstitium hybernum τὸν Ἀρποκράτην ἀτιλῇ καὶ νεαρὸν, ὃν τοῖς προανδύσι καὶ προβλαστάνυσσι, *imperfectum ac recensentem, quod tunc primi flores & germina incipiant pullulare*. Et amuletum quidem illud si interpretari volueris, significare φωνὴν ἀληθῆν *vocem veram*; præterea lentium, vel leguminum Harpocrati obtulerunt primitias : διὸ καὶ φακῶν ἀπὸς φυομένων ἀπαρχὰς ὀπιφέρουσιν; & quidem mense Mefore dicentes, γλῶσσα τύχη, γλῶσσα δαίμων, *lingua fortuna, lingua genius* : puerperii quoque diem celebrabant post æquinoctium vernum : ταῖς ἡμετέρας ἡμέρας ἑορτάζοντες τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν; quæ omnia in libello laudato Plutarchus nos docet. Amissum hunc filium Isis quæsiuit, & tunc vela navium excogitavit, eoque nomine PELAGIAM cognominari in lapide apud Gruterum vetusto, censent eruditi : Hyginus fab. ultima; *Velificia primum invenit Isis. Nam dum quærit Harpocratem filium suum, rati velificavit*. Cassiod. lib. v. Variarum c. 17 : *Hoc (velum) Isis rati prima suspendit, cum per maria HARPOCRAN filium suum audaci sæmina pietate perquireret*. In nonnullis editionibus scribitur *Aposhran*, vel *Apocren*, alique hæc verba laudantes reponunt, *Harpocratem*; sed ego malui minimum a vulgata lectione recedere, quia hoc nomen alterius contractio est, & Suidæ Ἀρπακρῆς quidam Ægyptius Ammonii familiaris memoratur : non secus ac in Ins. 5. p. DCCCL. Gruteri M. LOLLIUS. ARPHOCRAS. Sic ex Antipatro *Antipas*, ex Alexandro *Αλεξᾶς*, ex Rufino *ῤεφᾶς*; ex Apollonio *Απολλᾶς*, ex Theodoro *Θεόδω*, notante Vossio V. Cl. lib. 4. Instit. Orat. cap. 1. sect. 5. deducuntur. Alii scribunt Isidem quæsiuisse Orum; haud vanum indicium Orum

& Harpocratem eundem esse. Nam & ille Isidis & Osiridis filius dicitur Diodoro Siculo atque Plutarcho ; & quidem Epiphanius c. 106. Ancorati tradit Isidem Ὠρον ἑνα παῖδα *unicum filium* genuisse ; sed eum germanum suum patrem monstrare non potuisse ; nec docere propter infame adulterium Isidis , num Osiris , an vero Typhonis filius haberetur. Plutarchus lib. De Iside , quod utique notandum , scribit , ἔτι τῶν θεῶν ἐν γαστρὶ τῆς Ρέας ὄντων , ex Iside & Osiride , qui scilicet Rheæ etiam in utero versabantur , natum esse Apollinem ; illaque fabula significari , antequam hic mundus conspicuus fieret , & materiam forma perficeret , naturam sibi ipsam imperfectionis consciam , primum ortum edidisse ; διὸ καὶ τὸν θεὸν ἐκεῖνον ἀνάπτηρον ὑπὸ σκοτῷ γενέσθαι , καὶ πρεσβύτερον Ὠρον inde *Deum illum tenebris in tenebris natum esse , & seniore Orum appellatum ; quod non mundus erat , sed mundi imago & species ; Orum autem ipsum* (de quo nempe in præcedentibus egerat ,) ὡσεὶ μένον *esse καὶ τέλειον , finitum & perfectum*. Ubi quod seniore Orum scribit fuisse ἀπήρατον , certe Harpocrati nostro convenit. Eandem de seniore Oro fabulam etiam alibi libro eodem narrat ; ἴσιν ὃ καὶ ὅστις ἐρωῶντας ἀλλήλων , καὶ πρὶν γενέσθαι καὶ γαστρός ὑπὸ σκοτῷ εὐεῖναι. ἔνιοι δὲ φασὶ καὶ τὸν Ἀρήπειν ἔτω γενέσθαι , καὶ καλεῖσθαι πρεσβύτερον Ὠρον ὑπὲρ Αἰγυπτίων , Ἀπόλλωνα δὲ ὑπὸ Ἑλλήνων : *Isidem & Osiridem matris impulsos amore , antequam ex alvo matris exirent , in tenebris corpora miscuisse. Ac sunt qui sic natum putant Aruerin , & ab Aegyptiis seniore Orum , a Grecis Apollinem nuncupatum*. Patrem præterea Ori celebrat Nigidius in sphaera Barbarica apud Servium ad 1. Georg. 19 : *Sub Virginis signo Arator , quem Orona Aegyptii vocant : quod Oron Osiridis filium ab hoc* (dubito , num rescribi debeat ab hac , ut ad Virginem referatur) *educatum dicunt : & , quod inservit illustrando Servio Orionis stellam , esse ἱερὸν sidus Ὠρου* tradit Plutarchus libro toties laudato. Epiphanius lib. 3. adversus Hær. memoriæ mandat , senes in civitate Βουφῆ nutrire , vel nutricis in modum tractare *Harpocratem* , eos πρὸς τῇ ἱερομνησίᾳ τὰς φαντασιώδεις τῷ Ὠρῷ ἐνδυσιόσους ἐπιτελεῖν , *initio mensium vel calendis ex visione vel imaginatione ortos instinctus & afflatus peragere a demone coactos ; tuncque cives universos , ac vel decrepitos senes cum adolescentibus iisdem moribus predictis , ac reliquis jam tum ab ipsa pubertate ætatis sacerdotes τῷ αὐτῷ Ὠρῷ δῆδιν καὶ Ἀρποκράτῃ , Ori videlicet & Harpocrati , deonso capite ,*

pise, singulos circumtulisse impudenter *δολικὸν ὄμα* & *ὀπικατίρα* &
ἡ παιδαγωγὸς σῆμα, *servile*, & *abominandum ac puerile signum*.
 Certe diligentissimus Mensæ Isiacæ interpretes ut & Gyraldus ex his
 Epiphanii verbis docent Buti senes sacerdotes ad instar nutricum
 Orum seu Harpocratem gestare circumcursantes: & Tristanus Tom.
 1. p. 605. arbitratur, Horum, qui sol habebatur, & Harpocra-
 tem eundem Ægyptiis deum esse. Et quanquam particula copula-
 tiva καὶ apud Eusebium videatur distinguere Orum & Harpocra-
 tem, & Isis eum vivo, hunc mortuo conjuge Osiride narretur pe-
 perisse, tamen hæc numina non absque ratione eadem esse existi-
 mantur, cum quia Diod. Siculus lib. 1. scribit Isidis filium *Orum*
Titanum insidiis oppressum & *ἐν ποταμῷ ἐν τοῖς ὕδασι* & *ἐν τοῖς ὕδασι* &
in aquis inventum (proindeque *quasitum*, ut de Harpocrate scri-
 bunt Hyg. & Cassiodorus) immortalem reddita anima factum;
 tum quia Plutarchus libro de Is. & Osir. memorat, *Orum nutritum*
esse a Latona in paludibus circa Bium, quia *aquosa & irrigua*
terra maxime educit exhalationes, quibus *siccitas restringitur*: quod
 Harpocrati ad amissum, uti ex sequentibus patebit, convenit; &
 quia tam parum sibi in fictionibus suis constabant Ægyptii, ut
 etiam ipsum Osirin, fecerint maritum, fratrem & filium Isidis,
 quemadmodum testatur Porphyrius apud Eusebium lib. 3. Præpart.
 c. xi. extremo. Orum autem Apollinem vel solem esse clare enarrant
 Herod. 2, 144. Ælianus, 10, 14. Julianus Imperator Orat. 4. Ho-
 rapollo, lib. 1. c. 17. Plutarchus libro de Iside, Eusebius & Por-
 phyrius apud eundem l. 3. c. 6, & 11. Præparationis, alique. Nec
 diversa nos docet Macrobius 1, Saturn. 20. *Apud eosdem* (Ægy-
 ptios) *Apollo, qui & Sol, HORUS vocatur, ex quo & hora vi-*
ginti quatuor, quibus dies noxque conficitur, nomen acceperunt, &
quatuor tempora, quibus annuus orbis impletur, hora vocantur. Et ne
 dicam eruditione præstanti viros nomen *Hori* ab Hebraica voce, quæ
 lumen vel lucem significat, derivare, Herodotus 2, 156. & ex eo
 Athenagoras narrant Apollinem vel Orum & Dianam sive Bubastin
 Dionysi & Isidis vel Osiridis & Cereris liberos esse: & Diod. Si-
 culus lib. 1. scribit Isidem invenisse immortalitatis pharmacum, eo-
 que filium Orum a Titanibus occisum in vitam reduxisse & immor-
 talem reddidisse, Orumque interpretari Ægyptios Apollinem, qui
πῶς ἰατρικῶν & πῶς μαθητικῶν a matre edoctus, oraculis & medicis

artibus de hominibus bene meritus sit. Male, ut hoc obiter moneam, Tristanus ex his Diodori verbis, Isidem Oro mammam dedisse atque ita reddidisse ἰσίδαν, ejusque rei in memoriam vasculum aureum in modum papillæ rotundatum, de quo lacte, Apulejo teste, libabant, in Isidis pompa fuisse circumlatum, docet. Nam licet Mercurius fingatur educatus uberibus Junonis, atque ita immortalis esse factus, uti scribunt Mart. Capella l. 1, & 2, Hyginus lib. 2. Poet. Astron. & Albricus Philosophus cap. 11: licet Nonnus lac Junonis appellet ἰεὺς ἐν βάθρῳ μύγῃ προσηγῆταιαν Ὀλύμπου δινάμιν γούτταν, quæ ducit ad cælum; eademque rogetur, ut velit Baccho βατὸν διδῆρα facere; nihil tamen simile de Iside narrat Diodorus; sed memoriæ tantum mandat eam ἀθανασίας φάρμακον invenisse; eoque filium Orum immortalem reddidisse; quod certe ex poculo, vel absque illo hauriri poterat, quomodo Philologia a Martiano Capella fingitur ebibisse immortalitatis poculum, quod erat quadam globosa animataque rotunditas. Si igitur Horus idem est cum Harpocrate, constare utique arbitror, hunc etiam Solem referre; quod si forte aliquis probare nolit, malitque distinguere hæc numina; ex iis tamen quæ sequuntur, perspiciet veteres Harpocratem censuisse solem esse. Nam, uti ex gemmis constat, loto insidet frequenter; & Ægyptios infantem ita depinxisse, cum orientem solem exprimere vellent, docet Plutarchus libro de Iside & Osiride; quod non factum, uti arbitratur Tristanus, Tom. 1. pag. 604. quia putabant solem ex loto natum esse, sed quia oriens sol ex humidis accenditur, uti illius verba inspicienti vel obiter patebit: ἐστὶ τὸν ἥλιον, αἶτ, ἐκ λώτῃ νομίζουσι βρέφος ἀνιχεῖν νεόγνον, ἀλλ' ἔτιως ἀναβλῆν ἡλίου χράφουσι, πλὴν ἐξ ὑγρῶν ἡλίου γινομένῳ ἀναψιν ἀνιπτόμενοι. Nam & idem in libro, *Cum Pythia non reddat oracula carmine*, illud fieri scribit, quia sol exhalationibus ali credebatur, idque ex sententia Scirapionis, rationem reddentis, quare Delphis ad radicem palmæ a Corinthiis dedicatæ, ranæ & hydri cernantur: *Serapio cum dixisset, innuisse opificem, solem nasci & ali ex humore & exhalationibus, sive Homerum is audivisset canentem,*

Fam stagnum exorients phæbea relinquit amantem.

Lampas. —

εἴτε Αἰγυπτίους ἰωρακῶς δρχλῶ ἀναβλῆς παιδίον νεογνὸν χράφοντες ἐπὶ λωτῇ καθεζόμενοι: *sive Ægyptios vidisset ortum solis exprimere puerulo,*

H A R P O C R A T E S.

7

lo, qui loto insidet. Estque apud celebres antiquarios nummus elegans Antonini Pii, in quo puerulus sinistra manu caulem, ut videtur, loti vel aliam rem tenens, dextra ori fere admota silentium suadens, Harpocratis indubitatum indicium, in loto sedet, uti ex ectypo clarius patebit :

In Basilidianorum quoque amuletis (quibus aliquam saltem melucem daturum arbitror, licet ea neminem intelligere, nisi qui faciendacuravit, & frustra illis interpretandis operam dari scribat in epistolis Illustris Scaliger) apud Chifletium Harpocrates digitis os premeus & flagellum vel stimulum tenens supra lotum sedet, vel illi insistit, uti ex gemma quam adjicere visum fuit, apparet:

Quo

Quo'schemate nihil aliud quam solem denotari persuasus sum. Basilides enim impietatis & errorum abominandorum scholam, secretorum mysteriorum simulatione Alexandriae in Ægypto aperuit; quemadmodum ex historia Ecclesiastica, & ipsis amuletorum, notante maximo Salmasio libro de annis Climactericis, inscriptionibus constat: & puto infamem illum hæreticum soli, præ cuius numine alii dii tunc temporis fere sordebant, in varias, quibus ab Ægyptiis colebatur, mutato figuras, phylacteriis suis indito vim propulsandi pericula & conservandi adscripsisse. Certe puerulus, qui in gemmis laudatis conspicitur, & instar Harpocratis digito labia comprimit, sol est. Nam loto primum insidet; perque ejusmodi schema Solem eos repræsentasse docet præter laudatos auctores Jamblichus Sectionis VII. cap. 2. de Myst. Ægypt. ubi multus est in explicanda hac nota hieroglyphica, scribitque inter cetera ὁ θεὸς λατρεῖ καθ'ἑαυτὸν significare Deum id est Solis, qui ita per excellentiam vocatur, eminentiam & potentiam μὴ φανερὰν μηδ'αμῶς τῆς ἰλύσεως, & ἡγεμονίαν τοῦ ἐν τῇ ἐμπύκνῳ ἐνδεδεικνύμενος: deinde radiis ornatur in illis non secus ac in aliis gemmis, Solis itidem indubitatum signum; notissimi sunt Mantuani Vatis versus,

— — — — — cui tempora circum
Aurati bis sex radii fulgentia cingunt
SOLIS auri specimen — — — — —

quo pertinet apud Artemidorum in Oneirocritico, quendam somnari solem se factum, & undecim radiis conspicuum per forum ingredi. Flagellum præterea idem suadet; quod si non in gemma quam exhibui (quippe in qua potius cerni videtur instrumentum, quale gerunt in Pignorii mensa Isiaca & in nummis Melitenis apud Abelam & Sponium vel idem Harpocrates, vel diversa ab eo Ægyptiorum numina,) attamen in aliis multis loto insidens tenet Deus; non secus ac sol in Elagabali, Alexandri Severi, Gallieni, aliorumque Augustorum nummis, cum inscript. ORIENS AUG. & SOLI COMITI: & in Basilidis variis gemmis apud Chiffletium. Neque certe alius habitus decebat Deum, qui instar aurigæ currum agitare necesse habebat; prout a Prudentio describitur libro contra Symmachum primo:

Hoc sidus currum, rapidasque agitare quadrigas
Commeni, & RADIOS capitis, & VERBERA DEX-
TRÆ

Et

*Et frenos, falerasque, & equorum pectora anhelæ
Aeris inanrati, vel marmoris, aut orichalci
Fusserunt nitido fulgere polita metallo.*

Artemidorus lib. 2. Onecr. c. 36. memoriæ mandat, *solem, non qualis est, sed qualis ab hominibus esse putatur, exulw' ἵχον & ἰνιόχῃ, habitu aurigæ ornatum*, in somnis visum, bonum portendere athleticis, peregrinari cupientibus & aurigis. Et hinc Macrobius lib. Sat. 1. cap. 23. conjecturatur, Jovem Assyriorum eundem cum Sole esse: *Hunc vero, ait, eundem Jovem Solemque esse, cum ex ipso sacrorum ritu, tum ex habitu dignoscitur. Simulacrum enim aureum, specie imberbi instat dextra elevata cum FLAGRO in AURIGÆ modum: laeva tenet fulmen & spicas, quæ cuncta Jovis Solisque consociatam potentiam monstrant.* Nec aliam ob causam Harpocratem nostrum parili habitu, in alia gemma exhiberi cum stella & leone arbitror;

Nam leo Soli est dicatum animal; hicque radiatus occurrit in nummo Juliae Domnae a Leontopolitis percusso: in alio Caracallæ radiatus fulmen tenet, apud Tristandum; & in annulo LXIII. Gordiani, globum, nullam aliam ob causam, quam quia sol orbem terrarum radiis suis illustrat, eumque a gentilibus regere dicebatur: & in gemma, quam se possidere testatur Smetius in Antiq. Noviomagensibus, cernitur cum spica, quia sol omnes res calore suo producit. Præterea leo quia, teste Æliano, *ἀγαν πυρώδης ἐστίν*, ab Astrologis Ægyptiis domicilium solis constitutus est; eandem

B

que

que ob causam, uti legere licet apud magni Etymologici auctorem, Grammatici censuerunt eum ἰλειήτην vocari, ὡς τὸ πλὴν ἰλῶ πλὴν θιγ-
μότητος. Exstant hanc in rem verba Macrobij lib. 1. Sat. Serm. c. 21.
elegantia, quæ, licet longiuscula sint, adscribere tamen non gravabor:
*Ægyptii animal in Zodiaco consecraverunt ea cæli parte, qua maxime
annuo cursu sol valido effervet calore; leonisque inibi signum domicilium so-
lis appellant; quia id animal videtur ex natura solis substantiam ducere:
primumque impetu & calore præstat animalia, uti præstat sol sidera, vali-
dusque est. leo pectore in priore corporis parte, ac degenerat posterioribus
membris. Aequè solis vis prima parte dici ad meridiem increscit, vel
prima parte anni a vere in æstuem: mox elanguescens deducitur vel ad
occasum, qui diei, vel ad hyemem, qua anni pars videtur esse poste-
rior: idemque oculis patentiibus atque igneis cernitur semper, ut sol pa-
tenti igneoque oculo terram conspectu perpetuo atque infatigabili cernit.*
Porphyrus præterea memoriæ mandat solem appellari αἰῶρον, λέον-
τα, ὀφειονέτα, ἰσρακα, lacertum, leonem, draconem, & accipitrem:
eumque leonino capite insignem effingi solere ex Statii Scholiaste,
aliisque docuit auctoribus Laurentius Pignorius: de quo proculdu-
bio, quicquid fluctuet Desiderius Heraldus, loquitur Arnobius;
*Inter deos videmus vestros leonis torvissimam faciem mero oblitam mi-
nio, & de nomine FRUGIFERI nuncupari.* Nam & minium
adhibitum videtur, licet aliorum etiam numinum statuarum ita fuerint
ornatæ, uti rubrum solis colorem, igneosque sideris radios expri-
merent; & FRUGIFER vocatur, quia sol frugum, sæcun-
ditatisque causâ præcipua; ipse propterea καρποφόρος, atque καρ-
πογαλός appellatus, quemadmodum docuit ad Hystor. Augu-
stam Salmasius. Sic in Albinum numismatis Mercurius radiatus so-
lem refert, addita inscriptione, SÆCULO FRUGIFE-
RO: Stadius libro Thebaidos primo Osirim sive solem non aliter
appellat; exstatque idem epithetum, & Isidi, ut videtur tribuitur
in Inscriptione veteri anno hujus sæculi quarto & vigesimo Voor-
burgi in Batavis reperta, atque a viris doctis edita:

J. O. M. SARAPI
ISIDI. FRUGIFERO
CÆLESTI. FORTUNÆ
BONO. EVENTO.

Nam si salva est marmoris scriptura nec si ad Serapin & FRU-
GI.

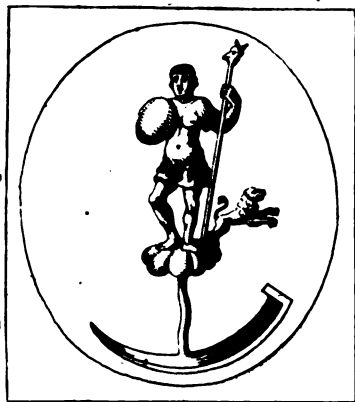
GIFER loco suo motum debet referri, ita Isis vocatur quia utriusque sexus dii habebantur participes, & Isis omnium rerum origo vel ut Apulejus loquitur, *rerum natura parens, elementorum omnium domina, seculorum progenies initiales, summa numinum &c.* habebatur; unde non modo appellatur DEA QUÆ EST OMNIA, & MYRIONYMA; verum etiam FRUCTIFERA in lapidibus vetustis; *corpusque ejus omne continuitis uberibus*, teste Macrobio lib. 1. Sat. cap. 20. *densatum est quia terra vel rerum natura aliu nutritur universitas; ipsaque vel terra habebatur vel natura rerum subjacens Soli*: quæ verba tamen ostendunt clare, non dixisse Macrobius, id quod video excidisse nonnemi, Isidem pro Sole cultam esse. Et ejusmodi Isidem ego crediderim cerni in gemma quæ cum imaginibus aliis subjicitur Expositioni statuae Dianæ Claudii Menetrei; quia Ægyptiorum plane fabricam refert, quemadmodum ex Ori statuis apud Pignorum patet. Nec puto, id quod video placere eruditis, vocem CÆLESTI ad Isidem, verum ad Fortunam debere referri; & designari (nisi tamen quis τὸ *Cælestem* absolute poni existimet) Deam, quæ in Africa præcipue culta CÆLESTIS vocatur non solum Tertulliano, Ammiano Marcellino, Trebellio pollioni, Julio Capitolino, Salviano, Prospero; verum etiam in lapidibus vetustis tam apud Gruterum, quam apud Sponium. Nam in his vel CÆLESTIS, vel INVICTA CÆLESTIS vel CÆLESTIS AUGUSTA occurrit; neque hæc quicquam commune habet cum *Bona Dea* Romæ culta, licet in inscriptione Arculi in Italia reperta occurrat, BONA DEA SANCTISSIMA CÆLESTIS. Nam, si placet intelligere *Bonam* Romanorum *deam*, illa *cælestis* communi epitheto, ut Venus, Diana, Mercurius, & Silvanus; si vero *Cælestem* Africæ, illa *sanctissima* & *bona* dicetur exemplo multorum aliorum numinum. Et, qui valde hoc monumentum illustrat, Philaster Brixienfis ita loquitur: *Alia est heresis in Judæis qui Reginam, quam & Fortunam Cæli nuncupant, quam & Cælestem vocant in Africa, eique sacrificia offerre non dubitabant.* Sed ut ad leonem redeam; optime conjecturat Johannes Macarius figuræ Abraxæ, quam edidit Baronius, leonem apponi, quia solis symbolum animal illud est; & quod magis gemmam laudatam illustrat, ante leonis pedes jacet caput bovis,

quia lunę boves tribui solebant : & luna lumen suum a sole accipit. Hinc in nummis Septimii Severi, Caracalę, Julię pię, & Gordiani Luna currui insistit, cui boves juncti sunt ; in alio Pameados urbis Syrię, Diana, quę eadem cum Luna, Ephesia cernitur cum binis ad latera bubus apud Patinum ; & ejusdem dę statua, quam luce donavit publica Claudius Menetreus, capitibus bubulis ornatur. Claudianus quoque & Ausonius currum Lunę a Juvencis trahi affirmant, & Scholiastes Statii tradit, *lunam qua propius tanro adhæreat vacca id est bove figuratam fuisse* : quo pertinet, Io in vaccam mutatam esse, & Mithram sive Solem reluctantis tauri cornua in marmoribus, & apud Scholiastem laudatum retinere. Atque ut in gemma laudata bovis caput leoni propter rationem dictam supponitur, ita in alia, quam exhibeo, ante Harpocratem radiis ornatum & loto insidentem cynocephalus stat, quia per illud animal erectum stans & manus in cœlum attollens Lunam exprimere solebant, uti legere licet apud Horum cap. 14. Hieroglyphicorum.

Præterea solum Hori vel Solis insisteat leonibus, docebantque ita multa habere similia fidus illud & animal: Idem cap. 17. κεφαλὴν γὰρ ἔχει μεγαλύτερον τὸ ζῷον ἢ τὰς μὲν κόρας πυρῶδεις, τὸ δὲ πρόσωπον στρογγύλον, ἢ ὡς αὐτὸ ἀκτινοειδὲς τρίχας, καὶ μέμνηται Ἡλίου, ὅθεν καὶ ὑπὸ τὸν θρόνον τῶν ὄντων λέοντες ὑποτίθεται, δεικνύσας τὸ πρὸς τὸν θεὸν τῶν ζῴων σύμβολον. Ηλιος γὰρ ὁ Ὄρσος ἀπὸ τῶν ὀφθῶν κεφαλεῖν: Caput enim magnitudo habet hoc animal, & pupillas ignitas, faciem vero rotundam, & circumscriptaque radiorum more sparsos pilos instar Solis. Quare & sub solum Hori leones supponunt, hujus animalis cum deo similitudinem maximam

mam demonstrantes : dicitur autem sol Horus, eo quod horis præsit : & hæc superstitio, quæ totum fere Occidentem & Orientem pervasit olim, videtur etiam Tatarorum animos contaminasse, quippe qui in bracteis vel tabulis, in quibus Imperatorum privilegia scribebantur, sculpebant imaginem leonis cum sole vel luna, vel imaginem grifalchi, aut reliquorum animalium, teste M. Paulo Veneto. Ut autem telam, quam exorsus sum, totam detexam; alia gemma in qua lotus naviculæ insistit, loto homo armatus & leo, nihil aliud nobis quam solis cultum ob oculos ponit:

Nam & Mithra sive Sol in sacris Mithriacis MILES vocabatur vel potius eorum, qui sacris illis initiabantur, aliquis vel plures dicebantur *Milites*; Hieronymus epistola ad Lætiam. *Ante paucos annos propinquus vester Gracchus nobilitatem patriciam sonans nōmine, cum præfecturam gereret urbanam, nonne specum Mithræ, & omnia PORTENTOSA SIMULACRA, quibus Corax, Griphus, MILES, Leo, Peres, Helios, Bromius, Pater iniantur, subvertit, fregit, exussit?* Recte enim videtur Macarius hæc verba interpretari de Sole militis habitu effcto; præcipue cum adjiciat sese vidisse hominem more militis accinctum gladio, capite leonino, & dextra tenentem ora Medusæ: quam tamen gemmam Chifletius ad *Persea Solem* refert; cujus scilicet historiam ex sideris illius natura interpretantur. quemque Η'λιος faciunt Scholiastæ Hesiodi ad Theogoniam; & ad Lycophronem. Mars quoque, armorum deus, non alius quam

sol est, testibus Macrobio in Saturn. & Juliano Oratione iv; eandemque ob causam Accitanis radiatus colebatur: *Martem*, inquit Saturnalium sermonum scriptor, *Solem esse quis dubitet? Accitani etiam, Hispana gens, simulacrum Martis radiis ornatum maxime religione celebrant, Neion vocantes.* LOTUS, soli dicata, uti mox pluribus docebitur, planta naviculæ insistit; quia solenne Ægyptiis omnes dæmones atque adeo ipsum solem non ἔστι σπειν, in solido stabilique, verum ἔστι πλοῖον super navigium statuere, uti docet Porphyrius libro de antro Nympharum, apud quem hujus superstitionis ratio videri potest Eusebius quoque libro 3. cap. xi. præp. Euang. narrat Ægyptios solem interdum representare δι' ἀνθρώπου ἐπιβεβηκότος πλοῖον, ἔστι κροκοδείλου κειμήλιον, per hominem crocodilo impositam navem ingredientem; navemque significare motum in humido, crocodilum vero aquam potui aptam, per quam Sol fertur: plutarchus insuper testis est, in libro, quem de Iside & Osiride conscripsit, eandem gentem commemorare solem & Lunam ἔχοντα ἄρμασιν (uti scilicet apud Græcos & Romanos fiebat) ἀλλὰ πλοίοις ὁχήμασι χρωμένους περιπλεῖν αἰεὶ, non curribus, sed navigiis vectos cursus suos peragere, atque ea re ænigmatische significasse, πῶς ἀφ' ὕδατος τροφῇ αὐτοὶ καὶ γένεσιν, eos humore ali atque procreatos esse: quomodo Philosophi verba, interpreti haud satis intellecta, reddenda sunt. Clemens Alexandrinus libro quinto Strom. Ægyptiorum alios scribit solem ἔστι πλοῖον, alios ἔστι κροκοδείλου effinxisse; & significasse ὅτι ὁ ἥλιος δι' αἰθέρος γλυκερῆ καὶ ὕδατος iter suum absolvit. Nec absque ratione est, quod arbitratur Valesius Henricus, vir eruditissimus ad Dionis Excerpta Antinorum in urbe sui nominis adjunctum sibi habuisse lusorium navigium eam ob causam: Epiphanius in Ancorato: ὁ Ἀντίνοος ὁ ἐν Ἀντινόῃ κειμένης καὶ σὺν λαβείῳ πλοῖον κειμένης ἐπὶ Ἀδριανῶν ὕδατος κατετάγη; nisi aliquis malit Scaligerum sequi, arbitrantem, id ideo factum esse quia Antinous, dum per Nilum navigat, periit; quo pertinet doctissimum Epiphanii interpretem hæc verba ita intelligere, tanquam Antinous cum lusorio navigio sepultus sit. Hinc forte est, quod Albricus philosophus cap. vii, de Deor. Imag. naviculam inter comitatum Lunæ vel Dianæ recenset: *Et navicula post cervos cum homine navigante & velificante in mari erat signata*: quod in nummo Domitiani, quem illustravit Nicolaus Obrechtus, ipse, ut videtur, Imperator Isiaci ha-

bitu

bitu navi infidet; & quod Manichæus his deliriis imbutus docuerit Solem & Lunam *naves* esse, quemadmodum videre licet apud Epiphanium cap. 10, 22, & cap. 29. Hæreseos Manichæorum, nec non Augustinum lib. De Hæresibus; quanquam & olim Heraclito placuerit in cælo esse σκάφες ἐπιστραμμένους καὶ κοῖλον πρὸς ἡμᾶς, *scaphas vel alveos convexos, in quibus coactæ lucidæ exhalationes flammæ elidant, eaque esse sidera*: quemadmodum narrat Hesychius Milesius. Atque talia sibi videntur finxisse gentiles, quia, uti ex Plutarcho docui, solem, lunam, & sidera exhalationibus ali credebant, quod Porphyrius libro de Antro Nympharum, etiam Stoicos habuisse persuasum docet; Plutarchus in lib. de Iside eos scribit censere solem ἐκ θαλάττης ἀναπνέου καὶ τρέφου; τῇ δὲ σελήνῃ τὰ κρηναῖα καὶ λιμναῖα τάρματα γλυκεῖαν ἀναπνέου καὶ μαλακὴν ἀναδυμνασιν; *e mari inflammari & ali: luna vero a fontanis & palustribus aquis dulcem & mollem submitti exhalationem*: & Zeno apud Laërtium Diogenem Solem ali ἐκ τῆς μεγάλης θαλάττης, Lunam ἐκ πόλιμων ὑδάτων, reliqua vero sidera δὲ τῆς γῆς; quam in rem etiam videri potest Macrobius lib. 2. cap. 10. in Somnium Scipionis; unde & Tzetzes ad Hesiod. p. 49. ἥλιον *solem*, putat dictum q. αἴλιον, ὡς ἔξ αἰλός, ἦγον θαλάσσης πλὴν γένεσιν ἔχων; vel, ut pag. 104. loquitur, πλὴν ἀναψιν. Loto præterea tanquam navigii malo insistit cum leone miles; quod illustratur valde a Martino Capella, qui libro secundo de Nuptiis Philologiæ eleganter Solis navigium describit. *Mox studium in solarem laborare circum, quippe fescuplo fatigabat ascensum: qui tonus ac dimidium habebatur. Ibi quandam NAVIM totius naturæ cursus diversa cupiditate moderantem, cunctaque flammarum congestione plenissimam, & beatis circumactam mercibus conspicatur. Cui nauta septem, germani tamen sui-que consimiles præsidebant: in prora felis forma depicta, Leonis in ARBORE (id est malo) crocodilis in extremo videbatur. In eadem rase fons quidam lucis æthereæ arcanis fluvioribus manans in totius naturæ lumina ferebatur: uti ea verba emendanda sunt cum Valesio a quo tamen paululum abit Thomas Gale doctissimus vir notis in Jamblichum: quippe qui rescribit. Similes præsidebat in prora felis forma depicta. Porphyrius quoque apud Eusebium lib. v. cap. x. Præpar. memoriæ mandat in ἐυχαῖς vel precibus & votis Ægyptiorum Solem vel ex palude limosa emergere, vel ἐπὶ τῇ λυτῇ sedere, vel*

vel ὅτι πολλοὶν ναυίλλεν, aut singulis horis formam mutare: & tandem Jamblichus cap. 2. Sect. VII. Myſteriorum, ſcribit deum vel Solem ὅτι πολλοὶς ναυίλλόμενον oftendere potentiam mundi gubernatricem; quia uti gubernator a navi ſeparabilis ejus clavo adſtat, ita & ſol mundum totum regit. Alia tandem earundem Baſilidianorum monſtra apud Chiffetium, quæ accipitris, galli, leonis capitibus ſcædantur, in duos angues deſinunt, vel α κυρε ſerpentes ſunt, uti loquitur Tertullianus in Apologetico, & flagellum plerumque tenent, ad Solem referri debere exiſtimo. Serpentem enim & accipitrem Soli dicata eſſe animalia ex iis, quæ paulo poſt in medium afferentur, conſtat; gallumque ἡλίας ἱερὸν ὄρνιθα eſſe & nuntiare ſolis ortum, teſtatur Pauſanias libro v. & Plutarchus memoriæ mandat quendam, avem eam manui Apollinis (male interpres *Æſculapium* ſubſtituit) impoſuiſſe, ad denotandum ſolis ortum & matutinum tempus: ὡς περ εἶναι, ait in libro de Pythiæ Oraculis, ὁ τὸν ἀλεκτρυόνα ποιήσας ὅτι χειρὸς τῆς Ἀπόλλωνος ἐωθινῶν ὑπεδήλωσεν ὥραν καὶ καιρὸν ὅπως ἀναβῆναι. Pythagoras albo gallo veſci prohibuit, quia ſacer erat lunæ & ſoli: Diog. Laërtius prius docet; utrumque vero Jamblichus: & illius quidem verba ſunt: Ἀλεκτρυόνα μὴ ἀπὸ λευκοῦ, ὅτι ἱερὸν τῷ Μηνίος καὶ ἡέτης: Gallo autem gallinaceo albo veſci prohibuiſſe, quia luna & ſacer eſt & ſupplex. Doctiſſimus Caſaubonus reſcribit τῷ Διὶ, eumque ſequitur Schefferus in erudito libello de Natura Philoſophiæ Italicæ; ſed vulgatam probam eſſe obſervat Galliæ decus Ægidius Menagius; quia Jamblichus etiam memoriæ mandat gallum Μηνὶ ſacratum fuiſſe. Neque tamen putem Μῆνα aut *Menſem Deum* hic intelligi debere, aut eundem eſſe cum Sole. Nam Suidas quidem in v. *πυθαγόρας*, nec non Jamblichus lib. 1. cap. 28. illi ſideri avem hanc ſacram faciunt; ſed ultimus lib. 2. exponens ſymbolum philoſophi octavum decimum Μῆνα & Ἥλιον deſertis verbis diſtinguit; Ἀλεκτρυόνα τρέφε μὲν, μὴ θύει δὲ Μηνὶ γὰρ καὶ Ἥλιῳ καθιέρωται. Et hinc mihi ſuſpicio oborta, Lunam, non autem menſem ſignificari; lunæque gallum ſacrari, ὅτι τὸ σημαίνει πλὴν ὥραν, ut Jamblichus & Diogenes loquuntur, canendo ſcilicet luna & ſole exorientibus, quemadmodum docet Ælianus lib. 4. c. 29. Anim. Nec obſtat Strabonem Menem Deum & Σελήνην, uti obſervat Magnus Salmaſius ad Hiſtor. Auguſtam, diſtinguere; & libro 12. in urbe Dioſpoli

Diospoli scribere Μηνὸς cerni templum, illudque etiam dicatum esse lunæ: Ἐστὶ ᾧ ἐν τῷ τῆς Σελήνης τῷ ἱερῷ, *est autem hoc quoque templum Lunæ.* Nam Μῆνυ & Σελήνη idem numen, sed ille ut mas, hæc ut mulier colebatur, uti satis superque patet ex noto Spartiani in Caracalla loco; & nummis, in quibus Lunus deus occurrit habitu virili circa tergum lunam corniculatam gerens; uti patet ex Valeriani apud Seguinum & Caracallæ apud Patinum viros Antiquariæ rei peritissimos numismatibus; quorum in altero, quod notandum diligenter, gallus etiam dei παρθρὸς est. Et ita Ægyptii *Λουναν* masculino genere exprimebant, ipsaque esse putabatur ἀρρενόθην, quam naturam certe μῆνυ & σελήνη commode exprimebant: locus hanc in rem elegans apud Ammon. in lib. Aristot. de Interpret. καὶ γὰρ ὁρῶντικῶς Αἰγύπτιοι τῷ σελήνῳ ὀνομάζον εἰώθασιν: ἀλλ' ὡς πρὸς τῷ γένει οἶμαι αὐτῷ παράβαλλοντες, ὥς ἐπὶ ἡλίῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῆς Φωτοζομβύλῳ. διὸ καὶ ὁ ἐν τῇ συμποσίῳ τῷ Αἰεσοφάνει λόγῳ, τῷ μὲν ἀρρενὶ τῷ ἡλίῳ προσέκειν ἔφη, τῷ δὲ θῆλυ τῇ γῇ, τῇ δὲ σελήνῃ τῷ ἀρρενόθην. *Nam Ægyptii Lunam masculino genere appellare solent, respectu, ut opinor, terræ, quippe qua non solum a sole, verum etiam ab ipsa illuminetur: inde & Aristophanes in symposio dicit, masculinum soli convenire, femininum terræ, luna vero masculinum & femininum genus.* Et hanc arbitror ob rationem Strabonem scribere templum Menis etiam sacrum esse Lunæ, non autem quia hæc numina plane diversa erant, & nihil habebant commune. Nam Luna proprie Μῆνυ vocatur, quando corniculata est; Cleomenes lib. 2. Meteor. Μῆνυ δὲ καλεῖται καὶ τῶν ὁμοειδῶν σημαίνοντα; καὶ γὰρ ἡ Σελήνη, ὅταν ἢ σιγμοειδὴς τῇ σχηματὶ μῆνυ καλεῖται: Μῆνυ vero vocatur ob quatuor significata. Etenim luna cum figuram litteræ sigma refert, Μῆνυ appellatur: nam hæc eadem cum corniculata, quia figura litteræ illius apud antiquos fuit, C. Et hæc quidem mea de Μενί cultu sententia; quanquam fatear valde eam labefactari per Plinium, qui teste Salmasio, symbolum Pythagoræ vertit *mensi sacrum*; quæ tamen verba necdum mihi, non secus ac eruditissimo Menagio reperta sunt; ut & per nummum Antonini Pii apud Patinum, in quo cernitur Lunus Deus cum gallo, ut videtur, & hæc inscriptio: MENSIS COL. CÆS. ANTIOCH. nisi sit error, id quod etiam doctissimus editor suspicatur, sculptoris, scribique debeat *Col. Casarea Antiochenfis.* Nec, ut e diverticulo in viam,

C

aliunde

aliunde explicari debere videntur gentilium, eorundemque hæreticorum somnia, & trium capitum monstra, quæ in gemmis Chifletianis occurrunt. Medium scilicet locum occupant LEONIS, dextrum latus GALLI, sinistrum EQUI capita, voluminibus draconis inter sese connexa: alibi cernere datur caput EQUI cum ramo, ARIETIS, VIRI BARBATI, & GALLI vel alterius alitis crura: Nam nihil aliud, quam solem, cui animalia illa sacra omnia, designant; eoque pertinet proculdubio Macrobius notare in Saturnalibus, Alexandrinos Serapidis vel Solis imagini signum tricipitis animantis adjungere: *Eidem, ait, Aegypto adjacens civitas, qua conditorem Alexandrum Macedonem gloriatur, Sarapin atque Isin cultu pene ætonitæ venerationis observat: omnem tamen illam venerationem Soli se sub illius nomine testatur impendere, vel dum calathum capiti ejus insigunt, vel dum simulacro SIGNUM TRICIPITIS ANIMANTIS adjungunt; quod exprimit medio eodemque maximo capite LEONIS effigiem, dexterâ parte caput CANIS exoritur mansueta specie blandientis: pars vero levia cervicis rapacis LUPI capite finitur: easque formas animalium DRACO connectit volumine suo, capite redeunte ad dei dexteram, qua compefcitur monstrum: quæ breviter ita expressit Albricus Philosophus: Sub pedibus ejus depictum erat monstrum terrificum, cujus corpus erat serpentinum, triaque habebat capita, scilicet caninum, lupinum & leoninum. Quanquam inter se forent diversa, in unum tamen corpus coibant, unam solam caudam serpentinam habentia.* Et ille quidem per leonis caput monstrari scribit *tempus præsens*, quia conditio ejus inter præteritum futurumque actu præsentis valida fervensque est; per lupi caput, *tempus præteritum*, quia memoria rerum transactarum rapitur & auferitur: per canis blandientis effigiem, futuri temporis eventum; de quo nobis spes incerta blanditur. Sed, quoniam hariolari libet, æque commode de diurno Solis cursu, quem ut designarent deum ut puerum, ut juvenem, ut senem effingebant, hoc monstrum videtur posse explicari: & sic leonis caput meridiem, qua sol maxime fervet; canis blandiens ortum, qui certe jucundissimus post exactas noctis tenebras est, & lupus rapax occasum, quia tunc omnia occultantur & quasi rapiuntur, denotabit; nisi tamen quis malit lupo ortum significari, quia prisca Græci lucem quæ præcedit solis exortum *ἀνέλω*, & inde Apollinem *ἀνέλιος*, Macrobio teste,

ste, vocarunt; tuncque caput canis blandientis non incommode notabit occasum, quia ille blanditur & quasi arridet hominibus labore fessis & defatigatis; & ita in aliis gemmis GALLI caput ortum, LEONIS meridiem, EQUI occasum, cum fessus ad stabula vesperi redire soleat, significabit. Atque ex his satis superque clarum esse arbitror, portenta, quæ apud Chisletium & in auctuario Tabulæ Isiacæ possunt videri, nil nisi solem referre, nec aliunde ea videri explicanda esse; quia omnia, quæ in iis occurrunt, sideri illi quam maxime conveniunt, & Basilidem disertis verbis Hieronymus in Amos scripsit, portenta sua ad deum qui in sole est retulisse: *Basilides qui omnipotentem Deum portentoso nomine appellat Abraxas, & eundem secundum Græcæ litteras, & annui cursus numerum dicit in SOLIS CIRCULO contineri, quem ethnici sub eodem numero aliarum litterarum vocant Misbram, & Ibero ineptia in Balsamo Berbeloque mirantur.* Sed his omis- sis, ad ipsam imagunculam mihi redeundum esse perspicio. Et habet quidem illa capiti impositum ornamentum exstructum in altitudinem; quod peculiare esse numinum Ægyptiorum, & eorum exemplo sacerdotum variæ apud Laur. Pignorium imagines, nec non sacerdos Isiacus, quem e penu antiquaria viri eruditæ & elegantis industriæ Petri Bellorii, luce donarunt publica Amplissimus Spanhemius, & Clarissimus Leonardus Augustinus: nisi potius omnis ille ornatus florem & fructum loti referat; cum a posteriore parte plane folia conspiciere detur oblonga, quæ tamen in loto rotunda fuisse scribit Jamblichus. Quicquid sit, & ne repetam quæ monui, lotum sole oriente sese explicare, occidente vero claudere tradit Dioscorides; & hæc videtur ratio esse quare plantam hanc soli dicarunt, superstitionis ridiculæ homines: *λωτός*, ait lib. IV. cap. CXIV. *ἐν Αἰγύπτῳ γινώσκουσιν ὅτι τῆς ὕδατος τῆς ὀπιπλευδέντων πεδίων καυλός ἐστὶ τῆς τῆς κυάμης ἐμφυῆς ἔχων ἀνθόν μικρὸν λευκόν, ὁμοῖός κεῖναι. ὁ φασὶ καὶ τὰς ἀναβλάσκειν τῆς ἡλίου ἀπλῶς, δύοντες ὃ μύειν καὶ ὡλλῶν πλὴν κωδῖαν κρύπτεσθαι ἐν τῇ ὕδατι, πάλιν τὴν πρὸς πλεῖον ἀναβλῶν τῆς ἡλίου περικύπτειν: Est & in Ægypto lotus, quæ in campis flumine inundatis provenit, canle faba. flore parvo, candido, lilio simili, quem tradunt occidente sole comprimi, occludique, ad ortum autem aperiri: adduntque caput ipsum vespera aquis condi, & exorientis sole emergere.* Similia tradunt Theophrastus lib. IV. cap. 10. Hi-

stor plantarum, Proclus libro de sacrificiis & Magia, nec non Plinius lib. 13, cap. 17. & 18. cujus hæc sunt verba: *Mirum est, quod præter hæc traditur; sole occidente papavera* (ita vocat fructum, quia papaveri erat similis) *ea comprimi & integri foliis: ad ortum autem aperiri donec maturefiant, flosque qui est candidus, decidat.* Et artificem nostrum arbitror fructum loti oculis exposuisse, & folia aperuisse quia, uti mox docebo, Harpocrates solem orientem designabat. Nihil certe in sacris Ægyptiorum frequentius loto: ejusque florem vel fructum capitibus gerunt Apis, Isis, Osiris, Serapis, Canopus, Antinous, Serpentes, & alia Ægyptiorum numina, eorumque imitatione Reges & Reginæ: quin & Orus sive Harpocrates lotum manibus tenet, & capite gerit matris Isidis genibus insidens in Hadriani & Antonini Pii nummis apud antiquarios obviis. Plutarchus in libro de Iside & Osiride insuper refert Isidem Osiridis cum sorore congressum, ex corona loti, quam apud Nephtyn reliquerat, deprehendisse; καὶ τεκμήριον ἰδὲ τὸν μὲν ΛΩΤΙΝΟΝ ΣΤΕΦΑΝΟΝ, ὃν ἐκεῖν αὐτῇ πλεῖν Νεφθυὶ κατέλιπε; imo, si bene capio ejusdem verba, quæ exstant in libro de Pyth. Orac. Ægyptii ipsa solem planta designabant. Nam postquam dixisset eos male Empedoclem irridere, quod cecinisset τὸν Ἥλιον αὐτῇ γλῶσσαν ἀνακλώσει φωτὸς ἑρᾶν ἡμῶν, αὐτὸς ἀνταυγεῖν πρὸς Ὀλύμπου αἰθέρεσσι προσώποις, adjicit; ipsos solem facere γηγενὲς ζῶον, animal terra natum, vel φυτὸν ἔλεον, palustrem plantam (quæ nulla alia quam lotus, solis cæteroquin symbolum, est) & ita eum εἰς βασιλέων πατεῖδα ἢ ὕδωρ adscribere. Et loti plantam gerit corona radiata cinctus Nilus in Titi nummo apud Tristanum; qui meliori forte jure Solem quam Jovem refert; quia illius propria ejusmodi corona, & Nilus idem cum Sole habetur, ipso nomine explente numerum dierum anni solaris, quemadmodum Heliodorus lib. 8. Æthiop. & Eustathius ad periegesin Dionysii testantur. Existimant tamen eruditi, non loti, sed perfeas Ægyptiæ fructum rotundum inter bina vel plura folia, deorum capitibus, qualis Osiris occurrit apud eruditissimum Seguinum impositum esse. Apud Alexandrinos certe in luco Sarapidi sacro multas perfeas fuisse, easque σκιὰν ἀμαλλῇ καὶ ὄλῳ dedisse testatur lib. xi. extremo de Animal. Ælianus. Et optime ita exornaretur imaguncula nostra, quia Harpocrati propter formam fructus & foliorum dicatur, uti docet in libro de Iside Plutarchus, si apud

si apud eum rescribatur, ut omnino rescribendum est τῷ pro τῇ
 θεῷ; id quod proculdubio animadvertit etiam Gyraldus, vir do-
 ctissimus, quia hoc ex loco docet perseam arborem Harpocrati
 Ægyptum dicasse. Depravata tamen lectio post Gyraldum etiam
 in errorem induxit eruditione præstanti viros, qui censuerunt per-
 seam Isidis sacratam esse: *Harpocrates quoque*, ait, *deus neque im-*
perfectus ac infans putandus est; sed præses atque rector recentis at-
que imperfectæ & incompositæ hominum de diis sententia. Itaque &
digitum ori impositum tenet, argumentum taciturnitatis & silentii, &
mensæ Mesore offerentes ei legumina dicunt, lingua fortuna, lingua ge-
nium. τῶν δ' ἐν Αἰγύπτῳ φυτῶν μάλιστα τῷ θεῷ καθεμερῶδες λέγουσι πλεῖ-
 πιστά, ὅτι καρδία μὲν ὁ καρπὸς αὐτῆς, γλώττη δὲ τὸ φύλλον ἔοικεν:
de stirpibus Ægyptiis præcipue deo consecratam ajunt perseam; quia
fructus ejus cordis, lingua speciem folium refert. Quippe eorum, quæ
homini obtingere possunt omnium nihil divinius est oratione, præcipue de
diis, neque majus res ulla ad felicitatem momentum adfert. Itaque hic
oraculum adeunti mandatur, ut sancte sentiat, & modeste loquatur.
Plerique autem ridicule agunt, qui in pompis & festivitibus favere
linguis jubentes, post diis ipsis τὰ δυσφημώμενα & loquuntur & sen-
tiunt. Et quanquam ante longiuscula hæc verba, auctor narrave-
 rit, Isidis amuletum, quod eam sibi appendisse fabulantur, expo-
 ni φωνὴν ἀληθῆν *vocem veram*, & ita aliquis suspicari possit huc re-
 spicere Plutarchum, cum τῇ θεῷ dicit perseam sacrari; tamen arbi-
 tror ad Harpocratem hoc referri debere, qui linguæ præerat, ei-
 que acclamabatur, *lingua fortuna*; & quia mox sequitur perseam ob
 similitudinem linguæ illi sacrari. Num autem per hanc exclamatio-
 nem respexerint ad deos præsides vel præstites homini nascenti,
 Δαίμονα, Τύχην. Ἐρῶτα, Ἀνάγκην, memoratos Macrobio, uti arbitra-
 tur Seldenus in lib. de Diis Syris; an vero significaverint potius, ex
 linguæ usu pendere hominis fortunam eamque δαίμονα atque τύχης
 locum implere. In illud alii, quibus plus otii est, inquirent. Ceterum
 si folia, quæ caput nostri exornant, diligentius inspiciantur, per-
 seæ arboris potius quam loti esse videntur; quia oblonga sunt, &
 Jamblichus Sect. 7. cap. 2. de Mysteriis, omnia in loto circularia ef-
 se scribit, & proinde folia rotunda magis quam oblonga illi tribuit:
 κοκλιωτέρη γὰρ πᾶντ' ἀεὶ τὰ τῷ λωτῷ, καὶ τὰ ἐν τοῖς φύλλοις εἶδη καὶ
 πᾶσι ἐν τοῖς καρποῖς φαινόμενα. Neque tamen repugnabo si quis lotum

hic se reperire putet, quia Dioscorides *ἄνθος νεῖον*; Plinius tribuit *folia densa congerie stipata, brevioribus tantum gracilioribusque*; & maxime quia Amplissimus Spanhemius evincit Dissertatione quarta in capitibus Ægyptiorum numinum, ex forma rotunda fructus lotum esse; cum contra Theophrastus persee Ægyptiæ fructum figura oblongum & amygdalæ similem tribuat, & Plutarchus loco laudato cordis speciem referre narret. Plura qui de arbore hac, ejus foliis & flore, nec non persea cognoscere desiderat, adire potest Magni Salmasii exercitationes Plinianas, omnis eruditionis revera promptuarium, & medicos, qui rem herbariam tractarunt. Certissimum autem & indubitatum plane indicium, imagunculam hanc HARPOCRATEM referre, sunt digiti, quibus os premit; unde eum *Ægyptium Sigalionem* appellare non dubitat Aufonius in epistola ad Paulinum;

*Tu velut Oebaliis habites taciturnus Amyclis
Aut tua SIGALION Ægyptius oscula signet,
Obnixum Pauline taces —*

& digito silentium suadere canit Ovidius deos Isidis comites nobis annumerans lib. Metam. 9.

*— Cum qua latrator Anubis
Sanctæque Bubastis, variusque coloribus Apis,
Quique premit vocem, digitoque silentia suadet.*

Neque alium nobis describit Martianus Capella libro secundo : *Tuncque subsellia flammabunda cœtum susceperere siderum : verum quidam redimitus PUER AD OS COMPRESSO DIGITO salutare silentium commonebat.* Erat autem Ægyptiorum numinum perpetuus comes, ubicunque fere Sarapis & Isis aliive dii colebantur. ibi etiam Harpocratis simulacrum erat; Hinc est quod frequenter in gemmis junguntur, non secus ac inscriptionibus vetustis, quas ad finem commentatiunculæ hujus explicare conabor. Varro, prout observat Augustinus lib. 18. cap. 5. de Civ. Dei, censuit ideo ejusmodi simulacrum Isidi & Sarapidi apponi, ne quis in vulgus efferret, eos homines fuisse : *Constitutum est etiam, ait, de illo, ut quisquis eum (Sarapin) hominem dixisset fuisse, capitalem penderet pœnam. Et quoniam fere in omnibus templis, ubi colebantur Isis & Serapis, erat etiam simulacrum, quod digito labiis impresso admonere videretur, ut silentium fieret; hoc significare idem Varro existimat*

ut

ut homines fuisse eos taceretur. Nam quamvis *Harpocrates* disertis non nominetur verbis, procul tamen dubio intelligitur, quia Varro, si modo eum ad locum respicit lumen illud Ecclesiæ, ita loquitur libro iv. de Lin. Latina; prout ex manu exaratis libris rescribi debere judicat doctissimus harum ut & omnium antiquarum rerum arbiter Isaacus Vossius ad Catullum: *Principes dei cælum & terra: hi dei iidem qui Ægypti Serapis & Isis, etsi HARPOCRATES digito significet, ut ea taceam. Iidem Principes in Latio Saturnus & Ops.* A quibus multum abest lectio vulgata, ex qua alius Vir doctissimus, non satis bene, ut opinor, colligit Varronem eosdem fecisse Harpocratem, Serapidem, & Isidem; Taaudem & Astartem: Saturnum & Opem. Ludovicus Vives ad Augustinum ex Plutarcho notat, Harpocratem ideo pingi digito ad os admoto, ut nondum locutum se esse significaret; quod tamen ego in libro de Iside & Osiride, nec non aibi apud eum quæro. Angelus Politianus in Miscellaneis tradit id ideo factum, ut docerent Ægyptii silentio summum deorum esse colendum. Certe id fieri debere probare conatur Porphyrius libro 2. *Ἐν Ἀποχῆς*; inter alia affirmans, deum altissimum non recipere sacrificia; materiam ipsi impuram esse; imo ne lingua quidem ad eum colendum nos uti, quia vox est res corporea, sed adorare debere *δὲ σιγῆς καθαρότερος, καὶ ἢ ἢ ἀπὸ ἀνθρώπων ἐννοίων*: silentio purius, & purius de ipso cogitationibus: nisi tamen cum Thoma Gale, elegantis ingenii viro rescribendum sit, *δὲ ψυχῆς*. Et nihil notius est quam silentium, in mysteriis gentilium diligenter observari solitum, uti vel patet ex Initiis Cereris, nulla re magis quam silentio solemnibus. Porphyrius in explicatione Antri Homerici scribit Ægyptiorum sapientes fores sacras habuisse, & vetasse *μὴ λαλεῖν διαρχομένους ἢ θύρας ἢ πύλας; ne quis fores vel portas transiens loqueretur; deinde universi principium ἐκ τοῦ σιωπῆ silentio venerantes*: quo pertinet aliquo modo Hesychium observare Heroas *κρείττους* dici, illos videri *καποτύχους* esse, & ideo eos qui *τὰ ἡρώδια* præteribant, silentium servasse, *μή τι βλαβῶσι*. Jamblichus quoque Sect. 8. cap. 3. Myst. scribit Hermetem Ægyptium nescio quod *ἁρῶτων μύγμα* statuere, & *Εἰκτών* appellare, in quo *primū quod intelligit & intelligitur reperitur, ὃ δὴ καὶ δὲ σιγῆς μόνος διαπεύεται, quodque solo silentio colitur*: de quo uti etiam Valentinianorum, aliorumque hæreticorum *Sige* videri possunt eruditione præstantes

stantes viri, qui nuper in Ignatii epistolas scripserunt. Plutarchus, quemadmodum ex verbis laudatis patet, ideo HARPOCRATEM ita effectum tradit, ne homines facile quid de diis, quorum imperfectam cognitionem habebant, effutirent. Et revera Ægyptiorum theologia tota erat mystica atque ænigmatum plena: id quod liquido testatur epigramma fano vel statuæ potius Minervæ vel Isis inscriptum: *Εγώ εἰμι πᾶν ὃ γεγονός καὶ ὃν καὶ ἐσόμενον καὶ τὸν ἐμὸν πέπλον ἰδεῖς πῶς θνητὸς ἀπεκάλυψεν*, *Ego sum omne quod fuit, est, & erit: meumque pepulum nemo adhuc mortalium detexit*; id est, nemo mysteria mea & sacra explicare potuit, uti apud eundem legimus. Hinc sphinges plerumque ante templa statuebant, significantes *ἀνιγματοῦδιν σοφίαν*, uti idem loquitur, sacra eorum habere, licet aliam longe rationem reddat Synesius libro 1. de Providentia; ideo scilicet in sacrarum ædium vestibulis sphingem poni, ut docerent per partem, qua bestia, vires corporis, & per partem qua homo est, prudentiam conjungi debere. Quin & in genere monere per HARPOCRATEM suum potuerunt Ægyptii, maximum esse linguam posse comprimere: unde apud Persas, teste Ammiano, *nemo consiliorum erat conscius præter optimates taciturnos & fidos*, apud quos SILENTII quoque colitur NUMEN: & apud Clementem Alexandrinum legimus, Anacharsin Scytham pingi dormientem, sinistra manu pudenda, dextra os tegentem solere; quo significabant vincere nos utrumque debere; sed majus esse linguam cohibere quam voluptati modum ponere. Et Plinius ex sententia celeberrimi admodum Antiquarii Tom. 1. p. 604. memoriæ mandavit Romanos effigie Harpocratis annulos suos signasse ut admonerentur res publicas non revelandas esse. Sed historiæ naturalis scriptor l. 33. c. 3. id quidem factum scribit, verum nullam rationem, multo minus quam affert vir doctissimus, adjicit: *Jam vero etiam Harpocratem statuasque Ægyptiorum numinum in digitis viri quoque portare incipiunt*: quod alii de annulis magica arte formati, alii de illis, qui simulacra numinum, a quibus se juvari credebant, circumferebant, exponunt; notandumque obiter Andreæ Schottum virum eruditissimum in Indice Auctorum, ex quibus Plinius opus suum digessit; ex Harpocrate nostro male facere auctorem, cujus autoritate ille in libro tertio & trigésimo usus sit. Illustris Scaliger arbitratur tandem veram causam digitorum labiis impositorum esse,

esse, quod Ægyptii narrent quosdam deos, & quidem Orum cum Sole ita natos esse: Damascius apud Photium de Heraïsco Philosopho Ægyptio loquens: Ἦν ὃ αὐτὴ καὶ ἡ πρώτη γένεσις τῆς ἀντιμουσικῆς. Λέγεται γὰρ καταλθεῖν δὴ τῆς μητρὸς ἐπὶ τοῖς χεῖλεσιν ἔχων τὸν κατασπαζόντα δακτύλον, ὅσον Αἰγύπτιοι μυθολογῶσι γενέσθαι τὸν Ὀρον, καὶ πρὸ τοῦ Ὀρος τὸν Ἡλίον: *Fuit igitur primus ejus ortus reuera mysticus. Fertur enim ex utero matris prodiisse digitum silentii indicem in labiis habens; quomodo Ægyptii fabulantur natum esse Orum, & ante Orum Solem*: qui locus haud obscure insuper nos docet, Orum & Harpocratem idem numen esse, quia hic non aliter effingi solet; licet non diffitear in aliis etiam Ægyptiorum diis subinde hoc observari. Nam teste Pignorio in Mensæ Isiacæ Expositione in antiqua gemmæ sculptura Osiris cum triplici pene ad Pamilitia indicanda, ori digitum admovet; & similis plane Isis occurrit in Hadriani apud Tristandum numismate; adeo ut patrem, si vera notat Pignorius, matrem & filium ad eundem modum effectos habeamus: quorum hic etiam miro capitis tegmine insignis occurrit apud Franciscum Abellam in Descriptione Maltæ; ex qua statuæ hujus ectypum desumendum beneficio Joannis Westrenenii qui ut liberalium studiorum elegans æmulator est, ita bibliothecam rarissimis libris, & huic orbi fere incognitis refertam, possidet, curavi. Atque hujusmodi Harpocrates etiam fere cernitur apud Kircherum Tom. 3. Oed. Ægypt. pag. 523; sed paululum diversus est capitis ornatus, deinde stat erectus, nec ad columellam sese inclinat, ut patet in pagina sequenti.

Apud Romanos quoque, ut hoc propter argumenti similitudinem adjiciam, colebatur *Angerona*, vel *Angeronia* silentium eodem habitu suadens: Macrobius lib. 3. c. 9. Sat. loquens de Deo tutelari Romæ: *Alii enim Jovem crediderunt, alii Lunam; sunt qui Angeronam, que digito ad os adposito silentium denuntiavit.* Deæ illi in sacello Volupæ sacrum faciebant pontifices, & Verrius Flaccus ita appellari scribit, quod angores ac animorum sollicitudines propitiata depellat; Masurius vero Sabinus *simulacrum ore obligato atque signato* in ara Volupæ collocatum putabat; quod qui suos dolores anxietatesque dissimulant, perveniant patientiæ beneficio ad maximam voluptatem; uti apud eundem legere licet lib. 1. cap. x. Illustri Scaliger ad Varronem rescribit *Angerona*, deamque ἱερὰ

τῆς facit; at in glossis, uti observarunt eruditi, *Angerona* expo-
 nitur ἡ θεὸς τῆς βελῆς καὶ καιρῶν, id est *dea consilii & opportunitatum*
temporum; quia consilia maxime silentium requirunt, & non nisi
 commoda occasione iis facta jungenda sunt : qua de dea videndus
 tamen

tamen Salmasius ad Solinum pag. 7. Atque hinc ad veram causam perveniri posse arbitror, cur in iisdem glossis *Consus filius Isidis* vocetur; *consó τῆς ἰσίδος τῆς ἱσίδος*; quod Scaliger carpit ad Festum, probat, sed non interpretatur eruditissimus Vossius pater in Etymologico. Mihi nullum fere dubium, quin HARPOCRATES intelligendus sit. Cum enim *Consus*, teste Festo, sit *Demus consiliorum*, vel *secretorum consiliorum*, uti loquitur Asconius in Verrem; isque *salutaria & fida consilia nostris suggerat cogitationibus*, prout Arnobio describitur, & cum templum sub circo habuit, ut ostenderent tectum debere esse consilium, quemadmodum memoriz sacravit Servius ad lib. 8. *Æneidos*; glossarum auctor eodem consilio *Ægyptios Harpocratem* ori digitos admoventem finxisse sine dubio sensit; indeque illi Latinum nomen indidit, *Consumentemque filium Isidis* esse dixit. Basilides quoque videtur Harpocratem amuletis suis indidisse, quia teste Nicephoro lib. iv. *Hist. Eccles.* cap. 2. *pythagoricum silentium* induxit; ejusque placitum erat; *Tu omnes cognosce, te autem nemo cognoscat*; quod nobis conservavit Irenæus lib. i. cap. 23. Fueruntque etiam hæretici, qui in tantum silentio studebant, ut naribus & labiis suis digitum opponerent, ne vel ipsam taciturnitatem voce præriperent, quando tacendum sibi esse arbitrabantur, quos *pastalorinchitas* vocabant, teste B. Augustino, c. 63. Hæref. qui tamen censet meliori jure illos *dactylorinchitas* appellari posse: Unde etiam illis nomen est inditum. Πάταλον enim Græce dicitur palus, & πῆχον nasus. Cur autem per palum digitum significare maluerint, a quibus nomen hoc impositum est, nescio, cum Græce dicatur digitus δάκτυλον, & possint utique dactylorinchita multo evidentius nuncupari. Epiphanius eos scribit vocari *Tasodrugitas*, quia illorum lingua τασκός paxillum significat, & δρυγῖον nasum, illique inter orandum τὸν δάκτυλον τὸν λεγόμενον λεχανὸν πασο imponebant ut animi tristitiam & affectatam sanctitatem præ se ferrent. Et suspicio mihi oborta non tam veteres digitum πάταλον vocasse, quam hæreticos illos non tantum digitis, quod incommodum valde erat, verum etiam paxillis vel πασσαλίσκοις μικροῖς, uti loquitur aliud argumentum tractans auctor vetus apud Suidam in v. ἱδιον, labia & nares compressisse; quorum primum observo in figura, quam ex Pignorio exhibeo;

D 2

Atque

Atque ita insigne, quo HARPOCRATES ab aliis numinibus distinguitur, puto me satis multis, si modo non nimia videbuntur, explicasse; & ad alia transirem, nisi me gradum ut sisterem juberent HARPOCRATIANI quos debeo Perillustri & eruditissimo viro Galliarumque decori eximio Emerico Bigotio. Nam misit ad me olim ὁ μακαρίτης & humanioribus litteris ad miraculum imbutus Nicolaus Heinsius, virum illum præstantissimum litteris monuisse apud Ptolomæum lib. 3. de Astrologia cap. 9. HARPOCRATIANOS; Ἑρμαφροδίται καὶ οἱ καλέμφοι Ἀρποκρατιανοὶ; Proclum in paraphrasi eandem scripturam agnoscere, nec tamen interpretari; Haly Arabem & hunc secutum Cardanum de hominibus prælagis accipere, qui inter monstra cum hermaphroditis componi tamen haudquaquam possunt: aliis duobus locis apud hunc ipsum Ptolomeum Ἑρμαφροδίτης καὶ ἀνδρῆτις conjungi; Proclum pag. 212. ἀνδρῆτις explicare, τὰς μὴ ἔχοντάς τετυπῆματα καὶ διεξόδας, & p. 261, eidem ἀνδρῆτις (in editione Allatiana scribitur, Ἀνδρῆτις) vocari; ἀνδρῆτις medicis Græcis dici, quibus membrum virile vel muliebre non est pervium; & ideo *Harpocratianos* esse, quibus os conclusum est, qualem natum fuisse Fracastorium medicum & poetam celeberrimum volunt: cum Bigotio Menagium sentire; at Petitem medicum apud Parisinos χαεῖσατον de mutilatis pedibus capere, quo vitio laborasse Harpocratem libello Plutarchi de Iside & Osiride constat. Quæ observatio ut eruditissima est, ita ego facile amplecterer Bigotii sententiam, quia Harpocrates os signatum gerit, & pedum debilitas inter partus monstrorum os,

strosos, de quibus agunt Ptolomæus & Proclus, numerari non posse videtur; nisi me sollicitum haberet, quod Hermaphroditis junguntur, qui circa partes, quibus sexus distinguuntur, laborant: unde forte quisquam suspicari possit Harpocratianos vel Ἀρποκρατιανούς, uti Proclo vocantur, dici, quibus natura occlusa nascentibus fuit, quomodo Gracchorum matrem *infausto omine concreto genitali* genitam esse scribit Plinius lib. 7. cap. 16. & anonymum puerum ex ancilla *sine foramine natura qua humor emittitur* Julius obsequens: & quia Harpocrates os signatum semper & occlusum habet, ideo honesto vocabulo eos designatos esse, qui membra genitalia etiam occlusa habebant. Certe cum uno loco jungantur *Hermaphrodite, & Harpocratiani*; altero iidem *Hermaphrodite & Ἀρπύρι*, & Ἀρπύρι illi sint, qui genitalibus conclusis nascuntur, argumentum inde non leve ducitur Harpocratianos & Ἀρπύρι eosdem esse; idque eo magis, quia tales inter prodigia a veteribus relati fuerunt. Verum vir præstantissimus in pereruditis ad Catullum notis *Harpocratianos* explicat, qui in castris Veneris militare non possunt, & eodem sensu arbitratur Veronensem vatem dixisse, *reddere aliquem Harpocratem*. Quamcunque sententiam quis amplecti malit, per me licet, quippe qui iudex inter tot eruditione præstanti viros non sedeo; illud tamen arbitror, non videri *Harpocratianos* Ptolomæi ita commode posse explicari, quia vitium illud inter monstrosos partus non referri potest, vel certe statim in hominibus de matre cadentibus non conspicitur, utpote quod sese aperit primum, cum ad pubertatem & virilem ætatem perveniunt. Præterea num Catulli carmen in Gellium ita explicari debeat, dubito;

*Gellius audierat, patrum objurgare solere
Si quis delicias diceret, aut faceret,
Hoc ne ipsi accideret, patrui perdepserunt ipsam
Uxorem, & patrum reddidit Harpocratem.
Quod voluit, fecit: nam, quamvis irruet ipsum
Nunc patrui, verbum non faciet patruius.*

Nam cum alio loco poëta absque dubio simili loquendi ratione utatur de eo qui silet plane, uti;

*Si quicquam TACITE commissum est fido ab amico
Cujus sit penitus nota fides animi.*

Me unum esse inuenies illorum jure sacratum

Corneli, & factam me esse puta HARPOCRATEM.

non video, quam ob causam ad novam explicationem decurrendum sit. Præterea Catullus introducit hominem severi supercilii, & qui stomachabatur, quando aliquis narrabat sese aliquam habuisse; Gellius ut morosum compesceret, cum uxore illius rem habuit, & ita patrum reddidit Harpocratem, id est fecit, ut loqui non auderet, quando de ejusmodi rebus sermones cederentur, quia probe noverat alios dicturos, eum stomachari, iratum esse, & inexorabilem vitii adolescentium, quia noverat quæ uxori ejus acciderant: quin, quod mox sequitur, *verbum non faciet patruus* meam sententiam, quam pluribus propter loci ἀσυνγίαν non adstruam, firmare videtur plane. Neque etiam ex Ptolomæo quisquam clare evincet, *Harpocratianos* significare formosos, sed militiæ Veneris inutiles; & Plutarchus, memoriæ mandans Harpocratem natum esse ἡλιδόμνητον καὶ ἀδυνῆ τῶς κάτωθεν γυίοις, ad pedes potuit respexisse solos, quibus ille certe debilis describitur: idque eo magis, quia ex Etymologici Magni auctore, & Eustathio (quibus addi potest Hesychius) observat Græcæ linguæ doctissimus reparator Henricus Stephanus, γυῖον significare quidem membrum, sed proprie pedes manusque; unde non absque ratione Philosophus addit κάτωθεν, ne quis scilicet manus, intelligeret. Præterea nondum, quo sum stupore, probare possum, signum cæleste, quod *Engonasin* vel *Ingenicla* dicitur, quodque Herculem esse Græci existimant, Harpocratem esse ex sententia Ægyptiorum. Habebant quidem illi ἑτέρα σχήματα εἰδώλων καὶ ὀνόματα τεθειμμένα, alias simulacrorum formas, & nomina ipsis imposita, uti Achilles Tattius extrema Isagoge testatur, sed Manilius nequaquam lib. 5. v. 645. clare docet *Engonasin* Ægyptiis Harpocratem esse; neque illorum sententiam videtur potuisse ante oculos habuisse, quia tantum canit *nixam genu speciem* Græcis *engonasin* fuisse appellatam:

Nixa genu species, & Graio nomine dicta

Engonasi, ingenicla claudens, sub origine constat.

uti

uti ex optimo suo codice rescribit vir eruditissimus. *Claudens* certe, id est, claudicans & loripes natus fingitur esse Harpocrates, & in numismatis, gemmis, ac amuletis apud antiquarios crebro occurrit imago ejus sub specie pueri formosi, sed loripedis, & non stantis sed insidentis floribus loti arboris; at signum cæleste non sedens, pictum fuit, verum dextro pede quemadmodum etiam ex imaginibus vetustis jamque editis patet, pugnantis instar nitens: Idem Manil. lib. I, v. 315.

Nixa venit species genibus, sibi conscia cause.

unde laborem illi tribuit Festus Avienus;

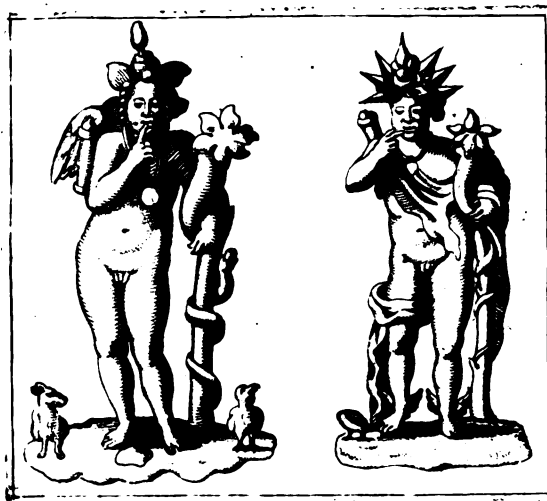
*Protinus expertem quem quondam dixit Aratus
Nominis & cujus latuit quoque causa LABORIS.*

nec non Germanicus in Arateis Phænom.

*Haud procul effigies inde est DEFECTA LABORE,
Non illi nomen, non magni causa LABORIS.
Dextro namque genu nixus, diversaque tendens
Brachia, suppliciter pansi ad numina palmis
Serpentis capiti figit vestigia seva:*

ubi omnino cum perillustri Grotio scribendum *leva* pro *seva*; ut dicat, sinistro pede eum pressisse caput draconis; quod certe verum est, & alibi in iisdem Arateis traditur: *Et eum qui in geniculo stat, & sinistro pede septentrionalis draconis verticem calcans.* Et ita apud Tegatas Lucina cognominata fuit & ῥόνατιν, quia Alei filia mari mergenda eo in loco, ubi Lucinæ templum erat, in genua prociderit, & puerum pepererit. Simulacra autem Harpocratis, qui digito os premit ad Solem, id quod probandum suscepi, referri debere, satis arbitror patere cum ex iis, quæ sparsim hoc in libello doceo, tum ex variis ejusdem dæmonis apud Sponium imaginibus, quarum binæ multa cum hac mea communia habent; ut pharetram, clavam, serpentem, insigne capitis, alas, talaria, animalcula; copię cornu; quarumque altera cingitur corona radiata, quæ quo commodius quam ad Solem referri possint ego equidem nullus video.

Sed

Sed, his omissis & examini eorum, quibus plus otii & eruditionis est, relictis, ad

ALAS & PHARETRAM

quibus Harpocrates ornatur, tandem transeundum est. Nec certe *alis* firmitus ullum argumentum afferri potest, ad demonstrandum imagunculam hanc solis symbolum esse; quia Ægyptii illius simulacra alata faciebant: Macrobius lib. 1. Sat. c. 19. *præter hoc quoque Mercurium pro sole censerī multa documenta sunt, primum; quod simulacra Mercurii PINNATIS ALIS adornantur, qua res monstrat SOLIS VELOCITATEM. Nam quia mentis potentem Mercurium credimus, appellatumque ita intelligimus ὁπὸ τοῦ ἱμάνευεν, & sol mundi mens est, summa autem est velocitas mentis, ut ait Homerus, αἰεὶ πρὸν ἡ νόημα, ideo PINNIS Mercurius, quasi ipsa natura solis ornatur. Hoc argumentum Ægyptii lucidius absolunt, ipsius SOLIS SIMULACRA PINNATA fingentes; quibus color apud illos non unus est. Alterum enim carulea specie, alterum clara fingunt; ex his clarum superum, & ceruleum inferum vocant. Nec aliam ob causam Priapi, quem Ægyptii Ὀπερ vocabant, & eundem esse cum sole existimabant, simulacrum alas habuit. Suidas in v. Ὀπίαν, postquam notasset illum humana forma præditum esse, dextra sceptrum tenere, læva vero manu penem ἑστῆς ἀμφοτέρω, addit: τὸ ἡγεῖται*

πλεονεχίαν τὴν τελευτήν τῆς κινήσεως δαλοῖ. ὁ δὲ κύκλος τὴν δίσκου τὴν περι-
 φέρειαν. Ταύτην γὰρ τῇ Ἡλίῳ δοξάζουσιν : *Alia vero motus celeritatem si-*
gnificant; orbis vero disci rotunditatem; eundem enim cum sole esse exi-
stunt : vel, uti verba ea apud Codinum ex emendatione Lam-
 beccii leguntur : ἔχει δὲ καὶ πλεονεχίαν καὶ μέγεθος δὲ τῶν περιῶν δισκοειδὲς κύ-
 κλος : τὰ μὲν πλεονεχίαν, ὅτι τὴν τελευτήν τῆς κινήσεως; τὰς δὲ κύκλος, ὅτι
 τὴν τῷ δίσκῳ περιφέρειαν : Et ut ad hunc Priapum referri posse ar-
 bitror figuras portentosas, quæ in gemmis 24, 25, 26, apud Chi-
 sletium; & 36. partis secundæ apud Leonardum Augustinum con-
 spiciuntur; ita ille, qui a Suida & Codino describitur, non discum,
 id quod olim putabam, tenuit manibus; sed orbis illi alis inserti
 fuerunt; ut scilicet significarent solem instar disci rotundum esse;
 unde & tali forma Pæones olim sidus illud venerati sunt, teste Ma-
 ximo Tyrio Dissert. 18. Παιόνες σέβουσι τὸν Ἡλίον ἀγάλμα ὃ ἡλίῳ δίσ-
 κῳ βραχὺς ὑπὲρ μακρὴν ἔχουσιν : *Pæones solem venerantur : simulacrum*
autem solis est, discus parvus, longa perlica impositus. Doctissimus
 Tristatus Tom. 2. pag. 173. *discum* hunc interpretatur patinam ca-
 vatam & profundam, quia veteres dixerunt solem ex oriente occi-
 dentem versus in vase aureo, non plane rotundo, sed instar ovi
 oblongo proficisci. Sed primo veteres illi Stesichorus, Antima-
 chus, Æschylus apud Athenæum lib. xi. nil nisi δίσκος vel *pecu-*
lum, quo sol ad occasum vehitur, celebrant; Panyasis vocat Φαί-
 λων & ipse Athenæus ποτάμιον; quod utique rotundum plane esse
 potuit; deinde disci forma erat plana & rotunda, non autem conca-
 va, uti ex veteri apud Hieron. Mercurialem statua patet; cumque
 ejusmodi nobis esse appareat solis facies, Græcorum nonnulli eum
 appellaverunt Δίσκον, quos tamen non secus ac illos qui Φῶς ἐξ
 ἡλίου ἢ ἀκτίνῳ δαποδοκύνεσθαι dixerunt, accusat, & audaci nimis me-
 taphora usos esse putat Eustathius ad Homerum pag. 1191. ed.
 Romanæ; Pæones tali forma deum coluerunt, nec non, uti equi-
 dem arbitror, portenta Basilidis clypeum tenent. Nam & Δίσκον
 Julianus in Orationibus, & Ovidius *clypeum* solis, cum orbem ejus
 designare volunt, memorant : & Martianus Capella diserte *clypeum*
 solis imagini tribuit : Nonnus Herculem astrochitona canit αἰδομένη
 δίσκῳ equitare, quia solis facies se non aliter oculis nostris exhibet:
 & Horapollus lib. 2. Hierogl. c. 14. scribit, Ægyptios prægnantem
 mulierem significare volentes, pinxisse ἡλίῳ κύκλον σὺν ἀστέρι καὶ
 ἡλίῳ

ἡλίου δίσκου διχα τετμημένον; solis circulum cum stella & solis disco in duas partes diviso. Sed, ut ad ALAS revertar; Martianus Capella lib. 1. solis pedibus eas alligat: *Corpus ejus flammmeum totum, PENNATA VESTIGIA, pallium coccineum, sed auro plurimum rutilatum: sinistra autem manu clypeum coruscantem, dextera ardentem faciem praeferebat.* Orpheus apud Timotheum Chronographum, ejus fragmentum conservavit Eusebius pag. iv. Chronicorum, soli aureas alas tribuit.

Ἡλίου χρυσαίαισι ἀερόμεναι πτερύγεσσιν.

& in gemma Basilidianorum secunda, solem corona radiata cinctum, & alatum equo insidere cum inscriptione ΙΑΩ, qualem gemmam absque illis litteris etiam publicavit Gorlaeus, recte doctissimus Chiffletius observavit. Et huc omnino pertinet Platonem apud Macrobi. 1. Sat. 23. significare volentem velocitatem sideris, πτερόν ἄρμα κυρτὸν alatum soli tribuere; Euripidem Oreste v. 1003. πτερωτόν ἄρμα; & Arnobium lib. 3. scribere, *fovem solem esse distavisse sapientes, agitantem pinnatos currus, turba consequente deorum.* Et si fas mihi sacra profanis rebus miscere, insigni metaphora SOLI JUSTITIÆ vel Christo alæ tribuuntur a Malachia in vaticinio, quod clarissime Salvatoris nostri adventum prædicit. In nummis quoque Μελιτέων vel Melitenensium, apud Franciscum Abellam, & apud Sponium, qui in Antiquitatum Indagationibus potest videri, vel Osiris vel Mithra, sive sol quatuor alis insignis conspicitur; ut & Mithra non ita pridem edita, cujus ectypum apponere visum fuit.

Quin & vir eruditionis clarissimæ, qui nuper *Varia Sacra doctissimis*

mis notis illustravit *Κερβ, Κρόφιδα, ἀγέλατον καὶ ἀθάνατον* Ægyptiis habitum, teste Plut. lib. de Iside, Deum, facit alatum: cum tamen Porphyrius apud Euseb. lib. 3. præparat. cap. 11. scribat *Κήρ* humana specie fuisse & colore cæruleo nigricante, cingulumque ac sceptrum manu tenuisse, & *ὅτι ὁ κεφαλῆς πτερόν βασιλείου ἀφεικόμενον*, *regiam pennam capiti impositam habuisse*; quod πτερόν non sunt alæ, verum insigne regium ex pinnis vel plumis avium, uti clare satis ex variis Tabulæ Isiacæ imaginibus patet compositam. Sic fere Horapollon lib. 1. c. 12. scribit Ægyptios παντὶ θηλυκῷ ζώῳ γῦπα ὡς βασιλείον imposituisse, & πᾶσαν θύαν *vulture* expressisse, quia vultures non nisi fœminæ sunt: Vertunt: *Quam ob causam & cuius fœminæ sexus animanti Ægyptii vulturem, ut in eo sexu principem ac primum apponunt*: sed infelicitur: nam ὡς βασιλείον est, ut *regium insigne, ut diadema*, & per θηλυκὸν ζῷον videtur intelligendum esse *signum zodiaci fœmineum*. Neque tamen sola, quam explico, Harpocratis imaguncula ALIS insignis est; verum etiam alia, media inter patrem Serapin vel Osirim, & matrem Isidem incedens, uti ex ectypo gemmæ luce meridiana clarius patebit:

Puerulus enim est, digito os compescit, & alatus incedit: non secus ac alia quam Imaginibus deorum Vincentii Cartari inseruit Laurentius Pignorius, ejusdem dei statua; quæ si genuina est, elegantioribus certe adscribi debet.

Cerniturque etiam alia alata, una manu os premens, altera cornu-
 copiz tenens, insistensque pedi uni lib. 1. cap. 13. Musæi, Ludov.
 Moscardi Nobilis Veronensis, in quo & una absque alis exhibetur.
 Atque hoc commune cum matre Iside habuit Harpocrates; quam
 alatam cernimus apud Pignorium, quamque binis alis ornari in Ju-
 liani Imperatoris nummis censent Baronius Tom. iv. Ann. & Gy-
 „ raldus Synt. 12. de Diis; cujus hæc sunt verba: At quod Ægy-
 „ ptii simulacra Isidis aspidum fertis coronata capita repræsentabant,
 „ eadem forma hic vides expressa signa alasque in iis volucres, quod
 „ vultures Isidi dicatæ essent; novaculam porro gestare dextra, quod
 „ ejus sacerdotes cunctis abrasis corporis pilis & virilibus præcis ei-
 „ dem ministrarent. Sane vultures Isidi sacros esse docet Ælianus
 l. 10, c. 22. H. Anim. ubi eam *Junonem* vocat, quia Isis ab aliis
 puta-

putabatur esse Deum Mater, ab alijs Minerva, Venus, Diana, Proserpina, Ceres, Juno, Bellona, Hecate, docente Apulejo: quo pertinet & Horum Apollinem Hieroglyphicis narrare, Ægyptios *Minervam* vel *Junonem* denotare volentes, *vultures* pinxisse. Verum aliter longe hic Imp. Juliani nummus nobis exhibetur apud Stradam, Chanlerum, &, qui eruditissimum de familijs Byzantinis opus edidit nuper, Carolum du Fresne. Nam in una area cernitur D. N. FL. JULIANUS. P. F. AUG. diademate gemmato ornatus, dextra globum, cui victoria manibus coronam & laurearum tenens insistit, sinistra clypeum, cujus insigne lupa geminos lactens, tenens: in altera vero Serapis & Isis, quorum infima corporis pars in serpentem desinit, manibus vas, cui serpens insidet, elegans levans, ab humeris vestimentum (quod *alas* forte fecerunt eruditi) dependet, cum INF. VOTA PUBLICA; adeo ut clariora argumenta quaerenda sint proculdubio, quæ certe & nummi & marmora suppeditant. In nummo Juliae Mamae apud Tristandum Tom. 2. figura cernitur, quæ licet & ad Cererem, præcipue propter similem nummum quem ex gaza Regia ad Juliani Cæsares vulgavit Illustris Spanhemius, in quo ea spicis cinctum caput habet, possit referri, maxime tamen propter lunam corniculantem & ornamentum capiti impositum, ad Isidem, quæ eadem cum luna, respicit.

omnemque dubitationem tollit Isis quam Casalius, in libro de
E 3 Ægy-

Ægyptiorum & Romanorum ritibus, & post eum Sponius in Miscellaneis eruditæ Antiquitatis, sed paululum diversæ, edidit, quamque dignam existimavi, ut huic dissertationi infererem

Neque

Neque aliter Osirim, (*Saturnum* facit Baudelotius de Dairval in eleganti libello, quem de Utilitate peregrinationum conscripsit) qui idem cum sole est, subinde repræsentatum fuisse docet tabula ultima auctarii Mensæ Iſiacæ apud Pignorium: quem, licet viri doctissimi in medio relinquant, quia auctoritate eorum destituuntur, qui id ex professo egerunt, ut vesanam Ægyptiorum in fingendis talibus licentiam redarguerent, mihi tamen ex parte interpretandum sumpsi.

Nullus igitur dubito, quin Osiris vel Sarapis, id est sol nobis ob oculos ponatur. Non aliam certe ob causam alatus depictus est, vel pharetra, de qua mox dicendi erit locus, armatur: dimidia corporis pars vel latus sinistrum velatur, quia sol de die terram illustrat, de nocte caliginem nostro hemisphærio fuga sua inducit: capiti upupa, ni fallor, infidet, quia avis illa Ægyptiis, est

teste Æliano libro de Anim. singulari in veneratione erat. Hinc est quod Osiridis in summo sceptro, uti recte contra Cælium Calcagninum & Pierium observat Pignorius; quod in gemma ex Chifletio exhibita a tergo Harpocratis, qui idem cum sole, nec non in puppi & prora navis seu baris, qua Orus mortuus vehitur apud eundem Pignorium conspicitur; additurque tandem, uti omnino videtur, nux pinea, non Deum tantum Matri (cujus delictum Artis in pinum conversus esse dicitur ab Ovidio l. 10. met. v. 105. & Lactantio Placido fabula secunda libri ejusdem) verum etiam aliis numinibus sacrata. Nam Antonius Augustinus Dialogo v. extremo arborem eam Neptuno dicatam fuisse scribit. Verum puto eum deceptum esse a Faerno in Apologis, qui Vulgatos Phædri fab. lvi. versus imitatus pro *Cybele*, substituit *Neptunum*; vel ab Aniano quodam, ex quo ita Phædri verba laudat; sed male, uti ex castigatissimis editionibus patet satis superque. In toreumate argenteo, quod quatuor anni tempestates repræsentat, Pani, æstatis symbolo, eadem ~~nux~~ additur, nec non vel illi vel Silvano apud Boissardum in marmore, cui subscribitur:

Q. LUTATIUS. Q. F. MENS.

SILVANO

D. D.

Unde Ovidius lib. 1. Fast. v. 412, canit eum *pinn tempora nexa gessisse*; qui etiam alibi non aliter *Faunum* describit

*Cornigerumque caput pinn præcinctus acuta
Faunus in immensis, qua sumet, Ida jugis.*

Et Græcis, teste Suida in v. *πίτυς*, dictus est *πίτυς*. Nec a Bacchi sacris aliena hæc arbor fuit. Nam Synesius in salvitici ep-
comio Bacchi calvum comitatum describens, alios eleganter dicit
ἀπὸ τῶν ἐλαφίων καὶ τῶν πίτυν, ἀπὸ τῶν ἐλαφίων καὶ τῶν πίτυν, ἀπὸ τῶν ἐλαφίων καὶ τῶν πίτυν, a piceis arboribus comam mutuam
sumere, id est coronis ex fronde istius arboris factis caput cingere
dicit: & in gemmis 132, 135, part. 1. apud Leonardum Augusti-
num vel sacerdos Bacchi vel ipse Bacchus barbatas ut & comes ejus
Silentus thyrsus *κροσσὸς* gerit, idemque agri, sacro deo ani-
mali

mali additur in gemma 180. Priapus pariter in gemma 13. part. 2. similem hastam, quam a parte etiam *κέντρον*, observante Salmasio in epistolis & in Exerc. Plinianis, vocarunt, gerit; juvenisque capiti impositum habens calathum, nucem ramumque pineum dextra manu tenet: apud Boissardum præterea satyrus colliculo insidens tenet ramos pineæ nucibus onustos, addita inscriptione: SYLVANO LITTORALI ET MUSÆ LACHES. Panem vel *Arcadium deum pinum diligere* canit Propertius lib. 1. El. 23; & fingunt puellam ipsi amatam in arborem eam conversam esse; uti legere licet in Geoponicis a Constantino Basso compilatis lib. 11. c. 11. In sacris tandem Isidis, quorum magna pars est Osiris, eadem arbor celebris fuit. Nam in *Isiacis sacris de pinea arbore caditur truncus*: *hujus trunci media pars subtiliter excavatur*; illis de seminibus *factum idolum Osiridis sepelitur*: uti legere licet apud Julium Firmicum. Et ne dicam malum etiam in ejusdem deæ navigio fuisse *pinum rotundam*, teste Apulejo lib. 11. met. sacerdotes nucibus pineis pectora tundebant: Lamprid. in Commodio: *Isiacos vero pineis usque ad perniciem pectus tundere cogebat*: adeo, ut mirandum nequaquam sit, Osiridis etiam inter insignia nucem pineam conspici. Ut igitur Osiris atque Isis alati fuere, ita etiam HARPOCRATES, qui cum patre representabat solem, cui in signum velocitatis, rapidissimum enim sidus est, alæ optimo jure tribuuntur. Eandem ob causam *ἡώρα* vel *Tempus* in marmore, quod Homeri Apotheosin complectitur, & Heracleotarum nummo alis exornatur, qua de superstitione cum satis multa monuerim, ea hic repetere non est animus. Sequitur in imaguncula nostra notanda

PHARETRA

quod insigni nulli gentilium deorum melius, quam Soli convenit. Nam ut loquitur Fulgentius lib. 1. Mythol. *arcum sagittasque illi contribuunt, sive quod de circulo ejus radii in modum sagittarum exiliant, sive quod suorum radiorum manifestatione omnem dubietatis scindat caliginem*: & Maximus Tyrius Dissertat. 26. testatur Apollinem a pictoribus & artificibus factum fuisse *juvenem nudum ἐκ χλαμυδὸς, ἑστῶτα, sagittarium, diductis pedibus instar currentis*: artem-

F

que

que jaculandi cum *Musica*, *Medicina*, & *Divinatione* invenisse docet brevium Auctor scholiorum in Homeri Iliadem. Et aliquis non absque ratione suspicari possit Apollinem hanc ob causam quatuor manibus, totidemque auribus scædatum a Lacedæmoniis cultum fuisse; teste Zenobio Cent. 1. Prov. 55. Diogeniano Cent. 2. Prov. 2. Hesychio in vv. *Κεῖδιον*, qui etiam *τετραχειος* Apollona memorat in v. *Κουακίας*. Græcis *Ἑοφόρος*, *ἄργυρότετος*, *κλυπότετος*, Latinis, *Arcienens*, *Sagittarius*, *Vulnificus*, aliisque cognominibus eodem redeuntibus vocatus est; quod possit radiorum jaculis iccta penetrare, uti loquitur Martianus Capella: & apud Sicyonios absolute *τοξίος* appellatus videtur: uti enim scribit Hesychius, *τοξίος θυνός*, *τὴν Ἀπόλλωνος τὴν ἐν Σικυῶνι*; quanquam adjiciat melius esse intelligere *πλὴν ἐν Δέλφοις γὰρ πλὴν λεγομένην*, quia ibi draco jaculis ab Apolline occisus fuit. In Aleandri tabula Heliaca sol radiatus, arcu atque pharetra post tergum rejectis; & in Gallieni nummo apud Ant. Pisonem & Tristanum, aliosque antiquarios centaurus sagittarius, cum Inscript. APOLLINI CONS. AUG. quia signum illud cæleste soli consecratum est, conspiciuntur. Macrobius lib. 1. cap. 21. Saturn. *Sagittarius, qui omnium Zodiaci domiciliorum imus atque postremus est, ideo ex homine in feram per membra posteriora degenerat, quasi postremis partibus suis a superis in inferna detrusus. Sagittam tamen jacit: quod indicat nunc quoque universorum constare vitam radio solus ab ima parte venientis: & observavi subinde in nummis nomina deorum non diis, sed sive fictis sive veris animalibus, quæ ipsis sacra esse anilis superstitiō voluit, apponi. In nummis Gallieni hæc Inscriptiones, JOVI. APOLLINI. SOLI. & JUNONI. CONS. AUG. cum capra Amathæa, gryphe, bove, & cerva occurrunt; & Ægyptii, eorumque exemplo alii, animalia, quæ deorum ad naturam accedere videbantur, colentes, symbolo eundem, quem numinibus honorem habebant, uti multis docuere Porphyrius libris de Abstin. & Plutarchus in libro de Iside & Osiride. Quin & Apollinis soror Diana vel Luna frequentissime sagittis armatur quia & illa radios in longum jaculabatur, vel ὅτι πλὴν ἀφισιν πόρρω τῶν ἀκτίνων*, uti loquitur Phurnutus, vel Cornutus potius, observante Aleandro: unde & Arnobio lib. 1. eleganter Apollo ac Diana *Arquitenentes* appellantur. Nec certe hoc monerem, & paululum, ut est *ὁ λεγομένης*, extra oleas vagarer, nisi id quasi flagi-

flagitaret argumenti similitudo, & opinio veterum, qui mortes virorum subitas & præcipue pestilentes Apollinis, fæminarum Dianæ sagittis adscribebant. Notum est filios Niobes fingi à poëtis & mythographis ab Apolline, à Diana vero filias occisas esse. Homerus certe Iliade Z. v. 205. *Laodamiam*, v. 427. matrem Andromaches a Diana fuisse interemptas, & Odyss. A. v. 197. matrem Ulyssis narrare sese a Diana non esse interfectam, verum illius desiderio mortuam, canit. Clyte uxor Cyzici apud Val. Flac. l. 3. v. 322: lamentatur ab eadem Dea matrem suam occisam esse;

Mygdonis ora patrem, funestaque praelia nuper

Natales rapuere domos; Triviaque potentis

Occidit arcana genetrix absumpta sagitta.

Et Pherecydes apud Schol. Pindari ad Oden Pythiorum tertiam, Apollinem misisse Dianam notat, eamque Coronidem, & multas mulieres occidisse; ipsum vero Apollinem letho dedisse Ischyn: adeo ut mirandum nequaquam sit poëtarum Principem in Odyssæa introducere Penelopem invocantem & precantem Dianam, ut fortiretur mortem subitam. Quin imo & mortes αἰφνιδίως, quæ scil. non ferro vel ulla vi externa inferebantur, inter quas proculdubio & pestilentia fuit numerata, iisdem numinibus adscribebant, teste Strabone libro quartodecimo: eoque sensu Homerus videtur ἀγανὰ βίην binis locis iis tribuere, id est, *miria, placida & mansueta tela*; cum alioquin ferocia potius vocanda sint, quibus homines citissime e vita rapiuntur. Et hanc veterum opinionem clare nobis ob oculos ponit Eustathius ad Iliada z. pag. 637. Ed. Romanæ: Ὅτι ὁ τῇ Ἀρτέμιδι τέτις τῇ Σελήνῃ τὴν αἰφνιδίως θανάτου ἢ γυναικῶν ἀνατίθουσι ἢ Ἑλληνικὴ δόξα δὴλον ὅτι, ὡς περὶ δ' Ἀπόλλωνος ἢ Ἥλιου (ita enim scribendum) αἰτίου λήγου τῷ αἰφνης θνήσκον τὴν ἀνδρας: *Diana id est Luna repensinos obitus mulierum attribuisse gentiles notum est; uti Apollo vel sol dicitur causa esse subita mortis virorum.* Neque tamen ipse Homerus hoc perpetuo observat; sed Dianam canit occidisse Orionem Odyss. E. v. 123. quod cum mul-

tis aliis poetarum locis contrarium sit, non defuerunt veteres, qui versus hosce spurios & supposititios esse judicarunt. Eustathius ad versum 123. Odys. E. Ὅμηρος ὃ θάνατον αἰφνίδιον αὐτῷ ἰσορεῖ. Τοιούτῳ γὰρ ὅτι δηλοῖ τὸ Ἄρτεμιδος ἀγανά βίβη, ὅς αὐτὸν κατέπιπεν ὡς πλημυλοῦντά τι φασὶν εἰς αὐτὸν. ἄλλως γὰρ ὡς ἀναίρεῖ Ἄρτεμις ἄρρετας, ὡς καὶ προσσημειώσαι· διὸ καὶ ἠδύτησάν τινες ἢ Ὀμηρικὸν τοῦτον τόπον δεῖν τὸ ἠφάξως ἄνδρις: *Homerus autem narrat eum subita morte obiisse: hoc enim significant Diana placida tela, quibus eum occidit, quia illam, ajunt, attrexerat. Ceteroquin enim Diana e medio non tollit viros, nisi etiam praedictum est: unde etiam nonnulli spurium judicarunt hunc Homeri locum propter rem insolitam.* Atque ita quidem Apollo putatur causa esse pestilentiae, & sagittas emittere, quando illa orbem terrarum corripit. Sane Eustathius ad Ilia. Ω. scribit Niobes liberos videri ἰξ αἰτίας λοιμώδους obiisse; Ammianus Marcell. lib. 19. c. 4. ejusmodi perniciem describens ait, *periere telis Apollineis complures, qui Sol aestimatur: & Servius ad Ecl. 5. notat tria insignia circa Apollinis simulacrum videri: lyram, qua nobis caelestis harmonia imaginem monstrat; Gryphen aneum (ita scribendum judicat Theodorus Rycquius Clarissimus & Doctissimus in Academia Batava Professor) quod & terrenum numen ostendit: sagittas, quibus infernus Deus & noxius judicatur.* Hinc Homerus comminiscitur pestilentiam ab Apolline missas sagittas statim insecutam esse; (quod eleganter expressit Lucianus in libro de Sacrif. per κατὰ τὴν εὐεὶαν τοῦ λοιμοῦ τῶς Ἀχαιῶς) & hinc Servius ad lib. 3. Aen. v. 136. observat *Apolline offenso pestilentiam creari semper; illudque Homerum ostendere, cum eum armatum inducit sagittis; & inde Apollinem dici secundum aliquos διὰ τὴν ἀπολείν.* Hocque adeo verum est, ut versum poetarum, quo deus ille dicitur pestilentiae nebulam depulisse, eandem avertere posse Martianus fingat Capella: *Tali dei temperamento virtus admonita, magisque cum eum salutaris auras miscere conspiceret, cecidit poeta Grajum versus Mercurio comprobante commemorat:*

Φοῖβος χρυσοκόμης λοιμὸν νεφέλλῃ ἀπ' ἔρυκεν.

Ex quo pestem fugari posse Mercurius, si voces prima vestigiis ejus ascenderent, admonerat, qua tamen voces, ut idem mox loquitur, sub-
ducendo

denda *Clario fidibus personanti, atque inter fersa laurigera insularum lubrico implexoque crine redimito*: id est, cum condito telo placidus, utque apud Servium alicubi legitur, *citharam tenens, mitis est*. Et forte hinc explicandus gazæ Palatinæ nummus, cujus in una area cernitur ΑΠΟΛΛΩΝ ΣΩΤΗΡ sagittis pharetra & arcu armatus, in altera vero cithara, quam lauri corona ambit, & ΛΑΠΙΘΩΝ. Sic *citharam* tenet cum SALUTARIS in nummo Treboniani Galli apud Tristenum; *laurum cum cithara*, quando CONSERVATOR dicitur in alio Macriani & M. Aurelii Claudii Quintilii apud Patinum, antiquariæ rei studiosissimum virum. Quin & Pausanias lib. 10. testatur Cleonæos caprum soli orienti immolasse, atque Apollini pestilentia sedata æneum caprum dono dedisse; Horatius lib. 1. ode 21. hortatur pueros, ut Apollinem *rogent, ut miseram famem pestemque a populo in Persas atque Britannos agere velit*; & malo hoc in homines grassante, ramum lauri supra januam figebant, precabanturque Apollinem, ut ab ipsis pestem averteret, parceretque ædibus, quæ in tutela amatæ sibi Daphnes erant, uti ex Auctore magni Etymol. Diog. Laërtio aliisque observavit Meursius. Sed nimium me *sagitta* a proposito, ut video, abducunt; quare ad

S I T U L A M

quæ affabre facta ex dextro Harpocratis brachio dependet, quaque frequenter Ægyptiorum numina ornari solent, me convertam. Nam non Aliter Isis ab Apulejo describitur lib. xi. Metam. *Nam dextra quidem ferebat aneum crepitaculum: cuius per angustam laminam in modum balibei recurvatam, trajecta mediæ pauca virgula, crispante brachio tergeminos jactus, reddebant argutum sonorem: Lava vero CYMBIUM dependebat aureum: cuius ansula qua parte conspicua est insurgebat aspis*: qualis fere Isis occurrit in lucerna antiqua apud Licetum pag. 1178. ex qua etiam patet *cymbium* illud non referre navem; & propterea censendum esse, hanc vocem generaliter de vase usurpanti.

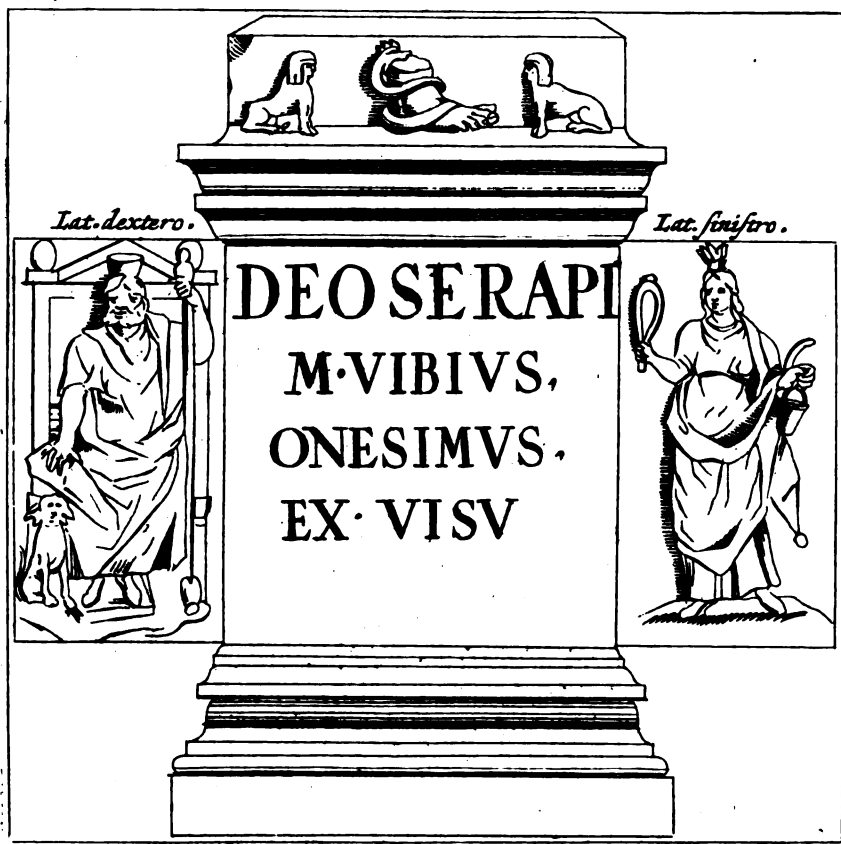

Servius ad lib. 8. *Æn.* extremum *sitellam* vocat : *Isis autem est genius Ægypti, qui per sistri motum quod gerit in dextra, Nili accessus recessusque significat : per SITELLAM quam sinistra manu retinet, ostendit adfluentiam omnium lacunarum.* Atque ita in gemma antiqua non modo Isis verum etiam ipse Osiris, inter quos medius Harpocrates incedit, situlam gerunt; non secus ac alia Ifidis effigies quam cum illa ex auctuario Pignorii conspiciendam præbeo:

Nec

Nec omittendus lapis antiquus, quem mecum communicavit præstantissimæ eruditionis vir Raphaël Fabrettus; cujus inscriptio publicata quidem est a Reinesio; sed hic cætypus docebit, non satis diligenter eum, cujus fidem sequitur vir magnus, figuram Isis inspexisse, quippe quæ non exta & litteram A. verum situlam, manu sinistra tenet, & dextra sistrum.

Testatur quoque Joannes Macarius vir eruditus valde se vidisse gemmam, in qua homo capite leonino, gestans *situlam*, dextra serpentes radiato capite premens exprimebatur; quæ proculdubio ad Ægyptio-

Ægyptiorum sacra & solis cultum referenda erat, non secus ac altera, in qua leo tridentem, ut videtur, tenens, pene erecto simile vas gerit apud Chifletium :

Et quidem leo insuper ita depingi potuit ; quia Nilum putabant ascendere ὑπὸ τῆς θυμότητος τῆς τοῦ θεοῦ vel solis, quando nempe signum leonis intrabat, uti docuit Horus Apollo in Hieroglyphicis. Quod nec monere oblitus est Plutarchus, sed, ut puto, corruptus in lib. de Iside: *Et de sideribus σείειον Isidis esse existimant, ὑδραγωγὸν ὄντα; καὶ τὸν λέοντα τιμῶσι, καὶ χάσμασι λεοντείσι τὰ ἱερῶν θυρώματα κοσμεῖσιν, ὅτι πλημμυρεῖ Νεῖλος ὅτε Ἡελίος τὰ πρῶτα συνέρχομεν ὁ λέωντι :* & leonem venerantur, rictibusque leonis januas templorum ornant, quia Nilus exundat, quando sol primum leonis signum ingreditur. Locum hic non habere templorum januas videtur, forteque legendum τὰ ἱερῶν κρητῶν, vel ἱερῶν κρητῶν, id est sacrorum fontium tubos, vel tuborum capita, ex quibus aqua profluit ; quam emendationem firmat Horapollo qui θυρώματα hæc vocat, χολέδρας καὶ εἰσάγωγεις τῶν ἱερῶν κρητῶν, eosque scribit λεοντομέφεις factos esse ab iis qui sacris operibus præerant, vel ab ἱερῶν ἱερῶν ἱερῶν ὀργάνοις : nisi quis existimare potius velit templorum fores ita etiam fuisse ornatas. Neque enim illud nego ; nam Horapollo lib. i. c. 19. id fuisse factum commemorat, quia leo oculos apertos habens cum dormit, signum erat vigilantie : διότι καὶ συμβολικῶς τοῖς κλειθροῖς τῶν ἱερῶν, λέοντας ὡς φύλακας παρελήφασιν ;

Unde

G

num formis etiam insignitas fuisse, forsan quia in honorem Nili vel Solis, quorum leo symbolum erat, ædificabantur, vel quia templorum custodes erant; teste Horapoll. c. 19. Et inde apud Plutarchum nihil mutandum censet, arbitraturque hoc primo forsan a Judæis habuisse Ægyptios, qui in atrio templi altare habebant, quod Aries vocabatur, id est *Leo Dei*; non quod formæ leonum cornibus istius altaris insculptæ essent, vel quia flamma leonis forma super altare semper appareret, ut volunt delirantes Rabbini, sed quod flamma symbolum iræ divinæ victimas omnes voraret, ut leo alia animalia consumit; nisi forte mos hic Ægyptiorum derivatus sit a velo tabernaculi, quod cum cherubinorum formis distinctum & variegatum fuit, quorum forma præcipua erat leonina. Hæc & alia doctissima scripsit ad me vir illustris, quæ si tantum tibi, lector, quantum mihi placent, placebunt certe immensum. Atque huc pertinere leg. 17. §. 9. D. de *Att. Empti & Venditi*, Guilielmus Cœterius Historiæ apud Daventrienses Professor censebat: *item constat figilla, columnas quoque & personas, ex quarum rostris aqua salire solet, velle esse.* Nam per *personas* putabat vir egregie doctus Ulpianum intelligere huiusmodi capita seu aquilarum, seu gryphum, seu leonum; illaque ita appellari, quod instar personæ seu larvæ tragicæ concava essent. Nisi forte veræ personæ intelligendæ sint, ex quibus etiam hodie videmus aquam pluviæ profluere. Nec obstat vox *rostrum*; quippe quæ non modo de avibus & animalibus, ut *apro* apud Phædrum, verum etiam de hominibus usurpatur; quorum os ita appellant Lucilius & Varro, non secus ac idem Archippo & Aratori apud Athenæum *ῥύγχος* dicitur, notante Reinesio lib. 1. Var. lect. c. 18. Quin & huc pertinere videntur *Silvani*, ex quorum ore etiam videntur aquæ profluuisse; unde in Glossis Philoxeni: *Silvanus ὀρενός*: *Silbanus πῆν*, *Σιλνός*; alii, fateor, rescribunt *Silanus* priore loco; sed hoc etiam quadrat; quia Silanos ita dictos existimant a superciliis eminentibus, quales *Silones* Varro vocat; vel naribus repandis; uti videre licet apud Celeberr. Vossium in Etymologico; quæ certe figura, valde convenit tuborum, ex quibus aqua profluit, orificiis. Scilicet Ægyptii, eorumque exemplo Thales alii que philosophi, *ἀρχὴν τῆς πάντων ὕδατος* aquam omnium rerum originem esse credebant uti videre licet apud Diogenem Laërtium, Ciceronem lib. 1. de Nat. Deorum; & Plutarchum in libro de Iside & Osiride, qui multis

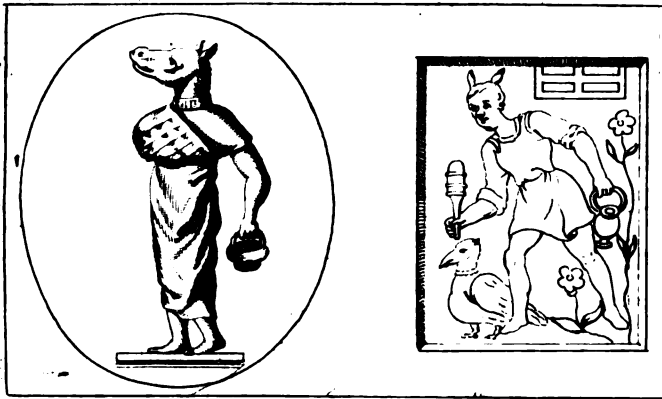
multis iisque lectu dignissimis hac de re agit. Aristides quoque Oratione in Neptunum testatur poëtas ortum deorum aquæ sub Oceani nomine, quem *Θεῶν γένεσιν* dicebant, tribuisse, & omnia ex humore orta esse, καὶ ἔτι τε πάντες ἐνθεοὶ ἐπὶ τῇ γενέσει μετέχοντες; & chaos, ex quo omnia nata esse finxit Hesiodus, fluidum fuisse volunt Græcorum illi, qui *ὕδωρ* ἢ *χύμα* illud nomen deducunt, καὶ τὸ γένος, καὶ οὗτος ὁ ὕδωρ. Atque hoc ut Ægyptii per symbola etiam docerent, hydriam vel situlam aqua plenam in sacris Isidis & Osiridis circumferebant: Vitruvius in præfat. lib. 8. *Ex eo etiam, qui sacerdotia gerunt moribus Ægyptiorum, ostendunt omnes res e liquoris potestate consistere. Itaque cum HYDRIAM tegunt, quæ ad templum eademque casta religione refertur, tunc in terra procumbentes, manibus ad celum sublatis, inventionibus gratias agunt divina benignitatis: & Plutarchus in libro toties laudato scribit, eos non solum Nilum, sed omnem humorem ὀσίριδος ἀπόρροον Osiridis defluxum vocare, & ante sacra in pompa semper præcedere τὸ ὑδρεῖον ὅτι τιμὴ τῷ Θεῷ.* Et nisi me plane fallo vas illud aquarium cernitur apud Gruterum pag. LXXXII. in ara Isidis; quam, cum Luna sit, non absque ratione Apulejus scribit, *udis ignibus nutrire læta semina, & Solis ambagibus dispensare incerta lumina.* Hinc Isidis atque Osiridis capita situlis insistant in nummo M. Aurelii apud Tristenum, Spanhemium & Patinum: in nummo Hadriani post terga Isidis Orum vel Harpocratem genibus gerentis cernitur vas ansatum;

nec aliunde putem explicari debere Canopi simulacrum, quod pariter in iisdem antiquitatis monumentis occurrit, cujusque historia peti potest ex Suida in v. *Κανών* & Ruffino. Cum autem humor per se generationi aptus non sit, & in fœcundum elementum

tum foret, nisi igne & flammis animaretur æthercis, propterea Harpocrates, & Osiris sive sol situlam, ut vidimus, gerit; quippe qui κύει & γὰ ἡγεμών est ὁ πῦρ ἡς ὑσίας ἀπείρας, uti loquitur Plutarchus in Quæstion. Græcis: quo pertinet omnino eundem in libello de El. apud Delphos celebrare δαίμονα τετραγυρόν περὶ τὴν ἐν φθορᾷ καὶ γένεσι φύσιν; & hunc quidem Appellari Apollinem, Delium, Phabum, Φαίειον, Phaneum, & secum habere Μῦσας & Μνημοσύνην: illum vero Plutonem, Aidoneā, Σκότιον, Νύκτιον, dominum noctis & somni, atque apud se habere Λιβὸν & silentium. Et ne vel Varronis lib. iv. de L. L. vel aliorum auctorum, qui duplicem nascendi causam statuunt aquam & ignem, in medium afferam verba; audiendus unus est Lactantius lib. 2. Inst. c. 10. *Duo igitur illa principia inveniuntur, quæ diversam & contrariam sibi plane habent potestatem: calor & humor: quæ mirabiliter Deus ad sustentanda & gignenda omnia excogitavit. Nam cum virtus Dei sit in calore & igne; nisi ardorem vimque ejus admissa humoris ac frigoris materia temperasset; nec nasci quicquam nec coherere potuisset; quin statim conflagratione interiret, quicquid esse cœpisset. Unde & Philosophi quidam & poëtæ discordi concordia mundum constare dixerunt: sed rationem penitus non viderunt. Heraclitus ex igne nata esse omnia dixit; Thales Milesius ex aqua. Utrique vidit aliquid, sed erravit tamen uterque: quod alterutrum si solum fuisset, neque aqua nasci ex igne potuisset, neque rursus ignis ex aqua. Et observatione præcipue dignum Ægyptios, Porphyrio teste, elementorum maxime colere ὕδωρ καὶ πῦρ eaque causam esse σωτηρίας ἡμῶν, in sacris ostendi; ὡς πᾶσι ἐστὶ καὶ νῦν ἐν τῇ ἀνοίξει τῆς ἀγίας Σαραπίδος ἢ Θεοεργείας δὲ πύρρος καὶ ὕδατος γίνεσθαι, λείβεσθαι τὴν ὑμνωδὴν τῷ ὕδατι καὶ τῷ πύρρι φαίνεσθαι ὁππότε ἀντιστῇ ὁ πῦρ (ita enim cum eruditis scribendum) τῇ πατερίᾳ τῆς Αἰγυπτίων φωνῇ ἐγείρει τὸ θεόν: Uti etiamnum, cum Sarapidis sacrarium aperitur, cultus igne & aqua absolvitur. Hymnorum enim decantator aquam libat, cum in limine erectus patria Ægyptiorum voce deum suscitatur: quam ultimam loquendi formam, ritumque illustrat magnus Scaliger ad Tibullum. Estque etiam observatione digna Anubidis situlam itidem gerentis effigies apud Chifletium; nec non Mercurii, uti equidem arbitrator, in tabula secunda auctarii mensæ Isiacæ, quam utramqueaponere visum fuit; iisque aliquam saltem lucem affundere.*

Ægyptio-

Ægyptiorum igitur Mercurius non ornabatur petaso & alis, ut Græcorum, qui tamen in nummis sæpe etiam alis caret, sed aliis rebus, ut sistro & situla, quemadmodum ex effigie allata patet, vel sistro & caduceo, qualem eum occurrere in nummo Damascenorum existimat Tristanus, Tom. 1. pag. 231. Anubis, eadem insignia gerens conspicitur in nummo Faustinae; cumque ille idem sit cum Mercurio, uti ex Eusebio, Diodoro, & Apulejo probavit vir doctissimus, clarum utique erit, cur humana Mercurii facies caninis auribus (si modo illæ sunt) sit conspicua. Situlam autem instar Harpocratis nostri, manu sinistra tenet, quia Mercurium ad solem etiam referebant, uti eleganter lib. 1. c. 19. Saturn. docet Macrobius, & postea Hieron. Alexander in tabulæ Heliacæ expositione. Et hanc ob causam arbitror in Albinum nummo Mercurium vel certe deum radiata corona cinctum, una manu tenere tridentem, altera caduceum, cum Inscript. SAECULO FRUGIFERO, vel uti in alio legitur, in quo figura turritam coronam gerit, quæque una cum caduceo binas spicas in manu dextra gerit, SAECULO FECUNDO, nec non in posthumi altero cerni caduceum cum eadem inscriptione; quia sol fecunditatis parens, ejusque ut & felicitatis symbolum caduceus est: adeo ut mirer virum eruditissimum scribere, se non videre quid Mercurius commune cum sole habeat, quanquam Hermæ in Augusti nummis cernantur corona radiata caput cincti, quæ soli ordinarie tribuitur.

G 3

Nam

Nam certe, si Theologos gentilium sequimur, multa Mercurio cum sole communia fuere; illiusque alas, & caduceum, ipsumque adeo nomen Græcum ad solem retulerunt. Et quod Anubidis effigiem valde illustrat, in binis Juliani Imperatoris nummis idem una manu sistrum, altera tenet parilem situlam, apud Carolum du Fresne illustrem & doctiss. Virum in familiis Byzantinis. Clavæ, quam tenet Harpocrates manu sinistra avis, atque ut videtur

A N S E R

appendet. Ille enim præterquam quod Priapo, uti ex Petronio, & Junoni, uti ex Livio atque Plutarcho constat, etiam Isidi & proculdubio Osiridi sacer fuit. In templis illos versari solere testis est Artemidorus lib. 4. cap. 85. Oneirocr. per quod num Isidis templum intelligi debeat incertum; quia in genere ille loquitur: *ἰσοὶ ὃ οἱ χῆνες καὶ ἐν ναοῖς ἀναστρέφονται*: Isiacus apud Leonardum Augustinum sacerdos, inter varias florum & fructuum primitias, aliasque res etiam anseres gerit, vel ut Isidi sacros, vel deæ offerendos in sacrificium. Nam Isis Aristidem jubet Sermone 2. sac. extremo sibi *duos anseres δῶκε*; Ovidius canit, 1. Fast. 454.

*Nec defensa juvant Capitolia, quo minus anser
Des jecur in lances Inachi lauta tuas.*

Pausanias lib. x. testatur Tithorænsium *ἰσδαμνοῦσθαι*; Isidi obtulisse boves & cervos, tenuiores vero *anser* & *meleagrides*: & denique Herodotus lib. 2, c. 45. scribit Ægyptios nullam pecudem immolare, præter *aves*, *boves mares*, *virulos καδάραι* atque *anser*. Harpocrati autem additur, quia ut sol nil nisi ignis esse existimatur, ita anseres natura calidissimi, *θεμυλάτοι καὶ δεπυράτοι πλὴν φύων*, ut loquitur Ælianus lib. 5. Hist. An. c. 29. Neque aliam ob causam eandem avem addi Mercurio, quem modo explicavi, arbitror; qui etiam sistrum, nisi aliud instrumentum sit, gerit, quia solem eo repræsentabant, uti ex Plutarchi libro de Iside & Osiride patet. Anserem excipiet

C L A V A

quam nodosam, ad instar trunci ab arbore recisi, manu sinistra tenet

net Harpocrates; non secus ac apud Casaliū alius, cujus eclypsum exhibeo :

Clava proculdubio Herculis propria est; cui propterea *nodosum* robur tribuit Val. Flac. l. 2. v. 534. σκυτάλην κεχαρισμένην ὄχλοις Theocritus Idyl. 17. v. 31. *torosam clavam* poëta, cujus mihi nomen excidit, antiquus; sed cum animalium partes carnosæ dicantur *tori*, & *torosa*, ut v.c. *cervix torosa*; cumque ita Hercules appellari possit propter corpus nervis, musculis & toris plenum, subdubitavi nonnunquam, num pro *torosa* scribi debeat *torosè*; ut scilicet Hercules TOROSUS a solido corpore vocetur: quod num admitti possit aliis judicandum relinquo. Neque tamen *nodosa clava* dicenda semper erit nostræ similis; quia ab aliis rami potuerunt esse ablati, ita ut non tantum exstarent, vel talis fuisse, qualis in nummo Prusæ Thesauri Palatini conspicitur; quod idem sentiendum de Thesei clava, quam *nodosum stipitem*, & *trinodem clavam* vocat Ovidius Ep. 4. & 40. Heroid. nec non 1. Fast. v. 575. Nec certe quis

quis errabit, si clavam ad Herculem retulerit, quem etiam Solem faciebant theologi gentiles, uti ex ipso illius nomine, & aliis rebus probare conatur Macrobius lib. 1. Saturn. c. 20. Eusebius lib. 3. præparat. Euang. scribit admirandam ethnicorum impudentiam esse, quippe qui solem modo Apollinem, modo Herculem, modo Bacchum, modo Æsculapium dicere non vereantur. Nonnus (apud quem plura hujus generis videri possunt) lib. xl. Dionys. eundem vocat ἀστροχίτωνα, ἀνὰ πύρος, ὄρχαμον κόσμη, ἥλιον, stellatam tunicam (propter stellas quæ in cæli convexo lucent) indutum, regem ignis, ducem mundi, solem, qui circularim obequitat totum polum vel orbem αἰθέρι δίσκῳ, igneo disco & Tristanus t. 2. p. 337. arbitratur in Apamensium nummo ab una parte cerni Herculem, si modo is est, ab altera vero Junonem, quia ille sol, hæc vero terra habebatur. Porphyrius quoque apud Euseb. libro laudato testatur clavam & leoninam pellem Herculi tribui ad significandum per clavam πλεῖν ἀνυμάλιας ἀνισότητος, per pellem vero, καὶ τὸ ζώδιον ἐμφανιστικὸν ἐξ ἑαυτοῦ, quia vires suas in leone præcipue sol ostendit; & duodecim ejus labores notare duodecim signa, quæ sol singulis annis transit. Scholiastes Hesiodi ad Theog. pag. 249. scribit mala aurea esse ἀστρα, Herculem vero Solem: idque ideo fictum esse, quia παρερχομένη τῷ ἡλίῳ ἐμφανίζονται τὰ ἀστρα: Hydræ Lernææ historiam ex solis natura interpretatur idem pag. 256. Prometheum liberatum, pag. 281. ubi diserte τὸν ἥλιον vocatum fuisse Ἡρακλέα scribit: Geryonis boves pag. 310, & tandem duodecim labores pag. 305. non secus ac apud Eusebium Porphyrius. Eandem ob causam sagittis & arcu armatur, uti inter alios docet Hieronimus Aleander in Exposit. Tabulæ Heliacæ: in qua etiam clava inter insignia solis conspicitur. Et notandum diligenter clavam Herculeam similiter Harpocrati tribui in nummo Hadriani apud Antiquarium non minimi nominis Car. Patinum; sed ut de fide sculptoris dubitem facit similis Antonini Pii nummus apud Tristandum, in quo sceptrum, illique insidens aquila conspiciuntur; in quod idem eruditione præstantes viri diligentius inquirent: in nummo Agrippinæ Claudii apud Seguinum Sol radiatus coronam imponit tropæo, ejusque a basi surgunt binæ clavæ: in lapide antiquo apud Gruterum pag. 28. conspiciuntur MATRIS DEUM MAGNÆ IDEÆ PALATINÆ insignia, turris, pinus, crotala, fistulæ, lances, pedum, leo,

leo, & cum iis clava; (nisi tamen potius, uti haud obscure ex marmore ipso apud Gabrielem Simeoni patet, sit pedum pastorale) cujus tenuiori parti mitra imponitur, ut docerent Attin mitratum, nullum alium quam solem esse; id quod gentiles existimasse a viris doctis satis superque probatum est : in Titi Imperatoris nummo apud Patinum eadem Sarapidi additur, quia & hic Sol habebatur, quemadmodum ex Macrobio aliisque auctoribus, nec non innumeris fere nummis, gemmis & marmoribus apud antiquarios obviis constat; unde etiam Aristides scribit eum *Ἀσκληπιὸς ὅστις ἰλίου φῶς τοῖς θεοῖς* ostendisse, & alibi eundem scribit esse *ἅπασιν ἀνθρώποις φῶς*. Ceterum non incommode *clava* etiam ad Æsculapium posset referri, cum quia similis plane illi ab Apulejo tribuitur, tum quia circa eam volvitur serpens, qui semper fere deum illum comitatur : *Diceres*, (ait Apulejus lib. 1.) *dei medici baculo, quod RAMULIS SEMIAMPUTATIS NODOSUM, gerit serpente* *generosum, lubricis amplexibus inherere* : eidem *nodosum bacillum* tribuit Festus in v. *Insula*, quem male Boethius ad Plutarchi Quæst. Romanas interpretatur serpentibus involutum; & inde forte in Coorum nummo Herculis nodosa clava & baculus Æsculapii conspiciuntur cum serpente apud Trist. Tom. 1. p. 168; nisi potius significant, Herculem etiam in illorum insula cultum fuisse. Serpentes autem Æsculapio tribui res est notissima; idque ideo factum scribit Festus in v. *Draconis*, quia vigilantissimi generis putantur, & illa res maxime medicinæ necessaria est; ipseque in serpentem mutatus esse fingitur, *ὄφρας*, id est *serpens* appellatus propterea, quemadmodum observat Salmastius ad Herodis Attici inscriptionem. Neque tamen marmor Lugduni repertum, eo quod anguis in eo sculptus est, cum Gabriele Simeoni Æsculapio tribuere debemus. Nam caput scæmineum plane est, & addita inscriptio DEO INVICTO MITHIR SECUNDINUS DAT haud obscure docet illud ad sacra pertinere Mithriaca. Quin & ipsum Æsculapium solem esse docet elegantibus verbis Macrobius lib. 1. c. 20. Saturn. quæ integra adscribere non gravabor: *Hinc est quod simulacris Æsculapii & Salutis draco subjungitur; quod hi ad solis naturam lunæque referuntur: & est Æsculapius vis salubris de substantia solis subveniens animis corporibusque mortalium: Salus autem natura lunaris est*

H

festus

fectus est, quo corpora animantium juvantur saluifero firmata temperamen:o. Ideo ergo simulacris eorum junguntur figura draconum: quia prestant ut humana corpora velut infirmitatis pelle deposita ad pristinum revirescant virorem, ut virescunt dracones per annos singulos pelle senectutis exuta, propterea & ad ipsum solem species draconis refertur; quia sol semper velut a quadam ima depressionis senecta in altitudinem suam ut in robur revertitur juventutis. Esse autem draconem inter præcipua solis argumenta, etiam nominis fitione monstratur, quod sit nuncupatus ἀπὸ δῖρκον, id est videre. Nam ferunt hunc serpentem acie acutissima & pervigili naturam sideris huius imitari; atque ideo ædium, adiorum, oraculorum, thesaurorum custodiam draconibus assignari. Æsculapium vero eundem esse atque Apollinem non solum hinc probatur, quod ex illo natus creditur, sed quod ei & jus divinationis adiungitur. Nam Apollodorus in libris, quibus titulus est ἀπὸ δῖων, scribit quod Æsculapius divinationibus & auguriis præsit. Porphyrius apud Euseb. l. 3. Præpar. cap. xi. testatur Gentiles virtutem solis salutarem, σωτικὴν δύναμιν per Æsculapium symbolice expressisse; eique baculum dedisse in manus, in signum, laborantes ab eo sustentari & erigi; & circa illum serpentem volvi in signum ὅτι ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ ψυχῆς σημεῖον, quia hoc animal præ reliquis spiritu abundat, & corporis imbecillitatem exmit. Orpheus quoque apud Hesiodi Scholiastem pag. 305. non alia his versibus docet:

Ἥλιος, ὃν καλέουσι Ἀπόλλωνα κλυτότερον

Φοῖβον ἱκαβελέτιον, μάντιν πάντων, ἱκαέργον

Ἰντῆρας νόσων, Ἀσκληπίον. ἐνθάδε πάντες.

Verum ut pergam, cum primum apud Joannem Smetium, virum certe natum ad Antiquitatis studium juvandum, & qui quotidie vetustis rebus musæum suum exornat gnaviter, imagunculam inspexi, putabam me vel folia vel ramum arboris in infima clava observasse; cumque litteris dubium ut tolleret Smetium rogarem, misit ille ad me, circa imam clavæ partem ramulum esse, sed tenuissime illum a serpentis cauda ad inferiora usque clavæ circumvolvi: eundemque virum doctissimum video in Antiquitatibus suis Noviomagenibus nescio quem flosculum curasse appingi Harpocrati

pocrati suo. Sed, ut verum fatear, nihil tale in imaguncula accuratius postea & plus semel inspecta, reperire potui; animadvertique artificem, illam, quæ initio dissertationis hujus conspicitur, diligenter admodum delineasse: unde & recte me facturum existimaui, si quæ de Bacchi & Herculis deque illius cum sole convenientia notaveram ad calcem libelli rejicerem, ne in ipso opusculo nimium extra oleas, ut est ὁ λιβόμυρον. Accedendum tandem est ad SERPENTEM, qui circa clavam sive baculum, brachiumque imagunculæ volvitur, & omnium fere deorum, vel dæmonum symbolum & comes est; Nihil frequentius in Ægyptiorum sacris ut & Græcorum Romanorumque occurrere ex Tabula Pignorii Isiaca, ex marmoribus & nummis aliisque antiquis rebus clarissime patet. Isidi comes datur ab Ovidio lib. 9. Met. v. 691: ejusque caput aspide coronatum fuisse præter Ælianum, qui videatur l. 10. c. 31. de Animal. docet Flaccus Valerius l. 4. Argon.

— — — & procul Io

Speſtat ab arce poli jam divis addita, jamque

Aspide cinſta comas, & ovanis perſona ſiſtro.

Horapollo lib. 1. Hierogl. c. 1. scribit Ægyptios basiliscum serpentem vocare ὑράϊον, atque eum χρυσὸν ποιοῦντις θεοῖς περιτιθέναι; *aureum facientes diis circumponere*; quod non incommode de capite potest explicari, uti etiam observatum est Pierio: nam & mox sequitur; ὅτι τὸ αὐτὸν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τοῦ θεοῦ περιτιθέναι, & ideo ipsum (basiliscum) deorum capitibus imponunt; id quod videre in Tabula Pignorii Hieroglyphica licet. Iidem Ægyptii Jovi nonnullos serpentes sacrarunt, eoque dementiæ venerunt ut eos adorarent, Herodoto lib. 2, c. 72. & Æliano l. xi. c. 17. de Animal. testantibus; quorum præcipuus fuit ille, qui Ἀγαθοδαίμων & Κνέφ appellabatur, pari superstitione a Phœnicibus cultus, quemadmodum tradit Eusebius libro Præparat. 1. extremo. Junonis simulacrum apud Babylonios dextra serpentem, sinistra gemmatum sceptrum gerebat; & apud eosdem Rhea sedens ad genua habebat prostratos leones & prope se duos serpentes, uti legere licet apud Dioscorum Siculum. In Jovis Sabasii Magnæ Matris ut & Mithræ sa-

cris serpentes præcipuam religionem fecisse patet ex marmoribus, quæ sacra Mithriaca complectuntur, iisque quæ observarunt Pignorius & Rubenius. Euripides præterea in Baccho v. 100. canit Bacchum simul ac natus fuit, coronatum esse *δρακόντων στεφάνοις*; & Nonnus eum coronam serpentum circa caput, & *ὀφιδία μίτην* habere in signum suæ juventutis. Nec alio habitu se foedabant Bacchantes, quas Euripides canit *ἄγχιαν* sive serpentem *πλονάμοις* circumdedit; quarum alias Callixenus Rhodius apud Athenæum lib. 5. in descriptione pompæ Bacchicæ elegantissima tradit sese *ὀφίων*, alias vite, hedera & smilace coronasse; apud Horatium lib. 2. Od. 19. Bacchus

— *Separatis nvidus in jugis*

Nodo coërcet viperino

Bistonidum sine fraude crines.

Clemensque tandem Alexandrinus in protrept. Bacchas introducit *ἀντισμύδας* *τῶς ὀφιοὶ* serpentibus coronatas. Catullus hoc vocat sese tortis serpentibus incingere, & circumplicare se anguibz Arnobius: Bacchanalia etiam pratermittamus immania, quibus nomen omophagiis græcum est: in quibus furore mentito, & sequestrata peccatis sanitate circumplicatis vos anguibz: quanquam dubitem numcum viris eruditis bina hæc loca ita explicari debeant, nec potius significant vestes vel corpora bacchantium serpentibus cincta fuisse, qualis SALUS occurrit in nummo Mammææ apud Tristandum: Minutius quoque Felix Cererem serpente circumdat: *Ceres facibus accensis, & serpente circumdata, errore subreptam & corruptam Liberam anxia & sollicita vestigat*: ubi parum abest, quin rescribam, *circumlata*, quia curru a serpentibus tracto fuit vecta, cum quaereret filiam Proserpinam. Neque hæc de Bacchantibus monuissim, nisi eclypum lucernæ elegantissimæ, quæ caput Bacchi videtur referre, adjicere in gratiam eorum qui antiquas res mirantur, constituiissem;

Inventa

Inventa illa est Noviomagi anno Christi D. N. 1674. in sarcophago ex lapide tofo quatuor aut quinque pedum, cum quibusdam nummis æneis, & prope sarcophagum stabat urna cinere & ossibus plena. Eam Galli secum abstulerunt, sed depingendam ante curaverat Joannes Braunius Antiquariæ rei studiosissimus, & tunc in

H 3

urbe

urbe mysteriorum sacrorum interpres, nunc vero Theologiæ apud Groninganos Professor, qui qua eruditione præditus sit, satis docent libri de Vestitu Sacerdotum Hebræorum. Viro igitur illi lucernam debes, Lector; quæ nobis repræsentat Bacchi Juvenis, ni fallor, caput, coronatum serpente & vite; quomodo apud Apollon. Rhodium lib. 3. v. 1213. Hecate *σμερδαλέοις draconibus μὲν δρυϊνοῖσι πλόδοισι cum ramis querneis*; & apud Sophoclem *ρίζοτόμοις*, cujus verba conservavit nobis alterius poëtæ vetus Scholiastes; *ὅτι, αἶτ, δρᾶν καὶ δρυῖν κλάδω στίφει ἢ ἑκάτῃ καὶ Σοφοκλῆς ἐν Ρίζοτόμοις τὸν χρόνον πεποίηκε λέγοντα*

Στεφανωμένη δρυσι καὶ πλείσταις

ὤμων ἀπειρήμασι δρακόντων.

quomodo scribendum esse recte docet Scaliger ad Varronem. Quid autem causæ sit, cur ejusmodi lucernæ sepulchris inferrentur, aut cur rebus ad Bacchum pertinentibus exornarentur, in obscuro equidem est. An dicemus pro lubitu hic grassatos artifices? an vero insignia dei lucernis indita esse, quia sacra illius, quem propterea Ovidius lib. 1. Artis vocat *Nyctelium Patrem*, erant nocturna, uti ex plurimis auctoribus constat; inque eorum positas fuisse monumentis, qui mysteriis Bacchi erant initiati, vel numini majestatique ejus devoti? SERPENS autem peculiari ratione, id quod maxime probandum erat, soli sacratus erat; eamque procul dubio ob causam Harpocrati additur. Artemidorus lib. 2. Oneir. c. 13. scribit *δρακόντα sacrum esse Jovi Sabasio, SOLI, Cereri & Proserpine, Hecate, Æsculapio & Heroibus*. In caduceo Mercurii serpentes Solis symbolum esse docet Macrobius lib. 1. Sat. c. 19. patetque clarissime ex Aleandri Tabula Heliaca; in qua ut Hercules *Scytalo-sagitti-pellifer*, uti vocatur Tertulliano, per clavam & pellem leonis, Bacchus per pocula, ita Mercurius per acervum lapidum & caduceum ad sidus illud refertur. Hanc ob causam Æsculapio angues tribui ex ejusdem Macrobi, quæ jam laudata sunt, verbis patet; docetque idem lib. 1. c. 17. Apollini Hierapolitano *draconis effigiem* addi ad monstrandum *flexuosum iter sideris*; & nihil frequentius quam in nummis aliisque monumentis cernere serpentem Apollinem comitari, vel tripodibus ejus addi, sive quia soli facer, sive quia oraculis adhibebatur, propterea Græcis appellatus *οἰωρὸς*, uti apud Hesychium legere licet. Ad pedem dextrum Harpo-

Harpocratis CUNICULUS, vel LEPUS, vel aliud animal, & forte, neque enim propter brevitatem satis certo dignosci potest, CANIS sedet. Soli varia animalia constat fuisse sacrata, verum necdum mihi quicquam simile de *Lepore* vel *Cuniculo* repertum est; quorum tamen naturæ non male sideri illi aptari possunt. Ut enim sol generationis & fecunditatis præcipua causa habetur, ita ipsi sacratus, vel symbolum illius erit lepus, timidum quidem (unde in lege Salica poena in eum statuitur, qui *alierum leporem clamaverit*, & proverbium, *ῥήγιν' λαγώς*, Zenobio teste originem traxit) sed fecundissimum animal, *quod supersætat, aliud educans, aliud in uero pilis vestitum, aliud implume, aliud inchoatum gerens pariter*, uti Plinius loquitur lib. 8, c. 55. cui consentiunt Herodotus lib. 3. c. 108. Pollux, Xenophon, Ælianus, Bochartus in admirando de animalibus S. S. opere, atque Stephanus le Moynes, cujus amicitiam magni facio, in pereruditis, ad Barnabæ epistolam notis. Nec is forte erraverit, quanquam ejusmodi res meræ divinationes sint, qui existimet lepores ea de causa amoribus sacrari, quemadmodum Eusthath. ad Iliad. A. & ex eo in v. *πύκνῃ* tradit Varinus, qui tamen rationem a visu & ipsa voce deducunt. Nam postquam monuissent Apollini *κίθαρον* piscem dedicari, quia citharista erat, Mercurio *βόακα* itidem piscem, quia præco erat, Veneri *ἀφύλω* etiam piscem e spuma nascentem, quia illa inde fertur esse orta; *λύκον* Apollini, propter *ἀμφιλύκω νύκτα*, circa quam sol oritur; addunt; *καὶ λαγώς ἐρώτων ἀνάθημα, ὅτι τὸ αὐτὸν τὸ κτ' κλῆσιν γένεσις. λαγώς τε γὰρ δὲ τὸ τῷ λάσιν, καὶ ἔρως ἐκ τῷ ὄργῳ, ἀπὲρ ὃ βλέπειν μνηύσει*: Certe Veneri leporem *gratissimam hostiam*, *ὡς πολὺ τὸ Ἀφροδίτης μέτεστιν αὐτῇ, quia multum veneris est particeps*, id est, uterum ferens impletur & maxime libidinosum animal est, tradit alicubi Philostratus; quomodo, ut hoc simili exemplo illustrem, felis Lunæ dicatur, *ὅτι ὃ ποικίλον καὶ νυκτεργὸν καὶ γόνιμον τῷ θηρίῳ, ob varietatem, vim nocturnam agendi & fecunditatem*, teste Plutarcho libro de Iside; unde etiam Martianus Capella lib. 2. fingit *lunam selem vulni prætulisse*. Celeritate præterea multa animalia vincit lepus; & Xenophon docet omnia ejus membra ad celeritatem mirifice esse composita; adeo ut hoc etiam nomine solem possit comitari, quia non modo sidus est celerrimum, verum etiam cujus filiam *Celeritatem* facit Martianus Capella. Cervum certe ob rapidissimum

diffimum cursum soli sacrari arbitror; quem Apollo manui impositum habet in nummis Juliae Domnae & Balbini a Milesiis signatis apud Patinum & Seguinum; non secus ac Osiris vel sol in Trajani nummo apud eundem. Nisi tamen animal illud ad lunam potius referendum sit, & ideo ab Apolline atque Osiri gestetur, quia sol lucem lunae tribuit. Est enim cervus Dianae sacer; & in nummis Commodi & Caracallae Diana vel Luna vehitur curru a binis cervis tracto, quas & ipsi tribuunt Callimachus & Claudianus; & in nummo P. Licinii Gallieni cerva cernitur, cum Inscriptione, **DIANAE CONSERVATRICE**; non quod Diana cervae effigie hic cernatur, uti arbitratur doctissimus Symbolicæ ejus statuae interpretres; sed quia ipsi vel ob celeritatem vel ob aliam causam cerva sacra habebatur. Neque alia ratio Ovidio lib. 1. Fast. & Herodoto lib. 1. extremo placuit, quando docent Persas & Massagetæ solem equo placare; imo & idem de leone tradit Statii interpretres ad lib. 1. Theb. *Mithra simulacrum fingeantur reluctantis tauri cornua retentare, quo significabatur lunam ab eo lumen accipere, cum coeperit ab ejus radiis segregari. Erat autem ipse sol leonis vultu cum tiara prisco habitu: utrisque manibus, seu diximus, bovis cornua comprimens. Siquidem sol principale signum inculcat & frangat leonem scilicet, ideo quod hic deus ceteros sui nominis & potentia imperii excellat, ut inter reliquas feras leo, vel quod sit rapidum animal.* His adde ut sol semper lumen suum vel in superiore vel in inferiore hemisphærio ostentat, ita leporem oculos apertos habere nec eos quiescentem vel dormientem claudere; quemadmodum præter Ælianum tradit Plinius lib. 11. c. 37. *Quin & patentibus dormiunt oculis, multique homines, quod corybantian Græci vocant: unde etiam Ægyptii patens quid significare volentes, leporem, teste Horo, pingebant: veteresque leonem soli quoque dedicarunt, quia ille oculis patentibus atque igneis cernitur semper, ut sol patenti igneoque oculo terram conspectu perpetuo atque infatigabili cernit; ut loquitur Macrobius. 1, 21.* **CUNICULUM** si quis hic se repperisse putabit, eadem fere rationes militabunt, & recte illum comitari solem palam facient. Nam Plinius lib. 8, c. 55. eos fecunditatis eximia esse scribit, & famem Balearibus insulis populatis messibus afferre, qui & ibidem leporum genus eos esse, & Hispaniam cuniculos appellare scribit. Sane apud gentem eam abundasse hoc animal docet Ælianus lib. 13, c. 15. & in nummis Hadriani

driani symbolum Hispaniæ est apud illustres antiquarios : nec non in annulo , si fides habenda Chiffetio cap. 7. Anastas. Childerici Regis. Quin imo Samuel Bochartus, vir ad miraculum usque doctus ipsum Hispaniæ vel Spaniæ nomen deducit ab Hebræa voce *Saphan*, id est *cuniculus*; unde *Spanya* nihil aliud erit quam *cuniculosa regio*; quod epitheton etiam Catullus carmine xi. dat Celtiberiæ;

Tu præter omnes une de capillatis

Cuniculosa Celtiberiæ fili

Egnati, opaca quem bonum facit barba.

quanquam Isaac Vossius, cui plurimum in hoc studiorum genere tribuendum est, rescribat, *Celtis perosa Celtiberiæ fili*. Et figuræ portentosæ plane, quæ originem suam vel Ægyptiis vel hæreticis satis notis forte debet, quæque ad solem non incommode referri possunt, uti ex iis quæ disputavi satis patet; additur *cuniculus* vel *lepus* apud Leonard. Augustini part. 1. Num. 203. & Smetius apud Gruterum pag. 34. testatur in ædibus Alteriorum Romæ Mithram vel solem in rupe excavata stare, dextra cultrum vel gladium monstrantem (hoc lucem capit ex iis quæ Porphyrius lib. de Antro Nympharum pag. 265. notat præclaram) sinistra nescio quid ferentem; cum calcare taurum substratum, dextro inter cornua sinistro pede in tergo positus; sub tauro esse serpentem, & aliud animal *cunienlo* simile. Quod quamvis multum faceret ad vindicandum Harpocrati, qui cum Mithra ad solem referendus est, cuniculum; ut tamen hic leonem depictum fuisse credam, cogit me Camerarius, qui in enarratione picturæ hujus hieroglyphicæ leonem exhibet; vel potius dicendum Smetium canem, qui in marmore apud Camerarium, non satis feliciter hoc de agricultura explicantem uti Macario & Chiffetio observatum, conspicitur, cuniculum esse putasse; quanquam, cum illud animal & serpentem sub tauro locet, videatur ad leonem digitum intendisse; potueritque silentio præterisse adsilientem canem, uti certe unam tantum bestiam memorat. Quod si Smetius erravit, me etiam erroris non absolvo; & divinus certe forem necesse est, si conjecturare queam alia in marmoribus nunquam a me visis exhiberi, quam memorant eorum inspectores. Quin potuit alia fuisse pictura hieroglyphica Mithræ. Exstat enim illa & inscribitur: Simbolo dell' Agricoltura

I

Ritratte

Ritratte da molte sculture antiche & dichcarato da Horatio Tigri-
no de Marii, dedicaturque Antonio Ciccarelli. Et primo quidem
sub solis curru vel ejus equis jacet figura humana, & supra puer ala-
tus facem tenet: septem aris insculptæ sunt totidem figuræ, ex qui-
bus clare cognoscuntur Sol, Saturnus, Mercurius, Mars, Luna
sive Diana, unde conjicio reliquas esse Venerem & Jovem, ut sep-
tem planetæ repræsententur. Luna vehitur curru a cervis tracto,
& infra eam jacet fluvius cum urna barbatus; supra visitur pueru-
lus alis papilionis decorus, & sagittam tenens. Sub diei figura
gallus cernitur gallinaceus: bovis cornuti medium corpus pancar-
pio cingitur, & ensis vagina varie pictus est: prope unam figuram
notatam Litt. H. binæ arbores, quarum una palma est, sunt, &
ad eam sedet figura H. dormiens; serpens non sub tauro quasi mor-
tuus jacet, sed alatus est, & sese erigit, caudam pre mordens; &
tandem Leo longe a tauro remotus jacet. Verum existimo tale
marmor non exstare Romæ, sed ejusmodi picturam ex variis mo-
numentis digessisse Horatium Tigrinum, qui illud ipsum haud obs-
cure significat. Vir tamen quidam eruditus hæc adscripserat. Si-
mulacrum hoc boni agricolæ spectatur licet diversimode exsculptum
Romæ in variis locis. Integerrimum est penes Ursinum Fulvium,
nec excedit magnitudinem hujus chartæ: spectatur item in palatio
Cæsiorum: in muro exteriori S. Marcii: in ædibus Octavii Ze-
no retro S. Barbaram: in ædibus doctoris Raimondi juxta facel-
lum; in ædibus Severini Stellæ prope facellum viglia-Christo: in
ædibus Francisci Porcarii, nec non in ædibus prope Jesuitas.
Quæ certe docent liquido, varias Mithræ sculpturas Romæ fuisse.
Nonnunquam veniebat mihi in mentem hoc animalculum CA-
NEM esse posse. Certe ille in sacris Mithriacis cernitur, uti
ostendunt marmora nuper edita. Et Epiphanius cap. 105. Ancora-
ti non puduisse Ægyptios scribit *θεοποιεῖν* canem, ælurum, hir-
cum, ovem, crocodilum, ibin, milvium, accipitrem, corvum,
& serpentem; Juven. Sat. 15. canit;

Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam.

Apollonius apud Philostratum lib. 6, c. 9. Ægyptios ridet, quod
deorum imaginibus ipsis *σεμνότερον* & *θεοειδέτερον* esset *κύων*, *ἵβις* &
ῥεγίς, *canis*, *ibis* & *hircus*: Cicero lib. 5. Tusc. Quæst. eosdem
scribit *quavis carnificinam prius subituram, quam ibim, aut aspi-*
dem, aut felem, aut canem, aut crocodilum violent: & Ælianus lib. 5.

Hist.

Hist. Animal. c. 45. id ideo eos fecisse memorat, quia cum Isis Ofirim (ita videtur Orum appellare, quem & mox παῖδα nominat) quæreretur, canes eam juverunt, & feras depulerunt a cadavere; & quia cum canicula exoritur, tunc simul Nilus sese attollit, & in agros ascendit: additque rem eandem narrans Diodorus lib. 1. ἡ δὲ καὶ τῆς Ἰσίδος προπορεύου τὰς κύνας καὶ πρὶν πομπῇ: in festo Isidis pompam canes precedere. Verum Plutarchus lib. de Iside & Osiride suo & auctorum, quos laudavi, tempore hoc non observasse Ægyptios haud obscure testatur, scribitque antiquitus τὰς μεγάλας ἐν Αἰγυπτίῳ τιμὰς canem habuisse; sed postquam Apis a Cambyse interfecti & projecti cadaver ex omnibus animalibus solus gustavit, ipsum perdidisse τὸ πρῶτον εἶναι καὶ μέγιστα τιμᾶσαι ἢ τῶν ἑτάρων ζώων: quæ quomodo conciliari possint vix video, nisi advocare placet Ægypti nomos; quorum incolæ alia & alia animalia, uti satis clare Herodotus & post eum Sextus Empiricus lib. 3. pyrr. Hypothef. docet, coluerunt. Atque ex his utique patet, mirandum nequaquam esse, si canis conspiciatur in Ægyptiorum sacris, vel addatur numinum gentis istius imaginibus; idque eo magis, quia, ut monui, idem animal in sacris Mithriacis, quæ ad Solem referuntur, conspicitur non modo, verum etiam quia comitatur Serapin & Isidem in gemma operis antiqui apud Licetum pag. 1178. & apud Diod. Sic lib. 1. Isis dicitur ὀπτεύουσα ἐν τῷ ἄστρῳ τῷ κυνί; oriri in sidere canis: qua de loquendi forma & superstitione alibi erit agendi locus. Sed demus hoc animali, quo non fideliorem comitem, non incorruptiorem custodem, neminem vigilantiorē agnoscit Columella; ut examinemus, num vere narret Arnobius lib. 7. pag. 223. canes nullis superis fuisse immolatos: *Quod si animantium cruore honorari, & affici superorum animos existimatis, cur non eis & mulos & elephantes mactatis, & asinos? cur non & CANES, ursos, & vulpes, camelos, & belbas & leones?* Certe canem immolatum fuisse Hecata in Samothracia; in sacris expiatoriis apud Græcos; Romæ a Luperiis, mense Februario, qui a februando id est purgando est dictus; Genitæ Manæ, generationis præsidi deæ, & denique in lustrationibus ex Lycophrone, Plutarcho, Plinio, Livio & aliis docuerunt Bochartus Galliæ, lib. 2. de Animal. c. 56. & Reinesius, Germaniæ clarissima post mortem etiam lumina]. 1. c. 15. Var. lect. Quibus addi potest Suidas in νν. Ζηρυνθία. Ἀλλ' εἰ τις, Σαμοθράκη. & Ἰππαικόν; nec non Ovid. lib. 1. Fastor. v. 389.

Extra canum vidi Trivia libare Sapeos

Et quicumque tuas accolit, Hæmæ, nives.

Verum cum sacra illa non tam superos quam inferos respiciant, Arnobius possit videri vera docuisse; maxime, quia Plutarchus in Quæst. Rom. scribit veteres putasse, hoc animal nullo modo purificasse, ac proinde ὀλυμπίαν εἶναι θεῶν fuisse immolatum. Certe si per *deos Olympios* intelligimus deos duodecim majores, rarissime imo vel nusquam inveniemus apud Græcos & Romanos canem iis fuisse in sacrificium oblatum. Cares quidem canem immolasse Suidas ex Eunapio in v. Καρκὸν θυμα, & Appendicis Vaticanæ Auctor Cent. 2. Prov. 26. docent; quem deum Martem arbitror fuisse, licet eum auctores isti non nomen. Canes rusæ immolabantur Romæ ad placandum caniculæ sidus, uti tradit Festus in vv. *Canicularia poria & Ruila*: Colophonique τῇ Ἐνὸδιω, *dea quam Enodion* vocant, μέλαιναν σκύλακα offerunt, teste Pausania lib. 3. p. 188. Et quanquam ex his locis non plane constare possit superis canem fuisse immolatum, quia caniculæ sidus iis nequaquam annumeratur, & dea ἐνὸδιω nulla alia est quam Hecate; Argivos tamen apud Plutarchum in Quæst. Græcis Socrates τῇ Εἰλιονίᾳ κύνα θυῖν δὲ τῷ ρασιώνῳ τῇ λοχείᾳ; per quam interpretes intelligunt *Lucinam*: & Pausanias in Laconicis apud Therapnenses τῇ Ἐνυαλίῳ canem tradunt ephebos obtulisse, existimantes deorum fortissimo, θεῶν τῇ ἀλκιμοτάτῳ non posse gratiorem offerri victimam, quam è cicurum genere fortissimum. Et cum *Enyalios* a plerisque Mars esse existimetur, id quod docet etiam elegans *Æneæ* cap. 24. poliore. locus; cum Mars inter deos majores xii. atque adeo inter superos (uti vel constat ex serv. ad 11. *Æn.* v. 51.) numeretur; cumque ipse Arnob. lib. iv. ex Apollodoro narret *Marti ab Caribus canes, ab Scythis asinos immolari*; non videtur utique priore loco memorie suæ fidem advocasse. Verum Julianus etiam Orat. v. scribit eos ἐν τελεσμαῖς θυσίαις pisces, de quibus loquutus fuerat, sacrificare; ut equum Romanos, alios nonnullas feras & animalia, puta canes, Græcos pariter & Romanos, tum alios quam plurimas id genus hostias semel bisve quotannis; additque ΑΛ' ἐν ταῖς τιμηθείαις, ἵφ' ὧν μόνον κοινωνεῖν ἄξιον, καὶ τραπέζων θεοῖς: *at non in honorariis sacris, per quæ sola cum diis communes mensas habere possumus.* Plutarchus in Quæst. Romanis iterum testatur canem immundum animal judicatum,

dicatum, καὶ Ὀλυμπίων μὲν γὰρ ἔδεινι θεῶν immolatum; verum χθονία ἑκάτη δαίπνον missum εἰς τεῖοςδας expiandi gratia, & Lacedæmone τῷ Φωνικοπατέρῳ θεῶν Ἐνυαλίῳ σκύλακας fuisse sacrificatos. Adeo ut dicendum sit, si vera notavit Arnobius, nulli superiorum canem fuisse sacrificatum, vel Enyalium alium a Marte esse, vel Martem propter cædes & sanguinem superiorum deorum numero non venisse: quod ultimum clare docet Artemid. lib. 2, c. 35. Oncir. ubi Olympios vel Æthereos deos facit, Jovem, Junonem, Venerem, Uraniam, Dianam, Apollinem, Ignem æthereum & Minervam: Martem autem scribit alicubi ἐν τοῖς ἐπιγείοις, *inter terrestres*, alicubi vero ἐν τοῖς χθονίοις *inter subterraneos* numerari. Observandum tamen Viros eruditos existimare tam apud Græcos quam Latinos duodecim esse deos primarios, eosdem nominari Ὀλυμπίους & ἑρᾶνους, & comprehendi hoc numero etiam *Martem*, uti ex Enniano disticho patet:

*Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovis, Neptuneus, Vulcanus, Apollo.*

Quæ ut conciliari possint, vel dicendum est alios esse *Olympios deos*; alios majores sive *majorum gentium*, uti loquitur Lactant. lib. 1. cap. 15. sive *Consentes*, uti eos appellat Varro lib. 1, c. 1. de R. R. addens illorum imagines ad forum auratas stare; vel alios deos Olympios Græcis, alios Romanis fuisse; vel sibi non constare in his figmentis gentiles, & propter hanc rationem deum Olympiis, propter aliam eundem terrestribus adscribi vel subterraneis. Certe apud Ægyptios *Hercules* fuit unus ex diis duodecim, teste Herodoto lib. 2. c. 43. deosque duodecim ab Ægyptiis accepisse Græcos memoriæ mandat non modo c. 4. verum etiam Herculi Olympio eos sacrificasse ὡς ἀθανάτων, & parentasse alteri, ut Heroi, cap. 43. Quin & Pana iis annumerarunt Mendesium, uti ex cap. 46. patet; ubi narrat Mendesium Pana inter octo deos numerare, eosque ante duodecim existisse: quod non ita capiendum est, tanquam dii octo alii forent a diis duodecim; sed prioribus octo additi sunt postea quatuor, & inter eos fuit Hercules; atque sic duodenarius numerus expletus est, quemadmodum docet idem cap. 43. Quæ ad sinistrum Harpocratis latus sedet avis, restat; sed quæ illa sit propter rostrum capitisque partem detritam (adjecit tamen ea me inscio pictor) difficulter agnoscitur. Forte est **AQUILA**, quam soli dicatam esse

vel inde patet, quod juxta simulacrum Apollinis Hierapolitani illa collocaretur : Macr. 1. Sat. 17. *Aquila propter exprimentur instar volatus; & mox : Aquila propter altissimam velocitatem volatus, altitudinem solis ostendunt.* Et inde forte in Aëtiorum, qui Apollinem maxime colebant, nummis cernitur apud Gotzium aquila; cujus rei rationem se nescire fatetur Nonnius; atque in marmore antiquo, quod SOLI SANCTISSIMO SACRUM fecit T. I. CLAUDIUS FELIX, Solis radiati ἀπολλωνίως alis expansis gerit eadem avis apud eruditionis elegantissimæ Virum Jac. Sponium in Miscellaneis Antiquæ Lectionis. Imo etiam in nummo Hadriani apud Choulum, uti ex eclypo patet, Harpocrates noster super caput aquilæ stat, alisque ejus imposita sunt Sarapidis & Isis capita

Quin & aquila propter magnitudinem oculorum vel acrem visum οφθαλμίας dicta videtur, teste Joanne Diacono ad Hesiodi Scutum; non secus ac piscis quidam apud Plinium *oculatus*; eoque nomine non secus ac accipiter Soli potuit esse dicata. Nec is erraverit, qui CORVUM vel ACCIPITREM conspici a latere Harpocratis existimabit; quos Apollini maxime inservire tradit Porphyrius lib. 3. de Abstinencia. Et certe CORVUS apud Græcos, Romanos & Ægyptios Soli adscribitur. Ælianus lib. 1. c. 18. corvum *Apollinis sacram avem & ἀνολυδον* vocat, *divinationeque præditam* fuisse scribit: & fabulabantur illum Apollinis famulum ante transformationem fuisse, ut idem lib. 1, c. 47. & Aristeus Metapontinis

tapontinis dicebat, se quidem illo tempore Aristeum, sed τότε ὅτε εἶπε τῷ θεῷ, εἶναι κόραξ, cum deum sequeretur, corvum esse, uti tradit Herod. lib. 4. c. 15. Eustathius ad Il. Δ. p. 449. Iliados, scribit cygnum Apollini ὡς ἡλίου propter λιυρότητά dicari & corvum ὡς πύλινον καὶ μελανίαν, ἥ (ita legendum, non, ut in editione Romana scribitur εἶς) οἷα καὶ μητρὸς ἀπογονῶνται: propter nocturnam nigredinem, ex qua veluti ex matre nascitur: quod ultimum etiam variis auctoritatibus firmat ad Il. A. pag. 22. Plutarchus lib. de Iside recte scribit Græcos censere columbam sacratam esse Veneri, draconem Minervæ, corvum Apollini, canem Dianæ; sed Ægyptiorum plerosque ipsa animalia deos facere, & propterea se sannis objicere. Hinc est quod in nummis & gemmis sæpe corvus cum Apolline conspiciatur; ut in nummo Faustinae apud Patinum occurrunt ara, eique imposita corona, urceus, præfericulum, CORVUS & Inf. ΠΥΘΙΑ, in alio vulgatissimo Vitellii tripodi insistit; apte eo nomine comes tripodum, uti eruditis observatum, vocatus Statio lib. 3. Th.

Non comes obscurus tripodum, non fulminis ardens

Vētor ades, flavaque sonas avis unca Minerva.

In gemma apud Goriæum 3. Apollo nudus tripodi sinistro cubito incumbens, dextra manu ramum protendit ad corvum adstantem; & quia Sol omnis foecunditatis parens habebatur, inde puto in gemma 55. binos corvos insidere cornucopiis, & inter illos cerni papaverum capita & binas spicas: in gemma 111, tripodi, cujus a pedibus binæ itidem spicae surgunt: in gemma 151. cerni lyram, corvum, gallum gallinaceum, & caduceum; in 152. eundem stellam tripodi impositam ore appetere & denique in gemma 172. insistere basi rotundæ, & ante illum sculptum esse cornucopiae cum lyra. Et Ægyptios hunc honorem etiam corvo habuisse testis locuples est Ælianus l. 7. c. 18. de Animalibus, ubi de urbe Copto & corvis binis circa eam videri tantum solitis verba facit: Νεὴς ὁ Απόλλωνι τιμᾶται ἐν τῇ χωρίῳ ἐκείνῃ, ὑπερὺν ἱερὸς (κόρακας) εἶναι φασιν αὐτὸς: Templum vero Apollini sacrum eo in loco colitur, cui corvos sacros esse ajunt: eisdemque solem, & lunam, sive Osirin & Isin scarabæo, dracone, corvo & aliis animalibus expressisse scribunt Manethon & Hecatæus apud Diogenem Laërtium in proœmio. Quin etiam in sacris Mithræ vel solis nonnulli initiatorum sive ὑπη-

ριτέρων

πεύων *Coraces*, fuere appellati, & Commentator vetus in Ep. ad Romanos cap. i. *Coracina sacra* paganos habuisse dicit, *quod in iis corvos vel eorum simulacra divino cultu adficerent Egyptii*; quem tamen falli in ratione nominis sacrorum illorum arbitratur doctissimus Reinesius Epist. 69. qui dignus est ut consulatur: & in tabula, quæ Mithræ sacra descripta habet, corvus etiam conspicitur apud Camerarium: non secus ac in iis, quæ a Leonardo Augustino, & aliis editæ sunt: adeo ut non absque ratione scribat Albri-
cus Philosophus juxta Apollinem pictum fuisse corvum nigrum de-
super volitantem, & eam avem deo esse consecratam. Apollinem, cum Typhœus persequeretur deos, sese in corvum convertisse canit Ovid. lib. 5. Metam. v. 329.

*Delius in corvo, proles Semeleja capro
Fele soror Phœbi, nivea Saturnia vacca,
Pisce Venus latuit, Cyllenius Ibis alis.*

Adeo ut mirandum nequaquam sit in gemmis quas Abraneas vocant eruditi, variis apud Chiffletium, corvum cerni vel ramum lauri, ut videtur, quanquam Antoninus liberalis cap. xxviii. *ίερα* memoret, Rostro tenentem, vel illi vel cornucopiæ insistentem. Quin & Phædrus tribuit

Augurium corvo, leua cornici omina

qua occasione facere non possum, quin emendem Theodulphi Episcopi Aurelianensis carmen, quod Analectis suis inseruit doctissimus Mabillonius

*Dura satis rostro cen pulsat pectora cornix
Jambriferos luxus, quum vorat ore procax.*

nam legendum ibi *vocat*, id est sonitu suo quasi advocat & significat pluviam venturam: imitatus est Virgilium, qui i. Georg. canit,

Tum cornix plena pluviam vocat improba voce

Et pro *luxus* præstantissimus Grævius putabat scribi oportere *lapsus*, h. e. imbrem cadentem seu labentem de cælo. Et quanquam luce meridiana clarius pateat, optimo jure corvum Apollini convenire, & eo nomine comitari Harpocratem, tamen si quis ACCIPI-
TREM intelligere malit, nullo modo repugnabo; imo manus etiam dabo, si quis aliam avem hic cerni credere animum inducat. Porphyrius certe lib. iv. de Abstinencia, accipitrem vel *ίερα* scribit soli gratum esse *quia natura ejus ex sanguine & spiritu constat, quia ho-*

minet

minem mortuum deflet, ejusque oculis, in quibus ἡλιακὸν καὶ κινὲν Φῶς putarunt, terram leviter injicit; & quia mortuus vim habet divinatricem, & corpore solutus λογικώτατος, καὶ ἀρογνώσιμώτατος est, & τελεῖ ἀγάλματα καὶ ναὺς κινεῖ, & simulacra perficit, & templa movet. Eusebius lib. 3. c. 12. Præparationis, scribit Ægyptios accipitrem soli consecrasse, illumque esse φωτὸς ὃ καὶ πνεύματος αὐτοῖς ἱερὸν, lucis & spiritus signum, cum quia incitatissimo motu feriant, tum quia alia, ubi lucis plurimum, volando petere solet: & paulo ante narrat in Apollinis urbe Lunæ symbolum esse ἱερακόμορφον ἄνθρωπον, ξιβύνη χειρῶν τυφῶνα, ἵπποποτόμα εἰκασµένον. λευκὸν δὲ τῇ χροῇ τὸ ἄγαλμα: hominem accipitris vultu, telo conficientem Typhonem hippopotamo assimilatum, & simulacrum albi coloris esse; additque album colorem significare lunam lumen suum aliunde sumere, & accipitris vultum, illud a sole una cum spiritu in eam derivare, ἀφ' ἡλίου φωτίζεσθαι καὶ πνεῦμα λαμβάνειν: Ælianus lib. 10. c. 14. de Animal. accipitrem ab eodem populo soli consecratum scribit, quia avium solus illius radios intuetur, nec flamma ejus offenditur: Horus Apollo, propter sæcunditatem & diuturnam vitam, quam nec Ælianus præterit, nec non quod defixis oculis in solis radios intueatur εἰδῶλον ἡλίου accipitrem facit lib. 1. c. 2. additque: ὁδὸν καὶ τὸν ἥλιον ὡς κύριον ὄντα ὁράσας, εἰδ' ὅτι ἱερακόμορφον ζωοποιῶσιν; inde etiam fit ut solem interdum tanquam visum dominum, accipitris forma pingant: apud quem cap. 8. libri ejusdem alia ratio potest videri. Eandemque ob causam Plutarchus lib. de Iside, vel quia ἐν ἑστία ὁ φῶς ὑπερβάλλει καὶ πλῆστος ὀξύτητι, testatur Osirim, qui Sol existimabatur, ἱέρακι accipitre, vel accipitris forma pictum fuisse. Apud Chifletium quoque cernitur in gemma homo capite accipitris defædatus, ἱερακόμορφον ἄνθρωπον, ut loquitur Eusebius, a cruribus serpens, dextra scutum, sinistra flagellum tenens; & in alia accipitris pedes anguis voluminibus constringuntur, & a latere est tentis virilibus Anubis; quæ omnia ad solem commode referri possunt; nec video quare Kircherus, qui mysteria hæc præ aliis diligenter scrutatus est, & cum eo doctissimus Basilidis somniorum editor velit esse ibin, quam Ægyptii contra serpentum adventum invocare solebant, cum tota avis nihil cum ibi, sed multa cum accipitre commune habeat. In auctario præterea Pignorii accipiter loto arbori, circa quam serpens,

K

ut

ut videtur, volvitur insidet; & ab utroque ejus latere cornucopie cernitur, ut significarent, scilicet, solem esse causam fecunditatis, & abundantie; quippe qui, uti Macrobius loquitur, *generat universa seminando, fovendo, producendo, alendo, augendoque*; unde etiam in tabula Aleandri Heliaca encarpus cernitur ex frondibus, floribus, pomis, spicis, & aliis rebus contextus. Quin & Ælianus arbitratur Homerum Apollinem accipitri assimilasse, quia ille soli facer; & Anton. Liberalis cap. 28. Metam. deum illum, cum a Typhone superi fugarentur, sese in *ἱεράκα* vel *accipitrem* convertisse; pro quo tamen *corvum* substituit Ovidius, quemadmodum vidimus. Et operæ pretium erit apponere contracto Eustathii satis prolixa verba ad Iliad. α. ex quibus patebit & accipitrem soli, & alia animalia aliis diis vel propter nominis, vel naturæ similitudinem consecrata fuisse a gentiliū theologis. *γλαῦκα ποσειδάων* Minervæ sacram facit non modo quia nocte videt, sed etiam quia descendit a *γλαύσω*, quod idem est cum *ἀφρῶ* i. e. *video*, unde *Ἀθήνη* nomen suum accepit, *ὡς παραφρῶ τὰ ὄιον ἐν σκότει. νῆσαν ἀναιετ* Neptuno, quia ille est *ὕψος ἑστία* & *νῆσα* deducitur *ᾠδῆς τῆ νῶ νῆσω τῆ κολυμβῶ*: *ἱεράκα accipitrem Soli Apollini*, *ἡ δὲ τῆ ὄξυ τῆς κινήσεως*, & quia sol est *ὀξυκίνητος*, & propter etymologiæ convenientiam, *ἐν γὰρ ἱεραὶ ῥάον ὁ ἥλιος*. *ἐν τεύθειν ὃ καὶ ὁ ἱεραξ ἀνόμασαι*: *Φαληεὶν αὐτὴν* quandam *πατρίαν* Veneri, non modo *ἡ δὲ σωίμφρα* τῷ *Φαλλῷ*, verum etiam *ἡ δὲ λευκότης* τῷ *ἐν σπέρματι ζωικῷ*. *Συγρητὴς* Apollini, propter *ὠδικὸν* & *μαντικόν*, & *ἡ δὲ τῆ λευκόν*, quod a *λευσεν* id est *βλέπεν* descendit, *ἐπὶ Ἀπόλλων ἔστι ᾠδῆς ἰότης*: *Ἄϊον* *aquilam* Jovi vel τῷ *αἰθιεῖ* *αἰεῖ*; *Ἄαρων* *γαυίαν* Mercurio; & ob similes rationes addit *Κισιόν* *hederam* Baccho; *παρτίσση* *Ἑείνυσι*: *πέκυλιν* *picem* Vulcano; *τείγλαν* *mullem* Dianæ; eidemque vel Hecata *μανίδα*, piscem ita dictum; *κίσθαρων* vel *κισθάρων* itidem piscem Apollini; *Βόάκα* Mercurio; *Αφύλιν* vel *ἀφείτιον* veneri *λύκον*, Apollini; *λαγῶν* Amoribus; draconem Minervæ *σάκρην* quarum rerum rationes ab eo peti possunt. Observandum insuper diligenter imagunculæ nostræ sinistrum latus regi veste, quæ ex humeris linteolo, ut videtur, alligata dependet; quia hoc fortasse ratione sua non caret. Nam & in una aut altera Harpocratis imagine apud Sponium Virum clarissimum, in Osiridis, quam explicavi, apud Pignorium, & aliis idem fere observatum video; forte ut indicarent so-

lem

lem hemisphaerium nostrum luce sua clarum reddere, obscurum vero, quando sese condit. Hinc elegantissime Orpheo apud Schol. Hesiodi ad Theog. dicitur, *dexter generator dici, sinister vero notis*, hoc versu

Δίξιν μὲν γινέτωρ ἡὺς, εὐώνυμν νυκτός.

Unde & Ægyptii, teste Macrobi. i. sat. c. 19. *ipsius solis simulacra pin-nata fingeant; quibus color apud illos non unus est. alterum enim ca-rula specie, alterum clara fingunt, ex his clarum superum & caru-lum inferum vocant. Inferi autem nomen soli datur, cum in infério-re hemisphaerio, id est, hyemalis signis cursum suum peragit; superi, cum partem Zodiaci ambiunt æstivam.* Et vel ob hanc annuam, vel ob aliam diurnam rationem Harpocrates forte in gemma superio-rem corporis partem nudus plane, inferiorem vero tectus est: adeo ut vel hoc nomine recte objecerit gentilibus Arnobius lib. 3. *eos effinxisse alios deos senes, juvenes, PUEROS, aquilos, cæcios, ra-vos, SEMINUDOS, imectos.* Et Porphyrius apud Eusebium lib. 3. cap. xi. præparat. scribit in Plutone vel Sarapide, solis sub terram subeuntis symbolum esse *περφυρὴν χιτῶνα*: & Hecaten *λυ-χείμωνα, χρυσοδάκτυλον & λάμπας* accensas significare *novilunium*; adeo ut pateat vestes nonnunquam alicujus rei symbolum fuisse: quod etiam constat ex Plutarcho, qui in lib. de Iside scribit *ἀμ-πεχόνῃ φλογεῖσθαι* imagines Osiridis Ægyptios velasse, quia existi-mabant solem esse *σῶμα τῆς τὰ γὰρ εὐδυνάμει ὥς ἱερὰ τὸν ἑστίας von-τῆς*: & mox narrat eisdem *τῆς μελανοσόλοις, nigris vestibus* Isidem vel Lunam velare, ut *ταῖς κρύψεις ἢ τῶς περικλισμῶς, ἐν οἷς διώκει ποθεῖται τὸν ἥλιον, occultationes & obumbrationes, quibus desiderans se-ctatur solem*, significarent: Iterum eodem libro prope finem scri-bit, stolas Isidis *ποικίλας* esse *τῶς βαφαῖς*, quia vis ejus versatur circa materiam *πάντα γινόμενῳ καὶ πάντα διαχομῶν*, lucem, tene-bras, diem, noctem, aquam, vitam, mortem, principium, fi-nem; vestimentum Osiridis autem *οὐ ἔχει σκιά, οὐδὲ ποικιλμὸν, ἀλλὰ ἐν ἀπλῶν τῷ φωτὶ εἶναι, non habere umbram, non varigationem, sed totum esse luminosum plane*; quia principium temperamenti est exsors, & quod primum est, atque sola mente cernitur, id mix-tione vacat. Et ita versicolore, ut sic loquar, Isidem nobis de-scribit Apul. lib. xi. *multicolor, bysso tenni pertexta; nunc albo can-*

dore lucida, nunc croceo flore lutea, nunc roseo rubore flammida : & quæ longe lateque etiam meum confutabat obtutum, palla nigerrima, splendescens atro nitore : quæ circumcirca remeans, & sub dextrum latus ad humerum laevum recurrens, umbonis vice, dejecta parte lacinia, multiplici contabulatione dependula, ad ultimas oras nodulis simbriarum decoriter confluebat : mundique simulacrum humana specie formatum habuit ἀνδρὶν μὲν καὶ γυναικὶν ἰμάτιον περιβεβλημένων, teste Euseb. l. 3. c. xi. quæ omnia certe suadent non absque rationibus hæc facta esse a gentilibus. His uti puto satis diligenter explicatis, reliquum est ut doceam, cur solem instar pueri vel infantis expresserint nonnunquam, cum Apollo cæteroquin ut juvenis pingeretur; num alii dii etiam varia ætatum forma fuerint culti; quid causæ potuerit esse, ut omnes deos deasque ad Solem & Lunam retulerint; & denique cui usui infervierit Parvula hæc Harpocratis imago. Sol igitur vel Apollo ut juvenis & intonsus a Græcis colebatur atque Romanis; senex vero & barbatus ab Hierapolitanis, qui illos hoc nomine reprehendebant, ut testis est Lucianus in libro, quem de dea Syria conscripsit. Statuam illam elegantissime describit Macrobius l. Sat. 17. *Hierapolitani præterea, qui sunt gentis Assyriorum omne solis effectus atque virtutes ad simulacri barbati speciem referunt, eundemque Apollinem appellant. Hujus facies proluxa in acutum barba figurata est, eminente supra caput calathæ.* Imo ut puer, ut juvenis & senex describitur Martiano Capellæ lib. 1. *Facie autem mox ut ingressus est* PUERI RENIDENTIS, *incessu medio* JUVENIS anbeli, *in fine* SENIS apparebat occidui, licet duodecim nonnullis formas convertere crederetur : quo figmento videntur tempus matutinum, meridiem & vesperam designare, quibus solis vis & potestas valde mutatur; quod & accidere singulis horis illi forte volebant, qui in formas duodecim converti eum censuerunt; nisi potius duodecim Zodiaci signa sint intelligenda; quia ætates, quas quatuor facit, ad anni tempora refert Macrobius lib. 1. cap. 18. Nam postquam docuisset liberi patris simulacra partim puerili ætate, partim juvenili, præterea barbata specie senilique ore effectum fuisse, addit: *Hæc autem ætatum diversitates ad solem referuntur, ut parvulus videatur hyemali solstitio, qualem Egyptii profecerunt ex adyto die certa, quod tunc brevissimo die* veluti

veluti parvus & infans videatur: exinde autem procedentibus augmentis æquinoctio vernali similiter atque adolescentis adipiscitur vires, figuraque juvenis ornatur; postea statuitur ejus ætas plenissima effigie barba solstitio æstivo, quo tempore summum sui consequitur augmentum. Exinde per diminutiones dierum veluti senescenti quarta forma deus figuratur. Sane si Plutarchi librum, quem de Iside & Osiride conscripsit, evolvo, si nummos, & gemmas inspicio, & aliorum auctorum verba perpendo, hic PUER, vel PARVUS INFANS, nullus alius quam Harpocrates esse potest, quem vel loto insidentem, vel aliis symbolis ornatum ad solem utique referri satis multis puto me probasse: & forte ille digito os premit, quia solem orientem manu ori admota adorabant & salutabant veteres: Lucianus libro de Saltatione: Καὶ Ἰνδοὶ, ἐπειδὴν ἰῶθιν ἀναστάντες προσεύχονται τὸν Ἥλιον, ὡς, ὡς αὖ ἡμεῖς τὴν χεῖρα κύβαντες, ἡγούμεθα ἐντελῆ ἡμῶν ἢ ὑψλῶ: *Indi posteaquam mane e strato surrexerint solem precibus venerati fuerunt, non quemadmodum nos deosculata manu perfectam precationem esse arbitramur, verum illi ad Orientem conversi saltatione solem consalutant, sese componentēs αὐτῷ σιωπῇ, & imitantes dei choream*: quanquam non diffitear Græcorum adorationem non modo ad orientem, verum etiam ad ortum & occidentem, vel quocunque tempore eum venerabantur, referri posse. Quicquid sit, Isidorus lib. 8, c. 2. Origin. testatur etiam, *solem ut PUERUM pictum esse, eo quod quotidie oriatur & nova luce nascatur*; Albricus Philosophus narrat Apollinem vel solem pictum esse in specie impuberis juvenis, *nunc facie puerili, nunc juvenili semper imberbis*, nunc autem in cana diversitate apparentis, licet raro tali facie esset formatus; & Æternitas in marmore apud perillustrem Spanhemium in eruditissimis ad Juliani Cæsares notis una manu gerit solem puerum, altera vero lunam parili ætate præditam. Bacchum præterea vel Liberum patrem ut puerum, ut juvenem, barbata specie & senili effectum fuisse; *uti simulacra ejus, quem Græci Bassarea, item quem Brisca appellant, & ut in Campania Neapolitani celebrant Hebona cognominantes*, testis est Macrobius lib. 1. c. 18. Pausaniæ lib. 5. celebratur Διόνυσος ἐν ἀντροῦ κατὰ κείμην γένεια ἔχων καὶ ἐκπωμα χερσῶν; *Bacchus barbatus in antro jacens, & auream tenens pateram*: talemque eum in Naxiorum nummis cer-

ni plane apud illustres Antiquarios, frustra que Ludovicum Nonnium putare incertum esse, an ad Herculem ebrium illi referri possint, recte existimat L. Begerus, edito Thesauro Palatino clarus. Bacchum barbatus ex ejusdem populi nummo exhibet Spanheimius ad Julianum: idemque occurrit in Thebanorum, & Thasiorum nummis apud Goltzium, in gemma antiqua apud Ant. Pisonem; & multo clarius in gemma 22. Thesauri Palatini, in qua Bacchus barbatus & senex uvam tenens, cantharo vel vasi innixus, comitem habet pantheram: jamque beneficio viri maximi P. Danielis Huetii eruditus orbis cognoscit Aufonii *myobarbum Liberi Patris*; quod fuit simulacrum Bacchi proluxa barba & acuta insigne. Ulpianus ad Demosthenem, uti observavit Meursius, Græcarum Antiquitatum promuscondus ita effectum fuisse Bacchum scribit, quia omnis ætas, puerilis, juvenilis, & senilis illi choreas agit: Diodorus Siculus lib. 2. quia bini fuerunt Bacchi, alter antiquus, alter recentior; & illum barbatus occurrere arbitratur, *ὅτε ὁ τῶν ἀρχαίων πάντας παρρηγοῦσθαι, quia p̄isci omnes barbas alebant, τὸν ὃ νεώτερον ἡρώων κ' προσηρὸν κ' νέον, juniozem vero pulchrum, delicatum & juvenem*; Tzetzes vero ad Lycophronis Callandram a vino causam petit: *ὅτι ὁ οἶνος ἐντείνει τὰ μέλη, ὅθεν τὸν Διόνυσον κ' νέον καὶ γέροντα γράφουσιν, πρὸς πλεονέσιον τῷ οἶνῳ πλεονεξίαν κ' ἀμάρτην*. Eandem ætatis diversitatem in Æsculapio observare licet; quippe qui, licet in nummis, marmoribus, auctoribus Græcis & Latinis barbatus ac senex occurrat, interdum tamen puer atque juvenis est. Callistratus apud Dion. Petavium in notis ad Syneisium comam proluxam Æsculapii eleganter describit, eumque *puerum* vocat, & perpetuam ipsi, atque ἀνώλεστον ἀκμῇ tribuit: Orpheus in hymnis αὐξιδάλῃ κόρον eundem appellat: exstatque elegans Æsculapii pueri effigies apud Laurentium Pignorium in Symbol. Epist. qui tamen eum ita effectum putat, quia Dionysius tyrannus Epidauri Æsculapio auream barbam adimi jussit, præfatus, patrem Apollinem imberbem esse, teste Maximo Valerio. Sed hæc sententia mihi probare se non potest; cum effigies non virum imberbem, quales fuit Æsculapius post Dionysii sacrilegium, sed puerum plane repræsentet.

Nicome-

Nicomedes Medicus apud Octavium Falconerium, virum certe harum rerum peritissimum, Servatori Æsculapio *Σωτῆρα* perfolvit illique dedicat *τὴν παιδὸς καλλίστην εἰκὼν ἔνδοξοι*, *pulcherrimam hanc imaginem pueri dei Paania*. Ubi cum alio viro pererudito non arbitror intelligi debere *Apollinem*, qui *Paan* sæpissime vocatur; sed *Æsculapium*, qui in alia ejusdem basis inscriptione vocatur *παιὶν Ἀσκληπιῶ*: & quia idem Nicomedes dicitur Regi Æsculapio statuam consecrare, factam a Seioboetho statuaria, *qualem eum recens natum ex filia Phlegya & Apolline obstetricata fuerant Ilihya*: quæ certe deum illum ut infantulum docent effectum & cultum fuisse. Pausanias lib. 8. celebrat *Ἀσκληπιῶ παιδὸς ἱερὸν*, *Æsculapii pueri sanum* ad Ladonem Arcadiæ fluvium: idem lib. eod. apud Megapolitanos scribit *Ἀσκληπιῶ παιδὸς ἱερὸν*, cujus simulacrum *ὄρδον πεποιήτω πηχυαῖον μέλισσα*, *rectius stabat ad summatum cubiti*

cubiti magnitudine : & lib. 2. apud Corinthios Æsculapii ædem, & in ea ἀγάλμα ἐκ ἔχον πωγίνα, *non habens barbam simulacrum* : ubi non tam puer quam juvenis Æsculapius intelligendus videtur esse, qui statura justa sed imberbis colebatur : qualem puto, me observasse in gemma 4. Tab. B. apud Anton. Pisonem; nec non in nummo M. Aurelii, uti eruditis viris observatum est. Atque hinc patet verum plane non esse, quod canit Auctor Priapejorum carm. 36.

Intonsa semper Æsculapio barba

Nam *mitis* ille vel ἡπιός deus, etiam puerili & juvenili forma cultus, Græcisque Ἀσκληπιός, Latinis *Æsculapius* dictus fuit. Unde non satis causæ video, cur Sertorius Ursatus in monumentis Patavinis, ad Inscriptionem quæ sequitur, annotaverit, ὁ ASCLEPIUS nonnullos facere Æsculapii cognomen; sed hunc ex Apolline & Coronide, Phlegyæ filia natum, eumque ab inferis rediisse, & auctorem medicinæ clinicæ fuisse teste Hygino Fab. 202, & 251.

P. MARIO. NI
GRO. CORVI
NA. NI. CON
VIX. AN. LXII
MIL. AN. XXV.
III. AESCULA
PIO

ASCLEPIO
DOTI

Eos certe adhuc quæro, qui Æsculapium dixerunt cognominatum fuisse *Asclepium*; deinde Hyginus Græcos imitatus, quod & in aliis propriis nominibus facit, *Æsculapium*, qui iisdem parentibus ortus fingitur, appellat *Asclepium* quomodo & idem in tribus inscriptionibus apud Gruterum, Lactantio cap. 33. de Mort. persecutorum, & aliis vocatur, & nullus in hoc marmore *Asclepius* occurrit, verum *Asclepiodotus*; quod nomen etiam existat apud Gruterum Inf. 1. pag. DCCXV. Apud Tzetzem ad Lycophronem pag. 165. legimus deum hunc initio ἡπιός esse dictum ὁ ἡπιός

πωγίνα

περὶ καὶ ἡσυχον; sed cum sanasset Ἀντίων τὸν ἐπὶ Δαίονι τύραννον ὀφθαλμίωντα, appellatum fuisse Ἀσκληπίον: quod non monerem, quia plane ἀποροδόνουτος est, nisi in mendo cubaret Scholiastes, scribendumque foret τὸν Ἐπιδάου, uti clare legitur apud Aucl. M. Etymologici in v. Ἀσκληός. Sequentibus sæculis Latini eum *Scolapium*, more loquendi tunc familiari vocarunt: Acta vel Passio Philippi Episcopi apud Mabillonium virum raræ eruditionis Tom. iv. Analectorum: *Hic* (ignis) *Hercules*, *incensos fieri deos putans, in amorem expetenda mortis impegit, qui infelix in ygia monte combustus est: & Scolapium medicum in monte Cynasuridos fulminatum consecrationem mereri a gentibus fecit*: ubi primo Grammaticæ regula exigit, ut scribatur, *Herculem & putantem*: deinde pro *ygia, æia*; in quo monte Herculem certe flammis absumptum esse constat; nisi hæc donanda potius sæculi istius genio sint. Mercurius præterea qui ut puer, ut juvenis imberbis cultus fuit fere semper, senex plane est in ære apud Laurentium Pignorium in annotationibus ad imagines deorum Vincentii Cartari. Nam quamvis vir doctissimus eum Herculem esse putet in habitu Mercurii, mihi tamen propter caduceum, propter palmam, propter talaria videtur potius Mercurius senex esse, & quidem PACIFER, quomodo vocatur in nummis Posthumi: (in quorum uno, quod notandum diligenter, clavam videtur tenere) & Ovidio lib. 14. Metam.

Pacifer huic dederat florem Cyllenius album.

In aliis quidem numismatis HERCULES PACIFER & DIANA PACIFERA occurrunt, eodemque cognomine idem ornatur in Inf. 4. pag. mxiii. nec non in alia apud Sponium Virum doctissimum sect. 2. Miscell. Art. viii. nisi potius vulgata ibi scriptura retinenda sit,

HERCULI SANCTISSIMO PLACIFERO SACRUM.

quia apud eundem pag. 86. *Apollo placifer* & p. 102. *Genio placifero*, occurrunt; & a *placidus* descendat; quod inter epitheta Herculis ipsius occurrit: sed ipsa tamen statua docebit, opinor; conjecturam meam non plane rejiciendam esse; idque eo magis, quia Pausanias lib. 6. Pharis, Achajæ oppidum est, testatur fuisse Mercurium ἔχοντα γένεια.

L

Reveren-

Reverendum illud Ægyptiorum numen Sarapis in nummis interdum barbatus & senex, interdum juvenis atque imberbis conspicitur: quod forte factum, quia ille erat vetustissimus Ægyptiorum, alter advena, adventitius, atque ex ponto ac Sinopensium urbe Ptolomæo vel Lagi filio, vel Philadelpho vel Euergete procurante, advectus deus, qui, teste Tacito lib. 4. Hist. c. 83. Regi per quietem oblatus, *decore eximio & majore quam humana specie* JUVENIS eum monuit, ut *fidissimis amicorum in Pontum missis effigiem suam acciret*. Si tamen quis est qui hanc conjecturam existimet admittendam non esse; ego facile illis assentiar, qui judicabunt Serapin modo ut *juvenem*, modo ut *senem* effingi, quia Sol etiam existimabatur esse, vel quia parum sibi Gentiles in effingendis numinibus suis constabant. Sed hac occasione examinare placet num Patrum plerique recte censuerint Josephum sub Sarapidis

rapidis forma cultum fuisse : quo nomine a nonnullis culpantur, quia Serapidis cultus Ptolomæorum primo temporibus in Ægyptum vel Alexandriam fuit introductus. Neque tamen docere, uti rem certissimam, conabor, Patriarcham sub Serapidis forma cultum esse, sed advectum ex Ponto deum illi opinioni nequaquam obstare. Ille igitur ab uno Ptolomæorum Regum accitus est; & Tacitus memorat *Ptolomæum, qui Macedonum primus Ægypti opes firmavit*, id est Lagi filium: alii apud eundem, *Ptolomæum, quem tertia ætas tulit*, id est, Euergetem: Philadelpho, qui Regum secundus fuit id adscribit Clemens Alexandrinus in Protreptico: *Soterem* vero narrat nobis Plutarchus libro de Iside & Osiride, & de Solertia Animalium: qui tamen a Ptolomæo i. id quod video facere eruditos, hac in historia distinguendus nequaquam est. Nam illum *Soterem* fuisse cognominatum clare præter Suidam in *Δημήτειᾳ*, Porphyrium apud Eusebium in fragmento de Ptolomæis testatur Scholiastes Theocriti ad Idyll. 15: Rhodios ipsi hoc cognomen dedisse docet Pausanias in Atticis: καὶ γὰρ φιλομήθερα καλῶσι καὶ φιλάδελφον ἕτερον, τὸν ᾧ τῷ Δάμῳ σωτήρα, ποταμόντων Ἑσδίων τὸ ὄνομα: sed Stephanus altius hanc rem repetit & Ptolomæum *Soterem* appellatum scribit, quia Alexandrum ab Oxydracarum gente incolumem servaverat: οξύδρακαί, ἔθνη Ἰνδικόν, ὑφ' ὧν σώσας Ἀλέξανδρον περὶ μαῖᾳ, σωτήρ ἐκλήθη. Ante advectum ex Ponto Serapin, alius in Ægypto eodem nomine deus colebatur. Pausanias l. i. scribit Athenienses Serapidis cultum a Ptolomæo accepisse, & templum ejus *ἐπιφανίσαν* esse Alexandrinis, *ἀρχαιοτάτην ἣ ἐν Μίμνῃ*: unde absque dubio sequitur, ante Ptolomæum Lagi F. si is, ut plerique tradunt, Sinopensem deum advehi curavit, Sarapin in Ægypto cultum fuisse. Quin & Clemens Alexandrinus in Protreptico, atque ante eum Tacitus lib. 4. Hist. cap. 84. testatur advenæ Serapidi templum exstructum in loco, cui nomen Rhacotis, ubi fuerat *facellum Serapidi atque Isidi antiquius sacratum*. Quid quod Sinopenses eum non Serapin, sed *Fovem ditem*, teste Tacito, vocarunt: *Timotheus quasitis qui in Pontum meassent, cognoscit urbem illic Sinopen, nec procul templum vetere inter accolæ fama Fovis Ditis*: atque cum eum viderunt, *Timotheus ἱεργητής*, (*antistitem caremoniarum* vocat Tacitus, & non ignobilem *Theologorum virum* Arnobius) & Manetho Sebennita a cerbero &

dracone conjectarunt Plutonis esse simulacrum, Ptolomæoque persuaserunt non alium illum quam Serapin esse; ὃ γὰρ, addit Plutarchus lib. de Iside, ἐκεῖθεν ἔτ' ὀνομαζόμενον ἦκεν, ἀλλ' εἰς Ἀλεξάνδρειαν κομισθεὶς τὸ παρ' Αἰγυπτίοις ὄνομα τῷ πλείωνι ἐκτίθητο τὸ Σάραπιν : *Non enim nomen illud gerens eo venerat, sed deportatus Alexandriam Serapidis nomen, quo Aegyptii Plutonem afficiunt, adqueisvit.* Certe Plutonem eundem cum Sarapi esse docet ex Porphyrio Eusebius lib. 4. Præpar. c. ultimo, & Serapin in marmore, quod ad me misit Fabrettus, cerberus comitatur, atque ita fere in eodem repræsentatur, uti Pluto describitur lib. 3. cap. 11. Præparationis. Et hinc clarum utique esse puto Sinopensium deum, quem Σινωπῖντιος Διὸς vocat Dionysius in periegesi & ad eum Eustathius, nomen mutasse postquam in Ægyptum fuit advectus; non satis caute Macrobius 1. Sat. 7. affirmare, Ægyptios post Alexandri Macedonis occasum tyrannide Ptolomæorum coactos esse Saturnum & ipsum Serapin in cultum recipere Alexandrinorum more, apud quos præcipue colebantur; illos anachronismum committere auctores (inter quos Epiphanius etiam cap. 106. Anacorati; qui & Serapin sive Apin facit Sinopensium regem uti video etiam observare Illustrem Scaligerum ad Euseb. Num. MDCCCXXV) qui affirmant Sinopensium numen *Sarapin* vocatum fuisse, antequam asportaretur in Ægyptum: & tandem non recte patres, narrantes Josephum sub forma Serapidis cultum esse, argui; quia ex urbe Sinopensium diu post fuit advecta illa religio; cum ante Ptolomæorum tempora cognitum in Ægypto Sarapidis nomen, ejusque cultus celebris fuerit; qui tamen quo tempore ceperit, numque gens vanis superstitionibus dedita ita coluerit Josephum, aliis dispiciendum relinquo: & præcipue Eruditissimo Viro Joanni Spencero, cui gaudeo rationes meas probatas esse lib. 3. cap. 9. Dissert. 5. Nec, ut pergam, ab hac ætatum diversitate immunis fuit Jupiter ille Optimus Maximus. In lapide vetusto apud Gruterum pag. LXXVII. celebratur FORTUNA JOVIS PUERI PRIMIGENIA & in alio legitur, FORTUNÆ PRIMIGENIÆ. JOVI. PUERO. EX. TESTAMENTO: Juvenali *Jupiter nondum barbarus* Satyra sexta; talisque cultus fuit in Campania, teste Servio ad lib. 7. Æn. *Circa hunc tractum Campania colebatur PUER JUPITER, qui Anxurus dicebatur quasi ἀνὺ ξυεῖς,*

ἔνεός, id est, sine novacula; quia barbam nondum rasisset: Scholia-
 liaſtes Cruquii & Acro ad Horat. lib. 1. Sat. 5. *imberbem* vocant:
 & in nummo Gentis Vibiae apud Urſinum Fulvium cernitur ju-
 venis radiatus, ut videtur, in ſella ſedens & haſtam tenens cum
 Inf. JOVIS. AXUR. C. VIBIUS. C. F. C. N. Atque ut ni-
 hil dicam de JOVE CRESCENTE qui in nummo Salonini
 Valeriani cernitur vel de *Vejove*, quem *parvum*, non *magnum* &
Juvenem Jovem interpretantur Ovidius & Feſtus. Pausanias lib. 5.
 ſcribit ἀγάλμα εἶναι τοῦ Διὸς μικρὸν, πλὴν ἑτέραν τοῦ χειρὸν προτείνον,
parvum Jovis ſimulacrum, alicram manum extendens; & ab ea ſtatua
 progredienti occurrere ἀγάλμα Διὸς καὶ ἔχον γένεια ὑπὲρ αὐτὸ, *ſignum*
Jovis, quod & ipſam non habebat barbam in nummis quoque Træ-
 zenſiorum ΣΔΕΥΣ (ita antiquè pro ΖΕΥΣ ſcribitur) ΕΛΙΩΔΙ-
 ΕΙΘΙΜ imberbis & plane juvenis occurrit; nec video quid cau-
 ſæ ſit, cur Ludovicus Nonnius eum invita inſcriptione Apolli-
 nem faciat, cum præter Pausaniam etiam teſtetur Auſtor M. Etym.
 a Græcis Jovem ita cultum fuiſſe: οἱ γὰρ, αἰτ, τὴν φασὶν εἶναι πλὴν
 διὰ τὴν καὶ ὄνομα διὰ τοῦ ἀλιευτικῶν διὰ τῶν ἐν ταῦτα τὸ Διὸς ἀγάλ-
 μα ἀγίναιον ἵστατο: *Alii Diſten inſulam dicunt eſſe & nomen habere*
a piſcatoriis retiſus: ibi Jovis imberbe ſimulacrum ſacratum eſt. Jam
 tempus tandem eſſet docere gentiles omnes deos deaſque ſuas ad So-
 lem & Lunam retuliſſe; ſed antequam illi rei me accingam, cona-
 bor tradere, cui uſui imaguncula noſtra potuerit inſerviſſe. Pu-
 blice cultam ut credam vetat exiguitas; quanquam parva ſimulacra
 aliis diis conſecrata ſint, uti ex ſequentibus patebit: ſuſpicabarque
 nonnunquam vel Laribus ſive diis domeſticis annumeratum eſſe
 breve hoc ſignum, vel quempiam religionis ergo & inſtar amule-
 ti (cui inſerviſſe Harpocratis imaginem inſcriptio vetus, quam po-
 ſtea explico, Græca docet) illud ſecum portafſe. Et primo qui-
 dem conſtat parvis minutifque ſimulacris, gentiles honores divinos
 habuiſſe; Nero, Suetonio teſte c. 56, *icunculam puellarem cum*
quaſi remedium inſidiarum a plebejo quodam & ignoto muneri accepif-
ſet, detecta conſeſtim conjuratione pro ſummo numine, triniſque in die
ſacrificiis colere perſeſeveraviſſet: volebatque videri monitione ejus futura
 prænſcere: Hadrianus apud eundem in Aug. c. 7. puerilem ima-
 gunculam æream veterem, ferreis ac pæne exoleſcentibus litteris
 hoc nomine (Thurini) inſcriptam, inter cubicularæ coluit. Si-

gillaria & Sigilliola ea vocare possis; a quibus & locus Romæ *Sigillaria* nomen accepit, licet non modo imagunculæ, verum & aliæ res ibi venderentur. Neque tamen eo sensu voces eas usurpavit Arnob. lib. 6. *Et abstineris a risu cum pro diis immortalibus SIGILLIOLIS hominum & formis supplicatis humanis. Quinimo deos esse SIGILLARIA ipsa censes, nec prater hac quisquam vim creditis habere divinam.* Nam si parvas tantum statuas designari putamus, jam majores excluderentur, iisque talem vim non attribuissent gentiles; quod a ratione alienum est plane: deinde postea tradit Phidiam super Olympii Jovis digito inscripisse *pantarcas pulcher*: quo nomine fuerat amatus a se puer, & obscœna cupiditate dilectus; additque; *usque adeo ludus est, & puerilis affectio SIGILLARIA ista formare, adorare pro diis ea, sanctitatisbus accumulare divinis; cum ipsos videamus artifices in effigendis his ludere, & libidinum propriarum monumenta sancire.* Neque aliter voce hac utitur Tertull. c. 12. de Oratione: *Immo contra, scripturam fecerit, si quis in cathedra aut subsellio sederit. Porro cum perinde faciant Nationes, adoratis SIGILLIARIBUS suis residendo, vel propterea in nobis reprehendi meretur, quod apud idola celebratur.* Quæ certa loca nequaquam de imagunculis parvis, multo minus de annulis cum Liceto explicanda sunt. Et vel a parvis vel ab utrisque statuis faciendis nomen proculdubio accepit FABER FLATURARIUS SIGILLARIARIUS, cujus mentio in Inf. 89. Classis XI. Reinesii. Sed ut pergam, Ammianus Marcellinus narrat Asclepiadem Philosophum *Dea Cælestis argenteum breve figmentum, quocunque ibat, secum solitum efferre*: Apulejus in Apologia scribit morem se sibi habere, *quoquo eat, simulacrum alicujus dei inter libellos conditum gestare, eique diebus festis thure & mero aliquando victimis supplicare.* Et mox illud fuisse *Mercuriolum* docet, eumque eleganter ita describit: *En vide quam facies ejus decora & succi plena sit, quam hilares dei vultus, ut decerner utrinque lanugo malis deserpat, ut in capite crispatus capillus sub imo pilei umbraculo appareat, quam lepide super tempora pares pinnula eminent, quam autem festivo circa humeros vestis substricta sit: quæ ideo in medium adduxi, ut pateat non satis caute doctissimum gemmarum Abraxearum interpretem hæc verba de gemma cælata interpretari: Sulla imaginem Apollinis secum tulit: Plutarchus in*
ejus

eius vita : Διγῆται ὃ ἔχων τὸ χρυσὸν Ἀπόλλωνος ἀγαλμάτιον ἐν Δελφῶν, αἰεὶ μὲν αὐτῷ καὶ τὰς μάχας διεφύρειν ἐν τῇ κόλπῳ, ἀλλὰ καὶ τότε τοῦτο κατὰφιλεῖν, Dicitur signum habuisse Apollinis aureum ex Delphis, illud semper quidem cum in praeliis circumtulisse in sinu, tunc vero etiam osculatum esse, & dixisse; Pythie Apollo, an felicem Sullam Cornelium, quem tot certaminibus splendidum & inclytum reddidisti, hic projicias adductum ad patriæ fores : Alexander Magnus si non apud se, ut Sulla, attamen secum habuisse fingitur a Statio Herculis signum, cujus mensura intra pedem stabat, lib. 4. Sylvarum carmine 6.

———— Pellæus habebat

Regnator latis numen venerabile mensis,

Et comitem occasus secum portabat & ortus :

Prensabatque libens, modo qua diademata dextra

Absulerat, dederatque & magnas verterat urbes,

Semper ab hoc animos in crastina bella petebat :

& tandem Alexandri Magni, inter deos relati, effigies portabatur a familia Maruanorum, quia dicuntur juvare in omni actu suo, qui Alexandrum expressum vel auro gestitant vel argento, uti loquitur Trebellius Pollio in xxx. tyrannis : quo pertinet S. Chrysostomum Homil. 21. notare nonnullos salutis causa, νομίσματα χαλκὰ καὶ Alex. Macedonis vel capitibus vel pedibus circumligasse; uti ex eo observat Tristanus T. 3. p. 70. Sed restat tandem scena, ut sic loquar, ultima; & probandum est imagunculam nostram Solis symbolum esse; Solis inquam, ad quem omnes suos deos, ut deas ad Lunam referebant, orta præcipue salutari Christi Domini Dei-que nostri doctrina, gentiles; quia eos pudebat numerosæ deorum gentis, & cum a natura ipsa, tum a Christianis convincebantur, non nisi unum Deum Opificem Ædificatoremque & Conservatorem mundi esse posse. Eusebius lib. 3. Præparationis cap. 13. scribit, gentiles Solem existimasse esse Apollinem, Herculem, Bacchum, Æsculapium : Lunam Dianam, Palladem, Hecatem; notatque homines effugientes turpes numinum suorum fabulas, ὥσπερ δὲ μηχανῆς εἰς Ἡλίον καὶ Σελήνην καὶ τὰ λοιπὰ τῷ κόσμῳ μέρη ἀνατρέχον. Harpocratem, Orum, Osirin, Martem, Apollinem, Herculem, Mercurium & Æsculapium eundem cum Sole esse satis multis puto me probasse; id quod nunc de aliis etiam breviter docendum

dum est. JOVEM igitur *Solem* esse ex iis quæ disputat Macrobius lib. 1. cap. 23. Saturn. patet : inter Catalecta Pithæi quæ exstat, laus Solis idem evincit.

Sol facies mundi, calique volubile templum.

Sol Liber, Sol alma Ceres, Sol Juppiter ipse.

non secus ac Callimachi cujusdam vel ex Callimacho, a nescio quo versum carmen imagini Jovis inscriptum, quo *Jovi complicita* alia tribuuntur, quodque totum adscriberem, nisi recte censerent eruditi illud dubiæ esse vetustatis. Eustathius ad Hom. Il. a. p. 22. Apollinem facit, *μεικὸν Δία*, quia multa cum Jove facit simul : & ad od. M. p. 1726. scribit Jovem nonnunquam esse *ἑαυτοῖς ἑαυτὸν πρὸς Ἡλίῳ* apud poetam, ut cum illi alatum currum tribuit : Orpheus apud Schol. Hesiodi, Solem vocat Titanem, Hyperionem, Pæana & Jovem,

Τιτάν χρυσαυγῆς υπερίων, ὑράνιον Φῶς

Δίξιν μὲν γενέτωρ ἦς, ἑωώνυμι νυκτὸς

Φωσφορε, ἀιολόδικτε, Φερύβριε, κάρπιμε παῖαν,

Ἀειθαλὲς, ἀμλίαντε, χρὸν πατέρ : ἀθάνατε Ζεῦ.

& quidem *Zēna* vel *Jovem*, *ὅς ἐστι ζωῆς ἡ αἰτία*, τῆς αἰτίας ὅς αὐτὸς *ζωῶν* : Plutarchus in Quæstionibus Rom. causam indagans cur annum Jovi existiment sacrum esse, menses Junoni ; inter cetera addit, αὐτὸν ἐν ὕλῃ Διὰ, τῷ ἥλιον, καὶ αὐτὸν πᾶσι ἥραν ἐν ὕλῃ πᾶσι σελήνῳ *solem ipsum in materia esse Jovem, & Lunam ipsam in materia Junonem* : & inde forte est, quod observat Festus diem dictum esse *ab Jove ejus rectore, qui Græce Δία appellatur* : ac tandem Orpheus apud Apulejum lib. de Mundo Jovem omnia esse ostendit, & inter cetera *ἥλιον καὶ σελήνῳ*. PANEM ad Solem debere referri tradit idem Macrobius lib. 2, c. 22. nec non Porphyrius apud Eusebium lib. 3. Præpar. cap. xi. ubi inter ceterea docet cornua ipsi tributa esse, ut *σύμβολα Ἡλίου καὶ Σελήνης*. Et nonnunquam suspicatus sum eum LUCIDUM appellari in lapide vetusto, quem post Tomasinum Reinesius edidit, & syntagmati suo inseruit :

LUCIDO PANI
QUINTUS MUTIANUS
HERODIA. SYNNEZIA
UXOR. DULCISSIMA

V. S.

quomo-

quomodo Diana vel Luna Statio lib. 5. Sylvarum *Lucida Gnossis* dicitur. Sed ire inficias nolo interpretationem perillustri Spanhemii in elimatissimis & quæ optime ætatem ferent ad Juliani Cæsaris notis videri præferendam esse, & *Panem* ideo *Lucidum* nominari, quia effingebatur facem accensam manibus tenens, λαμπροφωδίας colebatur, & apud Arcadas in templo ipsi accendebatur πῦρ ἔπρε, Pausania teste, ἀποσβεννύμενον.

ATTIDEM solem esse Macrobius lib. 1. cap. 21. ostendit. Arnobius lib. 5. p. 187. *Attidem cum nominamus solem*, inquit, *significamus & dicimus: sed si Attis sol est, quemadmodum connumeratis & dicitis, quis erit Attis ille, quem in Phrygia genitum vestra produnt atque indicant litteræ.* Illudque clarius patebit ex iis, quæ commentatus est Laur. Pignorius in libello quem inscripsit, Magnæ Deum Matris Idææ & Attidis initia: nec non iis, quæ postea moneo.

PRIAPUM Veteres credidisse Solem esse, ex verbis Suidæ & Codini, quæ memini me protulisse, constat satis superque: & docet Vossius pater in absolutissimo de Idololatria opere, eosdem per membrum ejus virile significasse Solem omnia generare, & fecunditatis parentem esse. Sic Plutarchus lib. de Iside scribit Osiridis simulacrum ἀνδρὸς ἀνδρὸς μορφὴν & ἐξορτίζον τῆς αἰδοῦσας ὅλη τῆς γένεσος καὶ τῆς τροφῆς, propter gignendi & alendi vim esse, moxque illud ad solem refert. Mercurium non aliam ob causam γυναικῶν μόριον erectum gerere Macrob. 1. Sat. 19. Herod. 2, 51, & Artem. 1, 47. testantur; & tales Hermæ frequentissime in gemmis, nummis, aliisque monumentis veterum conspiciuntur; Porphyriusque apud Euseb. 3, 11. (licet aliam rationem adferat) celebrat Mercurium ἐντεταμένον, quod male interpretes ad erectum & intentum corporis statum refert. Quin & plerosque populos simulacra in templis suis statuisse ἐντεταμένα καὶ τῇ τῆς πράγης φύσεως ὁμοειδέως, & pudenda coluisse, ὡς αἰτίαν τῆς τῶν ζώων γενέσεως scribit Idem lib. 2. cap. 2. Præparat. Et certe verissimum hoc esse indicant sacra Cybeles, Bacchi, Deæ Syriæ, Cereris, Isidis, Osiridis apud Arnob. Athen. Xiphil. Lucian. Ptolomæum, Plutarchum, & alios: eoque pertinet Isidis capiti τῆς μόριον imponi apud Tristandum in M. Aur. Claudii numismate; & Mnevem bovem Solis symbolum, atque Heliopoli cultum, maximos testiculos habuisse, quia

M

sol

sol περιμαίνειν dicitur τὴν φύσιν, uti loquitur Eusebius lib. tertio. Nec omittendum Ptolomæum lib. 2. Tetrabibli memoriae mandare, varios populos qui Trigono Noto Apeliotico subjiciuntur, & adspectibus Saturni, Solis & Veneris consecrassent, τὰ γυναικὰ μόρια, διὰ τὴν ἀποκειμένην ἀστέρων χηματισμὸν, ὅσα περιματικὸν φύσει: partes ad generationem aptas, ob prædictarum stellarum adspectum, quæ habent naturam feminalem. Et hac occasione locum insignem Juliani, qui exstat Orat. 5. p. 315. explicare conabor: τέμνειται γὰρ φασὶ τὸ ἱερὸν δένδρον καὶ τὴν ἡμέραν ὁ ἥλιος ἐπὶ τὸ αἶθρον τῆς ἰσημερινῆς ἀψίδος ἐρχέται. εἰς ἣν ἀειγαλπισμὸς ὡφελαμπάνεται· τῇ τεύτῃ δὲ τέμνεται τὸ ἱερὸν καὶ ἀπόρρητον θείον· τὸ θεῖον γὰρ ἄλλοι: id est, interprete Petavio: *Et enim sacram arborem succidi illo ipso die ferunt, quo sol supremam æquinoctiorum apsidem attingit: altero die tubarum clangore perstreperunt: tercio sacra & arcana dei Galli messis putatur.* Sed vel per θείον honesta circumloquutione intelligitur *membrum virile*, vel legendum μίρον, quomodo partem illam corporis Græci vocabant; cujusque excisionem die, qui Hilaria præcedebat, celebratam fuisse non modo ex pag. 317. verum etiam ex Calendario Veteri, quod Lambecius Bibliothecæ Vendobonensi inseruit, constat: *xi. Kal. April. Arbor intras: x. Tubilustrium: ix Sanguen dies Ægyptiacus: viii Hilaria: vii Requætio: vi. Lavatio.* Optime certe hæc cum Juliani verbis conveniunt, in quibus mox *Hilariorum* etiam fit mentio: per τὸ *Sanguen* autem intelligitur membri virilis abscissio, quæ illo die non fiebat modo, verum quo etiam sacerdotes sese cultris lacerabant: Tertull. in Apol. *Cum M. Aurelio apud Sirmium Reip. exempto die xvi. Kal. April. Archigallus ille sanctissimus die ix. Cal. earundem, quo SANGUINEM IMPURUM, lacertos QUOQUE castrando, libabas pro salute Imp. Marci jam interempti: ubi per imp. sanguinem videtur intelligere, qui ex genitalibus abscissis fluit quia addit Lacertos quoque castratos fuisse: nam particula quoque haud obscure indicat non modo brachia scissa cultris, quod eleganter castrare quia vires sanguine amisso pereunt, vocat; verum etiam aliud quid ablatum & castratum fuisse; id est, membrum virile, cui impurum, ut dixi, sanguinem tribuit. Dies autem Ægyptiacus est infelix, infaustus, quem exemplo Ægyptiorum Romani observabant, qualesque plures in anno fuerunt, uti ex eodem Calen-*

Calendario constat. Lambecius fatetur sibi non liquere, quid significant; sed eos explicavit olim ὁ πᾶν Salmasius lib. de Annis Climactericis; & nuper Henr. Noris in Eruditissimo Commentario ad Marmora Pisana. Ceterum nescio unde hauserit Scioppius, Priapi Ægyptii vel Hori effigiem fuisse cubitalem & juvenilem, apud Latinos vero commodæ seu justæ staturæ. Nam nihil tale apud Suidam reperio, & de Priapo vulgari verba faciens Theodoretus lib. 1. σμικρὸν ὄντι μόριον ἐν τετραμύρῳ καὶ μέγιστον esse dicit; & lib. 2. eum vocat σμικρὸν ζωδῖον μὲν τῷ μεγίστῳ καὶ τετραμύρῳ μοεῖς τιμώμενον, parvum animal, cum maximo & tento membro cultum: atque ipse Suidas memoriæ mandat Junonem zelotypia tactam, ventrem Veneris, quæ ex Jove conceperat, contrectasse, & effecisse ut infans deformis nasceretur; & inde adjicit: *Priapum Italorum* (aliter sentit Heinsius v. Cl. lib. 2. Sat. Horatianæ) *lingua vocari, & a pastoribus coli, simulacrum vero esse παιδίον μόριον ἔχον μέγα καὶ ἐν τετραμύρῳ*: quæ certe nequaquam de Ægyptiis, sed Romanis & Græcis intelligenda sunt.

LIBERUM PATREM vel BACCHUM Solem esse multis probat Macrobius 1. Sat. Serm. 18. Idem docet Servius ad lib. 3. *Æn. Apollinem deprecantes terram petunt. Ipse enim est & Sol & Liber Pater, qui inferos petiit*: Virgiliusque initio Georg. per *Librum* solem, per *Cerere* Lunam intellexit proculdubio:

— vos o clarissima mundi
Lumina, labentem cælo quæ ducitis annum,
Liber & alma Ceres —

Nec alia Rhodiorum sententia fuit, quorum insula Soli, uti notissimum, fuit dicata: Dio Chrys. Orat. 31. Καὶ οἱ τὸν μὲν Ἀπόλλων καὶ τὸν Ἡλίον καὶ τὸν Διόνυσον ἑνιοὶ φασιν εἶναι τὸ αὐτὸν, καὶ ὑμεῖς ἔτι νομίζετε: *Et quidem Apollinem, & Solem, & Dionysum nonnulli dicunt eundem esse; & vos ita existimatis.* Aristides hujus rei non ignarus Oratione ad Rhodios de concordia, quæ est ultima tomi secundi, quem primo *Solem*, mox *Dionysum* vocat, illique tripodas tribuit: Αποβλέψατε δὴ καὶ πρὸς τὰς τρίποδας τὰς ἐν Διόνυσῳ τέτυκται, πάντως ὃ χαίρει αὐτὰς προσορῶντες; *Sed ad Bacchi quoque tripodes respicite: eos enim aspicientes plane letamini.* Bacchus præterea, quod huc valde quadrat, gravibus ærumnis a Titanibus affectus, teste Onomacrito apud Pausan. lib. 8. & occisus, uti patet

tet ex Arnobii lib. i. p. 28. ejusque membra in lebetem conjecta juxta tripodem fratris Apollinis fuerunt collocata. Auctor Etym. magni: in v. Δελφοί hanc historiam conservavit: ὅτι τὰ Διόνυσου μέλη σπαράξαντες οἱ Τιτῆνες, τῷ Ἀπόλλωνι παρέδοντο ἐμβαλόντες λάβητι. ὃ ὃ τῷ τριπόδι ἀπέθηκε τῷ ἀδελφῷ. Atque ex hac historia (quam paulo aliter sed pluribus narrat Clemens Alexandrinus in Protreptico) lucem scenerantur Justinus Martyr. Apol. 2. qui scribit, Dionysum *δυσπαράχθέντα dilaniatum in cœlum ascendisse*: Origenes lib. 4. contra Celsum, Bacchum a Titanibus deceptum, & a Jovis folio delapsum ab iis dilaceratum, & inde compositis membris ἀναβιώσκοντα redivivum cœlum petiisse, & Tatianus tandem ὀμφαλον esse τῶν Διονύσων: quia scilicet Delphi habebantur pro terræ umbilico, memoriæ mandantes. Nihil certe mirandum propterea est Agamemnonem in templo Delphico sacrum Baccho fecisse; uti tradit Lycophron in Alexandra: ad quem ex Callimacho & Euphorione similia observat Tzetzes: & Lucanum lib. v. canere sacra fieri Apollini & Baccho Delphis, mixto numine:

Mons Phœbo Bromioque sacer, cui numine mixto.

Delphico Thebana referunt Trieterica Baccha.

Plutarchus quoque libro de Iside scribit reliquias Bacchi prope Apollinis oraculum Delphis sitas esse: ὅστις *sanctos* vel *initiatos* sacrificium arcanum in ædē Apollinis peragere, & Thyadas vel Bacchas ἐγείρειν ἢ λικνίειν, *excitare Licniatam*, id est Bacchum; quod de excitationibus matutinis intelligendum esse videtur: *Quid volunt*, ait Arnob. lib. 7. *excitationes illæ, quas canitis matutina*, (*matutinas salutationes* vocat Apulejus lib. xi.) *collatis ad tibiam vocibus? obdormiscunt enim superi, remeare ut ad vigilias debeant?* Sed si hæc non satis clare ostendunt, Bacchum eundem cum Apolline vel Sole esse, monstrant certe eos in eodem loco fuisse cultos, & propterea multa videri communia habuisse: imo Macrobius lib. i. c. 18. non dubitat hinc argumentum petere eos idem numen esse: *Item Bæotii Parnassum montem Apollini sacratum esse memorantes, simul tamen in eodem & oraculum Delphicum, & speluncas Bacchicas uni Deo consecrata colunt: unde & Apollini & libero Patri in eodem monte res divina celebratur.* Auctor Magni Etym. v. Διόνυσος, observat eum apud Eleenses eundem haberi cum sole; ἢ τῷ δ' αὖτ' ὁ δαόνυσος καὶ προπῇ τῷ α εἰς ι. τῷ δ' ἡλείοις ὁ αὐτὸς τῷ ἡλίῳ νομίζεσθαι· ἢ ὁ δαίων, ὁ τῷ δαίτι (ὃ ὄζει πυρὶς

πυρὸς ἢ φωτὸς) αἴτιον; vel a δαός descendit δαόνιον, & a conver-
so in 1. Dionysus: nam apud Eleos idem cum sole existimatur; ut sit
ὁ δαίων ardens, δαός id est ignis vel lucis causa: Eumolphus apud
Diod. Siculum in carminibus Bacchicis eundem appellat.

Ἀσποφαῖν Διόνυσον ἐν ἀκτίνας πυρῶν:

Sidereum Dionysum igni radiante coruscum.

Quæ nulli alii quam soli conveniunt; quem a Pelleniis etiã cul-
tum fuisse sub nomine Διονύσου Λαμπτήρ; observat ex Pausaniæ
lib. 8. Tristanus in explicatione vasis antiqui, quod Bacchi myste-
ria continet: qui tamen non addit, *Dionysum* illum *Lampytera* so-
lem esse. Non male tamen hoc inde aliisque, quos ibidem laudat,
auctoribus colligitur; & eam ob causam forte Baccho, *facem* tri-
buit Mart. Capella lib. 1. Dehinc admissi Tonantis ipsius filii: inter
quos primus quidem ruber juvenis, ac vorax omnium, sitiitorque etiã
sanguinis gradiebatur: alter suavis & comis FACEM (aliæ tamen
editiones *falcem*, quæ non male Baccho convenit, exhibent) dex-
tra, lavaque gestans cratera somnificum. Et Bacchus ut sol elegan-
tissimis verbis describitur Aristidi: Νυκτὸς καὶ ἡμέρας πέρας ὁμοιο-
ποιεῖ. πῶς μὲν ἡμέραν αὐτὸς δαδῶχεν τε καὶ ἡγούμενον τὸ ὄφθαλμὸς γιγνώμε-
νον. πῶς τε νύκτα ἰτέροις παρὰ τὸν ἑαυτοῦ ὅμους ὑδ' ἔτω, καὶ δὲ ἐν
φορῶ καὶ κινήσει τὸ αἰῶνα διεξέρχεται: noctis & dici regit deus fines,
interdum quidem ipse lucem præferens, noctem vero aliis concedens; sic
tamen ut interim non cesset, sed in perpetuo versetur motu. Hinc
est quod Bacchantes apud Ovidium lib. 4. Metam. ex sententia Tri-
stani canunt

——— Tibi inconsumpta juventa est,

Tu puer æternus, tu formosissimus alto

Conspiceris cælo ———

& quod Arnobius lib. 3. gentiles ita alloquitur: *Quid? cum libe-
rum Apollinem, Solem unum esse contenditis numen, vocabulis am-
plificatum tribus, nonne sententiis vestris deorum imminuitur census,
& opinio predicata dilabitur?* Multus, ut monui, Macrobius est
in hac gentiliū opinione & superstitione probanda; idemque haud
vulgaribus tam ex antiquis monumentis quam priscis auctoribus
petitis argumentis ostendunt Alexander, Hieronymus in Expositione
Tabulæ Heliacæ, & Tristanus in Explicatione vasis antiqui.
Macrobius illud firmat ex Aristotele qui Theologumena scripsit.

ex Hyacinthiorum festo apud Lacedæmonios, ex cultu communi Apollinis, & Bacchi Delphis, ex Varrone & Granio Flacco, ex versibus denique Variorum, ut Orphei, cui sol dicitur

Ἡλίου, ὃν Διόνυσον ἐπικλήσιν καλέουσιν

Sol quem Bacchum cognominant

& alibi :

Εἰς Ζεὺς, εἰς Ἄδης, εἰς Ἡλίου, εἰς Διόνυσον.

ex Euripide, apud quem in Licymnio Bacchus & Apollo, tanquam unus idemque deus invocatur,

Δίεποτα Φιλόδαφνε, Βάκχε, παιᾶν, Ἀπόλλων, Ἐυλύρη

& denique ex Æschylo cui insuper Apollo cognominatur κισσῶς vel *hederacius*

Ὁ κισσῶς Απόλλων, ὁ καὶ Βάκχος, ὁ μάντις :

uti Joh. Meursius pro ὁ καθαῖος rescribendum putat. Et recte, ut hoc obiter adjiciam, Apollo μάντις quia vaticiniis præerat, vocatur. Sic Clementi Alexand. in Protrep. dicitur μάντις ἁγνός; & μάντις Auctori M. Etymologici alicubi, Luciano pag. 1100 edit. Bourd. poetæ anonymo lib. 1. Anth. p. 84. in oraculo apud Eusebium lib. 3. cap. 14. nec non Oenomaο apud eundem lib. 5. p. 212. *Augur Apollo* eadem ratione Virg. l. 4. æn. 376. & Val. Flacco l. 1. v. 234, *Vates Apollo* eidem lib. 4. v. 445, & *augur Pithyus* Mart. Capellæ lib. 1. appellatur; tandemque in Theodoti medici carmine, quod deus per somnum jusserat cani, apud Aristidem Tom. 1. Sermon. Sac. 4. occurrit Διόνυσος Κισσῶς. Haud obscure præterea colligitur Bacchum nullum alium quam solem esse, quia idem cum Sarapide & Osiri habebatur, quos certo constat ad fidus illud retulisse gentiles. In nummis Elagabali & Galliceni apud Tristanum modius, qui capiti Serapidi imponitur pampinis ornatur, & non absque ratione existimat vir doctissimus id ideo factum, quia Bacchus idem Serapidi erat. Osirin quoque, qui sol habebatur, non alium quam Bacchum esse patet fatis superque ex Tertuliani libro de Corona, atque vulgato Ausonii carmine :

Oxygia me Bacchum vocat

Osirin Ægyptus putat

Mysæ Phanacem nominant

Tibullus lib. 1. El. 7. cum inventionem vitis adscripsisset Osiridi, eundem mox *Bacchum* nominat : Herodotus lib. 2. c. 144. Osirim

Græ-

Græcorum lingua Bacchum esse scribit: ὅσπερ ὃ ἔστι Διόνυσος καὶ Ἑλλάδα γλώσσῃ: quod cum multis docuisset Plutarchus libro de Iside, tandem addit, *Esse autem eundem Osirim cum Baccho, cui nam magis convenit scire, quam tibi o Clea, quæ Thyadum Delphicarum es princeps, & a patre atque matre τοῖς Ὀσειακοῖς vel Osiridis sacris es consecrata*; quomodo Græca, ὄρχικλαμύσαν ἐν Δελφοῖς, interpretatur Xylander, cuius ego versionem propter negotia examinare non potui; & integrum locum adduxi, non ut interpretarer ὄρχικλαμύσαν, sed ut ostenderem Osirim & Bacchum eundem esse. Ortivinius vir eruditus admodum arbitrabatur rescribi debere ὀρχικλαμύσαν, h. e. *principem vociferantium Baccharum Delphicarum*; additque Hesychium & Phavor. κλαμύσαι exponere βοῆσαι, καλεῖσαι; Plutarchum paulo post narrare Delphis juxta Oraculum Apollinis servari reliquias Bacchi, & arcanum sacrificium castos peragere in Apollinis fano, quo tempore Thyades, sive Bacchæ Licnitam excitant, h. e. cum clamore Bacchum crient: eodemque modo Statium lib. 4. v. 379, unam Baccharum, quæ choros ducebat, vocare *reginam silvestris chori*, & Lutatium ad ea verba commentari: *ut choros ducebat una Baccharum: ostendit autem antistitem Liberi, quæ Citheronem incolebat*. Atque hinc patet, non absque ratione Nonnum lib. iv. Osirim appellare *Dionysum Ægyptium*,

— καὶ Αἰγυπλίῳ Διονύσῳ

Εὐνὰ φοιτητῆρ' Ὀσεῖδ' ὄργια φαίνων:

Servium ad lib. 1. Georg. v. 166. *eundem Osirim & Liberum Patrem* facere; & post Diod. Siculum, Martianum Capellam lib. 1. testari Osirim Ægyptios vini usum docuissē. In nummo præterea Julæ Domnæ Bacchi currui a centauris tracto insidentis latus Isis tegit; quo ænigmate significatur Bacchum vel Osirim deæ illius virum esse, uti optime observat elegantis admodum ingenii & doctriinæ præclaræ vir, quem juvenis admodum cognovi, Petrus Seginus; atque inde lucem sceneratur id quod olim apud Plutarchum lib. de Iside scripsit Anticlides, πῶ Ἰσὺν προμηθεύς ἔστιν θυγατέρα Διονύσου συνοικεῖν: *Isidem Promethei filiam, liberi uxorem esse*. Tandemque ut Osiris Lactantio & Minutio Felici, observante Pignorio, dicitur esse filius Isidis, ita & idem Baccho convenit: Plutarchus rursus: Ἰσορείται ὃ καὶ Ἰσίδ' ἡδὲ αὖν ὁ Διόνυσος ἰσὺς Αἰγυπτίων,

γυπλίαν, ἐκ ὧσπερ ἀλλὰ Ἀρσάβης ἐν τῇ ἀλφά γραμμᾷ λίγαται, δη-
 λῶνται ὅτι ἀνδρεῖον τὸ ὄνομα τῷ: *Fertur etiam ab Aegyptiis Bacchus*
filius Isis esse, qui non Osiris, sed Arsapbes a prima littera incipien-
te voce vocatur, significante ea voce fortitudinem: utque Bacchus a
 Titanibus dilaceratus fuit, ita eandem calamitatem Osiridi intulit
 Typhon, teste Tzetze ad Lycophronem: ὧσπερ ὁ καὶ Διόνυσος
 βασιλεὺς ὑπάρχων Αἰγύπτῳ ἐπὶ Τυφῶντος τῷ ἀδελφῷ καὶ τῷ συμμαχοῦ
 μηληδὸν πατετμήθη καὶ ἐξετίθη πολλαχῶς: quod pluribusexsequitur
 Plutarchus in libro toties laudato. Putaveram autem, quemad-
 modum memini me monere, Harpocratis nostri clavam ramulo or-
 nari; sed male me memoriæ fidem advocasse ea, quæ honestum
 & veri amantem virum decet, ingenuitate fassus sum. Addam ta-
 men quæ ista occasione notaveram, quia illustrando Baccho, ni-
 si me plane fallo, inservire possunt. Vitis & hedera deo accepta
 fuit & grata; inque pompis illi imponebatur umbella ex utriusque
 fronde contexta: Eustathius ad Homerum p. 857: Γράφει γὰρ
 τις ὅτι ἀγάλματι Διόνυσου πομπεύοντι φέρει καὶ σκιάς ἐκ κίσου καὶ
 ἀμπέλους: ab Homero vel alio poëta in hymnis Bacchus vocatur
 κισσοκόμης, ab aliis κισσοφόρος & φιλοκισσοφόρος ob coronas ex he-
 dera factas: Plutarchus docet hederam a Græcis Baccho sacrari,
 & ab Aegyptiis appellari *Chenophris*, q. d. *Osiridis* plantam: Ho-
 merus quoque eum κισσὸς καὶ δάφνη πεποικασμένον introducit: ab
 Horatio, Tibullo, Silio Italico, aliisque corona hederacea caput
 cinctus introducitur, eam ob causam *Corymbiferus* Ovidio 1. Fast.
 dictus; Bacchantes, Silenos, Satyros, omnesque dei comites. he-
 dera ornari solere notissimum est; & teste Varrone lib. 5. de l. l.
liberalia dicta, quod per totum oppidum eo die sedent sacerdotes Libe-
ri, HEDERA CORONATAE ANUS cum libeis & foculo pro
emptore sacrificantes: adeo ut eleganter Lucianus in Podagra eam
 vocet κισσινὴν σφραγίδα, *hederaceum sigillum*, quia ex illa, non se-
 cus ac ex signo impresso res, Bacchantes noscebantur:

Ἡ μὲν τις ὕμνον βακχείων κυμαρίζει

Ἀλλ' ἐν ἑπτὰ κισσὶν σφραγὶς κόμῃς:

Anne hymnis bacchantium canitur

Sed non adest bederaceum sigillum comes.

Vitem vitium repertori, hilaritatisque luculentæ datori consecra-
 tam esse nemo ignorat; notandumque tantum hac apud Argivos
 Junonem

Junonem coronari; ut testaretur sese Bacchum vicisse: Tertull. lib. de Cor. Militis; *Junoni vitem Callimachus induxit. Ita & Argis signum ejus palmitē redimitum, subiecto pedibus ejus corio leonino, insultantem ostendat novercam de exuviis utriusque privigni.* Præterea non de nihilo esse observaveram, cum putavi Reverendo Smetio fidem habens fronde arboris & forte hederæ clavam cingi; atque ea ratione jungi Herculis & Bacchi insignia; quia scilicet in multis hæc numina convenire censebant gentiles rebus. Nam ambo dicuntur Indos vicisse, totumque terrarum orbem victoriis suis peragrassæ: & Nonnus lib. 25. Dionys. elegantem comparisonem rerum ab iis gestarum instituit, canitque Bacchum non secus ac Herculem leonem, pantheram, ursas, aprum domasse, imo multæ majora virtutis suæ specimina edidisse. Herculem etiam veteres cum poculo finxere, & quidem casabundum & ebrium, non modo quod bibax fuisse perhibeatur, sed etiam quod antiqui narrent Herculem poculo tanquam navigio immensa maria transisse, uti docet Macrobius 5. Sat. c. 21. cui addatur omnino Athenæus lib. xi. Deipnosoph. ubi de eadem historia agit, Herculemque unum *ἦν πλεῖστον πινόντων* & gavisum fuisse *μεγάλῳις ποτηρίοις* inter cetera tradit. Et hinc nonnulla simulacra ejus bibentium speciem retulisse, testatur Aristides Tom. 1. p. 63. qui tamen inde concludit propter inventas vivendi commoditates eum æstimandum esse: *Οὐ γίνω ἐπὶ περὶ ἑξῆς μόνον καὶ ἀγῶσιν ἔχει τις Ἡρακλῆς μνημονεύον, ἀλλὰ καὶ τοῖς εὐθυμῶσι τὸ βίον πολλὴν τινὰ ἀξίαν ἔχει καὶ ἀγαλμάτων αὐτῷ τὰ πινόντα*: *Verum tamen non ex rebus gestis tantum & certaminibus Hercules est memorandus; sed simulacra ejus, qua bibentium speciem referunt, monstrant, propter vitæ commoda eum etiam esse æstimandum.* In nummo Antonini Pii Bacchus cum Ariadne currui a satyro & panthera tracto insidens clavam videtur tenere apud Spanhemium Diss. 3. p. 242. & in alio Juliæ Mamææ apud Patinum Hercules cantharum tenet, quo valde illustrantur Aristidis verba. Præterea Silvani seu Herculis Rusticelli statua apud Tomasinum in pereleganti de Donariis libro, tota fere nuda clavam tenet, poma, uvas, pinus, aliosque fructus gerit in sinu; eamque A. CAEDICIUS. THEOPHILUS. EX. VISO. D. POS. vel dedicavit SILVANO. SANC. SACR. ET. LIBERO PAT. & Imperator Severus iisdem commune templum vide-

N

tur

tur extruxisse: Dio; ὅς γε καὶ τῷ Διονύσῳ καὶ τῷ Ἡρακλεῖ νεῶν ὑπερμα-
γάθην ἀποδομίσαι; Baccho & Herculi templum magnum valde adifi-
cavit. Hanc tamen versionem improbat Græcarum literarum re-
staurator Henricus Stephanus, & reddit tam Baccho quam Herculi,
tanquam duo templa fuerint exstructa: sed, præterquam quod
Græca verba id difficulter patiuntur; refellitur viri doctissimi opi-
nio Severi numismatis in quibus HERCULES & BACCHUS
sub nomine DEORUM AUSPICUM junguntur, & unum
templum, cujus in medio Hercules est, conspicitur apud Trist.
& Patinum. Observandum insuper Nonnum distinguere *Dionysum*
seniorem vel *Zagreæ* & *Bacchum*; licet eos faciat eosdem Plutarchus
in lib. De El. apud Delphos, p. 389. Et hoc licet proprie per-
tineat ad ætatis, qua unus idemque deus fingebatur, varietatem;
hoc tamen loco monere visum fuit, ut quæ de fulmine, quod ipsi
inter ceteros deos tribuitur, mihi notata sint, adjiciam, & pluri-
bus illustrem:

Ἐκλυον ὡς ποτὶ θεῶν ἰδὼν καὶ σκῆπτρον ὀλύμπῳ

Δῶκε γάμας Ζαχρηῖ παλαιότερον Διονύσῳ

Ἀστροπῶ Ζαχρηῖ καὶ ἀμπικλον οἶνοπι Βάκχῳ.

Audivi quod olim sedem suam & sceptrum Olympi

Dedit munus Zagreo antiquiori Dionysō,

Fulmen Zagreo, & vitem vinoſo Baccho.

Hinc Juno ait se timere, ne videat Bacchum ἀστροπῶ κρατίοντα,
fulmen vibrantem post Zagream: Bacchumque idem facit Ζηνὶ συ-
νασπᾶτιζοντα *una cum Jove fulminantem*; quod etiam videtur ca-
nere Apollinaris Sidonius Carmine 22.

———— Caput aurea rumpunt

Cornua & indigenam jaculantur fulminis ignem.

Nec certe fulmen a sole vel Apolline alienum est; nam leo radia-
tus, solis propterea symbolum, fulmen ore tenet in nummo Ca-
racallæ apud Tristandum; in tabula Mithriaca cernitur apud Leon.
Augustinum & in nummo Tarentinorum, si fides habenda Se-
bastiano Erizzo pag. 144. Apollo equo insidens cum appposito ful-
mine, & litteris ΑΠΘΑ. Neque illud soli Jovi, verum etiam aliis
diis, imo etiam deabus tribuitur, & quidem novem diis ex opi-
nione Thufcorum Plin. l. 1. c. 52. *Thufcorum litera novem deos emis-
tere fulmina existimant, eaque esse undecim generum: Jovem tria
jaculari;*

jaculari : addit Romanos duo tantum ex iis servare, *diurna attribuentes Jovi, nocturna Summano*; & Hetruriam arbitrari fulgura nonnulla *a Saturni sidere proficisci, uti cremantia a Martis*. Totidem etiam memorat apud Arnobium lib. 3. Manilius : *Deos novem Manilius, quibus solis Jupiter potestatem jaciendi sui permiserit fulminis*; eosque mox vocat *alieni fulminis jaculatores*. Et JUPITER quidem præcipue fulmine armatur; putabaturque tantum mittere fulmina rubra, cum alii dii jacularentur alba aut nigra, uti ex Horatio, Claudiano, & Acrone observat Meurs. ad Lycophronem : Inde forte est quod apud Livium legamus l. 32. *Jovi donum fulmen aureum pondo L. factum esse. Junoni Minervæque ex argento*. Et observandum hac occasione, Jovem non semper fulmine fuisse armatum, sed illud sumpsisse primo, postquam gigantes regnum cæleste affectarunt : Ovid. 3. Fastor.

*Jupiter est juvenis, juveniles aspice vultus,
Adspice deinde manum : fulmina nulla tenet.
Fulgmina post ausos cælum affectare Gigantas
Sumpta Jovi; primo tempore inermis erat.*

quo alludit Manilius lib. v. 335.

*Ara ferens thuris stellis imitantibus ignem,
In qua devoti quondam cecidere Gigantes.
Nec prius armavit violento fulmine dextram
Juppiter, ante deos quam constitit ipse sacerdos.*

adeo ut iratior Jove fuerit Commodus Imperator, qui in nummo Theauri Patiniani conspicitur ut JUPITER JUVENIS fulmen manu tenens. Alter deorum, qui fulmina jaculatur est SUMMANUS (quem Plutonem nonnulli faciunt) cui nocturna attribuebantur : Festus *Dium fulgur appellabant diurnum, quod putabant Jovis, ut nocturnum Summani* : id quod etiam tradit Augustinus l. 9. c. 23. de Civ. Dei. Tertius, quem invenio, est SATURNUS, uti ex Plinio constat; & ipse in Saturnalibus apud Lucianum testatur, se cum impar esset viribus ad hominum peccata puniendâ, cumque necesse foret semper sursum deorsum curfitare ἢ ἀπ' αὐτῶν ἀντιπρὸς ἀντὶ ἀρματὸν fulmine, quo sacrilegos, perjurios & raptos exureret, illud Jovi ut juveni dedisse. Quartus MARS, uti itidem Plinii verba testantur. Quintus HERCULES, qui in nummo Messii Decii stans fulmen tenet, & clavam

Jovi sedenti porrigit apud illustrem Spanhemium, qui alibi etiam notat in Bruttiorum nummo gazæ Mediceæ eundem deum fulmine armari. Sextus VULCANUS: Servius ad lib. 1. *Æn. In libris Etruscorum lectum est, jactus fulminum manubias dici: & certa esse numina possidentia fulminum jactus, ut Jovem, Vulcanum, Minervam*: quem locum debeo elegantis ingenii viro Joh. Ortwinio. Septimo loco venit MINERVA: Mart. Capella;

*Huic nam tergemina rutilant de vertice criste,
Quod dux sanguineo, præsulque cornuſca duello,
Vel tibi quod fulget, rapiturque triangulus ignis:*

illud olim etiam Euripides cecinit, quem Virgilium imitatum esse tradit Macrobius. 5. Sat. c. ultimo: *Nec hoc sine auctoritate Græca vestigatis, est, quod ait,*

Ipsa Jovis rapidum jaculata e nubibus ignem.

Euripides enim inducit Minervam ventos contrarios Græcorum classi a Neptuno petentem, dicentemque debere illum facere, quod Jupiter fecerit, a quo in Græcos fulmen acceperat: & alii quatuor diis a Varro fulmina assignari scribunt, interque eos Minervæ; Jovis tamen fulmine usam tradunt quia suum non erat ejusmodi potestatis, ut in Græcos tam acerbiter animadvertere posset: quam in rem audiendus Servius Danielis: *Sed cum Varro divinarum quinto, quatuor diis fulmina assignet, inter quos & Minerva, quaritur cur Minerva Jovis fulmen miserit. Antiqui non (ita scribendum judico) solius Jovis putaverunt esse fulmen, nec id unum esse, ut testantur Etrusci libri de fulguratura; in quibus duodecim genera fulminum scripta sunt; ita ut Jovis, Junonis, Minervæ, sic quoque aliorum. Nam de Junonis fulmine Accius ait præservido fulgore ardor injectus Junonis dextra ingenti incidit. Quare non posuit Minervam misisse fulmen suum? sed nonnulli dicunt, habere quidem Minervam, ut Jovem & Junonem fulmen, sed non tantum valere, ut vindictam suam possit implere, nisi usa esset Jovis fulmine: unde merito queritur Juno Minervam cum de numero minorum sit qui fulmen habeant, usam tamen Jovis fulmine. Idem illud ejusdem poetæ, Triste Minerva Sidus explicans ait: manubias Minervales, id est, fulmina, tempestates gravissimas commovere scribit: & Scholiastes Statii ad lib. 1. Thebaidos notat secundum pontifices certa cuique fulmina deo adscripta esse, in quibus & Minerva: ubi tamen videtur memoriæ lapsu*

Miner-

Minervam pro Junone substituisse, quæ dicit Jovem *sua fulmina* torquere. In nummo Antigoni Tutoris, e musæo Christinæ Augustæ deprompto apud Spanhemium & Patinum, Pallas armata dextra clypeum, sinistra fulmen vibrat: in alio Antonini Pii apud Patinum, Vulcanus fulmen petenti Palladi tradit; talemque etiam sub Severo percussus esse observat Spanhemius: quo etiam referri debent alii nummi, in quibus noctua fulmen tenet, idem utique huic deæ, quod Jovi aquila ministerium præstans; uti observat alio loco vir Amplissimus; atque ita Olympiorum nummos, quorum in una area cernitur Jupiter diademate cinctus, vel Pallas galeata; & in altera noctua fulmen unguibus tenens, interpretatus olim fuit Ludovicus Nonnius; tandemque Minerva armata fulmine cernitur etiam in Domitiani nummo, cum Inf. IMP. XXII. COS. XVI. CENS. P. P. P. Octavum locum occupabit JUNO soror conjunxque Tonantis, cui fulmen veteres tribuisse etiam ex Servio constat; firmatque idem Martianus Capella: *Hæc (Juno) fulmen* (alii legunt *flumen*) *dextra, leva sonorum bombis terrentibus sustinens tympanum, sub quibus ima subjecta roscidis videbatur undare fluvioribus*: ipsa apud Valer. Flaccum lib. 1. Argon. v. 116.

— *Imbrem & tenebras; seivumque tridentem*

Fam jam ego, & invisi torxissem conjugis ignem.

& apud Statium lib. 1. Thebaidos:

— — — *Illam odimus urbem*

Quam vultu confessus adis: ubi conscia magni

Signa ibori tonitrus agis: & MEA FULMINA torques.

ubi Scholiastes Junonem *sua fulmina* dicere notat, quia erant insignia matrimonii sui, & ipsi soli nota; vel quia fulmen sine aëre esse non potest, & ipse aër Juno est; sique nubes non fuerint aëre collisæ, fulmen nullum est. Testatur quoque Joannes Smetius in gemma, quam servat, cerni Junonem dextra tenentem fulmen, sinistra hastam, & læna vehi: quanquam ferum illud aniam mihi potius auctor sit illam Cybeken, vel Matrem Magnam esse; quippe quæ similiter plane infidet leoni in nummo Septimii Severi apud Car. Patinum, & Cornutus, notat illam gaudere fulminibus atque tonitru: οἱ ὄμβροι, αἶθρ., ὡς ἐπιπλὺ μέγ' ἑρποντὶς καὶ αἰσροπῶν συμβαίνει γίνεσθαι, καὶ τὰν αἶθρην παρεισάγειν τυμπανίοις καὶ κυμβάλοις, καὶ κερυνίοις ἢ λαμπάδαφορίαις: *plerumque enim imbres cum fulmine*

*fulminē & tonitru ad nos deferuntur : & hanc introducunt cum tympanis, cymbalis & fulminibus vel facibus : quibus verbis videtur significare tympana Cybeles tonitru, faces vero fulmen denotasse : adeo ut nona sit MATER DEUM, cui fulmina tribuebantur. Decimus erit APOLLO vel Sol, quem fulmine armari jam satis superque docui. Apud Sponium in Miscellaneis Eruditæ Antiquitatis, Apollo itidem cum fulmine cernitur, & Isis sistrum tenens CLATRA, forte a sistris sonitu, appellatur : inque nummis Gentis Plautiæ apud Urfinum Fulvium idem deus quadrigas agitans fulmen dextra intentat. Undecimus est ZAGRAEUS vel BACCHUS, de quo itidem egi. Tandem Alcibiadi, Plutarchus tribuit, *Ααῖδ' ὁ τε διαχρύσεα ποίνον, ἔσθ' ἐπιστημὸν ἧς πατέρων ἔχουσιν, ἀλλ' ἔρωτα κεραυνόφορον : clypeum deauratum, in qua nullum inigne patrium, sed Cupido fulmen ferens.* Adeo ut præter Cupidinem, jam non novem, sed undecim deos habeamus fulmine armatos : qui tamen numerus minui facile potest, si licentia, quam ipsi sibi dederunt, gentiles, utamur, & Junonem ac Cybelem faciamus eandem. Neque tamen asseverare velim, Jovem, Summanum Apollinem, Herculem, Martem, Bacchum, Vulcanum, Saturnum, Minervam, Junonem esse, unum si excipias vel Herculem vel Bacchum, ipsos novem deos, quibus Etrusca superstitio fulmina tribuit ; sed plerosque eo numero posse comprehendere, faciunt ut persuasus sim auctores quos laudavi : & spero veniam mihi paratam apud æquos & benevolos lectores fore, si a via paululum aberraverim, cum sol, qui caput dissertationis facit, etiam illustretur ita non parum ; & varietate sua hujus generis libelli mirum quantum placere soleant.*

SATURNUM nullum alium quam Solem esse docet Macrobius lib. 1. c. 22. Gerh. Joannes Vossius l. 2. cap. iv. de Idololatr. Quibus ut nunc nihil addere placet, ita lectori non ingratum fore confido, si examinem intricatum, uti equidem mihi videtur Tertulliani locum, qui exstat cap. 23. de Spectac. Placebit, ait, *qui vulgus suos novacula mutat ? infidelis ergo faciem suam, quam non contemnit Saturno, & Isidi & libero proximam facere, insuper contumeliis alaparnum sic obicit ; quasi de præcepto Domini ludat ? docet scilicet & diabolus verberandam maxillam patienter offerre.* Nam cum Saturnus senili ætate & proinde barbatus pingatur, talisque in veterum

rum monumentis occurrat, id quod observare non oblitus est Albricus Philosophus; cum *senex* vocetur Virgilio lib. VII Æn. *senior* Fulgentio in Mythol. cumque Artemidorus doceat lib. 2. c. 49. deos, si forte ἀγνοουμένοις occurrunt in somniis, ab ætate discerni debere, & μαιεγίον ἴον significare *Mercurium*, ἡραϊσκον *Herculem* ἀνίεγ *Jovem*, ἀρισβύτιον ὃ ἢ Κρόνον *Saturnum*, nullus certe capere possum, quomodo is qui faciem suam sive vultum novacula mutat, vel barbam sibi demit, Saturnum possit referre? Nec sane, uti annotat Pamelius, ex Goltzii diversis numismatis *Saturnum* imberbem depingi solere est animadvertere; nec licet castratus, cujusmodi homines barba carere solent, dicatur esse, absque barba effectum eum repperi; nec tandem huc pertinet, quod Mart. Capella lib. 1. de Philol. ludit, Jovis & Junonis *satori caniciem priuiposis nivibus candicasse*, licet etiam ille PUER posse fieri credatur. Quid igitur? ego certe ἰπείχῃ; & vix habeo, unde nodum hunc solvere possum. Saturnum nigras semper genas habuisse docemur ex loco eleganti apud Scholiastem Hesiodi: qui, cum poëta cecinisset homines Saturno Rege δειλὸν γῆρας, *molestam senectutem* non habuisse, annotat: καὶ τῷ Κρόνῳ ἔστι. καὶ γὰρ ὁ Κρόνος αἰὲ μαιλάνας ἔχει τὰς ἐπὶ τῷ ἡμείῳ τείχας φησὶν Ὀρφεύς: *Et hoc Saturnum est: nam Saturnum semper nigros habere in genis crines ait Orpheus*. Imo Plato ejusdem sæculi homines scribit semper senectutem abjicere: Idem: Πλάτων ὃ τὸς ἐπὶ τῷ Κρονίῳ πλείους διαβαλλέν φησὶ τῷ γῆρας καὶ αἰὲ γινέσθαι νεώτερος: *Plato vero eos qui Saturni tempore vivebant, abjicere ait Senectutem, & semper fieri juniores*, qua de re ipse Philosophus videri potest in Politico, ubi inter cetera ait eos, quibus genæ barbatae erant barba deposita in priorem speciem restitutos esse; & forte hinc Capella scribit, *creditum esse eum posse fieri puerum*. Quæ loca num illustrare possint Tertullianum alii viderint: neque enim in re tam obscura certi quicquam definire animus est. Amplissimus Senator Guilielmus Goësius, cujus ut eruditionem ita mores & canos veneror, existimabat ad calvitiam capitis respicere Tertullianum, quam illi exhibere debebant, qui in theatris Saturnum repræsentabant: idemque etiam sentiebat Stephanus le Moyne, Vir præstantissimus: qui tamen mecum etiam putabat obitare τὸ *vultus*, quem *novacula mutatum* scribit ille; & per eam vocem vix capitis verticem designari posse, Martinus, qui

patria

patria relicta Christum omnibus rebus prætulit, & nunc divina oracula apud Ultrajectinos facundissime & eruditissime interpretatur; ad me misit, Pamelium observare, Goltzium varia edidisse numismata, in quibus Saturnus ut juvenis conspiciebatur sine barba; Tertullianum non ignorasse deum illum pictum vulgo fuisse senem, quippe qui lib. 1. c. 10. adv. Gent. scribat, *Senex de Saturno, imberbis de Apolline, Virgo de Diana figuratus*; sed cum cap. 23. de spect. memoret eos, qui genas radebant, similes sese reddidisse *Saturno, Isidi & Baccho*, respexisse alium modum representandi Saturnum; Gentiles adhuc non semper similia fecisse eorundem numinum signa, verum sese accommodasse suæ Theologiæ; eos plurimum per Saturnum intellexisse *tempus*, eoque nomine finxisse senem; intellexisse per eundem cum Phœnicibus & Syriis *Solem* nonnunquam, indeque instar Apollinis ut juvenem pictum fuisse. Addebat Vir Eruditus, Tertullianum uti voce *novacula*, eumque objicere Christianis; quia eo tempore Patres vetabant barbam radi novacula, permittebantque illam tonderi vel demi forficte; ne nempe Gentiles imitarentur; uti multis docet Clemens Alexandr. cap. 3. & xi. lib. 3. Pædagog.

BELUS etiam vel *Baal* hunc in censum referendus est: indeque eum Βελσάμω, id est *dominum cali* vocabant: Sanchoniatan apud Euseb. Ἡλίον θεὸν ἐνόμιζον μόνον, ἑρᾶν κύριον, Βελσάμω καλεῖντες ὃ ὕψι πᾶσι φοῖνιξι κύει ἑρᾶν. Eodem respicere arbitror Servium ad lib. 1. Æn. 646: *Nam omnes in illis partibus Solem colunt, qui ipsorum lingua Hel dicitur: unde & Helois: scribe unde & Helios*; id est ἥλιος Græcorum: Idem rursus ad v. 731. BELUS, *primus Rex Assyriorum, ut supra dictum est: quos constat Saturnum, quem eundem & Solem dicunt, Junonemque coluisse: que numina etiam apud Afros postea culta sunt. Unde & lingua Punicæ Baldeus dicitur. Apud Assyrios autem Bel dicitur, quadam sacrorum ratione & Saturnus & Sol.* Ἡλ autem & Βῆλ idem numen esse docet disertis verbis Isidorus apud Photium: φοῖνικι; καὶ Συροὶ τὸ Κρόνον Ἡλ καὶ Βῆλ καὶ Βελσάμω (videtur affine esse cum *Baldem*) ἐπονομάζουσι.

SERAPIDEM cum sole eundem esse monui, dicitque id pluribus Macrobius lib. 1. cap. 20. Saturnal. & in variis apud Græcorum & Reinesium inscriptionibus occurrit: ΔΙΙ ΗΛΙΩ ΜΕΤΑΛΛΟ ΣΑΡΑ-

ΣΑΡΑΠΙΑΙ : & in Latina, JOVI. SOLI. INVICTO. SARAPIDI: si modo, ut tamen videtur, hæc uni Serapidi tribuenda sunt. In Rhodiorum nummis apud Goltzium Serapis cernitur hanc procul dubio ob causam radiis caput cinctus; non secus ac idem veluti Pantheus, plurium deorum insignibus ornatur in numismate Antonini Pii apud Seguinum. Huc pertinet *Serapis* a voce derivari, quæ *incendere* significat, uti docet P. Daniel Huëtius, Vir eruditionis & humanitatis singularis, in Demonstratione quam doctissimam conscripsit, Evangelicæ; & Plutonem ad Solem, quemadmodum clare testatur Porphyrius apud Euseb. lib. 3. cap. 11. Præparat. inferius hemisphærium subeuntem relatum fuisse; quia scilicet Serapis & Pluto eodem loco habebantur. Sed quia Rhodi mentio, totusque sum in illustrando sole, demus hoc insulæ sacratæ fideri illi, ut origo nominis, qualis apud Isidorum exstat l. 14. c. 6. illustretur: *Rhodos Cycladum prima ab oriente, in quo rose capitolum dicitur esse inventum, dum ibi civitas conderetur; ex quo & urbs & insula Rhodos est appellata*: Nonnius ad Goltzii Græciam se nescire ingenue fatetur, quid sibi *rose capitolum* velit; & certe ejusmodi capitolum in alio orbe quærendum est; egoque illud levissima mutatione ex hoc nostro submoveo, & scribo: *in qua rose caput olim dicitur esse inventum*. Globulus rosæ inferior lanugine refertus, & cui folia insunt Latinis *caput* Græcis κεφαλή vocatur: Dioscorides lib. 1. c. 131. αἱ κεφαλῇ ὃ ποθεῖται, κοιλίαν ῥέουσαν καὶ αἷμα τῷ ἀναγωγῇ ἐπέχουσιν: id est, interprete Plinio lib. 21, c. 19. *Capita pota ventrem & alveum sistunt*: quanquam Isidorus *calycem* videatur *caput* vocare.

JANUM eundem esse ac Apollinem, id est solem haud obscure colligitur ex iis, quæ disputat Macrobius lib. 1. Sat. cap. 9. & clare hoc docet Arnobius lib. 3. *Incipiamus ergo solemniter ab Jano & nos Patre, quem quidam ex vobis mundum, annum alii, SOLEM esse prodidere nonnulli*: atque hinc forte est quod apud Servium ad lib. 7. Æn. diei dominus dicatur.

VULCANUM si quis eodem referre velit, ego certe non repugnabo; cum quia Ἡφαῖς est idem, ac *Pater ignis*, testibus Bocharto, & Huetio; tum quia Porphyrius apud Euseb. lib. 3. Præparat. 1. cap. xi. scribit, vim ignis Ἡφαῖστον appellatam, *eiusque simulacro ceruleum pileum impositum esse, quo caelestem conversionem*
O
deno-

denotarent, ubi primigenius & ab omni face purissimus Ignis domicilium suum habeat; additque, cum ejusmodi quoque aliquam Solis esse vim putarent, Apollinem ipsum nominatum esse, δὲ τὸ τῶν ἀκτίνων πάλσεως. Quin & Tzetzes Chil. 10. canit Vulcanum vocatum esse Νῶε, Διόνυον & Ὀσίον, & ignem, & τέχνας ἐκ πυρός ἐπότρως invenisse. Neque tamen alia sentientibus refragabor; idque eo magis, quia animadverto Vossium Patrem lib. 2. c. 66. de Idol. illam sententiam non probare. Ceterum observandum obiter, Ἡφαίστου vel Vulcani simulacra prope caminos fuisse collocata: Eustath. ad Odyss. p. pag. 1827. Ἄλλοι δὲ Ἡφαιστὸν εἶδασιν, τινὰ πῆλινον πλατφόρμῳ ὡς τῶν ἱεράων. ὡς περ ὡς τῶν καμίνων Ἡφαιστὸν πλατῆται

ADONIN, ATTINEN, OSIRIM, & HORUM, nulum alium quam Solem esse docet Macrob. lib. 1. Sat. c. 21. Et inde forte Attinis comæ, ut solis colorem exprimerent inaurabant; id quod nos docet inscriptio elegans apud Mutium Phœbonium in Historia Marforum,

ATTINI ARAM
LUNAM ARGENT
POSUIT. P. MARIUS
PHARETRA SACER
ACCADE. PRIMA
MINISTRA. MATRIS
MAGNAE. MATREM
REFECIT. MAGNAM
ET. INAURAVIT. ET
ATTINI. COMAM. IN
AURAVIT. ET. BEL
LONAM. REFECIT.

quanquam id de omnibus ejus simulacris adseverare nolim; & solius ornatus gratia id potuerit esse factum. Adonin Solem esse etiam ex Orphicis firmat modo laudatus & laudari semper dignissimus Huetius; cujus verba adscribere non gravabor, prout exstant „in Propos. 4. cap. 3. Demonstr. Evangelicæ: Adonin, ait, autem esse solem, & asseverat Macrobius, & Orphica ostendunt, „cum ipsum omnium altorem, & σβηννύμῳν & λῆμπονῶν exiit- „, etiam

„*Extum & lucentem* appellant: quotis enim quibusque annis & diebus sol *σβίννται & λάμπει*. Et extinguitur quidem, cum in inferioribus versatur Zodiaci signis, & a nobis velut ad Proserpinam, hoc est, ad inferius hemisphaerium abit; fulget rursus superiora signa repetens, cum lucis & dierum incremento. Et extingui quidem prius dicebatur, quam fulgere, quia annum a Septembri mense auspicabantur Aegyptii & Phoenices, quo tempore solis lumen & calor decrescere incipiunt, & ad hyemem vergit annus: vel quia in occasu solis diei initium Ebraei constituebant, quem morem ab illis acceperunt Graeci veteres; unde Diana, quæ Luna est, & nocti præest, priusquam Apollinem, siue solem, natam esse fingeant. Quam in rem etiam videri potest Gerh. Johannes Vossius in elaboratissimo opere, & gentilis superstitionis vere thesauro; in quo & alios deos ad Solem referri, Solemque ab omnibus fere gentibus cultum esse variis in locis ostendit. Et ne scæmineus sexus desit, ipsa etiam *Nemesis* advocanda est: Macrobius 1. Sat. c. 22. *Et ut ad Solis multiplicem potestatem revolvatur oratio, Nemesis, qua contra superbiam colitur, quid aliud est, quam solis potestas? cujus ista natura est, ut fulgentia obscuraret, & conspectui auferat, quæque sunt in obscuro illuminet, offeratque conspici.* & fidus hoc ad Cererem etiam retulisse gentiles, docent versus ex Pithœi Catalectis laudati: Unumque tandem deum esse *Plutonem, Proserpinam, Cererem, Venerem, Amores, Tritones, Nereum, Tethyn, Neptunum, Mercurium, Vulcanum, Panem, Jovem, Junonem, Dianam, & Apollinem* cecinit olim Hermesianax, ni fallor, apud Eusebium. Et firmantur hæc omnia mirum quantum, versibus Martiani Capellæ lib. 2. Nam postquam solem descripsisset,

*Ignoti vis celsa patris, vel prima propago,
Fomes sensificus, mentis fons, lucis origo,
Regnum natura, decus atque assertio divum:
Mundanusque oculus, fulgor splendentis Olympi.*

addit,

*Hunc Phæbum perhibent prædentem occulta futuri,
Vel quod dissolvit nocturna admissa, & Isann.*

O 2

Te

*Te Serapim Nilus, Memphis veneratur Osirim:
 Diffona sacra Mithram, Ditemque, ferumque Typhonem,
 Atys pulcher item, curvi & puer almus aratri.
 Ammon & arentis Libyes, ac Biblius Adon,
 Sic vario cunctus te nomine convocat orbis.*

Ipsæ Apollo interrogatus quisnam esset, ita se describit apud Eusebium lib. 3. præparationis:

Ἡλίου, Ὁρίου, Ὀσίριος ἀναξ, Διόνυσος, Ἀπόλλων
 Ὠρῶν καὶ καιρῶν ᾤμις, ἀνέμων τε καὶ ὀμβρῶν
 Ἡὺς καὶ νύκτος πολυαγέρης ἥνια νομῶν
 Ζαφλεγίων ἄστρον βασιλεὺς, ἡδ' ἀθάνατον πῦρ.
*Sol, Orus, Osiris rex, Dionysus, Apollo
 Temporum & tempestatum diribitor, ventorum & imbrum,
 Aurora & noctis stellarum plena habenas moderans,
 Stellarum flammantium rex, & immortalis ignis.*

Atque ut omnes deos ad Solem, ita deas ad Lunam (quam ἀνθή-
 λιον, q. d. vicariam solis, quia noctu idem officium terræ, quod
 sol de die præstat, vocarunt Græci, teste Hesychio) retulerunt:
*Minervam, Dianam, Cererem, Junonem, Isidem, Hecatem, Pro-
 serpinam, Rheam, Celestem, Astartem, Parcas, Enyo* aliasque Lu-
 nam habitas fuisse constat ex iis quæ memoriæ mandant Porphy-
 rius apud Eusebium lib. 3. præpar. c. 11. t. 1. c. 10. & passim Ar-
 nob. lib. 3. Plutarchus lib. de Iside, & in Sulla: Cic. l. 2. de Nat.
 Deor. Mart. Capella, & ne omnes tam veteres quam recentiores lau-
 dem, Joh. Gerh. Vossius & Petrus Daniel Huetius, in præclaris-
 simis operibus: quibus addendi sunt Illustres & Celebres anti-
 quarum, Spanhemius, Seguinus, Patinus, Vaillantius, Morel-
 lius, Sponius alique, quorum ex nummis & operibus lux huic
 rei magna affundi potest; & denique qui nuper Insignia Turci-
 ca illustravit, M. Paulus Pater, Hungarus. Et hic signum sta-
 tuerem, nisi explicanda foret Ægyptii numinis vel Isis imago,
 quæ exstat apud Casaliū in libro de Ægyptiorum ritibus:

Causam

Causam se nescire fatetur vir eruditus, quare Isis bovis galeam gerat. Verum hoc ideo factum, quia Mercurius fingitur Ifidi galeam e bovis capite factam, imposuisse, cum Orus matri ob dimissum Typhonem iratus, regium ei de capite ornamentum detra-xisset: teste Plutarcho in lib. de Iside, ubi inter cetera ait, Ἑρ-
μῶν ἐπιθεῖναι βούκρανον αὐτῇ κεφαλῇ. Idem insigne Astartæ, quæ eadem cum Iside & Luna, tribuit Sanchoniato apud Euseb. l. 1. c. 10. Ἡ δὲ Ἀστάρτη ἐπίθηκε τῇ ἰδίᾳ κεφαλῇ βασιλείας παρθέσιμον κεφα-
λῶν αὐτοῦ. Cornua ipsi nec non Io etiam tribuit Herodotus l. 2. c. 41. ὁ γὰρ τῇ Ἰσίᾳ ἀγάλμα ἰὸν γυναικίον βουκερών ὄντι, κατὰπερ Ἕλληνες πλεὺ-
στὸν γράφουσιν: Plutarcho Isis vocatur Κρασφόρ, Ovidius *lunaria* ipsius *fronti cornua* tribuit; & inde est, quod Tertull. l. 1. c. 14. ad Nationes gentilibus objicit, *canino capite & leonino, & de bove & de ariete & de hirco cornutos deos, caprigenas, vel anguinos & alios plana fronte & tergo*: Ius frons *σολοκρατῆς* dicta propterea fuit:

Ο 3

Hefy-

Hesychius : Σελουκρατὶς ἔστι Ἰς μέτωπον δὲ τὰ κέρατα : quia scilicet σόλ@ etiam significat rem prominentem. Eusebius lib. 1. cap. 9. præpar. scribit Isin significare τὴν παλαιὰν antiquam, eoque nomine lunam δὲ τὴν αἰδίαν καὶ παλαιῶς ἡλυσίως propter æternitatem & veterem ortum fuisse vocatum; cornua eidem tribui, quia crescente & abeunte lumine cornuum instar curvata est, & quia vacca ipsi apud Ægyptios fuit consecrata : unde & Martianus Capella l. 2. notat eam cornigeram & asperam esse egestionibus. Proserpinæ, quam eandem cum Iside esse existimabant, cornua etiam fuerunt : Eusebius lib. 3. cap. 11. Præparat. sequutus Porphyrium scribit, Διδύμῳ κοινὰ πρὸς τὴν Κόρην ἔχειν τὰ κέρατα : & Athenagoras in Legat. pro Christianis narrat, eam filiam esse Jovis & Rheæ vel Cereris, præter duos καὶ τὴν φύσιν oculos habere duos alios ἐν μετώπῳ in fronte, καὶ ποσὶ καὶ ὀπίθεν τῷ τραχήλῳ μέρ@, vultum vel faciem versam ad posteriorem colli partem (male interpretes reddit, & rostrum posteriore colli parte) καὶ κέρατα, & cornua; Rheam partu tam monstroso territam fugisse, neque papillam præbuisse infanti; & inde mystice Proserpinam vocari Ἀθηλαῖαν, non latatam, communiter vero Proserpinam & Coren. Nec omittendum Suidam in v. Ἀνάστασι observare placentas quasdam planas & rotundas σελήνας lunas vocari; post sex lunas pinxisse vel fecisse βὺν ἑβδομον κέρατα ἔχοντα καὶ μιμήσειν τὸν ποσὶ καὶ σελήνης, bovem septimum habentem cornua ad imitationem lunæ primum nascentis; & hunc bovem post quatuor popana (& hoc placentæ genus) sacrificatum, ipsumque vocatum fuisse quintum bovem : cui adde Hesych. in vv. Βὺς & Βὺς ἑβδομ@. Radiata autem est, quia radios a sole scilicet mutuatos emit; nisi si quis existimare velit, non tam radios, quam alium ornatum hic cerni. Certe Dea Syria radiis ornatur a Luciano : καὶ ὅτι τῇ κεφαλῇ ἀκτίνας τε φορεῖ, καὶ πύργον, καὶ κιστὸν, καὶ μόνον τὴν Οὐρανίῳ κοσμεῖται : in capite radios gerit & turrem & cestum, quo solam Celestem exornant : & similiter Adargatin Assyriis cultam describit Macrobius l. Sat. 23. Adargatis simulacrum sursum versum reclinatis radiis insigne est, monstrando radiorum vi superne missorum enasci quæcumque terra progenerat. Et quanquam ille per Adargatin terram intelligat, tamen illa nec non Syria dea ad Lunam etiam atque adeo ad omne quod solari subditum est potestati, refertur, uti notum est ex scriptis virorum, quos laudavi, clarissimorum. Et commo-

commode ad illam referri possunt *radii sursum versum* reclinati, quia, ut Virgilius canit 1. Georg. 396. *obnoxia est fraternis radiis*; &, uti Julius Firmicus cap. 2. Mathef. loquitur, *cum vicina soli sive crescens sive deficiens fuerit, radios luminis sui, quasi solem venerata submittit: ut fraternis ignibus rursus ornata, cum longiores cursus sui fecerit metas, renata fulgidi splendoris, ac renovata luminis ornamenta circumferat*. Ut autem hoc veluti ἐπίμνησιν addam, Apulejo Apol. 1. *Venus dicitur illex animi, & luna noctium conscia*: Scipio Gentilis in notis quidem recte de dulcibus furtis amatorum explicat; sed lib. 1. parerg. c. 33. rescribit *noxium*, id est *noxiorum*; & male quosdam reponere addit, *noctium*. Quis horum librorum prior sit, illud me nescire fateor; constat certe *noxium* pro *noxiorum* nequaquam admitti posse. Atque hæc quidem sufficient ad evincendum, omnes deos deasque ad Solem & Lunam retulisse gentiles; nec ullam superstitionem tam late per orbem terrarum fuisse dispersam, cum nulla fere gens sive versus orientem, sive versus occidentem, sive versus septentrionem & meridiem posita fuerit olim, quin ea elementa coluerit. Imo Origenes commentario in Johannem scribit ante eum quosdam disseruisse, Solem & Lunam, & astra illis attributa fuisse, qui minus digni haberentur, uti illo titulo ac laude cohonestentur, ut Deus Deorum, Deus ipsorum foret, illudque ut persuasum haberent adductos fuisse Deuteron. 4, 19. verbis, quibus Deus Solis & Lunæ & aliorum cultum Israëlitis interdicit, *ἀ ἀπειράτω αὐτοὶ κύει ὁ θεὸς σε πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν. ὑμῖν δὲ ἔχ' ἕως ἡμεῶν κύει ὁ θεὸς σε*: *qua ipsa distribuit Deus tuus cunctis gentibus: vobis autem non sic dedit Dominus Deus tuus*. Clementem Alexandrinum designari ab Origene recte notat præstantissimus Huetius, qui Strom. 6. dedisse Deum gentibus Solem, Lunam, & astra ad religionem, ne funditus athei effecti funditus pereirent, & ut πρὸς θεὸν δὲ τὸ τῶν ἀστρον θρησκείας assurgere possent, scribit. Et significat hoc etiam Justinus Martyr in Dial. cum Tryphone Judæo: *τὸ μὲν ἥλιον ὁ θεὸς ἐδεδώκει πρότερον εἰς τὸ προσκυθεῖν αὐτὸν, ὡς γέγραπται: Solem quidem dedit Deus prius ad adorandum ipsum, uti scriptum est*. Sed ne dicam illa verba, ἡμῖν δὲ ... hodie non inveniri in lxx. interpretum versione, longe etiam alia præ se ferre versiones, quæ ex Hebræis exemplaribus factæ sunt, nihil certe absurdius dici potuit, & si unquam alias, hic certe Ecclesiæ

clēsæ Luminum lumen laboravit & obscuratum fuit. Esseni tamen ex nonnullorum sententia preces ad solem fundebant, & eum venerabantur : Josephus lib. 2. c. 7. Excidii : *ἡρώδης γὰρ μὲν τῷ θεῷ ἰδίως εὐσεβέως· πρὶν γὰρ ἀναρχεῖν τὸν ἥλιον ἔδεν φθιγγόντων τῶν βασιλέων· πατεῖς δὲ τινες εἰς αὐτὸν εὐχάς, ὥσπερ ἱκετεύοντες ἀνατεῖλαι :* *ante ortum solem nihil profani loquuntur : sed patrias quasdam preces ad eum fundunt, tanquam supplicantes, ut exoriantur.* Nam Essenos solem adorasse censent Scaliger in Elencho, & Petavius in Miscellaneis Exercitationibus. Salmasius vero ad Solinum existimat Essenos preces ad solem direxisse, ut statim sese vellet exercere, quia orto demum sole ad opus quisque suum mittebatur, eosque hac peculiari quidem veneratione solem prosecutos, veluti opus Dei excellentissimum, non ut adorarent, aut pro deo haberent. Petitus 2. Var. Lect. 7. rescribit εἰς αὐτῷ, ut referebatur ad τῷ θεῷ, vel Deum; adjicitque Essenos ante exortum solem nihil profani locutos, sed preces ad Deum fudisse, eumque supplicasse, ut sol exoriretur. Ego virorum eruditissimorum litem meam non facio; sed sententiarum diversitatem ideo adduxi, ut pateat quosdam & eos quidem non minimi nominis censuisse sectam illam Judæorum cultui solis fuisse deditam. Nec hac macula caruerunt illi, qui Christiano nomine veniebant, quanquam eo indigni sint, plane propter nefarias & abominandas opiniones. Ex eorum numero, uti docui, fuere Basilidiani, nec non Manichæi : Theodoretus lib. 1. c. 26. *ἔστι τὸν ἥλιον καὶ πλὴν σελήνης θεὸς ὀνομάζουσι, ποτὲ μὲν αὐτὸν ἀποκαλύπτει Χρῆστος :* Similia de iis tradunt Epiphanius Hæres. lib. 2. Tom. 2. breviterque in Anacophalæosi pag. 146. August. c. 46. Hæres. & 1. 20. c. 5. contra Faustum : qui priore loco, alterum enim consulerè non possum, ita loquitur. *Orationes faciunt ad solem per diem, quaquaversum circumit : ad lunam per noctem, si apparet : si autem non apparet ad aquilonarem partem, qua sol, cum occiderit, ad Orientem revertitur :* ubi, quod addit, *quaquaversum circumit*, Manichæos distinguit a reliquis Christianis, qui ad orientem conversi precabantur, unde & gentilibus visi sunt ipsum solem adorare, quemadmodum ex Tertulliano & aliis Patribus notarunt eruditi. Joh. Damascenus, quem doctissimus Cotelierius ante aliquot annos inter Ecclesiæ Græcæ monumenta vulgavit, scribit Manichæos Christum *χρίματι σέβοντες* coluisse ἥλιον καὶ σελήνην; eosque *ἄστροις*,
καὶ

καὶ δυνάμεις καὶ δαίμοσι preces obtulisse : & alio Idem loco memorizæ mandat, fuisse hæreticos qui τὰς λειτουργίας ἡλιοτρόπιους βοτάνας τοῖς ἀκτῖσι τῆς ἡλίου συμφορομένης, *herbas heliotropia dictas, quæ cum solis radiis circumflectuntur*, coluerunt, asserentes vi quadam divina esse præditas, & inde eos dictos *Heliotropias*; quos a vero non alienum est etiam solem coluisse. Et cum Judæorum & Christianorum, quibus divina lux affulserat, sectæ solem & sidera coluerint, nihil certe mirandum est, si splendidissima elementa gentiles primo in admirationem, inde ad cultum sui perduxerint : & si insignibus valde laudibus sidus illud celebraverint. Nam Græcis per excellentiam Θεὸς dicitur, tanquam unus deus foret, uti notarunt Salmasius & Petavius; quibus addendus Achilles Tatius lib. 4. extremo : φασὶ γὰρ ὅτι τὸ ἀειδμὸν τυγχάνει ὁ Θεὸς ὁ ΘΕΟΣ εἰς ὅλον ἔτος ἀναλάμπει τοῖς ἡμέραις : quos, cum numerantur, tot reperiri ajunt, quot dies per annum integrum DEUS fulget. Themistius Orat. xi. οἱ σφόδρα ἐπιθυμῶντες, τοῖς ὁμμασιν ἀντίτῳ εἰς τὸ ΘΕΟΝ, πρῶτον μὲν ἐν τοῖς ὕδασι μελετῶσι : & Clemens Alexandr. qui lib. 5. Stromat. accipitrem scribit signum esse τῆς Θεῆς, id est, solis, quemadmodum ex iis quæ sequuntur patet. Non aliter vocabatur cæli statio, quam sol obtinebat; Manilius lib. 2. v. 908.

*Sed medium post castra diem, curvataque primum
Culina nutantis summo de vertice mundi,
Æthere Phœbus amat : sub quo quoque corpora nostra
Decernunt viua, & fortunam ex viribus ejus
Concipiunt. DEUS ille locus sub nomine Grajo
Disitur*

& Lunæ stationem mox DEAM appellari canit. Porphyrio apud Euseb. l. 5. c. 10. præpar. dicitur ὁ βασιλεύς; In lapidibus vetustis DOMINUS atque DIVINUS; & Juliano, quem multis exemplis illustrat Ezechiel Spanhæmius, cujus amicitiam & eruditionem maximi æstimo, frequenter Δεσπότης; eodemque nomine solem a Massagetis cultum fuisse legere licet apud Herodotum l. 1. c. 213. Ab Ægyptiis invocabatur in solennibus precibus, si fides habenda Euphanto, qui illas Græce vertit apud Porphyrium : ὁ δέσποτα ἡλίου, καὶ θεοὶ πάντες, οἱ πᾶσι ζῶσι τοῖς ἀνθρώποις δόντες : indeque forte *Osiris* a Cypriis Ἀδωνις appellatus est, teste Stephano in Ἀμαθῆς πόλιν Κύπρου ἀρχαιοτάτη ἐν ἧς Ἀδωνις ὁσσεὶς ἐτιμᾶτο; ὃν Αἰγύπτῳ γύπτιον

γύπτιον ὄντα κύπριοι καὶ φοίνικες ἰδιοποιεῖνται : nam Hesychio Ἀδωνίς exponitur, διαπότης ὑπὸ φοινίκων; Hebræa vox Ἀδωναι nihil aliud quam *dominum* significat, testibus Seldeno & Heinsio; Lacedæmonibusque Adonis κῆες vel κῦες, id est κύες dictus est, uti apud eundem Hesychium legere licet. Quanquam repugnare nolim iis, qui censent Laconum κῆες nihil commune cum Κυεῖν habere; nec iis, qui existimant gemina appellatione Cyprios divinitatem expressisse : id quod & ipse in priori editione haud obscure significaveram, nuncque eo magis amplector, quia video Illustrem Huetium prop. 4. cap. 10. Demonstr. Euang. notare Amathuntem duplici nomine personam unam designare, & Suidam scribere in v. Ἡγεῖσκον simulacrum quoddam communi Osiridis & Adonidis nomine ab Alexandrinis fuisse cultum. Præterea Sol πανόπτης vocatur Porphyrio lib. 2. ejusque verba etiam exstant apud Euseb. 1. 9. Præpar. c. 2. *Non enim victimas epulamur, sed eas integras per noctem comburentes, multo melle & vino iis superfuso, sacrificium oculis consumunt, inquit τὸ δεῖν μὴ ὁ πανόπτης γένοιτο θεάτης, ne qui omnia videt facinus hoc iniucetur* : id est, ut interpretor, sol, qui scilicet de die videt; quem Homerus od. M. v. 323. πάντα canit ἑφορῶν & παντ' ἑπακύν; cuique Orpheus vel Oenomanus tribuit πανδερεὲς αἰώνιον ὄμμα. Juliano Orat. 4. sol dicitur κοινὸς πάντων πατήρ, *communis omnium pater*, & alibi, κοινὸς ἡγεμῶν, *communis dux* : Physicis apud Amm. Marcell. 21, 1. *mens mundi* : Propertio lib. 1. El. 15. *magnum* : Lycophroni pag. 63. θεοῦ, quod Tzetzes interpretatur τὸ σπερμαγονόν καὶ γυναικόν. πάντα ὃ ὁ ἥλιος γινῶ καὶ τρέφει καὶ αὖξει, ὡς καὶ ὁ Σοφοκλῆς φησι, πῶ πάντα γένε' ῥέουσ' ἡλίου φλόγα : Menandro Rhetori lib. 2. c. 15, *luminis questor, & fons celestis splendoris rerum omnium opifex, qui ex celestibus axibus splendens chaos dissipavit* : Macrobio 1. Sat. 19. *auctor spiritus, caloris ac luminis humane vite genitor & custos* : qui & alibi postquam omnes deos ad solem referri debere ostendisset, addit : *potentiam solis ad omnium potestatum summitatem referri Theologos indicare, eo que in sacris hoc brevissima precatione demonstrare, dicentes* : Ἦλιε παντοκράτωρ, κόσμος πνεῦμα, κόσμος δύναμις, κόσμος φῶς, *sol omnipotens, mundi spiritus, mundi potestas, mundi lux*. Cumque alio loco eidem dicatur *mundi caput & rerum sator* : μόνος ἑρμῆς θεός Phœnicum Theologis apud Philonem Byblium : AETER-

NUS

NUS in lapidibus vetustis : in iisdem apud Reinesium, nec non in nummis apud Tristanum INVICTUS; *δημιουργός* vel *Architectus omnium rerum*, Ægyptiis, docente Porphyrio in Epistola ad Anebum apud Eusebium lib. 3. præparat. Non certe mirum cuiquam videri debet Julium Firmicum lib. 1. Mathes. extremo; ita Solem alloqui : *Sol igitur optime maxime, qui mediam cæli possides partem, mens mundi atque temperies, dux omnium princepsque, qui cæterarum stellarum ignes flammiferarum luminis tui moderatione perpetuas.* Orpheo in Indigitamentis vocatur *δισσότης, ζωῆς Φῶς, πιστοφύλαξ αἰεὶ παννύπτεται* : mundi dominus, oculus iustitiæ, lux vitæ, fidus custos, semper maximus : Proclo *πυρὸς νοιρῶ βασιλεὺς, Φάως ἑαυτῆς, & ζωάρκει ἀναξ πηγῆς* : rex ratione præditi ignis, lucis quaestor vel dispensator, rex fontis vitalis; ipsique mox providentiam, & factorum omne imperium adscribit, uti observant Barthius ad Zachariam; & monuit me Illustris Grævius *νοιρὸν* verti debere *ratione præditum*, non, ut vulgo fit *intelligibilis*, quia Solis igni adscribebant rationem gentiles & providentiam, ut & ipse Proclus mox docet, ut distingueretur ab alio igne, qui est res bruta, adeo ut mirandum nequaquam sit in nummis Caracallæ apud Tristanum cerni caput Solis radiatum, & vocem PROVIDENTIA : quæ & inde valde illustratur, quod Eustathius ad Il. o. extremam scribit conjunctionem Minervæ & Apollinis a Juliano parabate scribi fieri, *ὅτι τὸ Δία μὲν νοεῖσθαι τὸ Ἡλίον, ἐξ αὐτῶ ὃ ἡγιάσας πλὴν Ἀθηνῶν ἦτοί πλὴν ὁρόνοισιν.* Omnium igitur rerum dominus & præses Sol habebatur; utque deum tam eximium pure colerent, varia homines invenerunt superstitionum genera Phylarchus apud Athæneum lib. 15. memorix mandat, Græcos soli mel libasse, vinum autem aris ejus non intulisse, *δεῖν λίγοντες τὸ τὰ ὅλα συνέχοντα καὶ διακρατῆντα θεόν, καὶ αἰεὶ περιποιεῖν τὸν κόσμον, ἀλλότριον ἢ μίθης*; dicentes deum, qui omnia continet & regit, & mundum perpetuo circumspicit, alienum esse ab ebrietate : *Νηφάλιον θυσιῶν*, in quo sacrificio non vinum sed mel aqua dilutum libabatur, Athenienses obtulisse *Μνημοσύνη, Aurora, SOLI, Luna, Nymphis & Veneri Cælesti* tradit Polemon apud Suidam : Eos qui Heliopoli solem colebant Plutarchus lib. de Iside & Osiride, scribit non tulisse vinum *τὸ πᾶν εἰς τὸ ἱερὸν*, quod non conveniat interdū hibern, *τὸ κυεῖν καὶ βασιλείας ὑφαρῶνται*, domino & rege inspiciente : Genitos

nonnullæ ideo mortuos sepeliebant, quia ἀσεβεις vel *impiunt* existimabant eos soli ostendere, teste Sexto Empirico lib. 3. pyrrh. Hypoth. Inde Hesiodus ἐν ἔργοις vetat, ut opinor, ne quis ἀντ' ἡλίοιο τετραμύχῳ ὀρθός mejat; canitque virum divinum id facere ἐξέμυρον *sedentem*, vel *ad parietem conversum*; quo modo etiam Persas hodiernos naturam exonerare observat Olearius; sed veteres eo situ pinxisse nullo probari argumento Bochartus, Vir doctissimus annotat in Hierozoico. Tradit tamen illud Amm. Marcell. lib. 23, extremo: *Super his nec stando mingens, nec ad requisita natura secedens facile visitur Persa: ita observantius hac aliaque prudentia observant*: quod si quis fecisse Persas existimet reverentia solis, quem præcipue eos coluisse ex variis auctoribus constat, certe illi ego nequaquam refragabor. Nec omittendum Trifanum Tom. 1. p. 465. notare ex Porphyrio templa & statuas apud gentiles Orienti fuisse obversa, ut sol Oriens per januas eorum apertas intrare possit. Verum ego hoc apud auctorem eum nullus reperio; isque in libro de Antro Nympharum tantum scribit, omnia ferme τὰ ἀγάλματα καὶ τὰς εἰσόδους habuisse πρὸς ἀνατολὰς τετραμύχας, *ingredientes vero occasum respexisse*, ὅταν ἀντιπρόσωποι τῶν ἀγαλμάτων ἐς ὧς τις θεοῖς τιμὰς καὶ θυσίας προσάγῃσι, *ut vultu statuis obverso consistentes diis honorem cultumque exhibeant*: in quibus, uti patet. verbis, ne solis quidem fit mentio: alibi idem Porphyrius memorat, *austrum diis attribuentes ἱερὰ μισημβείας ipso meridie in templis deorum cortinas reducere*, vel ἐν τοῖς ναοῖς τῶν θεῶν τὰ περὶ τὸ σῶμα ἔλκεν; & *Homericum præceptum servantes sole versus austrum inclinante nefas esse hominibus deorum templa ingredi, sed viam immortalium esse*; *meridiei etiam austrum symbolum statuere*, ὅτι τῇ θύρᾳ μισημβεῖαν τῷ θεῷ, *deo ad ostium meridiane*; ubi per θεὸν sol intelligendus videtur, quem mox ἀρχὴν τῶν ὅλων vocat, & silentio coli debere scribit. Præterea Ægyptii tribus vicibus Soli sacrum faciebant singulis diebus, & quidem *resina* sub ortum, *myrrha* meridie & *Kyphi* circa occasum, cujus superstitionis causam reddit Plutarchus lib. de Iside. Eosque retulisse deos suos ad Solem & Lunam, non adeo mirandum est, cum mortalium primi sidera deos esse putaverint, quemadmodum testatur Euseb. lib. 1. Præpar. cap. 6. Id quod etiam memorie mandat Lactant. lib. 2. Inst. cap. 13. *Omnium primi*,

mi, qui *Aegyptum* occupaverunt, *caelestia* suspicere atque adorare cœperunt. Et quia neque domiciliis tegebantur propter aëris qualitatem, nec enim ullis in ea regione nubibus subrexitur cœlum; cursus siderum & defectus notaverunt, dum ea sepe venerantes curiosis atque liberiori tuerentur. Postea deinde portentificas animalium figuras, quas colerent, commenti sunt, quibusdam prodigiis inducti. Atque ita omnes gentes Soli honorem habuerunt, unos si excipias *Atlantas*, qui testibus *Herodoto*, cujus verba insigniter illustrat præstantissimus *Vossius*, *Plinio*, *Solino*, & *Mela Pomponio*, *Solem* execrantur & dum oritur, & dum occidit, ut ipsis agrisque pestiferum: quem morem & hodie barbaros, qui prope promontorium *Bonæ Spei* habitant, quosque *Hottentotos* nominant, observare testantur, qui illorum mores literis mandarunt.

Postquam *Harpocratem* absolveram, & jam jamque typographo eram traditurus, ecce liber elegans in *Gallis* prodiit, qui auctorem habet *Baudelotium De Dairval*, & argumentum *Utilitatem peregrinationum*. Magna certe cum voluptate *Viri eruditi & Antiquitatum* diligentis *Interpretis* curas perlegi, fateorque me ab iis doctiorem recessisse. Sed cum & *Harpocratem* meum laudet, magisque illustret, non pergratum tibi, *Lector*, fore persuasus sum, si & hic illius sententiam invenias. Arbitratur igitur *Baudelotius Harpocratem Pantheum & Larum* numero habitum fuisse; ejus ex brachio dextro pendere lucernam, eandemque *Ilin* ac *Serapin* in marmoribus & nummis tenere; aves columbas vel hirundines, easque laribus sacras, animalculum canem, amiculum lateris sinistri canis pellem esse, & tandem eum manu thyrsum sinistra tenere. Quæ omnia si quis amplecti velit, nullus certe repugnabo: non enim eo ingenio sum, ut existimem omnia mea ex *Apollinis* tripode proficisci, aliorumque opiniones atro carbone notandas esse. Neque tamen moleste, ut spero, feret *vir eruditus & politus* admodum, si nonnulla moneam, quæ inservient sententiæ meæ firmandæ, & illustrandæ magis eleganti imagunculæ. HARPOCRATEM igitur *Pantheum* esse non modo ex iis, quibus eum illustrare aggressus fui, verum etiam ex iis, quæ disserui pag. 176. *Apotheoseos Homeri* patet satis superque: eundem *Laribus* sive *Diis Domesticiis* annumerari posse disertis verbis pag. 109. prioris editionis notavi: non animadverti tunc, fateor, canem ad pedem dextrum

Sigalionis sedere; sed tamen, uti testis mihi Illustris Grævius erit, diu ante conspectas Viri præclari curas, idem mihi in mentem venerat; canemque non ex cultu Larum, sed Numinum Ægyptiorum explicari debere existimavi. Dubitabundus tamen *canem* feci, & ut adhuc dubitem facit cum ipsa corporis & aurium forma, tum Joh. Smetius, qui rogatus ut diligentius Harpocratem inspicere, vellet, hæc misit: Dum iterum imagunculam nostram propius, ac accuratius inspicio, ego in sententiam summi istius viri ire, non audeo. Nam longiores animalculi aures, si quid ego ju-, dico aperte indicant leporem. Harpocratis certe binas statuas, quarum unam exhibeo,

canis comitatur apud Baudelot: non fecus ac Serapin in lucerna apud Licetum, Deos penates in nummis Gentis: Cæsariæ jacet idem ad pedes Jovis in alia lucerna, quam Laribus sacram facit; & Sigalion noster basi vel alii rei, quæ canis capite exornatur insistit, uti ex ectypo patebit:

Penates

Penates deos *pelle camina* amictos fuisse clarissime docet Plutarchus in Quæst. Romanis; nec non Athenagoras in libro, qui ex Græco versus Gallice tantum exstat, *De uero amore*; quem tamen auctorem vix credere ausim genuinum esse, licet illud sentiant Illustres & præstantes viri, quia integra loca ex Plutarcho, Livio, Herodoto, Curtio aliisque auctoribus ad verbum fere descripta sunt. Quod si fraus omnis abest, plurimi ille Athenagoras faciendus est certe, quia tot antiquitatibus, aliisque præclaris rebus abundat. Et licet Harpocratis signa apud summi nominis Antiquarios Petrum Bellorium & Sponium videantur canis pellibus amicti, nihil tamen simile in aliis, imo nec in nostro observes; cum vestis illa nil nisi linum exprimat, deorum sacerdotumque Ægyptiorum solenne gestamen: licet non diffitear Smetium nunc etiam velamen illud facere rugosum ac intonsum vellus, sine ullis unguis.

gulis. *Canis* revera optime diis domesticis & Laribus convenit, quia hi rem familiarem servare putabantur; hocque fidissimum & domesticum animal est. Hinc Græcis custos κύων vocatur; quomodo Æschylus in Agamemnone κύνας appellat eos qui rerum custodias agunt, notante Scaligero ad Varronem; & Seneca l. 3. c. 37. De Ira, janitorem vel ostiarium *canem catenarium*, uti arbitratur Vossius in Instit. Oratoriis; quanquam cum aliis viris eruditis existimem hunc de vero cane loqui, & verba ista; *Irasceris ergo catenario cani?* & hic cum multum latravit, obiecto cibo mansuecit, nequaquam ita exponi posse. Scholiastes Euripidis v. 1122. Phœniss. epithetum Argi πανόπλιω explicat, ἃ ἄργον κύνα, moxque eum φύλακα nominat; & hinc est, quod Ægyptii Anubin finxerunt capite canino, ἰμφαίνοντες ὅτι σωμαφυλάξ ὡς ἡδ' αὖ Ὀσίην ἐν πλὴν ἴσιν, indicantes eum (non canem, ut interprez vertit) corporis Osiridis & Isidis custodem fuisse. Harpocratem præterea nequaquam arbitror lucernam tenere. Constat quidem λυχνοφορίας in Ægyptiorum sacris frequentes fuisse; Herod. l. 2. c. 62. celebrat Isidis festum λυχνοκαίπῳ, quo non modo in urbe Saï, verum etiam per totam Ægyptum lucernæ accendebantur; in sacris ejusdem deæ apud Apul. lib. xi. sunt *Antistites sacrorum*, proceres illi qui candido linreamine cinctum pectorale ad usque vestigia stridit inieci potentissimorum deum proferebant insignes exuvias. Quorum primus lucernam, præmicantem claro porrigebat lumine, non ad eo nostris illis consimilem, qua vespertinas illuminant epulas: sed aureum cymbium medio sui patore flammulam suscitans largiorem: & denique monstrum triceps apud Licetum pag. 1177. adstans Isidi & Serapi utraque manu lucernas accensas tenet, quæ medio sui patore certe largiorem flammam edunt, & cymbia, voce ea late sumpta, vocari haud incommode possunt: sed tamen nondum animum induxi credere Harpocratis ex brachio lucernam pendere, vel alibi eundem, sive Isin sive Serapin eam tenere. Nam primo repugnat tota forma? deinde cui usui inserviet, si accensa non est; & accensam portari ita potuisse, a ratione plane alienum est. Præterea Apulejus αὐτόπτης proculdubio harum statuarum cymbium simpliciter, vel vas ansatum Isidi tribuit, at cum sacerdotis cymbium describit, satisclare ostendit illud lucernam fuisse ansa carentem, & Servius sinistra Isidem manu sitellam tenere commentatur

ad

ad ostendendam adfluentiam omnium lacunarum, id est, ut significarent, deam illam dominam esse omnium lacuum & aquarum; vel humidæ substantiæ: & tandem Smetius me certiore fecit, satis constare tam ex labro quam fundo vas illud situlam esse. Præstantissimus quoque Rycquius ad me misit in plerisque codd. legi *situlam & fluentiam*; & per *lacunas* intelligit fossas in quas Nilus stagnans recipiebatur, per *adfluentiam* multitudinem & abundantiam hujusmodi fossarum; nihilque probabilius esse existimat quam hæc verba ad Nilum vel Nili fossas referre, quia per fistri motum, quod gerit in dextra Isis, Nili accessus recessusque significat: quæ certe explicatio *lucernam* plane excludit; & omnino amplectenda esse videtur. Num aves *columbas*, an vero *hirundines* referant, aliis relinquo examinandum. Antiquitatis tamen indagator sollers Smetius misit ad me ex procero gracilique collo se conjicere, aves anseres esse, licet propter detrita capita vix illud queat cognoscere; & certe mihi plus semel inspicienti *κεμήλιον* illud, semper corpora istarum avium nihil cum columbis vel hirundinibus commune habere visa sunt; ut ut *Ælianus* l. 10. c. 34. *Hist. Animal.* testetur *hirundines θωίς μυχίοις*, diis qui in penetranti colebantur, & *Veneri μυχία* sacros esse; ubi tamen alii scribunt *μορχίοις* & *μορχία*, quæ voces certe aliud quid significant. Explicaturus inde Vir eximius sequentem inscriptionem:

FORTUNÆ PRIMIGENIÆ
SIGNUM. LIBERI. PATRIS
PANTHEI. CUM SUIS. PARERGIS

ET. CUPIDINES. II. CUM. SUIS. LYCHNUCHIS. ET. LUCERNA LARUM

M. POPILIUS. M. F. TROPHIMUS. CUM
POPILIA. CHRESTE. LIB. ET. ATILIO. FILIO.

addit: *L'Harpocrate de Monsieur Cuperus est peut être quelque figure semblable à celles de cette inscription, car il a sur la tête les ornemens d'Isis que les Inscriptions confondent avec la Fortune, il tient un Tyrse d'une main, & il a des colombes au bas.* Quæ docere videntur, virum præstantem *columbas* referre ad cupidines, quia illæ *Veneri* & *Amoribus* sacræ, *Isidis* insigne ad *Fortunam*, & *thyrsus* ad *Bacchum*. Sed signum *Liberi patris* fuit aliud a *Fortuna primigenia*, nec quicquam cum iis commune habuerunt *Cupidines*. *Popilius* dicat & confes-

Q

crat

crat Fortunæ illi signum Bacchi pantheum, & duos Cupidines, quæ in unum simulacrum conflanda non sunt, cum fuerint tria diversa, unum Bacchi nempe, & duo Cupidinum, & e contrario Harpocrates non nisi una imaguncula est variis parergis exornata. Isis certe confunditur cum Fortuna, sed nihil hoc ad rem facit: & Harpocrates non Isis, sed solenne Ægyptiorum numinum, atque adeo suum insigne capiti habet impositum. Nec columbæ, si modo illæ sunt, Harpocratem nostrum aliquam convenientiam cum signis inscriptionis hujus, habere evincunt; & denique non thyrsus, sed *clavem*, vel *baculum nodosum* ille gerit. Thyrsus certe Baccho & Bacchantibus convenit, unde in Ins. 2, p. LXVII. *T. Vibius Zoticus* LIBERUM PATREM CUM REDIMICULO AURIFIC. ET. THYRSO. ET. CANTHARO *testamento poni jussit*. Sed cum thyrsus sit hasta armata cuspidē, & hederis obvoluta, quemadmodum ex marmoribus & auctoribus patet variis, non video, quomodo ille locum hic habere, & cum *clava* componi possit: & si quid in his vel aliis antiquitatibus explicandis humani patior, me libens lubens eruditorum, & ipsius etiam præstantis atque docti Viri judicio permitto. Sed testudo, quam priori imagunculæ addi cernimus, a Viro doctissimo non explicata est; cum tamen sententiam ipsius de *Harpocrate Lare* firmare mirum quantum videatur. Nam ut apud Eleos Cælestis Veneris simulacrum altero pede testudinem premebat, teste Pausania, (qui tamen causam se hujus rei fatetur nescire) quia significare volebant virgines custodiendas esse, & nuptis convenire curam domus atque silentium, quemadmodum nos docet Pausan. in præc. Conubialibus, & lib. de Iside & Osiride: ita & testudo additur Harpocrati vel ut signum, ipsum domi servare, vel, ut non modo digito labiis impresso, verum etiam hoc animæ doceret silentio operam esse dandam; nec effutiri debere, quæ in ædibus gerebantur. Quod si quis alas & pharetram ad Cupidinem etiam referre, licet sint certissima Solis indicia, velit; apprime etiam, ut ex iis quæ monui constat, conveniet testudo; quam insuper pede premit uno Cupido in marmore antiquo, apud Philippum Thomassinum. Atque hæc quidem puto sufficere ad intelligenda ænigmata, quæ imaguncula elegantissima complectitur, & ad probandum, omnes suos deos ad unum Solem, quasi multitudinis eos puderet, conatos fuisse

fuisse reducere gentiles. Nunc restat ut exhibeam Inscriptiones tam Latinas, quam Græcas, in quibus HARPOCRATIS mentio occurrit; easque breviter illustrem. Apud Gruterum pag. LXXXII. exstat talis

I S I D I
SIGN. HARPOCRATIS
C. DIDIUS
ACUTIANUS
DON. DED.

Apud Sertorium Ursatum lib. 1. part. 1. Historiæ Paduæ & in Monumentis Patavinis scribitur ACUTANUS; Et observandum sæpe diis aliorum deorum simulacra fuisse dedicata, & inde fieri, ut legamus multas deorum statuas in hujus vel illius dei templo fuisse. Ita apud Ammian. Marcel. l. 22, c. 23. Asclepiades Philosophus ante pedes Apollinis Daphnæi, statuit Deæ Cælestis argenteum breve figmentum, Plinius Junior lib. 3. Ep. 6. Corinthium signum modicum sed festivum & expressum Jovi dedicare voluit. *Emi autem, non ut haberem domi, (neque enim ullum adhuc Corinthium domi habeo) verum ut in patria nostra celebri loco ponerem, ac potissimum in Jovis templo. Videtur enim dignum templo, dignum Deo donum. Tu ergo, ut soles omnia quæ a me injunguntur, suscipe hanc curam, & jam nunc jube basim fieri, ex quo voles marmore, quæ nomen meum honore, quæ capias, si hos quoque putabis addendos: qui locus certe elegans admodum est. Exstant quoque hujus consuetudinis varia in Inscriptionibus vetustis exempla: ut, in his apud Gruterum*

FORTUNAE. PRIMIG.
SIGNUM. AEQUITATIS.

FORTUNAE.
PRIMIGENIAE
SIGNUM APOLLIN
TUTEL.

VENERI ET
FORTUN. PRIM.
SACR
L. CALVIUS. L. F. PAL
VARIUS
AR. ET. CUPIDINES II
D. D.
L. D. D. D.

Nam inde discimus Fortunæ dedicata fuisse signa Aequitatis & Apollinis, Veneri autem & eidem Cupidines. Non ignoro virum in Antiquitatibus versatum admodum, & qui nuper De Utilitate peregrini

peregrinationum erudite & eleganter commentatus est, alia omnia sentire; sed ego nihil causæ video, cur existimare debeamus Fortunam & Æquitatem, & deinde Venerem Fortunam & Cupidines, unam statuam & Pantheum fuisse. Nam similiter Baccho signum Sileni dedicatur in Ins. 6. p. LXVI.

LIBERO. AUG. SIGNUM
SILENI. ET. SATYRI
M. ULPIUS. ONESIPHORUS. ET
APPULEIA. D. D. MARCELLA.

Inscript. 142. Classis XVII. apud Reinesium :

LEGE AEVITERNA TRADITUS LETO PUER
BIS OCTO IN ANNIS HOCCE SUB TUMULO JACET
QUEM CUNCTA FLEVIT TURBA MULTO PLUS HERUS
SPECIE OBNITENTEM MORIBUS CUM VINCERET
HIC PHOTENSIUM CIVIS IN PATRIO SOLO
NUNC INTALORUM DITIS INTRA TERMINOS
NOMEN TENEBIT ISIDIS NATI PUER.

Urbini hanc exstare, atque ex schedis Langermanni sese sumpsisse testatur decus illud Germaniæ. Verum eam jam inter catalecta sua vulgaverat Pithæus pag. 604. ibique quinto versu scribitur *phocaensium*; sexto, *Italorum*. Per *Isidis filium* Harpocrates videtur esse intelligendus; Hunc autem puerum ita vocari Celeberrimus & præstantissimus Grævius litteris ad me datis existimat, quia puer erat formosissimus, sed qui tamen propter ætatem nondum poterat in castris Veneris merere; quales Ptolomæo vocantur *Arpocratici*; qui tantum forma præstant, sed rebus Venereis sunt impares. *Harpocrates* autem quem Solem esse docui, inferis quasi adscribitur quia raro sibi gentilium superstitio constat; & eo numero Sigalionem nostrum habitum esse docet insignis apud Artemidor. locus lib. 2. Oneir. cap. 35. *χθόνιοι δ, subterranei vero sunt Pluto & Proserpina, & Ceres & Core* (quæ cum eadem cum Proserpina sit, non satis caute ab ea distinguitur, nisi nomen solum ante oculos habuerit auctor) *& Jacchus, & Sarapis, & Isis & Anubis, & Harpocrates, & Hecate & Dionia, & Erinnyes καὶ δαίμονες οἱ κατὰ τὰ*

τὰ :

res : id quod idem etiam affirmat cap. 44. libri ejusdem; quod, rogo, consulat Lector. Cum autem Isis eadem habeatur quæ Proserpina, teste Apulejo & Tzetze pag. 116. ad Lycophronem, nec non Eusebio lib. 3. præp. c. 11. suspicabar nonnunquam puerum hunc propter pulchritudinem apud inferos ab ea adoptandum esse quasi, & legitimi filii loco habendum.

BONO DEO PUERO
POSPHORO
T. FL. ITALICUS
PRIMUS IIII
VIR M. A. A
CUM STATILIA
LUCINA CONJUGE ET
SUIS EX. VOTO.

Non retulissem in hunc censum illam Inscriptionem, nisi Vir eruditus admodum Baudelotius DeDairval existimaret eam convenire valde Harpocrati, quia deus, cui posita est, appellatur *puer & phosphorus*. Addit & BONO DEO non posse aliter, quam de Lare explicari, quia eum Græci appellabant ἀγνὸν δαίμωνα vel *genium*, eorumque Larium e numero etiam Harpocrates fuit. Et certe Harpocrates *Phosphorus* appellari posset, quia eum ad solem orientem Ægyptii referebant; & quia veteres ita vocabant, non modo Veneris stellam matutinam, sed etiam ipsum solem: Suidas: φωσφόρος. ὁ ὧς ἀνατίλλων. ὁ ἡλιος: imo & *Lunam* vel *Lucinam*: Glossæ: φωσφόρος ἁστὴρ *Lucifer*: φωσφόρος ἡ Ἥρα *Lucina*: quo aliquo modo elegantia hæc Plinii verba 2, 8. pertinent: *Infra Solem ambit ingens fidus, appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipsisque cognominibus æmulum Solis & Luna. Præveniens quippe & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut SOL ALTER, diem maturans: contra ab occasu resurgens, nuncupatur Vesper, ut prorogans lucem, vicemque Luna reddens: & mox: Itaque & in magno nominum ambitu est. Alii enim Junonis, alii Isis, alii Matris Deum appellavere.* Verum ut adseverare nolo *Phosphorum* cum Harpocrate multa habuisse communia, cum forma eum humana & puerili effingere potuerint gentiles: ita aliis relinquo examinandam Viri eruditi opinionem. Inscriptio 3. apud Grut. pag.

LXXXIV. quæ correctior legitur & vertitur apud Sertor. Ursaturn
lib. I. Sect. 7. Monum. Patavinorum

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΘΕΟΦΙΛΟΥ
ΑΝΤΙΟΧΕΥΣ ΜΕΛΑΝΗ
ΦΟΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΝΙΑΣΙΝ
ΤΟΥ ΠΑΣΤΟΦΟΡΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΓΡΑΦΗΝ ΤΩΝ
ΤΕ ΤΟΙΧΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΟΡΟΦΗΣ ΚΑΙ ΤΗΝ Ε
ΚΑΥΣΙΝ ΤΩΝ ΘΙΡΩΝ
ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΠΡΟΜΟΧΘΟΥΣ
ΤΟΥΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΤΟΙΧΟΙΣ
ΚΑΙ ΤΑΣ ΕΠ ΑΥΤΟΙΣ ΣΑΝΙΔΑΣ
ΑΝΕΘΗΚΕΝ ΣΑΡΑΠΙΔΙ ΙΣΙΔΙ
ΑΝΟΥΒΙΔΙ ΑΡΠΟΧΡΑΤΕ
ΕΠΙ ΙΕΡΕΟΣ ΣΒΛΕΥΚΟΥ
ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ
ΠΑΜΝΟΣΙΟΥ.

*Theophilus Theophili Antiochenus Melanestor fani huius testorium
parietumque ac recti pistorum & ostiorum valvas nec non mutulos qui
in parietibus sunt & iis impositas tabulas sacravit Sarapidi Isidi Anubidi
Harpocrati sacerdote Seleuco Andronici Rhamnuso. Et primo qui-
dem hic Theophilus Θεοφίλος n. filius vocatur: quæ loquendi forma
& Latinis & Græcis familiaris admodum est; sæpeque apud utrius-
que linguæ auctores vel filia, vel filius, vel uxor, imo & alia sub-
audiuntur. In marmore Oxoniensi 136, Ἀμύλλα Μετρίη in 9. Αλε-
ξείμνη Δημογόρη, in alia apud Clarissimum Patinum Δυρ. τρύφαινα
Αλεξάνδρη; n. filia occurrunt; eaque vox additur in nummo An-
tonini Pii apud Trist. T. I. p. 593. Φαυστίνη Σεβαστή Ευσεβ. Σεβ. Θου-
γατῆς; male eruditissimus vir reddit Pii Augusti conjux, confun-
ditque Faustina majorem & minorem. Inscriptio apud Reines.
XI. Cl. v. ex Gualthero:*

ΔΙΟΔΩΤΟΣ ΤΙΤΙΕΛΟΥ ΑΠΤΕΙΡΑΙΟΣ
ΤΑΝ ΑΔΕΛΦΑΝ ΑΥΤΟΥ ΤΑΝ
ΜΙΝΥΡΑΝ ΑΡΤΕΜΟΝΟΣ ΙΕΡΑΤΕΟΥΤΣΑΝ
ΑΦΡΟΔΙΤΑΙ ΟΥΡΑΝΙΑΙ.

*Diodotus Titieli filius Aptiræus, sororem suam Minyram Artemonis
filiam*

filiam sacerdotem Veneris Caelestis: sed si ita hæc vertenda sunt, Di-
 dotus & Minyra diversis patribus, & iisdem matribus fuerunt ge-
 niti; potiusque existimo verti debere, *Minyram Artemonis uxo-*
rem; si modo apud Græcos vox *γυνή* omittitur in his loquendi
 rationibus; vel legendum forte esse ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ; ita ut sacer-
 dos fuerit Dianæ, illiusque statuam Diódorus dedicaverit Veneri
 Cœlesti. *Hæctaris Andromache* apud Virgilium, *Messallina Nero-*
nis: apud Suet. *Servilia Claudii*: apud Cicer. 12. ad Att. 20. occur-
 runt; ut in nummo Hadriani apud Tristan: SABINA AUGU-
 STA HADRIANI AUG. nempe *conjug.* Et hac occasione fa-
 cere non possum quin sententiam meam apertam de Inscr. 9. Clasi-
 sis 5, apud Reinesium; quam ita vertunt viri eruditissimi, tan-
 quam Cominia Plutogenia fuerit uxor Cominii; cum contra mihi
Cominia sit filia Plutogenia sacerdotis Cereris Legifera; uxor Paccii
Caledi Duumviralis; mater Paccii Caledii Edilicii; Avia Castricii
Pollionis Duumviralis: Proavia Castricii Calediani, qui ei hoc mo-
 numentum erexit: in quo præcipue observandum Cominiam hanc
 appellari *μυρομένην*, id quod olim lege lata Xanthus mulieribus con-
 cessum esse ex Plutarcho, & inter honores Juliæ decernere voluisse
 Senatores Romanos, ut n. *Tiberius Julii* filius diceretur obser-
 varunt eruditi, a quibus plura peti possunt. In nummo præterea
 Drusi & Germanici Cæsarum apud Andream Morellium, antiquo-
 rum nummorum eruditum interpretem, ΕΠΙ ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ ΚΛΕΟ-
 ΝΟΣ, id est, *sub Menandro Cleonis* nimirum filio. Apud Franciscum
 Abelum in descript. Maltæ, ΚΑΚΚΕΙΟΥ ΚΑΚΚΙΑ, *Cassii Cecilia* uxor,
 vel filia, non autem, ut vertitur Italice, *Cassio, Cecilia*:
 apud Joannem Diaconum ad Hesiodi Scutum: Ἐπιστολιάρχης est Eu-
 stathius Episcopus Thessalonicensis: Apud Virgil. 1. Æn. 45. *Ajax*
Oilei n. filius; ubi Servius notat, *hæc figura Latine tantum uti*
circa patres & maritos; id quod tamen non plane verum videtur.
 Nam plautus *Palinurum Phadromi* Cercul. 2. 1. 15. Terentius *Byr-*
rhiam Carini And. 2. 2. 2. n. servos dicere veriti non sunt; & in
 Inscr. xi. Classis 15. apud Reinesium occurrit, MENESTRA-
 TO. ANTONIAE. DRUSI. n. servo vel liberto; nisi forte
 nomen injuria temporis abolitum sit, & *Menestrato* sit idem quod
Ministratori, quomodo *Ministrator Caesaris* occurrit in Inscr. 98.
 Cl. 9. apud eundem; &, quod apprime ad rem facit, MENE-
 STRA.

STRATOR AB HERC. PRIMIG. in Insc. 2. p. cccxv. apud Gruterum; & Mercurius appellatur in lapide apud Sponium, in Miscellaneis, & Fabrettum, Viros ambo doctissimos MENE-STRATOR, id est minister *deorum*; quippe qui non modo eorum nuntius, verum etiam deorum coenabulum verrebat, iisdemque pocula miscebat, uti scribit Lucianus: eam vel aliam ob causam etiam ΔιάκονⓄ cognominatus, teste Scholiaste Aristophanis ad Plutum. Sed & Græci latius hanc loquendi rationem extenderunt: ut quando Eusebium παμφίλῳ, n. ἀμικτῷ dixerunt: & apud Suidam ΔιόμⓄ appellatur τῷ Ἡρακλῆϊ, n. ἀμιασίῳ vel ἘρώμῳⓄ, uti loquitur Scholiastes Apollonii ad lib. 1. Argon. ANTIOXΕΤΣ. Qua ex Antiochia hic homo oriundus fuerit, difficile dictu est; cum plures eæque celebres hoc nomine urbes fuerint. Observandum autem obiter celebrem Antiquarium non satis capere hanc inscriptionem nummi: ANTIOXEON TON EN ΠΤΟΛΕΜΑΙΔΙ. Nam scribit de Antiochia versus Ptolemaidem magnum esse silentium, & tamen eam arbitratur sitam fuisse in Phœnicia versus Palestinæ fines. Verum videant eruditi, an non multi cives Antiochiæ merciorum causa habitaverint in urbe maritima Ptolemaide, id quod & hodie fieri solet, & an non illi nummum hunc in honorem Antiochi signare potuerint. Id quod nunc verum plane esse existimo; cum videam id exemplis probare Harduinum; ante cuius tamen conspectum librum mihi hoc in mentem venisse sancte restor. Et firmatur hæc interpretatio loco eleganti apud Athenæum lib. 6. pag. 255. ubi celebrantur οἱ λεμνῶδες Ἀθηναῖοι id est, *Athenienses qui in Lemno habitabant*: Quanquam non eadem plane hic sit ratio. Nam Antiochenes in Ptolemaide habitabant mercaturæ causa, & ita unum corpus constituebant, Athenienses autem λεμνῶδες dicuntur, quia Lemnus est Ἀθηναῖον δῶκεν ἰαῖα uti loquitur Marcianus; cui addi possunt Herod. lib. 6. & Corn. Nepos in vita Miltiadis. ΜΕΛΑΝΘΟΡΟΣ. Hæc vox quid sibi velit, fateor me ignorare. Suspicabar tamen esse sacerdotem, qui id nomen a nigris vestibus accepit; non secus ac πηροφόροι dicuntur in Ægypto Sacerdotes, quod πηρύγας habebant in capitibus: Hesychius: πηροφόροι, τέλⓄ τι στρατιωτικόν, ἢ ὡς δὴ πᾶσι ἐκ τῶν λόφοις πέρωνιν καλῶνται ἢ ὕψος καὶ ὅτι ἐν Ἀθηναῖς ἱερὸν τιτίς. Apud Siculos erat, puer, apud Locrenses puella, quæ ante sacrificia ibat phialam gestans,

stans, *φιαλφόρος* a re nuncupata, teste Polyb. lib. 12, c. 4. ac sacerdos Rheæ vel Cybeles *κερνοφόρος* fuit dicta, quia *κρατῆρας μυσικῆς*, quos *Κερνῆς* vocabant, ferebat, uti docet Scholiastes Nicandri, qui addit illis crateribus *λύχνες* fuisse impositos, quique Rheam *κρατηφόρον* cognominat: & tandem *ἱέρειας* Æolibus sunt dictæ *φανοφόροι* teste Hesychio. Certe ii qui diis inferis & terrestribus sacra faciebant, nigris vestibus induebantur, uti docet Canidia apud Horat. lib. 1. Sat. 8. Medea apud Apoll. Rhod. lib. 3, v. 861. Belleriique apud Tertull. De Pallio. Et cum in Ægyptiorum sacris repræsentati sint casus admodum lugubres, plena illa fuerint luctuum ac lamentorum, uti vel unus docet Julius Firmicus in libello de Errore profan. Religionum, & Plutarchus, ac inferi dii in iis locum suum invenerint, a ratione haud alienum est, nonnullos sacerdotum apud eos atras vestes gestasse, & *μελανηφόρους* fuisse dictos. Servius certe ad Virgilium scribit, Ægyptios primos Liberum, quem & Osirim vocant, a fratre Typhone interemptum atra veste luxisse, & inde ceteris gentibus traditum fuisse, ut post interitum proximorum suorum veste mutata lugerent; ita tamen ut intra annum finiretur luctus. Præterea Sacerdotes *Baalis* in libris Divinis, 2. Reg. 23, 5. cap. 10. Hoseæ v. 5. cap. 1. Zephan. v. 4. *Chemarin* dici, quia nigris vestibus amiciebantur, censent Eruditorum nonnulli. Ægyptios *μυλωνόλοις* Isidem velasse, ut significarent occultationes & obumbrationes, quibus *ποθύω* desiderans vel desiderio ejus flagrans sectatur Solem; & Apulejum Isidi tribuere *pallam nigerrimam, splendentem atro niore*, supra memini me monere. Eadem terminatio reperitur in voce *παστοφόρος* unde ΠΑΣΤΟΦΟΡΙΟΝ in Inscriptione memoratum, descendit. *Pastophoros* puto fuisse genus sacerdotis, qui thalamos vel ædiculas, in quibus deorum simulacra posita erant, portabant in pompis & supplicationibus sive soli, sive plures simul. Collegium eos constituisse testatur Apul. lib. xi. *Tunc ex his unus quem cuncti Grammateæ dicebant, pro foribus assistens, cætu PASTOPHORUM, quod sacrosancti collegii nomen est, velut in concionem vocato: Eundem quem vocat quendam de sacris linteis intectum, thyrsos & hederas & tacenda quadam gerentem*, mox nominat, *unum de Pastophoris*, iterumque scribit ab Osiri se in collegium *Pastophororum suorum imo inter ipsos Decurionum quinquennales electos esse*; ubi *Pastophoros* videtur vocare *Decurio-*

R

nes,

nes, quique iis præerant *Quinquennales*; ita forte dictos, a quinque annis, per quos collegio Pastophororum præerant; id quod certe placet Beroaldo; quanquam Vir Eruditissimus existimet *Quinquennales* non fuisse *Sacerdotes*; quod ut nunc non examino, ita observandum Apulejum fingere ea quæ libro laudato narrat Corinthi vel Cenchreis accidisse, eundemque illo extremo narrare, *se quam raro capillo, collegii vetustissimi & sub illis Sulla temporibus conditi munia, non obumbrato vel obrecto calvitio, sed quoque universus obvius gaudentem obuisse.* Unde patet Pastophororum collegium in Græcia Sullæ temporibus, si modo lectio salva, constitutum; Ægyptiorumque numina ibi culta fuisse; id quod etiam ex Pausania palam est, qui lib. 2. scribit in altero Cenchrearum portus cornu fuisse Ἀσκληπιὸν καὶ Ἰσίδωρον ἱερεῖς, ne quid alia loca apud eundem obvia, in quibus Ægyptiorum dii adorati fuerunt, recenseam. Sed, ut pergam, Diodorus Siculus lib. 1. Κήρυκας προcomes in Sacris Eleusiniis δὲ τῶν παστοφόρων ortos esse scribit; & Ægyptios exprimere volentes παστοφόρον pinxisse φύλακα οἰκίας, ὃς δὲ ἐπὶ τῷ φυλάττειν τὸ ἱερόν, quod ab eo templo custodiat, Horapollon testatur: quo ex loco videtur constare eos instar ædituorum fuisse, & ædes resque alias sacras servasse. Vir linguis Orientalibus clarissimus & in Philosophia ac Theologia Barbarica exercitissimus apud Stephanum le Moyne V. Cl. Pastophoros censet ἱατεῖα curasse. Quod ut nunc non examino, ita constat παστὸν vel παστῶνα significare thalamum, ædiculam, vel sacellum; & descendere a πάσσει id est ποικίλλειν *variare*; quia ornata illa erant picturis, cælaturis, inductoque auro ac argento; quomodo nuptiales thalami vel θυμφικοί οἶκοι exornari solebant. Hinc pastophorium pro templo vel parte ejus sumitur: Glossæ Arab. pastophorium, atrium templi vel sacrarium: Hesychius παστοφῶριον, τὸ ἢ παστὸν φέρον, ἢ οἰκονομία, ἢ συναγωγὴ, ἢ ναὸς εὐανδῆς: ubi Salmasius rescribit τῶν παστὸν φέροντων ἢ οἰκονομ. quæ emendatio si vera, habebimus hic collegium Pastophororum, qui παστῶς vel thalamos ferebant. Sed apud Suidam & Varinum Phavorinum vulgata lectio conservatur: & suspicio mihi oborta, παστοφορεῖον, vel παστοφῶριον vocari φέρον τὸν παστὸν, ferens *adem*; id est *ferculum*, cui παστὸς erat impositus, vel *thensa*, sive currus sacer, super quo dei alicujus statua ponebatur & circumferebatur in pompa. Nam in ejusmodi solemnibus diebus

diebus deorum statuar, collocatæ sæpe in ædícula portabantur vel ab hominibus, vel trahebantur ab iisdem sive a bestiis. Prior mos *Pastophoris* nostris nomen dedit: Atque ita Diod. Sic. lib. 1. extremo scribit, apud Ægyptios ἐν ταῖς πανηγύρεσι, *Jovis & Juppiteris sacella in montem omnis generis florum instratum a sacerdotibus portari*: τῶν γὰρ ἀνακαμφομένων, αἰτ, ἀμφοτέρων εἰς ὅρα ἀνδρῶν πανηγύρεσι ἐπὶ τῶν ἱερῶν κατασκευάζουσιν: Herodotus lib. 2. c. 63. eodem de populo verba faciens: ὅ ἐστιν ἀγάλμα ἰὸν ἐν τοῖς μικροῖς ξυλίνῳ κατὰ κεχυσεμῶν ἀποικισμῶν ἐν τῇ προτιμῇ ἐς ὅ ἀλλὰ οἶκημα ἱερὸν: id est, *simulacrum vero, quod est in sacello parvo ligneo deaurato, in aliam sacram adem portant pridie n. sacerdotes*; ut verba illa Interpreti non satis intellecta reddenda sunt. Nec obscurus hujus moris ritus in verbis Proto-martyris Stephani apud B. Lucam, Act. c. 7. v. 43. Καὶ ἀναλάβετε πλὴν σκηνῶν τῷ Μολόχ: *Et suscepistis (bajulastis Beza vertit) tabernaculum Moloch*. Id est, tentorium, πασόν, σκηνῶν, in qua erat simulacrum istius dei. Nam πασόν significat *tabernaculum* vel σκηνῶν ad instar nostrorum papilionum factum, sub quo stabat vel decumbebat statua numinis ab hominibus portata vel currui imposita: inde Phavorino πασόν exponitur, ἢ ἐκ ἀσπιδισμάτων ποικίλων κατὰσκευασμένη σκηνή, ἢ τίς ἐστὶν πεποικιλμένη. Dubito tamen valde num huc referre possimus ταύς ἀργυρῆς ἀρτέμιδος, quorum mentio in iisdem Actis cap. 19. Recte quidem viri eruditiss. Salmasius, Grotius, Casaubonus, Præcæus explodunt variorum antiquariorum sententiam, qui *edes illas parvas* exponebant nummos in quibus templum Dianæ Ephesiæ representabatur; atque optimo jure intelligunt templa parva argentea ad instar veri templi facta; sed tamen arbitror nihil eo pertinere verba Herodoti; cum templa illa argentea Dianæ Ephesiæ proculdubio non ejus fuerint magnitudinis, ut ab hominibus fuerint gestata; sed potius admodum parva, ut puparum supellex; quæ religiosi secum portare poterant. Nec quicquam huc faciunt *Ædícula* Petronii, Juvenalis, Tertulliani, & Min. Felicis, quippe qui verba faciunt de ædiculis fixis, quas hodie *capellas* vocamus; & Apulejus commodius explicatur de Hipponæ statua, quæ stabat in foramine excavato ornatoque mediæ columnæ vel pilæ, quæ stabuli trabes sustinebat. Imo locum habere non possunt, ut tamen arbitratu celebris Grotius, Plinii verba l. 36, c. 5. *illo enim*

*figno Praxiteles nobilitavit Gnidum. Adicula ejus tota aperitur, ut
conspici possit undique effigies Deæ, favente ipsa, ut creditur, facta:*
Nam *adicula* hoc loco est *εἴκη* vel cella templi, in qua stabat Ve-
neris effigies justæ, & quæ deam decebat, staturæ. Atque hu-
jusmodi sacerdotes non incommode possunt dici *vehere sacra*, cum
Amm. Marcell. l. 22, c. 14. & *divinarum bajuli ceremoniarum* cum
Julio Firmico: quamvis illa loquendi forma non modo *πασοφέ-
ποις*, verum aliis omnibus sacerdotibus aliisque conveniat qui simu-
lacrâ vel res sacras portabant; uti apud Apulejum *unus e ministerio
præferebat residens humeris suis simulacrum parentis deæ, sive bovem;*
& apud Spartianum Commodus *Anubin portat*. Plutarchus *ἱε-
ρόφους* in genere vocat, illique jungit *ἱεροσόλος*, id est interprete
Firmico: *vestitores divinarum simulacrorum*, observante Valesio: cu-
jus sententia mihi magis probatur quam altera Vinc. Contareni cap. 2.
Var. Lect. qui illud nomen deducit a lineis sacrisque vestibus, qui-
bus sacerdotes exornabantur; maxime quia ita Plutarchus loqui-
tur *ἀναπλάττεισι μιννοειδὲς ἀγαλμάτιον καὶ τὰς εὐχὰς καὶ κομῆσαι*.
Atque hæc quidem ego de *Pastophoris* sentio, quibus si alius me-
liora docuerit, continuo ipsi manus dabo. Non tamen interpreti
Horapollinis lib. 1. c. 41. assentiri possum, nec Beroaldo ad Apule-
jum, qui *πασοφόν* reddunt, *eum qui sacrum pallium gestat*. Et hic
quidem notat, *Pastophoros* Græca dictione esse sacerdotes: sacrosan-
ctos: quasi *thalamiferos*; hoc est, in supplicationibus pallium ferentes
sacerdotale: *Pastophoria* dici domicilia pastophororum, id est, sacer-
dotum; eorumque mentionem fieri apud auctores Ecclesiasticos po-
tissimum: ut 1. Maccab. *Et viderunt sanctificationem desertam, & al-
tare profanatum, & portas exustas & pastophoria diruta*: apud Euseb.
lib. 2. H. Eccles. *Extréma tanti ambitus spatia occupant exedra & pa-
stophoria*: Josephum lib. V. belli Judaici meminisse *pastophoriorum*; &
denique Venerem Græco epitheto *pastophoron* q. thalamiferam nomi-
nari. Recte ille quidem, ut ex iis quæ disserui constat, *pastophoros*
interpretatur *thalamiferos*; sed unde *pallium sacerdotale* acceperit,
equidem ignoro. A *pastophoris* nomen *pastophorium* in Inscriptio-
ne nostra memoratum accepit; estque illud domus ampla templis
juncta, in qua sacerdotes illi habitabant; unde & pro aliis templo-
rum, ut vidimus, partibus accipitur. Certe 1. Macc. c. 4. v. 38.
non nisi domus vel cellæ, quæ templo juncta erant, possunt in-
telligi;

telligi; haud secus ac Esdræ c. 10. v. 6. ubi ille dicitur surrexisse
 ὑπὸ τῇ αὐλῇ τῷ ἱερῷ, atque sese contulisse εἰς τὸ παγεφόριον Jonam
 filii Eliasibi, ibique diversantem nec panem gustasse, nec aquam
 bibisse. Rogo tamen Eruditionis præstantis viros, ut diligentius
 in παγεφόρις & Μελαμφόρις inquirant, sique iis jungere velint
 Ἀρσενιδονάπας, quos memorat Democritus apud Eusebium lib.
 10. cap. 4. Præparationis, magnam proculdubio a docto orbe gra-
 tiam inibunt. Neque tantum homines vel sacerdotes istiusmodi
 παγῆς cum deorum simulacris ferebant; verum etiam imponeban-
 tur vehiculis, quæ vel jumenta vel sacerdotes trahebant. In Phœ-
 nicum Theologia apud Euseb. lib. 10. Præpar. cap. 1. invenio dei,
 qui ipsis, ἀρχὴν & ἀρχόντις dicebatur, ἑόανον ἢ μάλα σεβάσ-
 μιον, καὶ τὰς ζυγοφορέμενον ἐν φοινίκῃ, simulacrum valde veneran-
 dum & templum in Phœnicia tractum a jugalibus: quod scilicet then-
 sæ impositum erat, cuiungebantur vel boves vel equi; non au-
 tem aliquot bovum paria, uti interpres vertit; quippe quæ in Phi-
 lonis verbis non inveniuntur. Apud Ægyptios nonnulli sacerdotes
 trahebant τετρακύκλον ἁμαξαν, ἄγεαν δὲ τὸν τε καὶ τὸ ἐν τῇ νηφί
 ἔντοι ἀγαλμα: plaustrum quatuor rotarum, quo vehitur sacellum cum
 simulacro quod in eo est, teste Herodoto lib. 2. c. 63. Et huc per-
 tinent Romanorum *tensa*, quibus pompa Circensium deorum simula-
 cra imponebantur, quæ num ita appellatæ sint, quia statuarum deo-
 rum, quæ *tensis* ferebantur, velarentur circumquaque linteis ad
 cubiculi seu delubri speciem *tensis* disputant inter sese eruditi, quem-
 admodum videre licet apud Onuphr. lib. 2. c. 2. de Ludis Circen-
 & Schefferum lib. 2, c. 24. de Re Vehiculari. Certe eas a *curri-*
bus distinguit Tertull. lib. de Spectac. *Sed Circensium paulo pompo-*
sior suggestus, quibus proprie hoc nomen pompa præcedit: quorum sit
semetipsa probans de simulacrorum serie, de imaginum agmine, de cur-
ribus, de tensis, de armamaxis, de sedibus, de coronis, de exuviis:
 In nummo Divæ Faustinae Cybele infedet currui, cui leones jun-
 cti sunt, sub ædicula, non secus ac Divus Pertinax in alio quem
 elephantum trahunt: per quos currus si *thensa* intelligendæ sunt,
 jam certe instar sacellorum fuerunt; & quia quatuor latera habue-
 runt aperta, facile etiam statuarum decidere potuerunt, ut *Martia*
 apud Dionem lib. 78. Hinc in Glossis *Thensa* exponitur *Spón*,
 quia scilicet impositum thronum habebant deorum imagines: un-

de tamen non sequitur eas velatas circumquaque linteis ad cubiculi seu delubri speciem tensis fuisse. Et certe si inter se conferuntur verba Valerii Maximi & Lactantii, sique illa mendo carent, thensa vocata fuit *templum*, quia ad instar templi thronus ille erat: ille lib. 1. c. 1. italoquitur: *Credidum est Varronem Consulem apud Cannas cum Carthaginensibus tam infeliciter dimicasse ob iram Junonis: quod cum ludos Circenses Adilia faceret, in Jovis Opt. Max. templo eximia facie puerum histrionem ad excubias tenendas posuisset: alter vero lib. 2, c. 16. Quoties autem pericula impendent, ob aliquam se inep- tam & levem causam profitentur iratos, sicut Juno Varroni, quod formosum puerum in tensa Jovis ad exuvias tenendas collocarat: & ob hanc causam Romanum nomen apud Cannas pene deletum est.* Certe de eadem re loquuntur Valerius, & Lactantius, & ille *templum* atque *excubias*, hic *thensam* & *exuvias* memorat. Andreas Schottus lib. 3. c. 30. Obs. Histor. testatur se in veteri codice Val. Maximi repperisse *thensam*; quod vocabulum satis accommodatum esse illi loco, arbitratur Vorstius; qui etiam putat mentem Valerii esse, quod Varro in vehiculo Jovis, id est, in vehiculo, quo Jovis statua vecta fuit, histrionem ad excubias tenendas posuerit; idque videri posse factum esse in contumeliam Jovis, quia histriones olim infames erant. Quæ certe, licet a Viro erudito admodum profecta sint, non videntur scrupulis suis carere. Nam si & *thensa* recipimus, quomodo *excubias tenere* aliquis possit dici in *thensa* collocatus, ego quidem nullus video; & propterea, si vox illa recipitur apud Valerium, crediderim scribi oportere *exuvias*: cum cæteroquin in templo Jovis *excubias teneri*, si modo ita loquuti sunt veteres, a puero potuerint vel dicis causa, omnibus sacerdotibus & aliis pompam Circensem comitantibus: deinde non factum hoc fuit in contumeliam Jovis, quippe qui iratus non fingitur, sed *Junone*, idque propter formosum puerum in *thensa* collocatum. Nam dea hæc gnara & fratrem & maritum suum esse elegantem formarum spectatorem; nec a mascula quidem Venere abhorrere, irata erat, quia puer formosus *exuvias* ejus tenebat; verebaturque ne amore illius accenderetur. Hoc est quod Lactantius paulo post scribit: *Quod si Juno alterum Ganymedem verebatur cur juvenis Romana luit pœnas?* Adeo ut pati non possim virum eruditum apud eundem pro *formoso* rescribere *famoso*, quia licet formosus puer foret, hoc

hoc urere Junonem non poterat; & hic puer erat histrio, qui omnes *famosi* habebantur. Verum nullum dubium, quin ira Juno accensa fuerit propter pueri cui & *faciem eximiam* tribuit Valerius, pulchritudinem & quia alterum Ganymedem verebatur. Deinde thesæ, ut existimat idem, ab hominibus non fuerunt tractæ, verum a jumentis velequis, uti nos docet elegans Plutarchi locus in Coriolani vita a Sceffero laudatus. Nec quicquam eum juvat Suet. in Aug. c. 43 *Accidit votivis Circensibus, ut correptus valetudine lectica cubans thesas deduceret.* Nam homo jacens in lectica utique currum trahere non potest ægrotus; & deinde *deducere* non significat *irahere*, verum comitari honoris causa, uti plurimis exemplis doceri posset facili opera. Notat quidem Asconius, *ante ipsas* (n. thesas) *lora tendi, qua gaudent manu tenere ac tangere, qui eas deducunt;* indeque videri possit eas ab hominibus tractas esse; sed cum *deducentes*, id est, honoris causa comitantes id fecisse, & gavisos fuisse, si manu tenerent & tangerent, scribat, & Cicero, Arnobiusque pueros patrimos & matrimos id fecisse narrent, suspicio mihi oborta, funes intelligi debere, quibus equi ad thesas juncti erant, quos gaudebant manu tangere, quosque tactos omittere absque piaculo non poterant: quanquam negare nolim plane, thesas etiam ab hominibus tractas fuisse, præcipue cum is mos apud Orientales obtinuerit. *Exuvia* igitur, vestes Jovis sunt, vel tunica palmata & toga picta, quas dicitur tenuisse puer, qui appositus fuit ad Jovis signum sic vestitum servandum ne de thesa decideret. De his exuviis etiam loquitur Capito apud Festum: *Thesam ais vocari Sinnius (L. Titinnius) Capito vehiculum; quo exuvia decorum ludicris Circensibus in circum ad pulvinar vehuntur:* atque apud Jul. Obsequentem legimus, *puerum* (quod notandum diligenter) *in pompa victoria cultu cum ferretur, ferculo excidisse.* Sed hæc, ut & alia examinabit proculdubio diligentius, qui nobis Valer. Maximum promissit, Vir apud Frisios pereruditus.

KONIAΣIN, *tektorium*, id est opus albarium, quo muri inducebantur, de quo vide Salmaf. ad Solin. p. 1229.

ΓΡΑΦΗΝ ΤΩΝ ΤΕ ΤΕΙΧΩΝ. Observandum & parietum muros & tectum vel concamerationem templorum picta fuisse; id quod ante urbem conditam in Italia usitatum Plinius l. 35, c. 3. memorat: *Extant certe hodieque antiquiores urbe pictura, Ardea in*
adibus

adibus sacris, quibus equidem nullas aequae demiror tam longo aevodurantes in orbitate recti, veluti recentes. Similiter Lanuvii, ubi Atalantae & Helena cominus pictae sunt nuda ab eodem artifice, utraque excellentissima forma, sed altera ut virgo, ne ruina quidem templi, concussa. Pontius legatus Caii Principis eas tollere conatus est, libidine accensus, si tectorii natura permisisset: & idem lib. 35. c. 4. Aedem Salutis Fabium pictorem A. v. c. 450. pinxisse scribit, eamque picturam durasse ad suam memoriam, æde Claudii Principatu exusta; & c. 10. Cornelium Primum & Actium Priscum Honoris & Virtutis ædes Imperatori Vespasiano restituenti pinxisse. Græcos idem in usu habuisse sæpius testatur Pausanias; & loca publica, porticus, gymnasia; ædesque privatas ad eundem modum exornata fuisse ex eodem Plinio & aliis auctoribus constat. Nec aliter, ut opinor, M. Ludius Elotas pinxit templum quod Junoni Reginæ apud Ardeatas erat dedicatum; unde *Ardeatis templi pictor* vocatur diciturque *dignis picturis templum condecorasse*, in carmine apud Plin. 35, 10. quod carmen, ut hoc obiter moneam, paulo aliter apud Grut. pag. MLXV. legitur.

ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΑΥΣΙΝ. Apud Gruterum scribitur *ἐλαυσι*; utrumque male; legendum enim, *καὶ πλὴν τῆ καύσις ἢ θύρων*; quod non est, *ostiorum valvas*, ut interpretes reddit; verum significatur januas templi pictas fuisse ratione pingendi, quam *encausticam* vocant; quamque ita describit Plinius l. 35, c. 11. *Ceris pingere, ac picturam inurere, quis primus excogitaverit, non constat. Quidam Aristidis inventum putant, postea consummatum a Praxitele.* Et mox: *Sed aliquanto vetustiores encaustica picture existere: ut Polygnoti, & Nisanoris & Arcesilai Pariorum. Lysippus quoque Ægina picture sue inscripsit ἐνκαυστον: quod profecto non fecisset, nisi encaustica inventa.* Videantur Salmasius ad Solinum: Vossius lib. 4. c. 91. de Idol. & Schefferus, Viri certe doctissimi, in libro de Arte pingendi. Sed præcipue hic observandum hanc artem in *Ἰνφ. καύσις* appellari, cum reliqui eum *ἐγκαυστον* vocent, excepto Vitruvio l. 7. c. 9. Sed cum Magnus Salmasius ibi rescribat, *Hæc ἐγκαυστις Græce dicitur*; per me licet; & in marmore nostro reponatur *καὶ πλὴν ἐγκαυστον*; quomodo etiam Salmasius in veteri inscriptione occurrere scribit; per quam hanc nostram, ut puto, intelligit. Apud Reines. in Inf. LI. Classis nonæ celebratur Aphrodisius Epaphras

phras ΑΓΑΓΜΑΤΟΠΟΙΟΣ ΕΝΚΑΤΣΤΗΣ quem artem encausticam exercuisse recte monet vir doctissimus.

ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΠΡΟΜΟΧΘΟΥΣ *mutulos* vertunt, qui sunt ligna vel lapides e muro projecti & eminentes ad aliquid fulciendum aut sustentandum, uti patet ex iis quæ notarunt editores Vitruvii. Nec male Græci hos vocant *προμόχθους*, deducta voce a *μόχθος* vel *labor*, quia ejusmodi mutuli ante parietes veluti laborant propter impositas iis tabulas. Fallor aut vox hæc exstat apud Hesychium, sed corrupta: *προμοχοί τῷ προβεβλημένῳ τῷ τοίχῳ*: scribendum enim *προμόχθους*.

ΑΡΠΟΧΡΑΤΕ. Apud Sponium in De pop. Atticæ, legitur ΑΡΠΟΚΡΑΤΕΙ. Sed tamen & hoc nomen cum adspiratione occurrit in lapide antiquo, eidem Sponio laudato in Itinerar. quæ correctior pleniorque legitur in Aris obscur. Deorum: adeo ut videatur alterum artificis vitio factum esse. X. tamen etiam pro K. ponitur tam in nummis quam inscriptionibus; & nummus Drusi Germanici apud Baudelotium De Dairval inscribitur, ΔΡΟΥΣΟΥ ΑΥΤΟΧΡΑΤΟΡΟΣ.

ΕΠΙ ΕΡΕΟΣ ΣΕΛΕΥΚΟΥ. Nam in plerisque Græciæ urbibus tempus denotabatur, addito monumentis publicis vel privatis nomine sacerdotis, uti observat præstantissimus Casaubonus ad Suetonii Aug. c. 18. & illustris Spanhemius Dissertat. octava; unde *Gymnasiarcharum, Asiarcharum, provinciarum sacerdotum clarorum semper ac nobilium honoris insignia per totius orbis spatia perferri* dixit Jul. Firmicus, quia eorum nomina contractibus solebant adscribi, inque iis notabatur annus eorum sacerdotii, sive sacræ præfecturæ, uti hæc verba recte interpretatur Magnus Salmasius Ep. de Coma. In nummo Gordiani apud Erizzum legitur, ΕΠΙ Μ, *Αυρ. Μυσωνίου. ιερέως*, & ille non satis bene arbitratur, Sacerdotes jus cudendæ monetæ habuisse: Apud Goltzium Tab. 16. Insularum Græciæ in Samiorum nummo legitur ΕΠΙ ΑΥΓΑΝΑΡΟΥ ΙΕΡΕ *vel ιερέως*, id est, *sacerdote*: In nummo Deeri ΕΠΙ ΑΥΡ. ΑΠΘΙΑΝΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΥ ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΣΤΕΦΑΝΟΦ. *sub Aurelio Appiano Atheniensi Pontifice & Stephanophoro* apud Spanhemium Dissert. 3. Nam *Stephanophorus* erat sacerdos a corona, quam capite gestabat, dictus, uti pulchre docent Tristan. Tom. 2, p. 599. Seldenus ad Marmora Arund. Valesius ad Amm. Marcellinum; &

Patinus ad Inscriptiones Græcas Smyrna nuper allatas : in Inscript. veteri apud Sponium part. 1. Tom. 3. p. 93. Itinerarii, Dionysius Apollonotimi filius vocatur *ἱεὺς τῆς σεβάσης, καὶ Στεφανοφόρος τῷ συμπάντι αὐτῆς οἰκῇ.* & pag. 144. celebratur Diocles Dioclei filius *ἀρχιεὺς καὶ στεφανοφόρος.* In Inf. xcix. Sect. x. Miscellaneorum Eruditæ Antiquitatis *Lucius Julius Bonnatus Στεφανοφόρος καὶ ἱεὺς Tiberii Cæsaris;* qui dicitur unicuique civi *μόδιον* vel frumenti modium ex sua pecunia dedisse, *ἀγείων ἐνδείας ἡμερῶν, diariorum* vel frumenti, quod populo dividebatur, *caritate oborta;* quemadmodum illa vox explicanda est, nec putandum eum Agonothetam vel præsidem *festorum Diariorum* fuisse : & *diaria* eo sensu sumi patet ex Glossario Meursii. Hinc præterea mihi nummus Salonini Cornelii Valeriani supplendus videtur in quo cap. xii. Thesauri Mauroceni nunc scribitur : *ἐν στρατ. αὐτοκράτορος... ΔΗΦΟΡΟΥ,* pro *Στεφανοφόρου;* deque iis, ut puto loquitur Julius Firmicus lib. de Err. Prof. Relig. *Qui sis in templo prætextatus incedis, qui fulges purpura, cuius caput aut auro* (aureas enim coronas Tertullianus sacerdotibus provincialibus tribuit) *aut lauro premitur, errorem tuum turpis egestas insequitur.* Quin & mulieres eodem nomine gaudent, celebraturque apud Sponium Sect. x. Miscell. *Flavia Ammion, ἀρχιερεὶα Ἀσίας καὶ τῷ ἐν ἐφίση πυθῆνις, Στεφανοφόρος καὶ ἱερεὶα τῆς Μασσαλίας.* Utque virorum sacerdotum nominibus, id quod etiam constat ex Inf. 8. pag. cccc, & alia pag. sequentis apud Gruterum, ita & scæminarum tempora notata sunt. Argivi ea numerabant a sacerdotibus Junonis Argivæ, uti docet Valefius, vir paucis æquandus, ad Excerpta Polybii : apud Harduinum in nummo Agrippinæ Claudii, percusso ab Acmonensibus, legitur, *ΕΠΙ ΣΕΡΩΥΓΙΑΙΟΥ ΚΑΙ ΠΙΩΝΟΣ ΚΑΙ ΙΟΥΛΙΑΣ ΣΕΟΤΗΡΑΣ, Sub Servilio Capione & Julia Severa;* quorum illum arbitratur communium pro domo Augusta ac civitate, hanc vero muliebrium sacrorum fuisse antistitem. Et firmat hunc morem Inf. 9. pag. cv. Grut. in qua *ἀῖμα* vel populus Atheniensium dicitur Romæ & Cæsari Augusto monumentum illud posuisse *στρατηγῶντ' ἐν τῷ πόλει Παμνιδῶς, Sacerdote Deæ Romæ & Augusti Servatoris in arce, ἐπὶ ἱερείας Ἀθηνᾶς Πολιάδος Μεγίστης sacerdote Minervæ Poliadiæ Megiste Asclepiadis Ἀλκίως filia, ἐν Ἀρχοντ' Ἀρχῇ.*

ΠΑΜΝΟΤ-

PAMΝΟΥΣΙΟΥ. *Rhamnus* pagus est Atticæ, de quo videri possunt Meursius & Sponius. Nomen illum habere $\delta\alpha\delta\epsilon\ \eta\psi\ \rho\acute{\alpha}\mu\iota\omega\upsilon$ vel a spina alba, cujus ibi magna copia, præter Scholiastem Aristophanis Meursio laudatum, tradit etiam Auctor M. Etym. in $\nu.$ $\alpha\lambda\iota\mu\acute{\upsilon}\varsigma$, quem pagum itidem appellari scribit $\delta\alpha\delta\epsilon\ \eta\psi\ \iota\kappa\epsilon\iota\sigma\sigma\epsilon\ \alpha\lambda\iota\mu\omega\upsilon$, quod etiam fruticis genus est. Corruptus hac in voce Scholiastes Germanici; *Cygnum dicunt inter astra constitutum, eo quod Jupiter in cygnum transfiguratus evolaverit in ramum Atticae regionis; ibique compresserit Nemefin, quæ & Leda dicitur*: nam scribendum est *Rhamnum*; a quo pago Nemesis etiam *Rhamnusia*, propter templum ibi conditum, dicta est. Exstat alia apud Jacob. Sponium in Aris ignotorum Deorum

ΠΟΠΑΙΟΣ

ΤΟΥΤΡΩΡΙΟΣ

ΥΠΕΡ ΕΑΥΤΟΥ ΚΑΙ

ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΣΑΡΑΠΙΑΙ

ΙΣΙΑΙ. ΑΝΟΥΒΙΑΙ. ΑΡΧΙΟ

ΚΡΑΤΕΙ ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΙΣ

ΕΠΙ ΙΕΡΕΩΣ

ΣΤΑΣΕΟΥ ΤΟΥ ΦΙΛΟ

ΚΛΕΟΥ ΚΟΛΟΝΗΘΕΝ

ΤΟΥΤΡΩΡΙΟΣ. *Turrorius*; hoc nomen non memini me apud alios observare.

ΣΑΡΑΠΙΑΙ. Notus & a nobis satis superque illustratus deus. Sed aliquot res, haud ubique obvias monere hic visum fuit: n. in templo Serapidis in Africa fuisse positas *cupas & acetum*; Alexandria quadrigam ferream opera magnetis fuisse suspensam & Osirin vel Sarapin tubam sive tibiam, promiscue enim his vocibus utar cum bona Grammaticorum venia, obliquam invenisse. Primum nos docent Gesta Silvani apud doctissimum Baluzium Tom. 2. Miscellan. *Zenophilus V.C. Consularis dixit Casto: Etiam de cupas de fano Sarapis sublatas & aceto confitere. Castus respondit: Purpurius Episcopus tulit cupas. Zenophilus V.C. Consularis dixit: Acetum quis? Respondit Castus, quod tulerunt inde acetum Silvanus Episcopus, Domitius, & Superius Presbyteri. Et paulo ante: Zenophilus V.C. Consularis Saturnino & Victori dixit: nihil de fano Sarapis sublatum est? Saturninus & Victor dixerunt: Purpurius tulit cupas,*

pas, & Sylvanus Episcopus, & Donsius, & Superius presbyteri, & Lucianus Diaconus tulerunt acetum: & rursus: *Quid aliud putas ex his esse querendum: Nundinarius dixit: De cupis sisci, quis illas tulit. Zenophilus V. C. Consularis dixit; quas cupas? Nundinarius dixit: in templo Sarapis fuerunt, & tulit illas Purpurinus Episcopus: acetum quod habuerunt, tulit illud Silvanus Episcopus.* Et quæ ibi sequuntur. Fateor ingenue me quid hæc sibi velint ignorare: *Cupas scio esse vasa lignea, quibus vina & aliæ liquidæ res condebantur: Lucanus lib. 4.*

— *ratem vacue sustentant undique cupæ.*

verum iis acetum reconditum esse non potuit, quippe quod ab aliis fuit portatum: unde suspicabar nonnunquam scribendum in omnibus his locis esse *acetum*; quod & Innocentio III. lib. 13. Ep. 16. usurpatur pro urna vel situla ænea; uti observat Carolus du Fresne in absolutissimo medii ævi lexico. Alterum memoriæ mandat Prosper part. 3. c. 38. De Promiss. & Præd. Dei. *Apud Alexandriam in templo Serapis hoc argumentum demonis fuit. Quadriga ferrea, nulla basi suffulta, nullis uncis infixis parietibus colligata, in aëre pendens cunctis stuporem ac velut divinum subsidium oculis mortaliū exhibebat. Quum tamen lapis magnes, qui ferrum sibi met attritum suspendit, eo loco camera affixus, totam illam machinam sustentabat. Itaque cum quidam dei servus inspiratus intellexisset, magnetem statim ut camera subtraxit, omne illud ostentum cadens confRACTUM comminutumque ostendit divinum non esse, quod mortalis homo firmaverat.* Hoc si verum, magna certe lapidis hujus vires sunt: & forte huc respexit Isidor. l. 16. Orig. c. 4. *Liquorem quoque vitri, ut ferrum trahere creditur, cujus tanta vis est (ut refert beatissimus Augustinus) quod quidam eundem magnetem lapidem tenuerit sub vase argenteo, ferrumque super argentum posuerit: deinde subtermoviente manu cum lapide ferrum cursu desuper movebatur. Unde factum est, ut in templo quodam simulacrum ex ferro pendere in aëre videretur.* Quanquam vox *simulacrum* videatur docere, non de quadrigis, verum de statua quadam loqui; & forte de Arsinoes simulacro, quod in templo eidem dicato ex magnete suspendere voluisse Dinocratem testatur Plinius l. 34. c. 14. ex quo priora illius capitis hausit Isidorus. Et quod huc pertinet, Beda lib. 7. de Nat. Rerum, scribit *equum Bellerophonis ferreum inter duos magne-*

res ita fuisse libratum, ut in medio aëre sine fulcro pendulæ, expressæque alis quasi volitans videretur: quo pertinet Mahometis arca in templo Mecchæ suspensa; quod tamen fabulis accensent Tevenotius & Tavernerius; uti etiam priora Athanasius Kircherus. Notatu tandem non indignum existimo, Serapidis in sacris obliquas tibias fuisse inflatas: Apul. lib. xi. *Ibant & dicati Magno Serapi tibi- cines: qui per obliquum calamentum ad aurem porrectum dextram fami- liarem templi Deique modulum frequentabant.* In omnibus quidem sacrificiis tibia fere adhibebatur, sed ratione non caret, quod ob- liquæ fuerint in sacris Serapidis. Scilicet Osiris, qui idem Serapi, hoc tibiæ genus invenit; uti docet locus elegans apud Eusta- thium pag. 1138. ad Ili. Σ. Εξ δὲ φασί, αἰτ, ὧλπιγξων εἶδν. πρῶτη, ὡς ἔρην Ἀθηνῶ, διὸ καὶ Σάλπιγξ Ἀθηνᾶ πρὸς Ἀργείοις τιμαῖαι, καὶ κεῖται καὶ πρὸς Λυκόφρονι ἐπιθεῖται. Δευτέρη ἡ στρογγύλη παρ Ἀργυ- πίοις, ὡς ὅσπερ ἔρην, καλυμμένη φασὶ χυῖν. χυῖται ὅ αὐτῇ πρὸς θυ- σίας καλῶντες τῆς ὄχλης δι αὐτῆς. Τρίτη ἡ Γαλατικὴ χωνυτή. ἡ πα- ρυ μιστάλη, ἡ κώδωνα ἔχουσα θηριομορφὸν τινὰ καὶ αὐτὸν μοχλίζοντα, εἰς ὃν ἐμπνεῦσι οἱ ὧλπιγξαι, ὅτι ὁ ἔξυφοντο καὶ καλεῖται ὑπὸ τῆς Κελ- τῆς Κάρνυξ. Τετάρτη ἡ Παφλαγονικὴ. ἥ ὁ κώδων βοὸς ὡς προθυμὴ βα- ρύφοντο ἀναφυσητή. καλεῖται ὅ φασὶ βοῖντο. Πέμπτη Μηδικὴ ἡ αὐ- λὸν ἔχουσα καλᾶμινον ἡ ὁ κώδων βαρύφοντον. ὁ γὰρ φοντο. Ἑκτὴ Τυρ- ρηνικὴ, ἥ, ὑπεῖται Τύρρηνοι, ὁμοίᾳ Φρυγίᾳ αὐτῶ ἡ κώδων κεκλασμέ- νον ἔχουσα. ὡς ὁ ἔξυφοντο. ἥ καὶ Σοφοκλῆς ἐν τῇ Μαστιγοφόρῳ μέ- μνηται: id est, Sex, ut ajunt, sunt tibiæ species. Prima quam Minerva invenit, unde & Minerva cognomine Salpinx vel Tibia apud Argivos colitur; & idem epitheton apud Lycophronem exstat. Secun- da rotunda, quam Osiris invenit; vocatur, ut ajunt Chnone; ea au- tem utuntur ad sacrificium vocantes populum. Tertia Galatica fusoria arte facta, non valde magna codona habens referentem figuram fera vel animalis, & aulum plumbeum, quam inflant tibiæcines: est au- tem acuto sono & a Celtis vocatur Carnix. Quarta Paphlagonica, cu- jus codon bovis caput refert, gravi sono, quam sursum tenentes infla- bant, vocatur autem, ut ajunt, bovina. Quinta Medica, aulum habens ex calamo, codonem autem grave sonantem; est horrendo sono. Sexta Tyrrenica, cujus inventores sunt Tyrreni, similis Phrygia ti- bie, codonem habens scissum, est admodum acuto sono: ejus etiam me- minit Sophocles in Ajace Flagellifero.

vel rotunda tibia sive tuba sacrificiis adhibita non fuit, sed aliud apud Ægyptios obtinuit, uti ex Apulejo clarissime patet; aliud etiam apud Romanos, uti haud dubie nos docet Columna Trajana: nisi tamen quis censeat, belli tempore hoc accidisse. Deinde qui tubam incurvam vel cornu inflabant, ita eam tenebant ut condon vel latior ejus pars supra caput sive frontem esset; & hoc est quod dicit Artemidorus ὅτι πῶ κεφαλῇ ἀναστρέχειν, *que tubicem vel cornicem canebat*; at Sarapidis sacerdotes ita tubas suas inflabant, ut os earum aurem dextram contingeret. Nec omittendum Pollucem lib. 4. cap. 10. Sect. 1. πλῆριον λατρινον a Libyis inventum scribere, illos tibiā eam appellare πλαγιάμιον, Monaulum Ægyptiis originem suam debere, ejus meminisse Sophodem in Thamyri, maxime ὁ γαμήλιος vel nuptiale carmen ea cantatum fuisse, & denique Osirim invenisse πολυφθογόν αὐλὸν ἐκ καλάμης κειδένης, *multisonam tibiam a calamo bordeacea*. Qui certe locus nos docet Osirim inventorem esse vel plurium vel unius generis tibiārum. Atque ita Eustathius pag. 1157. memoriæ mandat, antiquis temporibus τὴν αὐλὸν τιβιάμην fuisse varii generis & maxime καὶ λαμινόν; apud Alexandrinos μοναῦλον calaminis esse Osiridis inventum, Dorienſibus Italiæ *styrinum* dictum vel *satyricon*, quia Satyri Dorice *Tyri* vocantur; monaulum etiam vocari καλαμιάλιον & ραπιάλιον; fuisse & πλαγιάμιον, inde πλαγιάμιζον descendere; Xenophontem narrare apud Phœnicias γυγθαίνους αὐλὸς ἀπὸ δαμαίους acutum & lugubrem sonum edere, ijs Cares etiam usos, & gingris canere cepisse propter luctus, quibus Adonin, quem Phœnices Γίγλαν (pollux vocat Γίγλαν) appellabant, plangebant: tibiā quoque quandam appellari *Magadin* vel *Paleommagadin*, acutum & gravem sonum edentem *lotinas tibias* e ligno Loti, arboris libyæ, fuisse, eas dici *Photingas* ab Alexandrinis; ab iis hoc dictum ortum esse: φωτίγλια καὶ μοναῦλια κώμων ἢ πολέμων ὄργανα; id est, *Photingas* & *monaulas tibias*, *organa esse comessionum non autem bellorum*; Phœnices perforasse tibias elephantinas, & Jubam tradere tibiā ex cruribus hinnuli fecisse primos Thebanos, qui Ægyptum incolunt. Quæ Thessalonices Episcopus ex Athenæi lib. 4. in unum collegit, qui, si tanti, potest videri.

Καλυμμένη φασιν χεὶρ: Ægyptia, ut videtur, vox; cæteroquin Hesychius χροῦν exponit τὸ πρὸς τὸν πόδα, *strepitum pedum*.

Χαίρωτες

Καίνουσι: verti *fusoria arte facta*: Lipsius lib. iv. de Mil. Rom. Dial. 10. *constatilis*;

Θνευμορρον. Codon, uti notum satis, vocatur orificium tubarum, vel pars latior per quam spiritus emittitur; ratione loquendi desumpta a tintinnabulis, quæ etiam ex angusto in latum defluunt. Celtae vel Galli illa orificia effingebant animalium vel ferarum figura, uti etiam ex nummis veterum apud Antiquarios obvis patet; & Paphlagonες utebantur capitis bovini forma, quemadmodum mox apud Eustathium sequitur. Sed notandum diligenter hos Codones veteres fiscellis equorum adjuaxisse, ut in eos inflantes equi tubæ sonitum ederent: Idem pag. 1137. Αἰχουλῶς φησὶ καὶ πλεὺς τῶν αὐλῶνα, ἐνθα καὶ οἱ μὲν λέγουσι αὐλῶνας, οὗτοι κώδωνας φησὶ προσήδου αὐτῶς. οἱ ἐμφυσῶντες οἱ ἵπποι ὡς φανερὸν αἰχουλῶς ποιοῦντο: γὰρ οἱ ἐν αὐτῷ

ὅς εἶχε πάλυς τετάρτας ζυγφόρους

φιμοῖτον αὐλῶσιν ἐσομωρράς.

qua de re pluribus agit Schefferus, Vir eruditissimus l. 1. c. 13. de Re Vehic. Αὐλὸν μολύβδινον: Lipsi. vertit *canalem plumbeum*: ego retinui *aulum* sequutus. Apulejum, qui ita apud Salmasium de Critia puero monaulo canit;

Quod si aulum inspires, dona, & jam carmina nostra

Cedant victa tuo dulciloquo calamo.

Dubito autem num Eustathius per *aulum* intelligat totam αἰχουλῶνα excepto codone, an vero partem tubæ supremam quia sequitur eis ὃν ἐνπνεύουσι οἱ αἰλπισαί, & tubam narrat Medicam αὐλὸν habuisse e calamo: quod rogo eruditiores & peritiores examinent.

Κάρον. Huc pertinent Hesychii verba: Κάρον, πλεὺς αἰλπισῶνα καλαμί.

Βαῖν. Nihil aliud quam *bovinam tubam* significat: a βὺς enim descendit βαῖν & βοεῖ.

Τὸν κώδωνα κεκλασμένον ἔχοντα: Lipsi. vertit: *habens orificium scissum aut fractum*: Salmasius ad Solin. ita codona ab Eustathio vocari scribit, quod labra in ambitu repanda & replicata haberet. Certe Græca vox *frangere* vel *scindere* significat; & quanquam nolim inter tantos viros iudex sedere, facere tamen non possum, quin narrem, mihi in mentem venisse nonnunquam orificium tubæ Tyrrhenicæ non continuum, sed in duabus vel pluribus locis fissum

sum sive fractum fuisse; qua tamen re num sonus fiat acutior & clarior aliis, qui artem hanc callent, judicandum relinquo. Certe tibię, quarum foramina præter exitum conclusę sunt gravius sonant. Quintil. 1, 11. *Sic appellatur cantus tibiarum, quæ præclusis, quibus clarescunt foraminibus, recto modo graviorem spiritum reddunt.* **ΙΧΙΔΙ.** Observandum **Ισις** non modo facere **Ισιδ**, sed etiam **Isis** in Genitivo: Inf. apud Grut. 7. p. cccxii. **FANATICO.** **AB.** **ISIS.** **SERAPIS.** ubi quicquid subintelligatur, arbitror **Isis** **Serapis** esse casus secundi, & male ab erudito Viro edi **Serapii**. In Inf. 3. p. lxxiii. **ΘΕΑ ΕΠΗΚΟΩ ΙCΙ ΤΥΧΗ.** In 5. p. cccxii. **ÆDITUO** **AB** **ISEM** **PELAGIAM**: ubi primo **E.** pro **I.** ponitur, quomodo & **Isim** dixit Cicero l. 3. de N. Deorum: *Si Di sunt illi quos colimus, & accepimus, cur non eodem in genere Sarapis Isimque numeremus: quod si facimus, cur barbarorum deos repudiamus*: deinde **AB.** pro **AD**, quia & mox sequitur **AB.** pro **AD** **ÆDEM** **BELLONE**. In aliis inscriptionibus **SACERDOS** **AD** **TEMPLUM** **FANATICUS** **DE** **ÆDE** **BELLONÆ**; **SORTILEGUS** **AB** **VENERE** **ERUCINA**; **MENESTATOR** **AB** **HERCULI**. **PRIMIG.** occurrunt. In Juliani nummo cui inscriptum est **DEO** **SERAPIDI**, putat vir doctus capita Isidis & Serapidis uni collo imponi: id quod tamen plane ex iisdem nummis contrarium patet, quos exhibet Carolus du Fresne, alique Antiquarii. Observandum præterea **Iustum** **Rycquium** cap. 41. de Capitol. *Moneta* cognomen tribuere **Isidi**. Apud **P. Victorem** in Regione tertia Urbis legitur; **ISIS** **ET** **SERAPIS** **MONETA**: vir eruditus rescribit **SERAPIS** **ET** **ISIS** **MONETA**; quia etsi de **Serapi** dubium non sit, quin ipse quoque pervigiliis languentium celebris, tamen vix putat *Moneta* *επινομή* aliis quam scemelles numinibus tributam a veteribus; quod & nominis ipsa ratio sic videtur exigere; & **Isin** **Monetam** vult dictam quia inter *ιατρεύει καὶ ἰσχυεῖται* numina fuit sicut **Minerva**, **Apollo**, **Æsculapius**, **Hygeia**. Nam *Moneta* nihil commune habet cum **Iside** & **Serapide**, vel cum Regionis tertię nomine; sed primo recenseri loco debet eorum monumentorum, quæ in regione tertia (quæ forte nomen habet a templo **Isidis** & **Serapidis** ab **Augusto** proscriptionis tempore exstructa, teste **Dione** lib. 47.) inveniebantur: & ita **P. Victorem** nec **Sextum Rufum** emendasse

dasse in notis penes me MSS. Pet. Scriverium celare lecturum nullus possum, veroque virum subacti iudicii monuisse docet Descriptio Urbis quam sub Honorio aut Valentiniano III. factam edidit Labbæus; & ante eum Pancirollus; nam in ea legitur: *Regio III. ISIS & SERAPIS continet Monetam. Amphibeatrum*. Præterea non audiendus vir eruditus, qui delet particulam copulativam *&*, facitque unam vocem *Isis-Serapis*, ad denotandam utriusque eandem vim ac potentiam; nec fundamentum illi est inscriptio *Isis Serapis*, uti alibi ostendi. Ceterum in ipsa dissertatione memini me monere, vel templo, vel statuæ Minervæ sive Isidis Sæi inscriptum fuisse, *Εγὼ εἰμι πᾶν*, *Ego sum omne quod existis*. Græca vox est *ἱερόν*, quæ & templum & statuam denotat; & cur putaverim a vulgata forte versione recedendum esse facit *ἔγω*, quod videtur significare non templum, verum statuam tam splendido elogio fuisse exornatam. *ἱερόν* certe pro *statua* Græcis poni constat; quod tamen arbitror Latinis auribus esse inauditum, licet Tibulli hunc versum

Num feror incestus sedes adiisse deorum

ita interpretetur Heraldus; eique alii assensum videantur tribuere. Sed mihi contrarium placet; & arbitror Tibulli *sedem* non aliter debere interpretari, quam aliorum auctorum, ut Cic. 1. de Div. *Et Capitolinis injecit sedibus ignes*; iterum, *Consule te tandem celsa est in sede locata*: Lucretii

— *cur sancta Deum delubra, suasque*

Discutit impacto præclaras fulmine sedes.

seffimonium deorum vocat Vitruvius lib. septimo extremo. Præterea observatione non indignum Diod. Sic. lib. 1. pag. 26. memoriæ mandare per *Isidem* solos Græcorum Athenienses jurasse.

ΑΝΟΥΒΙΑΙ. Hic qualis fuerit satis superque notum ex Faustino, Commodi, & Juliani nummis, exstatque ejus elegans statua apud Boissardum. Corporis posteriores & inferioris partes teguntur pallio; dextra manu rem tenet zonis distinctam, quæ forte crocoli vel fistri species est, quamque & in aliis imaginibus ejus observes; sinistra caduceum: insistit crocodilo & pedes fasciis constructi sunt: ab uno latere est Serapidis cornuti effigies, ab altero Apidis vel bovis: & supra ramus oleæ: additur serpens, patina, præfericulum, & alia res fasciis involuta. Ubi observandum diligenter

genter Anubin crocodilo insistere, quia scilicet Solis etiam symbolum erat. Templum ejus *Ανυβείδιον* vocat Lucianus in *Toxari*, scribitque ex eo Phialas duas una cum aliis rebus sustulisse fures. *Nam servus ejus ut nomine ita & patria Syrus una cum iis (sacrilegis) irrumpit eis τὸ Ανυβείδιον, καὶ ἀποσπῶντες τὸν Διὸν, χρυσᾶς τε φιάλας δύο, καὶ κηρύκειον χρυσοῦν καὶ τὸ ἄλκυοντι κεφάλαιον, ἃ ἐκείνους ἐκείνους, ἐν Ἀνυβίᾳ τὸν ναὸν; & spoliante deum aureas phialas duas & caduceum aureum & cynocephalos argenteos, & similia, omnia deposuerant apud Syrum.* Et denique observandum Aristophanem in *Equitibus* Cleonem Comicum appellare *κυνοκέφαλον*, non quia cani simile caput habebat, uti arbitratur Gatakerus plurimæ Vir eruditionis, sed propter impudentiam, quales homines canibus comparari notissimum est.

ΑΡΧΙΟΚΡΑΤΕΙ. Ita etiam scribitur in sequente inscriptione: quod forte vitio artificis factum. Vir clarissimus inde initio faciebat *Archiocratem*, eique ut ignotum jungendum putabat Deum *Herculem Catalaschium*: sed doctissimus Sponius testatur se in Deliaci marmore invenisse distincte ΑΡΙΟΚΡΑΤΕΙ, & recte ad Harpocratem nostrum refert: putatque eum & Anubin ΔΙΟΣΚΟΡΟΥΣ vocari in marmore, quia Sarapidis & Isidis filii habebantur, & Sarapis Jupiter erat: & Herculem *Catalaschium* recte ex numinum numero tollit.

ΔΙΟΣΚΟΤΡΟΙΣ. Uti dixi, Sponius referebat ad Anubin & Harpocratem; Gallandius ad Castoras, licet Plutarchus narret Anubin Osiridis ac Nephthys filium esse, Harpocratem vero Osiridis & Isidis; & Osiris idem habitus sit ac Jupiter. Ego ut litem hanc meam non facio; ita cum Sponio arbitror plures deos quam Castorem & Pollucem illo epitheto ornatos esse; quia in Inscriptione veteri occurrit: ΘΕΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΙΟΣΚΟΡΩΝ ΚΑΒΕΙΡΩΝ: & de *Cabeiris* id percrudite pluribus probat Raphaël Fabrettus *Ad Columnam Trajanam*, Sanchoniatonem idem affirmare apud Euseb. lib. 1. præp. c. 10. puto Ἐκ τῶν Σιδωνίων Διόσκουροι ἢ Καβειροί, ἢ Κορύβαντες ἢ Σαμοθράκες. Ἐγὼ δὲ, φησι, πρῶτον πλοῖον εὕρον: ubi nescio quare interpretes vertat, *Ambos navigium primos excogitasse*; & mox, *ab utroque procreatos alios*. Nam hæc ad Samothracas, qui & *Corybantes*, *Cabyri* & *Dioscouri* dicuntur, referenda sunt; quos mox ἐποδὰς incantationes invenisse narrat; quod de Cabiris alii etiam memoriæ mandant. Et certe Cicero lib. 3. de Nat. Deorum plu-

Monumentum, hoc posuit Thræseas Diogenis filius pro se & liberis suis, & uxore & uxoris liberis, &c. ΕΑΤΟΥ. positum proculdubio pro *ἑαυτῷ*, pro se ipso.

ΤΟΛΛΑΣ. Nomen mulieris, quod forte nullibi reperitur; scriptum, ut opinor, fuit, ΠΟΛΛΑΣ. certe *κλαυδία πόλλα* occurrit in Inf. 68. Cl. 2. apud Reinesium, & nota fatis Lucani uxor vel ex his Statii versibus Sylv. lib. 2. Car. 7.

Tu casta titulum decusque Polle

fucunda dabis allocutione.

ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΤΟΛΛΑΣ. Et hic ΠΟΛΛΑΣ scribendum arbitror; videturque hæc Polla vidua ducta esse a Thræsea, & ex marito priore liberos habuisse.

ΚΑΙ ΚΟΚΥΤΟΥ ΤΕΚΝΩΝ. Hoc quid sibi velit fateor me ignorare; Verum in Miscellaneis Eruditæ antiquitatis per eundem virum clarissimum luce donatis publica scribitur, καὶ ΚΟΥΙΝΤΟΥ, id est *Quini*: quod amplector.

ΘΕΟΙΣ ΣΥΝΝΑΟΙΣ. Junguntur iterum Isis, Serapis, Anubis & Harpocrates, non secus ac in aliis monumentis, & a Tertulliano cap. 6. Apologetici: *Sarapidem, & Isidem & Harpocratem cum suo Cynocephalo Capitolio prohibitos, id est, curia deorum pulso Piso & Gabinio Coss. non uique Christiani, everfis etiam aris eorum abdicaverunt, turpium & otiosarum superstitionum vitia cohíbentes. His vos restitutis summam majestatem contulistis.* Id quod testimonio Varronis firmat l. 1. ad Nat. c. 10. Ceterum Serapem & Isidem, & Arpocratem & Anubem prohibitos Capitolio Varro commemorat, eorumque a Senatu dejectus non nisi per vim popularium restructus: sed tamen & Gabinius Coss. Cal. Januariis, cum vix hostias probaret, præ popularium catu, quia nihil de Serape & Iside constitisset, potiore habuit Senatus censuram, quam impetum vulgi, & aras institui prohibuit. Hic certe locus videtur postulare ut breviter de cultu horum deorum apud Romanos recepto agam; licet ea maximam partem imo forte omnia observata a viris sint eruditis. Macrobius igitur l. 1. Sat. Serm. c. 7. Serapin scribit *vix egregue a Romanis admissum esse.* Et certe cum in Capitolio, Ægyptiorum deos colere inciperent, Piso & Gabinius, qui consules fuerunt A. v. c. 696. sacra eorum urbe ejecerunt. Post illud tempus tamen iterum recepti: Arnob. lib. 2. *Quid; vos Ægyptiaca numina, quibus Sera-*

pis atque Isidis est nomen, non post Pisonem & Gabinium Consules in numerum vestrorum retulistis deorum? Neque id tamen absque difficultatibus dii illi obtinuerunt: Dio lib. 40. narrat, Isidis & Serapidis fana, quæ privatim nonnulli extruxerant, Senatum jussisse demoliri, quia eos non magni faciebant. Donatus l. 3. c. 6. Romæ Veteris scribit Dionem affirmare id Sctum factum esse A. V. C. 700. cum Tertullianus id asserat factum Pifone & Gabinio Coss. A. V. 696. Verum vir doctissimus tempora confundit; nam aras quidem & statuas eorum e Capitolio sustulerunt consules Pifo & Gabinius A. 696; sed cum privati iis templa extruxissent, ea dirui iussit Senatus A. 701. Coss. Cn. Domitio Calvino, & M. Valerio Messalla; quod initio anni sequentis primum factum esse clare testatur Dio loco laudato. Hinc ea sententia vicit, ut publice colerentur, verum ἔξω τῷ πομπεῖς, uti apud eundem legimus. Verum L. Æmilius Paulus consul, (A. V. C. 704.) cum Senatus Isidis & Serapidis fana diruenda censuisset, eaque nemo opificum attingere auderet, posita prætexta securim arripuit templique ejus foribus infixit: uti loquitur Val. Maximus, 1, 3. Fieri potest ut hoc idem sit cum iis quæ narrat Dio; sed quod Rupertus in epistola quadam notat, L. Æmilii Pauli consulatu factum esse Sctum de Serapidis Isidisque fanis diruendis, atque id aperte scribere Dionem lib. 40. illud apud eum non reperio; cum referat hanc historiam Dio in A. V. C. 701, ut ipsum auctorem inspicienti utique clare patebit. Neque tamen inficias eo nonnullos hoc referre ad A. V. C. 534. quo Cos. fuit alius L. Æmilius Paulus; & P. Fabrum 3. Semest. c. 3. ad annum admodum sexagesimum. Quod ultimum ut non capio, ita certe anno 534. consul. L. Æm. Paulus fuit, & ante Gabinium & Pisonem fuisse dejectas deorum Ægyptiorum vel aras vel ædes ex Tertulliano haud obscure patet. Quicquid sit, non sic abolita fuit vel ejecta ex urbe hæc superstitio. Nam Dio lib. 42. A. V. C. 707. scribit apes in Capitolio juxta Herculem consedis, eo ipso tempore, quo Isidi sacra fiebant; ἔδοξε γνώμῃ, pergit, ἵνα μαντεῖον πάντα αὐτῆς τὰ τε κείνης καὶ τὰ τῷ Σεραπίδι & τιμωρίσματ' ἀποκαταστήσῃ: visum fuit vatibus omnia rursus & ipsius & Sarapidis fana evertere: quod dum fit, Bellona quoque ades inscienribus illis dejecta est. Neque hoc diu duravit, cum Triumviri Reip. constituendæ, Cæsar Octavianus vel Augustus, Antonius &

&c

& Lepidus A. 711. decreverint *πάντες τὴν Σεραπίδι καὶ τῇ Ἰσίδι*. Verrum Augustus videtur sententiam mutasse, quia Agrippa præfectus Urbis A. V. C. 733. sacra Ægyptia *ἐπεισίνετο αὐθις ἐς τὸ ἄστυ ἀπέστειλαν*, vetuitque neminem *μηδὲ ἐν τῇ προαλείῳ αὐτὰ ἐντοὺς ὀγδοῦς ἡμισαδίου ποιεῖν*, uti idem Dio lib. 54. testatur. Hinc Tiberium Isidis templum dejecisse; illiusque statuam Tiberi mersisse propter deceptam Saturnini conjugem tradunt Josephus l. 18. c. 4. extremo Antiquitat. & Hegesippus l. 2. c. 4. Sed vel tunc illud solum templum dejectum, in quo Mundus hoc crimen commiserat, aliaque remanserunt inviolata, vel mox iterum hæc superstitio hominum animos occupavit; cum Juvenalis, qui temporibus Flaviorum floruit, *celebres Isiacæ sacraria Lenæ*, & ipse Domitianus *Isiaci celatus habitu inter sacrificulos vanæ superstitionis*, Suetonio teste, latuerit. Inde Caracalla a Spartiano dicitur, *Sacra Isidis Romanam deportasse, & templa ubique magnifica eidem deæ fecisse*, & cum ante Commodus eadem sacra celebraverit, ut etiam Anubin portaret & Pausas ederet, imo cum ante Domitianus instar linigeri ornatus incesserit, recte Ulricus Obrechtus, vir doctissimus videtur censere, hoc intelligendum esse de *arcanis genuinisque deæ*, ut Apulejus loquitur, *exuvias*, non autem de cultu rituve sacrorum Isidis. M. Antoninus Philosophus Serapidi templum exstruxit, quod alii columnis ornarunt, & epistilio, uti constat ex Inf. 3, 4, 6. pag. LXXXV. apud Gruterum. Et certe varia Romæ Isidis & Serapidis templa fuerunt; Trebellius Pollio in vita Tetrici Junioris celebrat *Isium Merellinum*: ex Inscript. Romæ inventa, apud Grut. p. 312. & ex alia pag. LXXXI. haud obscure constat ISEM PELAGIAM & EXORATAM templum ibi etiam habuisse; nec non *Isidem Patriciam* ex iis, qui Regionem Urbis descripserunt: quam non absque ratione a vico Patricio nomen suum accepisse putat Pancirollus. Et, ut hoc addam, ISIS PELAGIA culta etiam fuit Corinthi, teste Pausania lib. 20. pag. 93. *Ἐς δὲ τὸν Ἀποκείνθον τῷ ἄνθρωπον, ἔστιν ἰσίδις τιμῆν· ὣν πλὴν μὲν Πελαγίαν, πλὴν ἧ Ἀργυρίαν αὐτῇ ἐπωνομάζουσιν*. Utque hæc dea propter inventam navigationem *Pelagia* dicta est, ita Venus idem cognomen gerit in Inscript. xciii. Classis 1. apud Reinesium, quam Vir doctissimus *Anadyomenen* interpretatur: quanquam Artemidorus lib. 2. cap. 42. disertis verbis *Venerem Πελαγίαν, & Ἀναδυομένην* distinguat;

stinguat; illamque scribat in somnis visam naucleis, gubernatoribus & omnibus navigantibus, itemque peregrinari volentibus bonam esse; hanc vero navigantibus multam tempestatem & naufragium significare; sed nihilominus servare, καὶ τὰ ἀπλητισμῶνα τῶν πραγμάτων perficere. *Marinam Venerem* celebrat Horatius, quod recte simplex epithetum deæ mari ortæ eruditi faciunt, qui etiam arbitrantur Græcos eam *Pelagiam* & *Pontiam* propterea appellare ΘΕΟΙΣ ΣΥΝΝΑΟΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΩΜΟΙΣ. Ita enim legendum esse recte monuit eruditissimus Sponius. Et qui dii σύμβωμοι συνάοι dicantur, satis multis docui lib. 4. observ. cap. 3. Inscr. 10. pag. xxii. posita est Serapidi ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΣΥΝΝΑΟΙΣ ΘΕΟΙΣ id est, *Isidi*, *Anubidi*, *Harpocrati*, & forte aliis Ægyptiorum diis: Artemidorus lib. 2. c. 44. scribit *Serapin*, *Isin*, *Anubin* & *Harpocratem*, eorumque ἀνώματα καὶ μυστήρια, & omnem de iis sermonem, καὶ τῶν τούτοις συνάων ἢ συμβώμων θεῶν, & de diis, qui cum iis communia templa & aras habebant, significare pericula: Juno apud Plutarchum, cujus verba conservavit Eusebius lib. 3. cap. 1. Præparat. Latonam sibi fecit ὁμοβώμιον ἢ σύνναον: Herodorus apud Scholiastem Pindari ad Oden 5. Olymp. scribit Herculem sex aras Olympiæ duodecim diis extruxisse, eosque fecisse συμβώμους, una scil. ara duobus diis dedicata; ut Jovi & Neptune: Junoni & Minervæ: Mercurio & Apollini: Gratiis & Baccho: Dianæ & Alpheo; Saturno & Rheæ. Ex Inscriptione veteri, quam vulgavit Camillus peregrinus in Dissert. de Campania Felice Nemeseos Synnaoi memorantur Justitia, & Fata: est illa partim Græca, partim Latina & digna, ut integra apponatur:

Διαπολὴν Νεμῆσι καὶ Συννάοισι θεοῖσιν

Ἀρρίανθ' ὁ βώμιον τὸνδε καθεδρύνει:

Justitiæ, Nemesis, satis quam voverat aram,

Numina sancta colens, Cammarius posuit.

In ipso lapide, fateor, scribitur ATIS; sed non dubito, quin prima littera vel vitio temporis deleta sit, vel a typographis neglecta. Et exstat elegans Inscriptio apud eruditissimum Sponium Sect. 10. Miscellaneorum Eruditæ Antiquitatis;

ΜΑΡΚΟΥ

ΜΑΡΚΟΥ. ΑΤΡΗΑΙΟΥ. ΣΕΟΥΗΡΟΥ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΕΥΤΥΧΟΥΣ. ΕΥΣΕΒΟΥΣ. ΣΕΒ. ΚΑΙ. ΙΟΥΛΙΑΣ. ΜΑΜΑΙΑΣ
ΣΕΒΑΣΤΗΣ. ΜΗΤΡΟΣ. ΣΕΒ. ΔΙΙ. ΗΛΙΩ. ΜΕΤΑΛΩ
ΣΑΡΑΠΙΑΙ. ΚΑΙ. ΤΟΙΣ. ΣΥΝΝΑΟΙΣ. ΘΕΟΙΣ
Μ. ΑΤΡΗΑΙΟΣ. ΗΡΩΝ. ΝΕΩΚΟΡΟΣ. ΤΟΥ. ΕΝ. ΠΟΡΤΩ
ΣΑΡΑΠΙΑΟΣ. ΕΠΙ. ΛΑΡΓΙΝΙΩ. ΒΕΙΤΑΛΙΩΝΙ
ΑΡΧΙΥΠΕΡΕΤΗ. ΚΑΙ. ΚΑΜΕΙΝΕΥΤΗ. ΚΑΙ. ΑΤΡΗΑΙΩ
ΦΗΒΩ. ΚΑΙ. ΣΑΛΩΝΙΩ. ΘΕΙΔΟΤΩ. ΙΕΡΟΦΩΝΟΙΣ
ΚΑΙ. ΚΑΜΕΙΝΕΥΤΑΙΣ. ΧΑΡΙΤΗ. ΙΕΡΟΔΟΥΛΕΙΑ
ΑΝΕΘΗΚΕΝ.

Quam ita vertendam esse existimo : *Marci Aurelii Severi Alexandri Felicis Pii Augusti, & Juliae Mamae Augusta Matris Augusti, Deo Soli Magno Sarapidi, aliisque qui in eodem templo coluntur Diis, Marcus Aurelius Heron editus adis Serapidis, quæ est in portu, sub Larginio Vstalone Archiministro & Camineuta, & Aurelio Phæbo, & Salonio Oedoto sacris cantoribus & Camineutis Charite sacrorum Ministra consecravit* : quæ ultima non satis feliciter alias redduntur per, *sacri ministrii causa*. *Εν πόρτῳ* autem Sponium sequutus verti in portu; quanquam valde de veritate lectionis cum præstantissimo Grævio dubitem : arbitratusque nonnunquam sim, scribi debere *ἐν πόρτῳ*, ut æditus fuerit Serapidis, qui in Ponto a Sinopensibus vel aliis colebatur. *Camineuta* est inter templorum ministros proculdubio; & ex Hesychio docet idem *κάμινος* esse *μήρ* & *τίς* *ῥίος*, *partem quandam templi* : quanquam viri harum Litterarum callentissimi, *partem quandam navis* intelligant, quod certe Græca suadent omnino. Hoc tamen loco *Camineuta* sacrum aliquod ministerium; & vox ea in genere notat hominem, qui in camino aliquid excoquit, vel qui circa caminum fornacemve laborat, quod tamen nullas video, quomodo templorum ministris vel sacerdotibus convenire possit. Grævius arbitrabatur positum esse pro *χαμινούταις*, qui cubent humi; & fuisse forte sacerdotum munus, uti humi cubarent in templis juxta pulvinaria; *χαμινῶναι* & *χαμινῶναι* Græcis dici humi cubantes, qui in nuda humo dormiunt; sed tamen nusquam reperiri vocem *χαμινούτης*, adeoque ampliandum esse, donec dies & sollertia certiora detegat. Pro *ΘΕΙΔΟΤΩ*, dubito num scribi debeat *ΘΕΙΔΟΤΩ*.

Apud Goropium Becanum exstat elegans admodum Harpocratis vel certe Numinis, quod digito labia premit, effigies ærea, quam scribit Pighium, curiosissimum Romæ veteris exploratorem, & plurimorum sibi per totum Latium prisce memoriæ vestigiorum præmonstratorem accepisse a Pyrrho Ligorio Neapolitano, diligentissimo item antiquario: quamque dignam judicavi, ut adjiciatur:

Quæ

Quæ Zimmermannus Analectorum Mense vii. hac de imaguncula commentetur, & qua ratione in ea inueniat sapientis viri ideam, ab eo peti possunt. Ego putabam nonnunquam, facem accensam, serpentem, pharetram, arcum, gallum gallinaceum, papaveris, quod $\pi\omicron\lambda\upsilon\gamma\omicron\nu\iota\alpha\varsigma\ \sigma\upsilon\mu\beta\omicron\lambda\omicron\nu$, teste Porphyrio apud Eusebium lib. 3. Præpar. c. 111. capita ad Solem referri posse, & insignē capitis, noctuæ itidem impositum, Ægyptiorum figmenta sapere; sed noctua mihi negotium facessabat, quia non solis, veram Lunæ avis videtur esse; nisi forte a tergo Harpocratis vel Solis posita sit, ut significarent ingeniosi ad commenta homines, solē enim lucente, & facie, ut sic loquar, sua orbem non illustrante, tenebras esse. Joannes Ortivinius, qui cum Musis bona fide rationes deducit, arbitratur, hanc Becani imagunculam Osirim sine Lunam videri significare; quia Osiris digito se premit, & vultu Osiridem in Luna collocatam fuisse demonstrat Plutarchus lib. de Iside: ad hæc quia quæ imagunculæ adesse conspiciuntur, illi tempestat magis, quam nocturnæ, quæ Luna regnat, conveniunt. Fax, noctua, & gallus gallinaceus, signa & indicia noctis dant, & Papaver Lunæ est sacrum, uti Tonnus in explicatione Imag. cui nomen Ἐρως κοιμώμενος, ostendit. Quam sententiam si quis amplecti malit, ego certe nullus repugnabo; quin potius auctor forem, sequendi vestigia viri eruditi, quia ipsi fronti imaginis imponitur luna corniculari; eademque coronam Isis, cujus cætypum ex Casilio dedi, exornat; & tandem Apulejus non aliter fere deam describit: *Corona multiformis, variis floribus sublimem distinxerat verticem: cujus media quidem super frontem plana rotunditas in modum speculi, vel immo argumentum Lunæ, candidum lumen emicabat.* Apud eundem Becanum, existant imagines aliarum, quibus supponitur inscriptio vetus. Habuit illum e copiosissimis Illustrissimi Cardinalis Granvelli thesauris: estque lapis heliotropius ea, quam cernis amplitudine, cujus altera facies puerum habet sedentem, qui indicem ori applicat: altera loti florem præfert, e quo pulso indicem ad silentium imperandum ostentans emergit:

subestque hæc inscriptio :

ΜΕΓΑΣ ΟΡΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝ ΑΡΠΟΚΡΑΤ

ΕΥΙΑΛΑΤΟΣ Τῷ ΦΟΡΟΥΝΤΙ

Magnus Orus Apollo Harpocrates

Propitius gestanti

& addit Goropius : luculentum profecto veritatis indicium in hoc epigrammate nos videre : cui cum Epiphanius consentiat, Harpocratem & Orum eundem Butiorum deum faciens, non esse, quod de fide heliotropii dubitemus ; præterea Harpocratem arbitratur initio deum non fuisse, sed symbolum duntaxat, utilissimam habens admonitionem ; postea vero deum fraude sacerdotum & ignorantia, atque dæmonis instinctu factum esse, & ejus imaginem tutissimum omnium malorum amuletum ; & persuasum fuisse ei, cui ille propitius esset, nihil adversi posse evenire, cui irasceretur nihil ex voto successurum ; atque hinc Lucilii intelligi epigramma in Simonem quendam medicum imperitum scriptum :

h

ἢ τιν' ἔχεις ἔχθρον Διονύσι, μὴ κατ' ἐξέστη

· Τὼ ἴσιν τῷτ' μὴδ' τὸν Ἀρποκράτην

Μηδ' οὔτις τύφλεις ποιεῖ θεός, ἀλλὰ Σίμωνα

καὶ γνώσῃ τὸ θεός καὶ τὸ Σίμων δύνάται,

quod ille sic vertit;

Odisti si quem Dionysi, ne pete ut Isis

Harpocratesve huic sit irux, aliisve Deus

Excacans: noveas ut Simo sit medicus,

Et noris possit quid Simo, quidve Deus.

Exstat hoc epigramma lib. 2. Anthol. c. 22. Sed in editionibus non legitur Ἀρποκράτην verum Ἀμφικράτην, unde Scottus lib. 2. Obs. c. 6. facit Amphicratem medicum: cum tamen *Simo*, non *Amphicrates*, medicus exagitetur; Latet in ea voce *Harpocrates* proculdubio, si Aufonius versus illos ita Latine vertit quemadmodum docet Schottus loco laudato. Ut autem hoc melius intelligatur, observandum diligenter est, inter Isidis virtutes fuisse, aliquem cæcum reddere, Juvenalis Sat. 13. v. 93.

Decernat quodcumque volet de corpore nostro

Isis, & irato feriat mea lumina sisfro,

Dummodo vel cæcus teneam, quos abnego, nummos.

similiaque Ovid. lib. 1. de Ponto epist. (ubi nescio quare Jo. Britannicus *linigeram Isidem* mutet in *linigenam*) & Apulejum lib. 8. Metam. scribere notarunt eruditi. Atque ut Isis cæcos homines reddere putabatur; ita & eadem visum restituebat: Diodorus Siculus lib. 1. narrat, Ægyptios tradere, Isin multa pharmacæ invenisse καὶ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης μεγάλῳ habuisse ἱμπερίαν; sanatione hominum maxime gaudere, & in somnis manifestam numinis sui præsentiam exhibere, ægrotisque remedia contra morbos dare; multos à medicis relictos ab ea salutem accepisse; συχνάς ὃ παντελῶς πηρωθέντας τὰς ὀφθαλμοὺς ἢ τινὰ τῶν ἄλλων μερῶν τῷ σώματι; plurimos vero oculis captos, aut alia corporis parte laborantes, si ad Dea hujus opem confugerint, in pristinum statum restitutos esse. Adeo ut mirum nequaquam sit eam SALUTAREM vocari in lapide apud Gruterum; & P. QUINCTIUM pro salute filii sui votum suscepisse ISIDI. SERAPIDI. LIBERO. LIBERAE, aliosque eidem Deæ EX MONITU EJUS dona dedisse. Diis autem Servatoribus adscriptum fuisse Harpocratem, iisque qui in extremis periculis

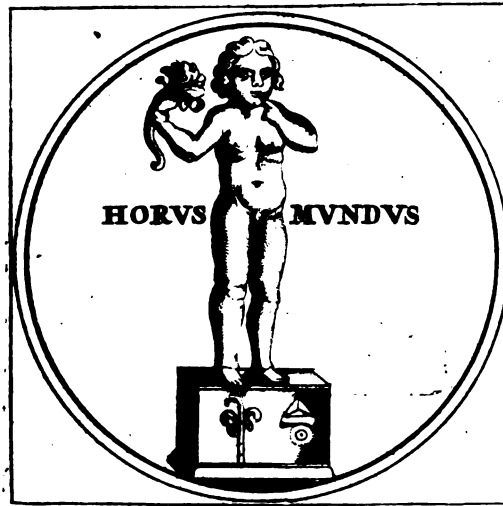
riculis versabantur, non secus ac alios auxilio venisse, docet nos Artemidorus lib. 2. cap. 44. Oneir. Nam postquam tradidisset *Sarapin, Isin, Anubin, Harpocratem* tum ipsos, tum statuas eorum ac mytheria in somnis visa significare *ῥαραχὰς καὶ κινδύνους καὶ ἀπειλάς καὶ ἀπειλάσεις, turbationes, pericula, minas, & infortunia*, ex quibus præter expectationem, καὶ ἄλλὰ τὰς ἐλπίδας servant, adjicit: *Αἱ γὰρ σωτῆρες νομοσυνδρομοὶ εἰσὶν οἱ θεοὶ, Semper enim Servatores crediti sunt hi dii, eorum qui per omnia exercitati sunt, & ad extremum periculum pervenerunt. Nam eos qui in ejusmodi periculis constituti sunt, αὐτίκα μάλ᾽ αἰσθάνονται, statim omnino servant.* Et valde hæc illustrantur verbis Kircheri part. 2. Tom. 2. p. 385. Oedipi Ægyptiaci, quæ adjicere nullus gravabor: Sed ut ad institutum revertamur, ait ille, reverebantur Ægypti præter cætera Numina maxime Isin & Osirin, ac Horum sive Harpocratem, tanquam Iatricos genios. Hinc passim eos in varia materia, uti ligno, osse, metallicis laminis, diversisque pretiosis lapidibus pro morborum ratione summo rigore, tempore, cæterisque Astrologicis circumstantiis observatis, incidebant; ut Capsulas quoque fecisse reperio in formam membrorum quos respiciebant, adaptatas, cujusmodi unam non ita pridem mihi exhibuit supra laudatus Torquatus Alexander Capitanæus. Capsula est in formam cordis, & fructum foliumque Perseæ mentiens, in cujus meditullio Harpocrates nudus, infans, labiis digito appposito silentia suadens, positus spectatur, iisdem prorsus symbolis, quibus alias insignitur, in capsula efformatus; quod quidem prophylacticum cordis potissimum gestatum existimabant. Figuram hic ad meliorem rei informationem apponendam duximus, ut vel hinc videas, quibus modis, & industriis Ægyptii in morborum cura versati sint. Hucusque ille. Et ecce tibi, Lector, amuletum;

quod

„quod pag. 450. ita describit idem : Amuletum vero a supra ci-
 „tato Capitaneo concessum, uti oppido mysteriosum est, ita non-
 „nullam explicationem seorsim meretur. Est id ex cupro con-
 „structum in forma Perseæ linguiformis, intra cuius concavum
 „puerulus latet digito labiis impresso silentia suadens, altera manu
 „cornucopiæ tenens; & indicat Harpocratem Sapientiæ numen in-
 „clusum Perseæ fructui, cuius folium uti linguæ, ita fructus cor-
 „dis figuram exprimit, teste Horo : quo indicatur quod quicun-
 „que ad sapientiam adspirat, is quod per sapientis linguam didicit,
 „id alte cordis penetralibus per frequentem contemplationem com-
 „mittere debere; eratque amuletum quod Sacerdotes ad Sapientiæ
 „spiritum per Harpocratis favorem acquirendum portare solebant.
 „Ac rursus pag. 449. scribit; Harpocratis amuletum religiose ge-
 „statum fuisse, quia per varias divinationum species se conscios
 „futuros sperabant; ansulas autem demonstrare gestatum illud fuisse,
 „se, & per Hori amuletum naturæ mundanæ notitiam se habituros
 „putasse. Et postquam pag. 462. varia amuleta, quæ etiam
 „apud Joh. Macarium occurrunt, explicasset, addit tandem : Pro-
 „cedamus ad Harpocratica amuleta, quorum non minor varietas
 „occurrit. Et primo quidem passim invenitur loto insidens, di-
 „gito silentium suadens, altera manu flagello instructus cum no-
 „minibus SABAΩ, id est Sabaoth, ut in figura Num. 10. signata
 „patet, in cuius postica facie nomen ΙΑΩ inscriptum videtur,
 „quæ omnia solare numen *Ἰατροπαῖον* & magnæ efficaciz desi-
 „gnant. Figura vero 11. signata in antica facie eundem nobis
 „Harpocratem demonstrat, symbolis priori simillimum: in post-
 „ica vero parte, statua *τενίσφαλός καὶ ἐκ βραχίων* conspicitur, bi-
 „nis gladiis, flagellis, facibusque instructa, quam nos Hecaten,
 „sive Dianam, aut Isin tergemina interpretamur. Quæ ideo
 „omnia addidi, ut pateat Kircherum in Ægyptiorum antiquita-
 „tibus exercitatum valde, censuisse etiam *Harpocratem* inter iatricos
 „dæmones referendum esse, gentiles eum amuleti loco gestasse, &
 „ad Solem, licet alibi alia videatur notare, referri debere (quod
 „etiam variis locis firmat, & præcipue pag. 465. ubi eum *Solare nu-
 „men* appellat) nec non Horum & Harpocratem eundem esse. Ulti-
 „mum hoc ut clarius pateat, operæ pretium est, ut adjiciatur Har-
 „pocratis ctypus, & verba Kircheri, quibus eum binis locis, sive
 „bene sive male, illustrat:

Tomo

Tomo igitur primo Synt. 2. cap. 7. Oedipi Ægypt. ita loqui-
 „tur ; Horus vero pingitur puer, ut ostenderetur, mundum in
 „tempore veluti infantulum a Dei sapientia productum ; cum cor-
 „nucopia vero exprimitur, ut indicaretur varietas, abundantia
 „& plenitudo rerum in mundo creatarum : in cubo stat, ad mun-
 „di indicandam stabilitatem soliditatemque. Trigonus cum globo
 „cubo inscriptus significat Horum e trigono archetypo profluxif-
 „se : baculus upupæ capite insignitus indicat mundum rerum va-
 „rietate veluti fulciri & sustentari ; lituus harmoniam universi ;
 „gnomon ordinem & admirabilem rerum dispositionem designat.
 „Horus denique labra premens, digitoque silentia suadens, ad in-
 „effabilitatem mysteriorum indicandam. At Tomo 2. pag. 500.
 „ita de eadem statua ut & de aliis commentatur : Platonium id-
 „que celeberrimum epiphonema est, Deum inventu & cognitu dif-
 „ficilem : ita enim in Timæo asserit : Opificem quidem & mun-
 „di patrem invenire difficile, & cum jam inveneris prædicare, elo-
 „qui vulgo impossibile est. Quod cum verissimum sit, ideo Æ-
 „gyptii solo silentio & cultu intrinseco venerandum pulchre per
 „Sigalionem Harpocratem signabant, quem nunc nudum, nunc
 „reticu-

„reticulata veste indutum, digito labris impresso silentia suaden-
 „tem exprimebant. Puer nudus pingitur, quia deus ab omni ma-
 „terix contagione longe remotissimus in perpetuo juventutis flo-
 „re permanet inalterabilis, silentio potius colendus quam multis
 „verborum ampullis describendus est. Cornucopiæ sinistra tenet,
 „quia bonorum omnium in se ubertatem continet. Dum baculo
 „upupæ capite insignito, cum lituo & gnomone pingitur, osten-
 „ditur eum totius varietatis, harmoniæ & ordinis mundani au-
 „ctorem esse. Per Crocodilum quoque elingue animal, quod
 „sub aquarum gurgitibus latitans acute videt, a nemine visum,
 „ostenditur nullius linguæ facundia eum, prout natura ejus fert,
 „satis describi aut exprimi posse; qui invisibilis cum sit, & in di-
 „vinæ essentix suæ caligine latitans omnia tamen videt, omnia in-
 „tuetur & moderatur. Unde eandem ob causam Ægyptii deum
 „(in margine, ut vocant, libri scribitur, *Harpocrates loto insidens*,
 „adjiciturque ejusmodi imaginecula) inducunt symbolo sane ma-
 „xime appropriato, sedentem supra lotum, æquaticam scil. arbo-
 „rem, teste Jamblichio lib. de Mysteriis: quo significant deum
 „principatu suo mundanum excedere lutum, nec attingere guber-
 „nando, sed principatum gerere intellectualem & empyreum. At-
 „que hæc omnia adjicere visum fuit, ne quis forte Kircheri senten-
 „tiam desideret, licet ea examinare nec velim nec possim: utpote
 „qui Ægyptiorum mysteriis, ut sic loquar, cum viro erudito non
 „sim initiatus, nec investigandis gentis superstitionis antiquitatibus
 „horas meas impenderim. Monendus tamen es lector Harpocratem
 „reticulata veste indutum esse figuram eam, quam in Mensa Isiaca
 „litteris. K K. notatam exhibet, quamque Orum esse censet doctus
 „illius enodator; & nihil eum, ita depictum cum Sigalione com-
 „mune habere; aliudque vulgo signum Harpocrati tribui, quam
 „lituum, gnomonem, & baculum upupæ capite insignitum: & de-
 „nique, ut hoc adjiciam, errare valde doctum Athanasium, Tom.
 „1. Synt. 1. cap. 4. Nomo 9. ubi de Oro & Sigalione ita commen-
 „tatur: Vocatur hæc urbs *Antinons*, ab Arabibus *Anfena*, sive
 „*Αντινόπολις*, Stephano teste, a quibusdam Adrianopolis: Anti-
 „noopolis dicitur ab Antinoo armigero Jovis, in coelum transla-
 „to, quem multi cum Horo confundunt: unde & volunt Ho-
 „

„rum hic coli solitum sub forma Sigalionis, ita Pausanias in Corinthiacis. Sed primo Antinous nunquam armiger Jovis fuit; & si quid simile a veteribus, quod tamen vix credo, dictum est, factum illud, ut adularetur Hadriano Imperatori, qui memoriam Antionoi sive Dei sive Herois impense colebat: deinde nemo veterum Antinuum cum Horo confudit, & recentiorum nulla his in rebus auctoritas; tandemque Pausanias nullibi narrat Horum in urbe Antinoo sub forma Sigalionis cultum esse. Nam in Corinthiacis pag. 141. narrat ille apud Trœzenios primum Ἰσπερ regnasse, & ab eo regionem Oræam vocari; sibi tamen videri nomen *Orus* Ægyptiacum, non autem Græcum esse: in Arcadicis Antinuum coli a Mantinensibus, atque in urbe Ægypti Antinoo, & imagines ejus plurimas Baccho similes esse: sed ne verbo quidem eorum meminit, quæ Kircherus annotavit. Ut autem nihil desit, quod illustrando Harpocrati inservire queat, adjicere insuper visum fuit, quæ alio loco & quidem ex professo, ut loquuntur, de eo commentatur idem Jesuita; cujus si sententiam præferre aliquis malit; imo si censeat imagunculam hanc nihil cum Harpocrate commune habere; & Naturam rerum vel tellurem esse, nullus repugnabo. Eruditorum judicio stabo vel cadam; nec tam pertinax opinionis meæ defensor sum, ut meliora videns Colchidis exemplo deteriora sequar. Ita Igitur Kircherus commentatur Tom. 1. Oedipi Ægyptiaci. HAPPOCRATES. Sunt autem duplicis generis Canopi, quarum illi qui figuram ejus, quem supra esignavimus, referunt, teste Goropio, in scholis Ægyptiorum ponebantur, una cum Harpocrate: per hunc insinuantes studiosos literarum silentii observantes esse debere; per illum symbolice totum id, quod homo ab infantia usque ad extremam senectutem debeat facere; indicabant: verba Goropii Becani sunt. *Hic Canopus haud aliter in scholis Ægypt. pingebatur quam Harpocrates: & ut hic Deus paulatim ex hominum ignorantia evasit; ita & Canopus in errorum materiam tractus, varias vulgo præbuit fabulas.* Hinc ego arbitror, Laur. Pignorium, virum cæteroquin in omni antiquitatis genere eximie versatum, hujus tamen generis Canopes cum Harpocrate seu Oro Isidis filio confundendi occasionem accepisse, non alia de causa quam similitudine-idolorum deceptum. Cæterum Canopos

„nopus ab Harpocratis statuīs maxime diversos esse ex ſequentibus
 „patebit. Pingebantur enim variis modis Harpocratis ſtatuæ, non
 „ſecus ac Canopi; ita tamen, ut Harpocrates omnes a Canopis in
 „eo diſtinguerentur, quod hi craſſioribus ventribus tumidi in
 „turbinatam deinde ſuperficiem deſinerent, uti ex imaginibus eo-
 „rum ſupra relatis liquet; illi vero inſtar imberbis pueri, & nudi,
 „aut ſuper lotis reſidentis, ut hic; ſemper digito prementis la-
 „bra, aut etiam ſaſciis involuti, uti ex appoſitis hiſ imaginibus
 „apparet, efformarentur. Fuit autem Harpocrates Deus ſilentii apud
 „Ægyptios in ſumma veneratione: ita ut nunquam ab Oſir. &
 „Iſide abeſſet: pingebatur duplici ratione: 1. imberbis puer, nu-
 „dus, qui dextræ indice digito os ſignabat, digito ſilentia ſuadens:
 „Siniftra vero deorſum extenſa ſuſtinebat cornucopiæ, ſuſum ad
 „aures pertinens, frugibus reſertum, inter quas eminebat nux pi-
 „nea: Dei vero caput mitra redimiri videbatur, qua aliquantum
 „in altum erecta deſinebat in duas quaſi volucres. Altera ratio
 „pingendi non differebat a ratione depingendi Canopos, puer ni-
 „mirum reticulata veſte indutus, vel potius involutus ſaſciis qui-
 „buſdam cum lituo, gnomone & baculo upupæ capite inſignito,
 „uti in figura apparet. Fuit vero Harpocrates filius Oſiridis &
 „Iſidis, quem Plutarchus ſcribit poſt mortem Oſiridis ex Iſide ge-
 „nitum una cum Helitomeno, imbecilleſque natum membris in-
 „ferioribus; alibi tamen idem auctor negat puerum fuiſſe imperfe-
 „ctum, neque aliquod leguminum exiſtimandum: ſed deum Ju-
 „veniles adhuc imperfectæ atque inarticulatæ orationis præſidem &
 „moderatoreſ: ex quo digito ori admoto ipſum effingebant, ut-
 „pote ſilentii & taciturnitatis ſymbolum: huic quoque Menſe Me-
 „ſori id eſt Auguſto legumina offerentes, ita canere ſolebant Æ-
 „gyptii Γλῶσσα τυχή, Γλῶσσα δαίμων: Natum autem Harpocra-
 „tem circa ſolſtitium hybernū, aſſerit Plutarchus lentibus & fru-
 „gum primitiis cultum. Sed & Perſeam arborem ei dedicatam,
 „quod huius arboris frondes, linguæ, fructus autem cordi ſit ſimilli-
 „mus. Sacra porro quæ huic deo puero in civitate Buto fieri ſo-
 „lebant, ſane maxime ridicula, S. Epiphanius narrat: nam Sacer-
 „dotes illum nutrire ſimulabant inſtar nutricum, in omnibus ve-
 „ro templis ubi colebatur Iſis & Serapis, uti ſupra diximus, ſi-
 „mula-

„mulacrum erat digito labris impresso, quod multi interpretantur
 „tacendum esse illos itidem mortales fuisse. Figmentum hoc por-
 „ro totum Ægyptiacum fuit quod digito labris impresso, silen-
 „tium significaret de diis immortalibus habendum, in quos ne li-
 „centiosi loquendo simus, a Platone etiam monemur legibus. A-
 „lias Harpocratis sigillum in annulis gestare solitum a veteribus ea
 „de causa tradit Plinius, ut silentium de agendis rebus indicarent.
 „Angeronæ autem effigies obligato, ob signatoque ore fuit apud
 „Romanos, ut silentio prætereundum innuerent, in cuius tutela
 „Numinis urbs Roma esset, quodque proprium illi nomen ob eam
 „nim. superstitionem, ne tutelares dii sacris quibusdam avocaren-
 „tur, devoverenturque. Hinc Valerium Soranum neci traditum
 „constat, quod arcanum hoc propalare ausus esset; eaque de causa
 „Plin. de Roma loquens ait: *Cujus nomen alteri dicere, arcanis cæ-*
 „*remoniæ nefas habetur*: Atque ex hoc capite Harpocrates
 „quoque Ægyptiorum in omnibus passim templis, adytis sacriis,
 „aliisque locis ponebatur; silentium indicens, *Quique premit vocem,*
 „*digitoque silentia suadens*: Silentia, inquam, eorum sacrorum,
 „quæ tunc peragebantur, variisque cæremoniis, adjuratione dæ-
 „monum quoque adhibita, & provocatione geniorum institue-
 „bantur: Verum inquit Martianus, *inter sacrificandum quidam*
 „*puer stabat, at os compresso digito salutare silentium commonebat.*
 „Et in 7. *At tunc oborto terrigenis mussans tibi puer ille picus, jus-*
 „*sus monere silentium*: ubi notandum *picum* illum puerum sic ap-
 „pellatum a coloratis Ægyptiis. Hucusque Kircherus; & recte
 quidem ille Perseam arborem Harpocrati dicatam scribit; sed pri-
 mo *Helitomenium* male Isidis filium facit; deinde Plinius ne ver-
 bo quidem causæ meminit, cur Harpocratem in annulis gestave-
 rint Romani, & is qui reticulata veste induitur in mensa Pignorii
 Isiaca nihil cum Harpocrate commune habet. Quod autem Idem
 Jesuita arbitratur *Harpocrates Pantheos* amuleta (*Talismans* vocant)
 Ægyptiorum fuisse, in eo contrarius ipsi est Baudelotius de Dair-
 val Tom. 2. p. 394. uti ex his ejus verbis patet: *Je ne saurois*
convenir non plus du sentiment du pere Kirker qui met au rang des Ta-
lismans Égyptiens les Harpocrates Pantheons. Je demeure d'accord
qu' Harpocrate est originaire d' Égypte, mais je doute qu'il doive à ce
païs

païs ses frequens accroiffemens : & l'explication que donne ce *savane Jefuite* aux differens attributs des Dieux, dont ces figures sont composées la plupart du tems, me paroit plus obscure & plus éloignée que les sources du Nil. Et quanquam nec ego Kircheri explicationes probem, tamen non video cur imagines ejus, licet variorum deorum insignibus ornatæ, non potuerint ab hominibus amuleti loco gestatæ fuisse; maxime quia inscriptio imaginibus ejus apud Goropium supposita illud suadet & evincit omnino. Præterea ecce tibi, Lector erudite, ministras Isidis, quarum alia binas Harpocratis imagunculas vasculis vel aliis rebus insidentes, alia eundem Harpocratem & bovem gerit; quod ultimum illustrat valde Apulejus: *Sequebatur bos parentis dea simulacrum, quod residens humeris suis præferebat unus e ministerio*; Spartianus de Commodo: *Sacra Isidis coluit, ut & caput raderet & Anubin portaret.* Jacobus Sponius, Vir certe doctissimus hæc docuit atque ex ejus Miscellaneis sequentem figuram desumpsi:

X 3

Ex

Ex verbis certe Apuleji, & Spartiani constat simulacra deorum a sacerdotibus gestata solennibus in pompis fuisse: illudque etiam Isaïæ & Procopii Gazæi verbis firmat Isaacus Casaubonus; quem tamen, ut verum fatear, non satis capio, dum scribit, simulacrum Anubidis plures simul gestasse, ceterosque bajulos præcessisse Commodum; sed eum ivisse ante simulacrum, & qui illum gestabant Isiacorum sacerdotum agmen. Nam ego quidem puto hæc verba Spartiani, *Quum Anubin portaret, capita Isiacorum graviter obtundebat ore simulacri*, nihil aliud significare, quam Commodum gestasse solum Anubidis simulacrum, & permistum fuisse Isiacis, eorumque capita Anubi suo obtudisse Cappadoces Strabo scribit lib. 4. *ἔοικον τὰ ὀμὰντι πομπεύον simulacrum Omani in Pompea circumferre*: & Eustathius pag. 128. Ecl. Rom. memoriæ mandat, *Diospoli maximum esse Jovis templum; ex eo Æthiopes sumere Jovis simulacrum, aliorumque cum eo demonum, statoque tempore per Lybiam circumire, magnifice per duodecim dies feriari, quia totidem habebant deos*: quibus in diebus a vero haut alienum est, etiam simulacra deorum fuisse circumlata; id quod certe suspicatur Gerh. Vossius, *ἡμύχθῃ illa βιβλιοθήκη* lib. 2. divini operis c. 10. Macrobi. 1. Sat. c. 23. *Vehitur enim simulacrum Dei Heliopolitani ferculo, uti vehuntur in pompa ludorum Circensium deorum simulacra: & subeunt plerumque provincie procures raso capite, longi temporis castimonia puri: ferunturque divino spiritu, non suo arbitrio, sed quo Deus propellit vehentes*: Dionys. Hal. lib. 7. ubi pompam ludorum Circensium describit: *τελευταία ἡ πάντων αἱ τοῦ θεῶν εἰκόνες ἐπόμπειν, αἰμοῖς ὑπὲρ ἀνδρῶν φερόμεναι*: *Extremum pompa agmen claudiebant deorum simulacra, quæ humeris feruntur a viris*. Et hac occasione notandum eos qui deorum parvas admodum statuas portabant, ita incessisse, tanquam forent gravissimæ: Claudianus iv. Consul. Honorii v. 572.

— sic numina Memphis
In vulgus proferre solet: penetralibus exit
Effigies, brevis illa quidem, sed plurimus infra
Liniger imposta suspirans velle sacerdos
Testatur sudore deum: —

Qui

Qui eleganter hac comparatione utitur, ut significaret grave etiam onus portaturos illos, qui novum consulem Honorium gestarent. cui *siderem* id est divinum vel ad instar deorum *onus* tribuit:

*Atque inter niveas alte veherere cohortes
Obnixisque simul pubes electa lacertis
Siderem gestaret onus —*

Et exstat hujus superstitionis insigne exemplum apud Pausaniam lib. 3. narratque cum pueri ad Dianæ Orthiæ aram cæduntur, sacerdotem foeminam ἔχον τὸ ἔλαρον, illud esse ἀλλὰ μὲν ἥσσον ἢ τὸ σπουδαῖον, leve admodum propter brevitatem; sed tam grave fieri, ut sacerdos sub onere quasi succumbat, si quis ephœborum vel ob pulchritudinem vel ob natalium claritatem parcius cederetur. Et ita de Domitiani statua loquitur Papinius Statius,

*Vix sola sufficiunt, infessaque pondere tanto
Subter anhelat humus: nec ferro aut are laborat
Sed Genio —*

uti recte hunc locum interpretatur Adrian. Behotius lib. 1. cap. 19. Apophor. qui potest videri. Inde est quod *pondus* dñs soleat tribui, ut Baccho ab Ovid. 3. Met. 621.

*Non tamen hanc SACRO violari PONDERE pinum
Perpetiar. dixi:*

id est non patiar navem meam violari, nec Baccho vel puero illi, in quo numen esse cerno, injurias inferri. Jovi ab eodem 3. Fast. 330.

*Constat Aventina tremuisse cacumina sylva
Terraque subsedit PONDERE pressa Jovis.*

Idem lib. 4. v. 448. fingit limen regiæ Ditis ingemuisse, simul premeretur a sacro Junonis corpore: & lib. 15, v. 693. describens

bens Æsculapii sub serpentis forma ingressum in navem Romanorum :

*Corpus in Ausonia posuit rase. numinis illa
Sensit onus : pressaque Dei gravitate carina
Æneada gaudent ———*

Et ita Homerus Il. N. v. 18. fingit, montes magnos & sylvas,
ἄρτα μακροὶ καὶ ὕλην tremuisse

Ποσσὶν ὑπ' ἀθανάτοισι ποσειδάωνι ἰόντο.

Petronius quoque *pondus* diis tribuit in Carmine de bello civili :

*Sensit terra deos ; nudataque sidera pondus
Quæsuere sumus ———*

id est sidera diis suis orbata, a diis relicta, uti doctissime hæc explicat Gronovius pater lib. Observ. 3. cap. 1. quærebant quasi gravitatem suam vel pondera, quæ sentiebant, cum dii in illis essent : & *terra* itidem *sensit deos* propter eandem gravitatem : quam loquendi formam eleganter ad Christum Dominum Deumque nostrum, si fas facerrimis rebus gentilium somnia miscere, transfert Sedulius lib. 2.

*Senserunt elementa Deum, mare fugit, & ipse
Jordanis refluas cursum convertit in undas.*

Et hinc tandem lucem capiet Ovid. 1. Fast. 82. ubi de initio Januarii & novis Coff. agit :

*Famque novi præcunt fasces ; nova purpura fulget :
Et nova conspicuum PONDERA sentit ebur.*

tanquam scilicet dii forent, & majestate præditi. Nummis quoque Harpocratis effigies impressa est, quos recensere operæ pretium duxi, ne quis merito illos hic desideret.

Carolus Patinus in libro, quem inscripsit, Numismata Romanorum

notum Imp. ex ære, mediæ & minimæ formæ, Hadriani num-
mum vulgavit, in quo cernitur Harpocrates proboscide, ut arbi-
tratur, ornatus: capiti imponitur solenne Ægyptiorum numinum
insigne, & post tergum cernitur clava, cui aquila vel upupa, vel
alia avis insistit. Ætÿpum apponere, fuit visum, non secus ac
nummi Antonini Pii, qui apud Tristandum exstat;

35

Notandum præterea Plutarchum, non tradere Harpocratem, præ-
sidem ac moderatorem esse imperfectæ & inarticulatæ orationis :
verum, τὸν Ἀρποκράτην εἶναι θεῶν ἀτιλῆν καὶ ἡπίον, εἴτε χυδρο-
πῶν τινα νομιστοῖν; ἀλλὰ τὴν ἀπὸ θεῶν ἐν ἀνθρώποις λόγῳ παρ-
εἶναι ἀτιλῆν καὶ ἀδυσκράτητον προαίτιαν καὶ σωφρονιστὴν; *Harpocra-
tem neque deum imperfectum, & infantem, neque ullum legitimum
esse existimari debere; sed presidem & correctorem imperfecti & non
intellecti hominum de diis sermonis.* Quæ quantum a se invicem
discrepent, satis superque patet.

Cernitur idem *Harpocrates* loto infidens in Antonini nummo
apud Tristandum Tom. I. cujus ætÿpum in ipsa dissertatione ex-
hibui pag.

In Hadriani numismate apud Patinum Virum multis Antiqui-
tatis editis illustrem in Thesauro Mauroceni, *Harpocrates* stat
inter Serapidis & Isis capita, volitante super ipsum aquila. In
alio ejusdem Principis caput ejusdem dei cernitur, non secus
ac in alio Antonini Pii: quorum ultimos uti arbitror eisdem
esse

esse quos delineandos curavi, ita primus forte idem cum eo, quem ex Choulio exhibui in Dissertatione ipsa.

In ΠΡΟΖΩΜΙΤΩΝ. *Protopiarum* laudati Thesauri nummo occurrit figura sedens dextram ori admovent; quam Patinus arbitraturs Harpocratem esse, idque eo magis, quia est in Hadriani honorem signatus.

In nummo Veri duo sunt Canopi, intermedio *Harpocrate*, & infra cum aquila, teste eodem.

MENEAEITΩΝ in M. Aurelii honorem percussus exstat nummus, cum *Harpocratis* icone, in Gaza Regia. *Menelaïes* in Ægypto nomos apud Plinium lib. 5. sect. 9. Stephano: Μενελαῖος, πύλις Αιγύπτου. ὁ ἱθνητὸν, Μενελαΐτης: uti Harduinus testatur.

In nummi Αἰνθιάδαν, *perinthiorum* parte una Serapis & Isis, in altera *Harpocrates* in Gaza Regia, teste eodem occurrunt.

ΟΞΥΡΥΤΧΙΤΩΝ, Antonini Pii nummo apud Ligorium sunt Osiridis, Isis, Harpocratisque in sculptæ imagines: uti idem memoriæ mandat.

In ΤΡΑΙΑΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ nummo, quem Caracallæ dicunt Cupido alatus tedæ inversæ innititur in Gaza Regia: Alter ejusdem Principis Harpocratem exhibet: digitum is ori admovent, læva copiæ cornu gerit: ut monet idem. Cum autem non absque ratione existimarem, ectypos horum nummorum illustratos valde hanc qualemcunque meam curam, rogavi perillustrem Virum, quem num magis illustret præclara eruditio, an singularis humanitas, an vero Amplissima dignitas incertum, Ezech. Spanhemium, ut ad me eos delineatos mittere vellet. Dedit hoc mihi illustris Legatus, fecitque ut Morellius, solers ille enodator & delineator numismatum, quemadmodum laudatissimum ejus Specimen ostendit, mihi ex Gazæ Regiæ præclaris nummis Sigalionis signa formaret: addiditque aliam ejusdem numinis imaginem expressam e veteri onyche, quam possidet Bisotius, eruditionis præstantis Abbas; quo nomine certe plurima me & Spanhemio, & Bisotio, & Morellio debere fateor lubens merito.

Præci-

ΑΥΤ. ΚΑΙ ΤΑΙΑ. ΑΔΡ. ΑΝ.
ΤΩΝΕΙΝΟC ΕΥCΕΒ. *Caput*
Antonini ppi laureatum.

ΑΥΤ. ΤΡΑΙΑΝ. CΕΒ. *Caput*
Trajani laureatum.

ΜΑΥΡΗΑΙΟC ΚΑΙCΑΡ.
Caput M. Aurelij juvenilis apertum.

ΑΥΤ. ΤΡΑΙΑΝ. CΕΒ. ΓΕΡΜ.
ΔΑΚΙΚ. *Caput Trajani*
laureatum.

ΑΥΤ. ΚΑΙC. ΤΡΑΙΑΝ.
ΑΔΡΙΑ. CΕΒ. *Caput*
M. Adriani laureatum.

ΑΥΤ. ΚΑΙ ΤΡΑΙΑΝ.
ΑΔΡΙΑ. CΕΒ. *Caput*
M. Adriani laureatum.

idem

ΑΚΜΙΟΥΦΙΛΙΠΠΟC
ΕΥCΕΒ *Caput Philippi P.*
Nummus erigitur consensu
divinatum debeatorem non ad-
misit.

Caput Antonini ppi laureatum

ΑΥΤ. ΚΑΙC. ΑΥΓ. ΑΝΤΩΝΙΝΟC.
Caput Caracallae

Caput Caracallae

Præcipue autem signa observanda sunt bina; quæ in nescio quod
monstrum, vel avem vel serpentem cujus cauda in terram ver-
git

git, desinunt, mirus barbaricusque capitis ornatus, qui in Onyche Illustris Bisotii cernitur; & denique aries, qui comitatur in nummo Adriani Harpocratem, vel forte Antinoum Harpocrati assimulatum.

ΠΕCCINOYNTION Faustinae Junioris nummus e Museo S. Genovesæ, cum Harpocratis iconē, digitum admoventis ori, læva copiae cornu gestantis, qua forma & in icuncula ænea expressum vidimus. Colebatur is silentii deus ab Ægyptiis imprimis cum Iside ac Serapide, ut refert August. lib. 18. de Civ. Dei cap. v. Hujus Naso meminit, ~~racito nomine~~ cum Ægyptia numina recenset lib. ix. Metam. v. 692.

*Sanctaque Bubastis, variisque coloribus Apis
Quique premit vocem, digitoque silentia suadet.*

Est autem is & in Pessinuntiorum nummis, quod Græci ajunt Philosophum hunc fuisse, qui silentium & suis præciperet, & rebus omnibus anteferebat, Idem. Sed quod de Harpocrate philosopho Græco notat, non memini me apud ullum veterem legere; & videtur secutus esse vel Calepinum; vel Guiell. LLOYDIUM Harduinus, qui similia tradunt in Lexico dictionario Historico. Mihi equidem ne dubitandum quidem videtur HARPOCRATEM in Pessinuntiorum nummo cerni, quia illi exemplo tot populorum Ægyptia numina receperant, & adorabant. Quo pertinet ne vel nummos vel inscriptiones in medium adferam, Plutarchum in libro de Iside & Osiride notare, ἴσιν καὶ τὰς ἄλλας ἀντιὸν θεὸς habere & cognoscere omnes, & nonnullos ἡ πάλαι τοῖς παρ' Αἰγυπτίων ὀνόμασι didicisse eos appellare, licet jam inde ab initio illorum vim cognoverint, atque honoraverint. Quibus significat philosophus omnes populos, aliis licet nominibus, Isidem & Ægyptios deos, Osirim, puta, Sarapin, Oorum, Harpocratem coluisse; sed suo tempore etiam ipsis nominibus Ægyptiis deos appellare, vel Ægyptiorum numina veris germanisque nominibus coluisse. Quod si talia aliis excidissent, illius certe se ludibrio & contemptu jactasset Harduinus, id quod eum variis in locis facere animadverti: & eorum ex numero cum ipse

ipse sim, recte me facturum existimavi, si aliquot exemplis doceam, quam graviter ille se alienis plumis exornare queat. In nummo igitur Philippi patris pag. 192. non conspiciatur, uti Tristanum sequutus existimavi, *Jupiter Optimus Maximus Helvius*, sed *Heliopolitanus*; in Domitiani *Κοδύλας* non sit nomen viri, sed ex integrioribus numismatis legatur *Ὡς Νικηδης. ΘΑσιων*; in Herennii Etrusci itidem ex integrioribus *ΕΛΛΙΤΩΝ* pro *CAΛΙΤΩΝ*; in Alexandri Severi *COL. AUR. PIA.* pro *COLONIA AUGUSTA PIA*: an continuo *falsitas* mihi obijci a viro industrio quidem, sed confidentis præcipitisque ingenii potest? Ego nummos editos sequutus sum; cumque alios inspicere integriores his in terris fere negatum sit, nullo jure nec culpari persuasum arbitror habebunt ii, quibus de meliore luto. Quin imo de Jove Heliopolitano dubitatu-
 nonnullos persuasus sum, qui in Thesau-
 ro Mauroceni invenient in Septimii Severi numismate; *COLONIA HELVIA I. O. M. Helvio*; & in Juliae Domnae, *COL. HELVIA*; quæ certe ad Heliopolitanum referri nequaquam possunt: & ratio quam affert ad refellendos Salitas Pannoniæ non satis firma videtur quia & Daci Græca usi sunt lingua, in his monumentis: uti patet ex iis, quibus inscribitur *ΤΡΑΙΑΝΗΣ ΑΥΤΟΥΣΤΗΣ*, quos ipse Harduinus refert ad Coloniam Dacicam Sarmiz. Nec certe hæc attigissem loco alieno, nisi liberali adferere causa manu deberem, quæ vel a me inventa primum, vel occupata sunt, quæque nuperus scriptor, reddo illi verba sua, sibi vindicat; ut quæ pag. 259. de nummo, in quo *ΕΚΟΡΑΥ* legebatur. de altero pag. 278. in quo *ΚΝΙΩΝ ΜΕΙΛΗΣΙΩΝ*: quæ pag. 281. de *cultis Lampfaciis*; quæ pag. 337. de *Sabina Augusta Nova Cervere*: quæ pag. 360. de *Novio Ruse*: quæ pag. 420. de Claudii nummo apud Seguinum, in quo scribitur *ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΤΙΠΕΙΡΩΝ*. quæ pag. 425, & 427. de nummo Commodi, in quo legitur *Ρωμαίων Ηρακλείων*; quæ pag. 432. de Dorylæo prætore, & de Hyrcaniæ populis, quod nunquam nummos percusserint in honorem Imperatorum Romanorum: quæ pag. 441. de posteriore capitis parte tecta eorum, qui inter deos sunt relati: quæ pag. 463. de Creschio Philopatore: quæ pag.

pag. 464, de concordia Milesiorum & Smyrnæorum : quæ pag. 476. de Concordia Dorienſium & Jonum : quæ pag. 497. de prætervectione Maleæ : quæ pag. 523. de Hircanis Lydiæ : quæ pag. 527. de Deo Marino : quæ de errore Ludov. Nonnii in explicando Athenienſium numiſmate ; & tandem quæ pag. 598. de Conſtantiniana Daphne monet. Hæc omnia , præterquam quod *prætervectionem Maleæ*, etiam notaverit eruditiffimus Oxoniienſium Marmorum poſt Seldenum Interpres , mihi obſervata ſunt , antequam Harduinus librum ſuum luce donaret publica. Et quanquam eadem ipſi in mentem venire potuerint , id quod , ut puto , nemini perſuaderi poterit , tamen communia ſtudia & ipſum illud humanitatis nomen videntur flagitare , ne talia celentur ; maxime , quando leviora errata & quæ ex corruptis nummis oriuntur , additis virorum eruditorum nominibus carpuntur ; & quæ ab iſdem bene notata ſunt vel curis inferuntur ſecundis , vel addendis ; id quod cum viſum fuerit facere Harduino , certe nemo credet nunquam , cum ante lectas curas meas , hæc obſervaffe ; cum proculdubio libro ipſi ea inſcruiſſet. Sed fruatur ille ingenio ſuo ; ego hæc monenda eſſe perneceſſarium duxi ; uti videant eruditi , quam male mecum actum ſit. Certe ſi otii abunde foret ad totum librum diligenter examinandum ; vel ſi daretur occaſio ipſos nummos inſpiciendi ; nullus dubito , quin graviores frequentioresque errores deprehenderem : quam provinciam uti audio ſuſcipere viros in Galliis doctiſſimos , ita eam illis libenter permitto. Videant tamen iidem ; an non in nummo Hadriani pag. 249. ΠΡΟΝΟΙΑ. K. B. debeat explicari , *Κοῖνον Βελθονίας* , pro *Κιλικίας δευτέρας* , quod Harduino placet ; cum in aliis ejusdem Principis nummis occurrat *Κοῖνον Βελθονίας* , & ipſe geminum K. explicet , *Κοῖνον Κιλικίας* ? an non in nummo , cui inſcribitur VEHICULATIONE ITALIAE REMISSA conſpiciantur potius *equi* , vel *muli* quibus curſus publicus peragebatur , *paſcentes* , quam *aſini* ? an non EXERCITUS SARMATICUS dicatur potius ille , qui adverſus Sarmatas excubabat ; quam qui e Sarmatis conſtabat ; cum & ita *Dacicus* ex Dacis , RHAETICUS ex Rhœtis ,
BRI.

BRITANNICUS ex Britannis, MAURETANICUS ex Mauritanis, SYRIACUS ex Syris debuisset esse compositus; quod a ratione plane alienum est? & num ex his Spartiani verbis, *Legatus in Pannoniam inferiorem missus, Sarmatas compressit, disciplinam militarem tenuit*: unquam probari poterit, Hadrianum Imperatorem factum, e Sarmatis, quos Trajani principatu devicerat, exercitum conflasse? an non in veteri inscriptione hæc verba: SESTERTIUM NOVIES MILLIES CENTENA MILLIA N. exponi debeant NUMMUM, pro *Numero*? certe ita Romani loqui solebant: alia Ins. apud Sponium p. 296. SESTERTIA CENT. MILIA. NUMMUM. & rursum pag. 292. DONATIONIS CAUSA MANCIPIO ACCEPIT Hs. XI. UNO, id est, sestertio nummo uno, an non in Perperinorum nummis panthera potius, quam canis Bacchum comitetur? an non in nummo quem ad Lenæos refert Holstenius, & Harduinus ad Mitylenæos, pro ΓΑΛΛΟΥ. scribi oporteat ΓΑΛΛΟΥ. ita ut strategus hic fuerit vocatus *Gallus Epimachus*, si modo ultima vox incorrupta est? & denique num tandem credibile sit Romanos Imperatores, qui majestatis jura tam sollicitè conservabant, passuros fuisse, ut urbes vel provinciæ in nummis testarentur, sese monumentum illud pro consulibus posuisse; id quod pag. 220. & 274. traditur? cum mihi longe verisimilius videatur numismata illa signata esse *proconsule Volosenna, & Proconsule Eprio Marcello*; quod cum & aliis eruditis placuerit, nescio quare ab iis in alia omnia ierit vir eruditus: qui saltem cogitare debuisset, capitale fuisse nummos vultibus suis signare & propterea neminem proconsulum facile passuros, ut urbes ipsis nummos veluti monumentum ponerent, & quasi sacrent. Unde nec puto, quod nonnullis tamen Antiquariis videbatur, in Smyrnæorum nummo cerni proconsulem Frontinum, sed potius Jo-
vem ibi cultum, licet caput ejus nullo insigni cingatur, addaturque ΑΝΘΥ. ΦΡΟΝΤΕΙΝΟC; quanquam non diffitear alteri opinioni facere casum nominativum, ut vocant. Considerent præterea Eruditi, an *Arcadia, Ægypti pars ita vocata sit,*
quod:

quod ut Achajæ umbilicus Arcadia est, mediterraneaue tota regio sit tractus ille, medium in Ægypto obtinet situm? & an Eustathius ad Dionysii perægesin commentetur, illud nomen datum esse Heptapoli vel Heptanomiæ, *ab Arcadio rege quodam*, vel *ab Arcade rege*, uti scribit p. 370, & 482? Certe mihi longe verisimilius videtur & urbem Ægypti *Arcadium*, memoratam Stephano, & regionem ejusdem nominis ab Arcadio Imperatore nomen accepisse; nec existimo alia tradere Eustathium ad Dionysium: Οτι, ait, ἡ κατ' Αἴγυπτον ἐπὶ ἑπταπόλιν, καὶ Ἀρκάδιαν, εἰς, ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀρκάδιου, ὕψιστον ἐκαλέσθη. Πρὸς ᾧ τότε καὶ ἑπτανόμου καὶ ἐπτανομία ἀνομάσθη. καὶ τοῦ μὴ ἐκαλέσθαι δὲ τὸ ἑπτα ἔχει νόμος. Nullibi in his Eustathii verbis *quidam rex* occurrit, qua additione videtur Harduinus indicare, Arcadium hunc quendam Regem Ægypti fuisse; nullibi *Arcas rex*; sed tantum *Ἀρκάδιος βασιλεύς*, qui certe nullus alius est quam Arcadius Imperator, qui Orientem obtinuit; cui Ægyptus attribuebatur, uti notissimum est, constatque satis ex Notitia utriusque imperii, in qua etiam provincie *Arcadia* in Ægypto fit mentio. Observandumque hanc vocem de regionis istius præfectura non occurrere, nisi apud auctores Arcadio & Honorio posteriores, quod non leve argumentum est, a priore Heptapolin nomen illud accepisse. Examinent Eruditi, num verisimile sit Pontificem Aurelium Chrysogonum etiam *Viatores* fuisse? Attamen hoc docet Vir eruditionis haud vulgaris pag. 536, ex nummo, in quo legitur: ΕΠΙ. ΑΡΧ. ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΥ. ΟΔΕΥΤΟΥ. ΧΙΩΝ. *Sub Pontifice Aurelio Chrysogono Viatore Chiorum*: additque, *Viatoris officium quodnam fuerit*, aut quæ dignitas ex Inscriptionibus Gruteri intelligi posse, easque consuli debere. Certe ex illis inscriptionibus luce meridiana clarius constat, *Viatores* apparuisse Magistratibus, Consulibus, Prætoribus, Ædilibus, Quæstoribus, Tribunis, atque adeo ipsis Cæsaribus, imo & collegiis; ex quibus omnibus nihil aliud conficitur, quam hos homines fuisse vilioris conditionis, nec melioris, quam eos, quos describit Columella in præfat: *Illis temporibus procures civitatis in agris morabantur, & cum consilium publicum desiderabant, a villis ac-*

cer-

cersebantur in Senatum. Ex quo qui eos evocabant VIATORES nominati sunt : qualia etiam apud Festum & alios legere licet. Et quamvis *Viatores* postea ejusmodi munia non obierint, constat tamen eos apparuisse & præsto fuisse iis, quorum *Viatores* erant; & propterea verisimile nequaquam esse *Agxupia* illud munus obiisse. His adde Græcis *Viatores*, vel qui iter facit, vocari quidem *ὀδίτω*, *ὀδιστήν*, & ab *ὀδῆα* deduci posse *ὀδιστήν*; sed nullo auctore probari *Viatores*, qui Magistratibus apparet, ita appellatum fuisse unquam. Quod si mihi igitur licet post virum doctissimum aliquid conari; putarem Pontificem vel *Agxupia* hunc vocatum esse *Aurelium Cbrysogonum Odeisen* vel *Odisen*; quo nomine etiam Centaurus fuit, quem Mopsus apud Ovid. l. 12. Met. v. 457. occidit

—— *Mopso jaculante biformis*
Occubuit, frustra loqui tentavit Odises.

Et ut apud Græcos *ὀδῆτης* vel *ὀδιστής* (sæpe enim hæc promiscue in nummis scribuntur) nomen proprium fuit; ita etiam *Viator* apud Latinos, quibus etiam *Viatorina* nomen est muliebri, uti ex Inscriptionibus Gruteri, quæ consuli possunt, patet. Constatque non modo ex variis monumentis illius ævi Græcos habuisse cognomina, verum etiam ex App. Alexandrini in Bella Punica præfatione: qui ita loquitur: *Ceterum nomen olim cuique Romano unum erat, ut hominibus omnibus: post accessit alterum: nec ita dudum etiam tertium cæptum est addi quibusdam, quo magis agnoscerentur ex aliqua virtute animi aut corporis nota*: κατὰ καὶ τῶν Ἑλλήνων πρὶν εἶναι τὰ ὀνόματα ἴσταν ἐπικλήσεις; *quemadmodum & Græcorum nonnullis præter nomina erant cognomina.* Videant tandem doctrinæ præstantis viri, an quicquam ad rem faciat, quando de Apollonia urbe Joniæ agens, addit; esse & alteram quidem *Ἀπολλωνίαν* τῶν Ἰωνῶν in Thracia, auctore Stephano; negatque fidenter aliquam Thraciæ regionem *Jonia* dictam esse? Certe *Jonia* nunquam Thraciæ pars vocata est, & tamen hi Jones, non sunt alibi quam in Thracia querendi. Nam Græci multas eo colonias deduxerunt: Apud Po-
 Z lyb.

lyb. lib. 9. c. 22. Chlæneas Ætolus memorat inter Græcos qui Thraciam colebant, ἢ ἐπὶ Θράκης Ἑλλήνων, fuisse corpus veluti quoddam & Rempub. coloniarum ab Atheniensibus & Chalcidensibus eo deductarum; interque eas primas tulisse Olynthum. Idemque etiam Jones fecisse, & Milefsios (quorum urbis Joniæ quondam totius, teste Mela, belli pacisque artibus princeps, Apolloniam colonos misit) docet nos auctor anonymus in periplo Ponti Euxinii quem Isaacus Vossius, magni patris magnus filius edidit, quemque nonnulli male *Scylacem* appellant: αὐτίκω πάλιν Ἀπολλωνίαν πόλιν κτίξουσιν εἰς τὰς τόπους ἐλθόντες οἱ Μιλήσιοι πρὸς πενήκοντα ἐτὶ τῆς Κύρου βασιλείας· πλείστας γὰρ δόποικας ἐξ Ἰωνίας ἐξείλεν εἰς τὸν Πόντον τὸν πρὸς ἄξιον λεγόμενον διὰ τὰς ἐπιθέσεις τῶν βαρβάρων, προσηγορίας ἐποιήσαν ἑυξείνης τυχεῖν: i. e. Hanc urbem Apolloniam condidere Milefsii, cum in hac loca devenissent annis ante Cyri regnum quinquaginta. Plurimas enim colonias deduxerunt ex Jonia in Pontum: cui prius Axeno, propter barbarorum irruptiones dicto, cognomen Euxini imposuerunt: Stephanus Apolloniam sitam ἐν νήσῳ πρὸς τῇ Σαλμύδασσῃ, quæ eadem cum nostra, facit δόποικας Μιλησίων καὶ Ροδίων: quam urbem Demosthenes vocavit Ἀπολλωνίαν τῇ ἐπὶ Θράκης Ἰώνων, propter coloniam ab Jonibus eo deductam: quæ nequaquam, ut facit ille, a priori distinguenda, sed cum ea una eademque est: Et Vir eruditus Cardinalis Carpegnae nummum arbitratur inscribi, ἑυξείνης Ἰώνων νεκέρων, quia in Thraciam Jones colonos deduxerunt: quanquam non ignorem ejusmodi inscriptiones aliter interpretari posse. Has autem Jonum colonias celebrat Ovidius lib. 3. Trist. Eleg. 9.

Hic quoque sunt igitur Graie (quis crederet) urbes

Inter inhumana nomina barbarie

Huc quoque Mileto missi venere coloni,

Inque Getis Grajas constituere domos.

Sed occasione urbium in Thracia conditarum, examinare placet

cet Hygini verba Fab. 186. *Fans filii perduxerunt in Icariam ad Metapontum regem, & indicant ei perfidiam Theanus. Post qua Metapontus duxit conjugio Menalippen, eosque sibi filios adoptavit, qui in Propontide ex suo nomine condiderunt, Bæotus Bæotiam, Æolus Æoliam.* Primo ibi legendum videtur esse *Italiam*: non secus ac in alio ejusdem capitis loco, quia mentio fit *Diane Metapontinae*, quam a Metapontinis Italiæ incolis cultam fuisse docet insuper Justinus l. 20; & quia urbs ea a Metaponto, quem barbari *Μεταπον* vocabant, Sisyphi filio nomen suum accepit, teste Stephano. Deinde ne mirum alicui appareat, Bæotiam ad Propontidem collocari, observandum, non intelligi hic regionem, quam tamen alii a Bæoto nostro nomen accepisse scribunt, sed urbem eo nomine Thraciæ, quæ ad Propontidem sita fuit; cuius urbis meminit Stephanus: *Ἔστι ἡ καὶ Βοιωτία ἐν Θερσίῃ, ἡ Ἰθνικὸν ὁμοίον Βοιωτός*; ubi male eruditus Judæus rescribit *Βοιωτία*: præterea Æoliam videtur Propontidi adscribere Hyginus, cum tamen regio illa sita fuerit ad mare Ægeum; sed videant eruditi num rescribi debeat *Æolium*; quo nomine urbs vel πόλις fuit τῆς Θερσίης χερρονήσου; teste Stephano: qui mox hæc verba Theopompi addit: *Θεοπόμπῃ ἐν Φιλιππηνοῖς εἰκοστῇ τεύτῃ. Επορεύθην εἰς πόλιν Αἰδλίον τῆς Ἀττικῆς μὲν ἔχον, πολυτειομεθύνῃ ἡ μετὰ τῶν χολκιδίων*: *Theopompus philippicorum vigesimo tercio: Profectus sum in Æolium Attica urbem, sed qua legibus Chalcidensium utitur*: ubi legi debere τῆς Θερσίης existimo, in qua urbem eam sitam esse, ipse Stephanus scribit: Plinius tamen peninsulæ illius extremam frontem, l. 4, c. 11. ita appellat *Turris & delubrum Protefilai*: & *in extrema Cherronesi fronte, qua vocatur Æolium, oppidum Eleus*: & si idem designatur locus, *Æolium* non in illa Cherronesi parte, quæ propontidi adjacet, sed quæ mari Ægæo, sita fuit. Inficias etiam ire nolim in Epigrammate, quod ex bibliotheca Vaticana edidit præstantiss. Holstenius *Æolium & Bæotum Neptuni & Menalippes filios dici, & hoc carmine celebrari*;

Τένεκα γὰρ καὶ πεφίναται ἀλκιμοὶ ἄνδρες
Ὅς μὲν ἀπ' Αἰολίδης, ὅς δ' ἀπὸ Βοιωτίας.

Ubi licet *Æolia* & *Bæotia*, regiones, debeant intelligi, non tamen ullo modo de iis Hyginus potest exponi; quippe qui diferte *Propontidem* memoret.

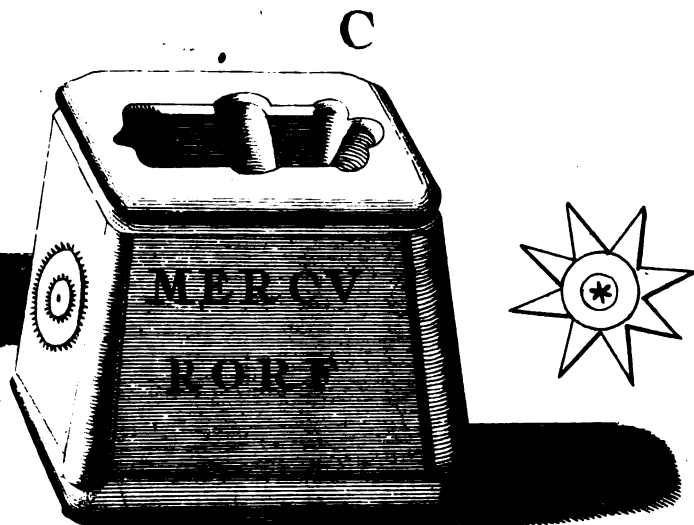
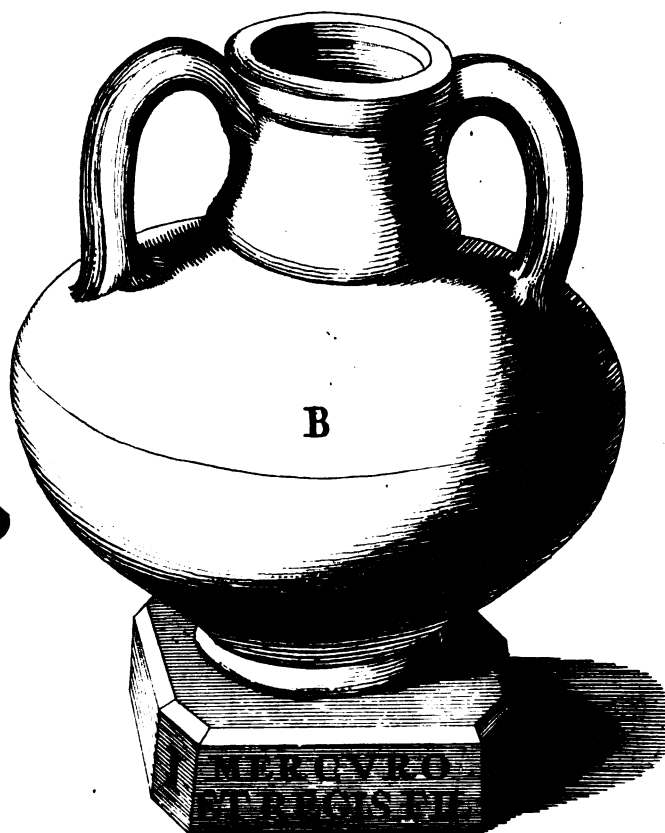
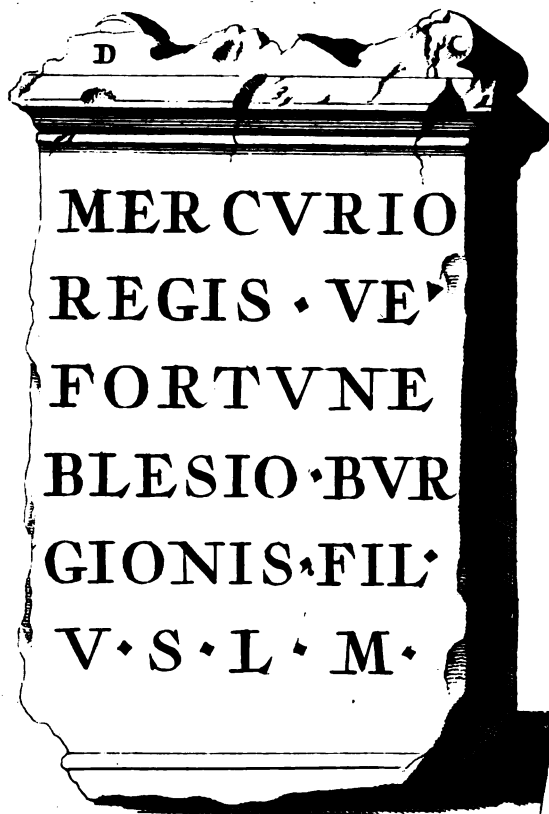
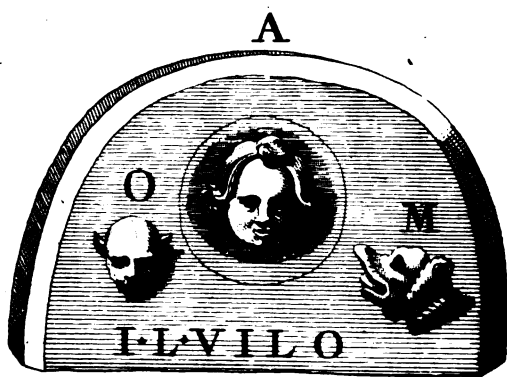
F I N I S.

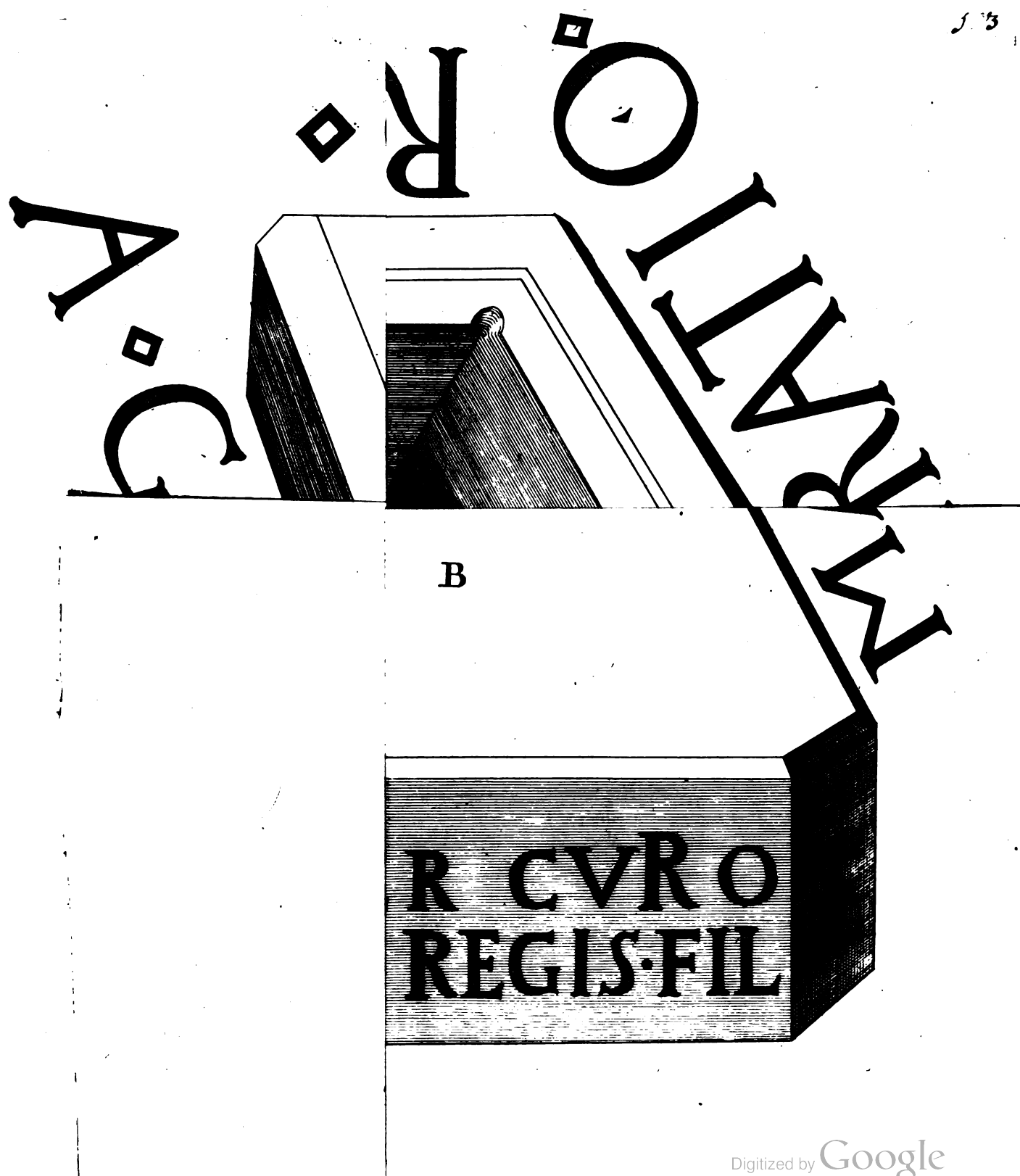

GISBER.

THE
LIBRARY
OF THE
MUSEUM OF
ART AND
ARCHAEOLOGY
OF THE
UNIVERSITY OF
CHICAGO
1919
1920
1921
1922
1923
1924
1925
1926
1927
1928
1929
1930
1931
1932
1933
1934
1935
1936
1937
1938
1939
1940
1941
1942
1943
1944
1945
1946
1947
1948
1949
1950
1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025

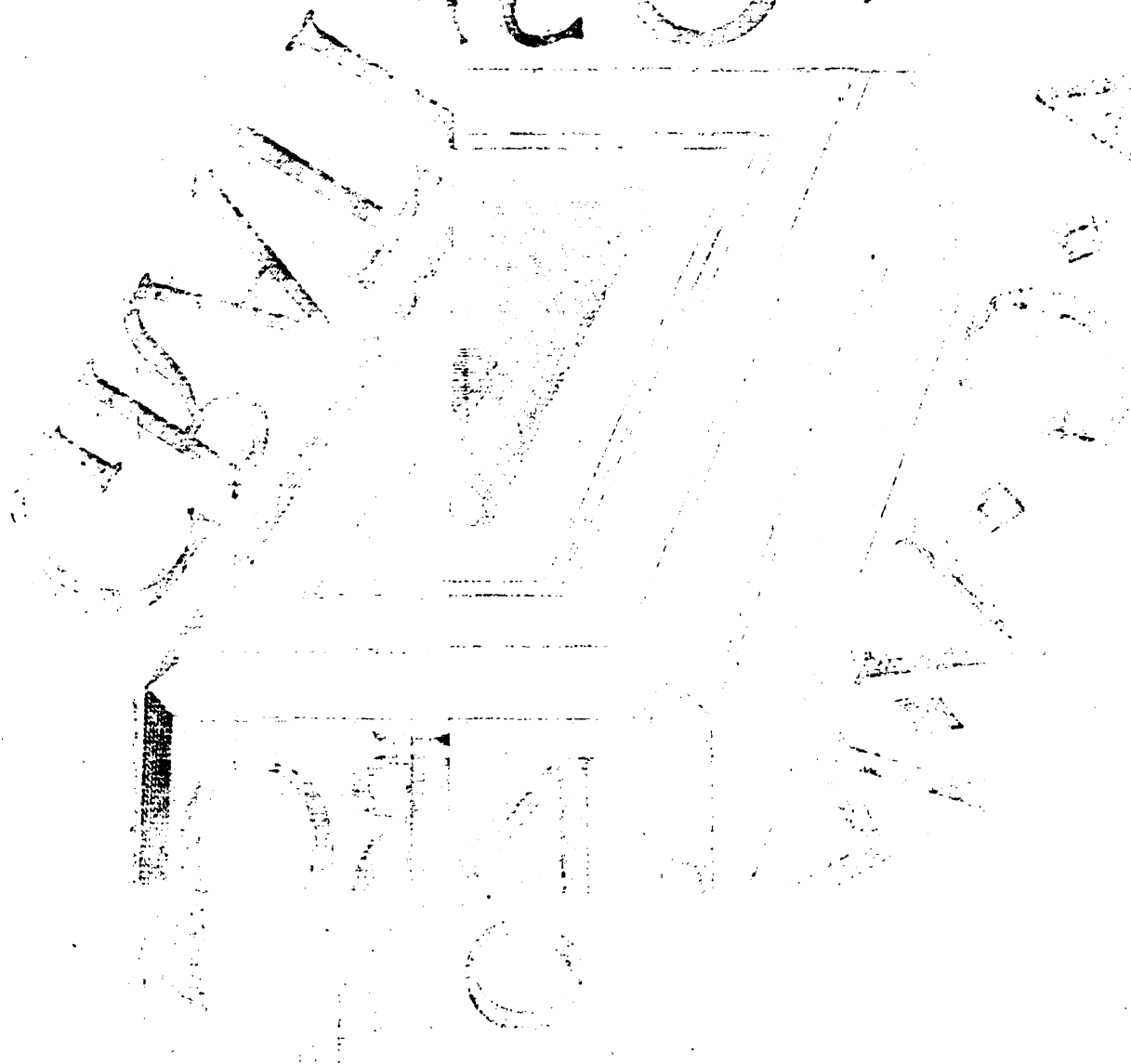

B

R CVRO
REGIS FIL

20

GISBERTI

CUPERI

MONUMENTA ANTIQUA

INEDITA.

GISBERTI CUPERI

MONUMENTA ANTIQUA

I N E D I T A.

Onumenta Antiqua haud pœnitendam, imo præcipuam Philologici studii partem esse, plurimos summæ etiam dignitatis viros illorum amore duci, eosdemque nihil antiquius habere, quam veteris ævi relliquias conquirere, neminem, nisi cui mens tarda plane, & qui harum deliciarum ignarus vivit, arbitror dubitaturum. Atque hinc consilium mihi natum, Inscriptiones, Statuas, Nummos edere, & HARPOCRATI adjicere; idque eo magis, quia omnia nova plane & *arvudota*, habiturique Palæstram eruditi, in qua bona fide sese exercere queant. Agmen eorum ducent veteris superstitionis relliquiæ, apud Noviomagum repertæ, quibus feliciter Cimeliarchium suum, nummis elegantissimis aliisque rebus refertum non ita pridem exornavit, Natalibus & meritis insignis Dominus Baro de Heekeren, Comitatus Zutphanienſis Præfectus, & ad Collegium Perillustrium Fœderatæ Belgicæ Ordinum Equestris Ordinis nomine Delegatus. Et lapis quidem notatus littera A. crassus est duos, & altus tres pollices cum dimidio mensuræ Rhenolandicæ. Capita humanum, caninum & alterius bestię ex ære sunt, & lapidi inserta, ita tamen ut

ut eximi inde non possint. Quid autem hæc sibi velint, aut quomodo interpretari debeant, malo me fateri ignorare, quam frivolis conjecturis indulgere. Litteræ O. M. videntur suadere extritum esse I. ita ut sit JOVI OPTUMO MAXIMO. & nomen viri, qui hoc monumentum posuit erit, JULIUS. LUCIUS. VILO. Nam licet initio apud Romanos *Julius* fuerit nomen gentis, postea tamen prænomen factum est, uti ex variis apud Gruterum & Reinesium Inscriptionibus patet. Ad quem vultus juvenilis debeat referri inconpertum plane mihi est. Nihil certe cum Jove simile habet; videturque potius esse vel *Vilonis*, vel consanguinei ipsius, cujus vultum ille Jovi vel alteri deo, quia sanitati restitutus, morsus forte a cane, fuit, sive aliam ob causam, dedit. Neque tamen *Optimi Maximi* cognomen soli Jovi tribuitur: tulitque idem *Penninus Deus* teste inscriptione, quæ legitur in monte S. Bernardi

LUCIUS. LUCILIUS
DEO. PENNINO
OPTUMO
MAXUMO
DONUM. DEDIT.

cujus dei statuae dejectæ alteram Jovis substituisse Augustum Antiquarii observarunt. Sic etiam MAXIMUS aliorum numinum epitheton est. MERCURIUS MAXIMUS occurrit in lapide veteri apud Tomasinum lib. de Donariis & Sponium: Juno se *maximam* vocat apud Ovid. lib. 3. Metam. Pausanias in Achaicis memorat sanum *μῆγιστον καλυμμένων θεῶν*; & Inscriptio apud Transylvanos reperta, posita est DEO. QUI. EST. MAXIMUS, Lazio teste. Sed edita nuper est inscriptio, quæ bina illa Jovis cognomina servat, quam illustrare hac occasione conabor:

JOVI. O. M. ET
FIDEI. CAND. SACR.

Vir præstantissimus, qui rebus humanis jam exemptus est, & plurima de Rep. Litteraria meruit, ingeniose arbitratur sese *Fidem Candidatorum* repperisse: sed mihi FIDES cognominatur CANDIDA; quippe quam S. Rufus & Victor in regione Urbis octava memorant, & quæ illud nomen forte habuit a vestitu candido: Horatius,

Te

*Te spes & albo rara Fides colit
Velata panno* —

Urna sepulchralis una cum basi notata littera B. est undecim pollicum altitudine; figulina, coloris albicantis; ut multæ similes in ripa Rheni & Vahalis Gallica inveniuntur; basis, quam ea qua est magnitudine, etiam exhibeo, est lapis quadratus ex monte excisus, & tam firmiter urnæ materia quadam affixus, ut post tantum temporis spatium avulsa non sit. Ab uno latere legitur, uti clarissime apparet,

MERCURIO
ET. REGIS. FIL.

Mercurium a Gallis præcipua religione cultum esse, docet Julius Cæsar lib. 6. de Bel. Gal. c. 17. *Deum maxime Mercurium colunt: hujus sunt plurima simulacra: hunc omnium inventorem artium faciunt: hunc viarum atque itinerum ducem: hunc ad questus pecunia, mercaturasque habere vim maximam arbitrantur*: Germanos Gallorum vicinos idem numen coluisse testis est Tacitus in Germania; apud quem etiam in Annalibus, *Victores diversam aciem Marti & Mercurio sacrant, quo voto equi, viri, cuncta victa occidioni dantur*. Sed hæc non est præcipua causa, quare nomen ejus legatur in urnæ sepulchralis basi; verum quia ut Claudianus canit,

— *Commune profundis
Et superis numen, qui fas per limen utrumque
Solut habet, geminoque facit commercia mundo.*

& quia tam inter deos superos quam inferos numerabatur. Uti enim notissimum est, mortuos fingitur deduxisse; atque ob id Πομπιὺς & χθονίῳ, ἑλπίας τῶν ψυχῶν ψυχῶν γῶς imo & Ἐρχθόνιῳ, teste Auct. Magni Etym. appellatus fuit. Inde scribit Artemidorus lib. 2, c. 42. Mercurium in somnis ab ægrotantibus visum portendere mortem, quia animarum deductor est: *ροσέρταε ὃ ἀναρπεῖ, δὲ τὸ ψυχόπομπῳ νενομισται*. Eos qui campos Elyfios ingrediebantur, ducebat ardentem facem manibus gestans; Val. Flaccus lib. i. extremo:

*Quos omnes lenis plantis, & lampada quassans
Progenies Atlantis agit. Lucet via late
Igne dei: donec sylvas & amena piorum
Deveniant, camposque, ubi sol, totumque per annum*

A a

Durac

*Durat aprica dies, thyasque chorique virorum,
Carminaque, & quorum populorum nulla cupido.
Virgam illi tribuit Virgilius, ejusque exemplo Horatius,
Tu pias laetis animas reponis
Sedibus, virgaque levem coërces
Aurea turbam* ———

Ut igitur *Diis Manibus*, *ἑοῖς καταχθονίοις*, *Plutoni*, *Proserpina* sepulchra inscribebant, iisque quasi mortuos eorumque cineres commendabant; ita idem honor habetur *Mercurio*; atque apud Boissardum deus hic sepulchrum videtur aperire, addita inscriptione; ΘΕΟΙΣ ΚΑΤΑΧΘΟΝΙΟΙΣ. Sed quid erit.

ET. REGIS. FIL?

an dicemus barbari cujusdam Reguli filii reliquias hac urna conditas, & Mercurio deductori animarum commendatas fuisse; sed obstat urnæ materia, quæ fictilis, nec ullo pacto regio sanguini digna est: an potius exponenda scriptura hæc erit ET. REGISONIS. FILIO, ita ut hujus cineres fuerint in urna conditi? Certe REGISO, monumentum, quod notatur Lit. BB. Mercurio dedicavit: illudque eodem in loco inventum fuit. Quæ conjectura si alicui placet, lapis notatus Lit. C. exponi posset MERCURIO REGISONIS FILIO; ita ut particula copulativa omissa sit; ara autem signata Lit. D. MERCURIO REGISONIS, ita ut deus cognomen a cultu Regisonis acceperit: quod non infrequens esse clarissimis exemplis constat. DIANA RAESIANA nomen habet a familia Ræsanorum: CERES ORCILIANA ab Orcilia: FORTUNA TORQUATIANA a Torquati apud eruditissimum Sponium in Miscellaneis Eruditæ Antiquitatis. Similiter in marmoribus occurrunt, FORTUNA FLAVIA, PLUTO NERVIANUS, HERCULES AELIANUS, quemadmodum docet Raphaël Fabrettus cap. 8. eruditissimi Syntagmatis De Columna Trajana; ubi & idem apud Græcos obtinuisse ostendit. Et DEUS MERCURIUS CISSONIUS, nec non JUNO CISSONIA, uti me docuit Baudelotius elegantis ingenii vir; quippe qui Dii nomen habere videntur a familia vel gente Cissonia, ex qua fuit Q. CISSONIUS Q. F. HOR. APRILIS ARCHITECTUS AUGUSTORUM memoratus Grutero; qui in tribum *Horatiam* relatus, non autem dictus fuit *Horaprius*.

lis. Ex his certe clarissime patet diis hominum cognomina fuisse inedita; quam in classem tamen num referre *Jovem Agamemnonem*, & *Stratonicida Venerem* debeamus equidem dubito. Neque enim Jupiter vocatus *Agamemnon*, sed rex ille regum & dux ducum post mortem consecratus & Jupiter appellatus videtur esse: Athenagoras; ὁ δὲ λακιδαιμόνιⓈ Ἀγομέμνονα Δία σίβει: Clytemnestra apud Lycophronem,

Mens vero maritus captiva dominus sponsa

Ζεύς Σπαρτιάταις αἰμύλοις κληθήσεσθαι

Summos honores ab Oebali filiis consecutus:

ubi Tzetzes notat: Οἱ Λακιδαιμόνιοι ἰδρύσαντες ἈγαμέμνοναⓈ Διὸς ἱερὸν ὡς τιμῶν τῇ ἩρῇⓈ; quod idem de Venere Stratonicide Antiochi Soteris uxore apud Tacitum, & in Marmor. Arundellianis judicandum est. Quæ reliqua basis latera cingunt voces atque litteræ explicari plane nequeunt, maloque hæc aliis relinquere, quam incertis conjecturis tempus atque otium perdere. Notandum autem scribi MERCURO. non *Mercurio*; sed cum in lapide, quem explico, secundum R. sit reliquis litteris longemajus, certe hinc colligitur, litteram I. etiam more solenni eo contineri: quam scribendi rationem similia exempla firmant; In Thesauro Palatino Mercurius elegans admodum cernitur, illique subscribitur,

MERCURIO
TIMONIA
VITTUO

In altero lapide, quem exhibeo, occurrit MERCURIO, lineaque supra ducta notat litteram I. omissam esse: quanquam inficias ire nolim in priore inscriptione apud Freherum in Originibus Palatinis legi MERCURIO: atque ita in Inf. apud Gruterum EX MONIT. est *monitu*. In lapide altero, qui signatur Lit. C. omnes litteræ, ejusdem magnitudinis sunt, & uti apparet, legitur in eo,

MERCU
RO RF.

Monui hic omissam esse particulam copulativam, & exponi lapidem posse, MERCURIO REGISONIS FILIO: ita ut positus sit Mercurio & Regisonis cujusdam filio. Quod si quis interpretari velit: MERCURIO REGI FECIT; vel MER-

Aa 2

CURIO

CURIO REGISO FECIT; vel MERCURIO REGISONIS FECIT; imo si quis censeat, Regisonis filium *Mercurium* fuisse dictum, nullus ego equidem vetabo. Nec quenquam ab interpretatione ultima amplectenda, arcere debet, quod homini tribuitur nomen dei. Nam illud non inusitatum fuisse olim ex scriptis veterum constat; libetque adjicere, quæ mihi hanc in rem notata sunt; quia non injucundum argumentum fore persuasus sum. Lucianus lib: extremo de Imaginibus ita loquitur: Ἀλλὰ τίς προσωποποιεῖ αὐτάς, πόσοι ἑμιμήσαντο τὰς ἡμῶν θεῶν, Διονύσοι καὶ Ἡφαιστῖνες, καὶ Ζήνεις, καὶ Ποσειδώνιοι, καὶ Ἑρμῆοι προσωποποιῶντες; Ἀπὸ τῆς γυναικὸς ἐγένετο Εὐαγόρη τῆς Κυπερίας Βασίλειος καὶ ὁμοῦς ἐκ ἡγανάκτησεν ἡ θεὸς, δυναμένη λίθον αὐτῇ ὡς περ πλὴν Νιοβῆς ἀπεργάζεσθαι. Εὐὰ γὰρ τὰς Αἰγυπτίους, οἵ περ καὶ θεοειδωμοτέστεροι εἰσι πάντων, ὁμοῦ τῶν θεῶν ὀνόμασιν, εἰς πόρον ὑπεργωμόντες. ἡ δὲ γυνὴ τὰ πλεῖστα αὐτοῖς ἐξ ὕψους ἔστιν: *Verum quo numero illi comprehendendi sunt, qui deorum nomina imitati, & Dionysii, Hephestiones, Zenones, Posidonii, & Mercuriales vocati sunt. Fuit quædam Latona Euagora Cypriorum regis uxor, nec tamen dea indignata est, quamvis illam in lapidem, non secus ac Nioben, posset convertere. Ut silentio præteream Ægyptios, qui quamvis omnium sint superstitiosissimi (male Obsopæus vertit, qui tametsi ex omnibus gentibus deos habeant infelicitissimos) divinis tamen nominibus ad satietatem usque utuntur, plurima enim fere pars ipsis ex cælo tracta est. Quibus ex verbis constat Ægyptios frequentissime nomina deorum assumpsisse, Euagoræ regis uxorem Latonam dictam, & Græcos deorum nomina imitatos esse; haud vanum indicium, Luciani tempore, nondum fuisse usitatum admodum solidis & veris deorum nominibus appellari; adeo ut etiam magnus Salmasius in epistola ad Menagium V. Cl. scribat; infinita nomina hominum apud Græcos reperiri ex deorum nominibus composita, pauca imo fere nulla, quæ sola solidaque dei appellatione censiantur; multos esse Ἀπολλοδότους & Ἀπολλοδώρας, neminem Ἀπολλινεμ; multas Ἡροδώρας, nullas Ἡράς vel Ἰωνόνες, Ἡλιοδώρας, Ἡλιοδότους dictos aliquos, nullos Ἡλίους; Ἀφροδίστον mulieris esse nomen, nullam Ἀφροδίτην vocari. Incautius Salmasium loqui arbitratur Vir illustis, quia Clemens Alexandrinus docet reges & privatos olim vocatos esse deorum nominibus. De prioribus idem tradit Servius ad l. 7. Æn.,*

&c

& copiosa veterum monumentorum supellex satis superque ad id probandum sufficiunt. Sed non debebant Viri præstantissimi ad elucidandum Lucianum Romanis exemplis uti, nec Græcis ætatem ejus sequentibus; imo nec Impp. Romanorum, Græcorumve, qui ante eum alia nomina obtinerent, per arrogantiam deorum nominibus appellari voluerunt; cum tantum agatur de nomine, quod die lustrico alicui impositum est. Præterea Lucianus non dicit Græcorum aliquos, deorum nomina habuisse, sed imitatos esse; & *Dionysios*, non *Dionysos*: *Hephestiones* non *Hephestos*: *Zenones*, non *Zenas*, sive Joves; *Posidonios*, non *Posidones* & denique *Hermæos* vel Mercuriales, non *Hermas* vel Mercurios dictos esse: adeo ut ex auctoris illius verbis male probare conetur V. Cl. Thomas Reinefius Ep. 69. & ad Inscript. pag. 88. nec non Valefius ad Amm. Marcell. lib. 19. c. 12. moris fuisse apud Græcos, Barbaros & Romanos (de quibus ne quidem loquitur) nomina Numinum sibi in cognomen adsciscere, tam mures quam fœminas; arbitrorque ex iisdem verbis doceri nequaquam posse, deorum appellationes ab hominibus esse petitas, ejusque rei exemplo esse *Dionysos* (imo *Dionysios*) *Hephestiones*, *Zenones*, *Posidonios*. Nam Lucianus tradit homines deos imitatos esse; nec de solidis deorum nominibus loquitur, ut Jove, Mercurio, Marte, sed de derivatis; id quod etiam argumentum efflagitat, quia eos defendit, qui aliquem dicebant *θεοῦ ὁμοίωμα*, i. e. *deo similem esse*; quod longe aliud est, quam deum esse; non secus ac vocari *Mercurium* & *Mercurialem*. Atque hoc est quod apud Euseb. lib. 5. præparat. tradit Plutarchus; dæmonum unumquemque, a deo, cui conjunctus est, solere nominari; quemadmodum ex hominibus *ὁ μὲν τις ὅτι Διῶ, ὁ ὅτι Ἀθηνᾶϊ, ὁ ὅτι Ἀπολλώνι, ὁ Διονύσι, ὁ Ἑρμῶϊ*, hic quidem vocatur *Jovius*, hic *Minervius*, vel *Apollonius*, vel *Dionysius* vel *Mercurialis*. Fuere tamen ante Lucianum, præter uxorem Cyprii Regis & Ægyptios, qui deorum solidis verisque nominibus fuerunt insignes. Alexander Magnus filium suum ex Barsine natum *Herculem* appellavit, teste Justino l. 11. c. 10. *Nicagoras* Ἑρμῆς laudatur Eusebio lib. 15. præp. c. 2. *Μίθρας* *Mithra* procurator Lyfimachi Diogeni Laërtio lib. 10. *Φοῖβον*, id est, *Luna*, Ἑρμῆς *Mercurius* B. Apostolo Paulo in Epistola ad Romanos; quos omnes ante Lucianum vixisse constat, non modo, verum etiam

hic docet, gentiles Christianos factos talia nomina non deposuisse, licet anilis superstitionis forent hostes infensissimi; neque Apostolos veritos fuisse nomina deorum usurpare, quando aberat superstitio, quod tamen sequentibus sæculis nonnullos improbasse constat ex Tertull. c. 20. de Idolol. *Deos Nationum nominari lex prohibet, non utique ne nomina eorum pronunciemus, quæ nobis ut dicamus conversatio extorquet. Nam id plerumque dicendum est, in templo Æsculapii illum habes, & vico Isidis habito, & sacerdos Jovis factus est, & multa alia in hunc modum, quando & hominibus hoc genus nomina inducuntur. Neque enim Saturnum honoro, si quem ita vocavero suo nomine: tam non honoro quam Marcum, si vocavero Marcum; sed ait: Nomen aliorum deorum neque commemorabitur, neque audietur de ore tuo. Hoc præcepit, ut deos vocemus illos.* Nam primo iis ex verbis patet nonnullos arbitratos fuisse, se se peccare, si vel pronuntiarent deorum gentilium nomina; deinde non insolitum tunc temporis fuisse deorum nomina hominibus, ut puto, Christianis dari. Sic *Mairs* diaconus in Gestis apud Baluz. Tom. 2. Miscellan. pag. 92. *Mercurius* Presbyter initio Actorum Synodi Romani sub Bonifacio: *Ammon* metropolita apud Palladium in vita Chrysostomi, quam Bigotio, Viro præclaro & illustri debemus; quod cognomen etiam tulit Hipponicus Calliæ filius apud Athenæum lib. 12. & in monumento veteri apud Gruterum, quod correctius longe edidit Sponius in Itinerario, mulier Christiana *Afrodite* appellatur,

Amplificam sequitur vitam dum casta Afrodite

Fecit ad astra viam, Christi modo gaudet in aula.

Sed ut ad gentiles redeam, *Minerva, Phæbus, Diana, Nemesis, Facchus, Quirinus*, in Inscriptionibus, & *Cybele* apud Heliodorum lib. 7. nomina vel cognomina sunt virorum & sceminarum; & *Epianc* ea significatione occurrit in nummo Gordiani tertii apud Tritanum & Patinum; *Mercurius* in Ins. apud Reinesium atque apud Amm. Marcell. lib. 15. c. 2. & *Aurelius Mercurius* in alio apud Falconerium lapide. Male autem in hanc classem Vir doctissimus refert *Mercurialem, Phabionem, Phebianum; Phabadium, Phebitium, Anubionem, Appionem, Isiadem, Lucinillam, Aprodiciam, Herain, Serapiam, Phabadem, & Ant.* Augustinus Dial. 6. *Zenonem*; quippe quæ non pura deorum dearumque nomina sunt, sed

sed inflexa & derivata. Sed operæ pretium est audire de hoc mar-
 „more Illustræ Spanhemium. Ad postremas, ait, tuas me tan-
 „dem revoco, & quam ibidem refert inscriptionem in ripa Va-
 „halis ad Batavorum oppidum repertam MERCURIO ET
 „REGIS FIL. de qua uti ingenue fateor, nihil quod Te mo-
 „neam, aut me abunde explet, occurrit. Mercurium *Regem*
 „dictum & cultum in illo tractu, si per alia liceret, haud mirari
 „quisquam posset, qui norit tutelare illud Gallorum & Germa-
 „norum numen, positaque illi, quod observat etiam in Syntag-
 „mate suo Reinesius p. 114. diversis Germaniæ ad Danubium &
 „Rhenum locis statuas, sicuti autem Græcis βασιλεῖς & ἀνακτες,
 „sic Romanis aliisque *Reges & Regina* dicti passim gentium Dii,
 „eoque nomine fanis, statuis, aliisque monumentis, quod nihil
 „Regum majestate in terris augustius, culti. Sed cum integrum
 „nomen aperte legatur in alia Inscriptione, quam tuæ memorant,
 „ejusdem tractus, haud dubie prior illa ad eandem normam le-
 „genda, utraque vero de duobus loci illius Dynastis patre & fi-
 „lio, ita appellatis, aut vero de Mercurio loci numine, & cui
 „ara erecta, & *Regione*, cujus cineres ibidem conditi, explican-
 „da videtur. Priori quidem interpretationi favere posset, quod
 „sicuti plures apud Græcos *Hermas* aut *Hermetas* dictos nosti, ita
 „haud infrequens *Mercurii* nomen gentiliū, & *Mercuriorum*
 „mentio in antiquis lapidum monumentis, & cujusmodi apud
 „Gruterum cxvi, 2. *Q. Clodius Jason & Mercurius filius* & apud
 „Reinesium p. 119. *Mercurio Fratri* inter alia legitur. Nec alia
 „fere sentit doctissimus Raphaël Fabrettus, cujus verba supponere
 „non gravabor, quæ ad me misit Februario mense anni MDCLXXXVI:
 „De priori inscriptione sepulchrali dicam quod sentio: Mercurium
 „scilicet in lapide quo urna tegebatur expressum, non numen illud
 „ex majoribus significare, sed nomen viri alicujus, *Regionis*,
 „quem in alio lapide invenisti filium: non enim insuetum erat,
 „divorum nomina ab hominibus usurpata fuisse; ut pluribus pro-
 „bare possem si cum alio, quam cum viro eruditissimo mihi res
 „foret. Litteræ vero circumstantes, notæ ac siglæ videntur esse,
 „quia nullus ex iis sensus resultat, qui latinitatem duarum illarum
 „linearum adæquet. Pari ratione sepulchralem dicemus secundam
 „MERCURO. R. F. quamvis aræ insculptam: passim enim in
 „ararum

„ararum formam cippi ejusmodi constituebantur, addita etiam fu-
 „perne cavitare quam cespitate replerent, dum super ea funebres li-
 „bationes & sacrificia instaurarent, eamque aram Mercurio Regi-
 „sonis filio positam dixerim. Recurrit idem Regiso in tertia,
 „quapropter tuæ conjecturæ posteriori adhæreo, ut funebria sint
 „non sacra ista monumenta. Lapis signatus litteris BB. nobis *Mer-*
curius, & *Regisonem* memorat; &, quod notandum diligenter,
 alterius, qui arulæ formam habet notaturque littera C. basis ita
 hujus magnitudini respondet, ut illi impositus fuisse videatur.
 Mercurius GRATIUS appellatur, quod cognomen uti apud alios
 non invenitur, ita incertum an a *Gratiis*, an a loco quodam, an
 aliunde deducendum sit. Certe apud Samios *χαειρότης* cognomi-
 natus fuit, teste Plutarcho in Quæst. Græcis; & Lycophroni di-
 citur *φαιδρός θεός* *hilaris deus*, vel *luculentus*, uti Apulejo appel-
 latur. Sed tamen vix puto talia in ripa Vahalidis quærenda esse, fe-
 licioribusque ingeniis relinquo explicandum, unde id cognomen
 Mercurio datum esse potuit. Litteræ A. G. V. M. nihil aliud si-
 gnificant, quam *animo grato vovit meriso*: qualia multa in Inscri-
 ptionibus occurrunt.

Ara notata littera D. est alta xx. pollices, larga undecim, &
 crassa quatuor cum dimidio. MERCURIO REGIS exponi,
 ut memini me monere, posset *Mercurio Regisonis*, ita ut cogno-
 men deus a Regisone habeat: vel, *Mercurio Regi Sacrum*, quia
 non infrequens, uti postea docebo, deos *Reges* vocatos esse: vel
Mercurio Regiso, *Ve. Fortune Blesio*; ita ut Regiso & Blesio filii
 fuerint Burgionis, illeque votum solverit Mercurio, hic Fortu-
 næ. Quid autem sibi velint litteræ VE. æque incertum mihi est.
 Posset aliquis suspicari latere hic vel nomen *Veneris* vel *Vestæ*, vel
 cognomen *Veteris*, quod tamen alibi mihi non lectum, *Fortuna*.
 Sed optimum est inde facere *Veteranus*; inscriptionemque hoc mo-
 do interpretari: *Mercurio Regiso Veteranus Fortune Blesio Burgionis*
filius votum solverunt libentes merito: quam tamen sententiam si alius
 etiam probare nolit, nullus certe repugnabo; cum sciam optimo
 conjectori palmam in his ænigmatibus interpretandis deberi. Sim-
 plex autem E. pro AE. positum est; quæ scribendi ratio non modo
 in lapidibus verum etiam in nummis vetustis occurrit, quemadmo-
 dum probarunt eruditione præstantes viri. BLESIO nomen est
 five

sive Gallicum sive Germanum, quæ sæpe in O. desinere solebant; sic *Regis*, *Surio*, *Burgio*, *Bato*, & alia occurrunt; neque tamen iis repugnaverim, qui forte illud deducant a *Blasis*; quod cognomen Juniis, Pediis, Semproniis & Velleiis datum est; vel *Blasionibus*, quod datum est cuidam ex gente Cornelia, & Helvia, quemadmodum ex Glandorpio constat. Atque hæc quidem inservient his monumentis illustrandis; quæ si alius feliciter & melius doctiusque explicare potest, magnam ille apud me gratiam inibit. Sed quia inscriptiones hæc plane novæ sunt, & alibi non obviæ, exorientur forte nonnulli, qui eruditam fraudem subesse judicabunt, & propterea gratis nos in verum illarum sensum inquirere. Verum mihi rationes gravissimæ sunt, cur omnem doli suspensionem longe removendam censeam. Nam primo lapides notati litteris, B. C. D. omnes inventi sunt in ripa Vahalis, quando aquæ multum hac æstate recesserant; eodemque simul loco ab operariis urna effossa fuit. Judæus hæc omnia sibi comparavit, & vendidit; cujus fidem si quis suspectam habere velit, næ illo toto erraret coelo! Unde enim Judæo Latinæ linguæ ignaro plane, Romanarum antiquitatum cognitio? unde ipsi in mentem venisset *Mercurii* nomen, ejusque cognomen *Gratii*? Et quod notandum valde, ara signata Lit. D. eodem in loco inventa est, & per aliquot annos non animadversa stetit in agro vicino. Ipse præterea monumenta hæc manibus tractavi, & omnibus fidem facere possum; nihil me suppositii diligentissime etiam insipientem ea, & examinantem vel suspicari potuisse. Non continuo certe, spuria judicanda sunt quæ apud alios nullibi exstant, & quæ raritate sua notabilia sunt. Hanc enim regulam si sequeremur, quot non inscriptiones, in quibus vel deorum nomina incognita plane, vel aliæ res inauditæ & nusquam obviæ conspiciuntur & leguntur, rejiciendæ forent? cum tamen æquis rerum æstimatoribus earum antiquitas constet, & summa cum voluptate animi probetur. Quid quod & vilissimum, quo Judæus illa vendidit pretium, facile omnem rejiciunt fraudis suspensionem; cum plus longe operæ insumpsisset lapidibus formandis, litterisque in iis scribendis, quam leve valeret lucellum: a qua re quantum homines isti, abhorreant notum satis superque. Sed quia *Mercurii* toties mentio occurrit, non ingratum me Lectori facturum arbitror, si adjiciam dei illius imaginem, quam servat Antiquitatis

B b

studio.

Studiosissimus Vir Joannes Smetius, quæque refert, uti apparet, barbatum eum & galeatum.

Exstat hic, quem ipse manibus tractavi, MERCURIUS in argenteo orbe, protuberante, & cujus proinde altera pars concava est, qualibus fere ornamentis hodie lupatorum extremitates exornari solent. Et primo quidem *Galea* Mercurii digna observatu est, Illam certe eidem deo tribuit Zenob. Cent. i. prov. xli. καὶ κατὰ τὴν (Perseus ab interfecta reversus Medusa) ἐπὶ Σεισίφου Βασιλείᾳ Δίκων, πλὴν κεφαλῇ τῆς Γοργόνος Ἀθηνᾶ δίδωσι, πλὴν ἡ κυνῶν Ἑρμῆ, ὡσαύτως ἡ καὶ τὰ πέδιλα καὶ πλὴν κίβισιν : *Constituto autem Seriphi Rege Duii, Gorgonis caput Palladi donavit, galeam vero Mercurio, ut & talaria & peram.* Apud Eleos, teste Pausania Lib. 6. fuit Mercurius τὸν κείον φέρον ἐπὶ μαχαλῇ, καὶ ὀπκείμενος τῇ κεφαλῇ κυνῶν, *arietem sub brachii ala gerens, & galea caput armatus.* Verba horum auctorum clara sunt, & eruditi interpretes per *galeas* ea reddunt; nisi tamen potius vox Græca *petastrum* designet; quomodo illam interpretatur Suidas : κυνὴ ἡ ὅτι ἔχει ὀπκικαλαίαν, τὸν πέτᾶν, ὡς ὁ Ἑρμῆς ἀγχιλαῖ ὤν, καὶ οἱ πέλοπες ἡ κυνῶν τὸν πετῶν φασί : *Galea vero dixit, quia (Iris) habebat galeam, id est, petastrum, uti Mercurius nuntius; & Peloponnesii* (ita vertit Portus) *petastrum* vocant κυνῶν vel *galeam* : qualia etiam leguntur apud Scholiastem Aristophanis pag. 593. qui potest videri. Sed licet statuamus veram & genuinam galeam Mercurio tribuere Plutarchum & Zenobium, tamen male me habet, quod facies nihil commune habeat cum deo, qui ut juvenis vel puer depingi solebat. Sed & Mercurium senem & barbatum effictum fuisse puto me ex marmore antiquo, & Pausania in HARPOCRATE docuisse. Quin & Eustathius ad Iliad. φ. pag. 1249. Ed. Romanæ memoriæ mandat a Pelasgis senes Mercurios fuisse effictos :

Εἰρηνικός

Εἰρηναῖος, ait, ὁ Ἑρμῆς, ὁδὸν καὶ ἀνοίξει καὶ μίξας φιλεῖ καὶ ἐν ὁ-
 δυσταίᾳ ᾗ συνομιλεῖται τῇ Ἀφροδίτῃ ἰδίᾳ, διὰ τὸ ἦν φιλοκαλῶν
 ὑπὸ τῶν, ὡς εἰκὸς ἱπαφροδίτῃ ἐν γραφαῖς καὶ ἐπιχάσει. διὲ καὶ οἱ
 πηλασσοὶ κατὰ τὴν ἰσχυρίαν ἐντεταμένον τὸν Ἑρμῆν ἢ τοῖς ὀρθοειδέσιν
 ἰδρύσκει. καὶ μάλιστα τὸς γε γέροντας, γονιμωτέρους ἢ τῶν ἐν νε-
 ούτων καὶ ὑπὸν χρόνον ὀψιμωμένων: ex quibus verbis docemur,
 Mercurium Pacis & Veneris amantem Deum esse, & Pelasgos ipsum
 finxisse tenfis genitalibus, & maximo senes Mercurios, quia illi
 aptiores gignendo, quam juvenes. Similia tradit Cornutus cap.
 XVI. de Diis: οἱ δὲ ἄρχαοι τὸς μὲν πρεσβυτέρους καὶ γεννῶντας ὃ
 Ἑρμῆν, ὅρθα ἐποίησαν τοῖς αἰδέσιν ἔχοντες. τὸς δὲ νεωτέρους καὶ ἀγι-
 νείους, ἀναιδέους. παρσιφῶντες ὅτι ἐν τοῖς προβεβηκόσι τοῖς ἡλικίαις
 γόνιμοι ὁ λόγος καὶ τίλειται: quo in loco scribendum τὸς
 Ἑρμῆς, vel ἦν Ἑρμῆς; quod cum non videret interpres, paren-
 tes Μένουσι, hic sese putat invenisse. *Veteres Mercurii paces nati-
 ra gratiores pingunt, habentes testiculos sursum tractos & erectos. Ju-
 veniores autem imberbes formantur & remissis pudendis; significantes im-
 munes, qui provectionis aetatis sunt, rationem fecundam & perfectam esse:*
 quod certe a ratione & mente auctoris alienum plane est. Dubito
 tamen valde, num Eustathius & Cornutus describant Mercurium
 senem, & simul toto corpore hominem referentem; an vero *Her-
 mas* sive quadratas formas, quibus capita vel Mercurii vel homi-
 num senilia & barbata imponuntur. Ultimum certe verissimum
 esse docet præter marmora apud Antiquarios obvia, Macrobius
 Lib. I. Sat. c. 9. *Pleraque etiam simulacra Mercurii quadrato statu fi-
 gurantur solo capite insignita & virilibus erectis:* atque hoc plane fir-
 mat Plutarchus in libello, *An seni sit gerenda Respub.* disertis cla-
 risque verbis: *De facultate*, (Latina tantum appono) *obeundorum
 ministeriorum, non tantum nobis doctrix senectas, quantum civili &
 gubernatrici adjecit. Eam ob causam etiam Mercurios seniores sine
 manibus & pedibus erecto fascino pingunt; hoc enigmatice indicantes,
 minime hoc a senioribus requiri, ut corpora servitia obeant, modo iis
 ratio, ut æquum est, sit efficax & fecunda:* firmat id tandem Ar-
 temidorus Lib. 2. Oneirocr. cap. 42. Ἑρμῆς τετραγώνος ὁ σφρη-
 πῶν φιλολόγοις λόγοις συμφέρεται. ὁ δὲ τετραγώνος καὶ ἀγίνεις; ὅ-
 δὲν τῶν συμφέρεται: *Mercurius quadrangularis acutam barbaram habens,
 solis Philosophis conducit; in somnis n. visus; verum quadrangularis*

& imberbis nihil his conducit. Atque hæc quidem loca statuas Mercurii τετραγώνος senili ætate & barba insignes fuisse testantur aperte; eoque etiam referendum ejusdem simulacrum, cui χῆμα erat τετραγώνον, quod γένεια ἐν τῇ κεφαλῇ πῖλον εἰσδασμένον habebat, Pausania lib. vi. teste. Adeo ut pro certo asseverare nolum eÿtypo nostro quicquam cum ejusmodi statuis commune esse; præcipue cum barba vix appareat, licet senior vultus sit. Quod igitur mihi in laudatis antiquis marmoribus evenit, idem & nunc experior; fateorque lubens libens, etiam κοινήλιον difficultates suas habere, aliosque ingentem gratiam apud me inituros testor, qui hæc omnia clarius elucidabunt olim. Neque tamen dimittendus Mercurius est; sed quia Ægyptiorum sacra in Harpocrate explicare conatus fui, examinabo elegantem Horapollinis locum, qui exstat lib. i. cap. 10. τέτιν ὃ μονόκερως, καὶ ἰδιόμορφος. ὡς Ἑρμῆς δὲ φέρειν ἐνόμιζεν. καὶ δὲ καὶ ἰβίς ὁ ὄρνις: *Tertium* (scarabæorum genus) *unicornis est: & sua peculiaris formæ, quod & Mercurio sacrum esse, ut etiam est Ibis avis, existimantur.* Ex Juvenali constat Ægyptios coluisse *sacram serpentibus Ibin*; Plinius lib. 10, c. 28. scribit eos Ibin invocasse contra serpentium adventum, & Ælian. lib. 10, c. 29. eam Mercurio πᾶσι πατέρι ὅς ἐστι λόγων φιλεῖσθαι, vel in amore esse, qualia etiam tradit Horapollon lib. i. cap. 36. Hierogl. Ibis igitur Mercurio sacra; sed quid hoc ad scarabæum, aut cur illi adjungitur avis hujus exemplum, cum nulla inter scarabæum & Ibin sit similitudo? Ante dixerat unum scarabæorum genus esse αἰλυρόμορφον, quod Soli dicarunt, quia αἶλυρος vel *felis* *mas* pupillas cum solis cursibus mutabat. Et sic puto tertium genus Mercurio dicari, quia Ibin putabatur referre; & rescribo ἰβιδόμορφος. Nihil enim est *sua peculiaris formæ*; cum & alia suam sibi habuerint: & ita *secundum genus*, vel δευτέρα γένεα dicitur esse *διπλῶς καὶ ταυροειδής*; & propterea Lunæ dicari, non secus ac taurus inter sidera relatus, quem Ægyptii ὕψωμα esse dicebant τῆς θεῆς ταύτης. Quæ sequuntur binæ statux, humanitati debentur Witziarum fratrum, quorum alter summis in Rep. honoribus gestis, Consulatu Amstelodamensi & eruditione; alter præfectura militis urbani clarus habetur; quique possident Cimelæarchium magnis non modo sumptibus collectum, verum etiam optimæ notæ integerrimisque aureis, argenteis, æreis numismatis, operis antiqui gemmis & statuis, aliisque

aliisque præclaris rebus ornatiſſimum. Quam deam imago referat, fateor me ignorare. An erit *Mana Genetia*, cui Romani; an Hecate, cui Græci; an *Ειλιονία*, (*Lucinam* vertit interpres, adeo ut videatur legiſſe *Ειλιθία*) cui Argivi, teſte Plutarcho in Queſt. Romanis, canem immolabant? an *Enodia* ἢ *Ενὸδι* vel *Ε'νὸδια*, quod Hecates eſt cognomen uti patet ex Artemid. 2, 42, cui nigrum catulum *μέλαιναν σκύλακα* offerebant Colophonii, uti tradit Pauſanias lib. 3? an *Diana* cui canem ſacrum facit Plut. lib. de Iſide? An potius Cybele, quam eandem faciebant cum Hecate; quæ canibus oblectabatur, unde Heſychius *canes* vocatos ſcribit *ἑκατὸς ἀγάλμα*, id eſt *oblectamentum*, *gaudium Hecates*, quod valde marmori noſtro convenit; quia dea quaſi cum cane ludit, & vox *ἀγάλμα* non modo ſtatuum, verum etiam rem omnem denotat, quæ alicui in deliciis eſt; *πάντες ὅς τις ἀγάλλεται, καὶ χαίρει καὶ τῷ ἱματίῳ, καὶ τῷ εἰκόνι*; uti loquitur Grammaticus anonymus apud Voſſium, virum certe præclariffimum, ad Pomp. Melam; quibus addi poſſunt Heſychius, Scholiaſtes Homeri, aliique. Præterea Hecate ad omnes deas referebatur; uti patet ex iis quæ apud Apulejum Iſis pronuntiat; *me primigenii Phryges Peſſinuntiam nominant deum Matrem: hinc Autochthones Attici Cecropiam Minervam: illic fluctuantes Cyprii Paphiam Venerem; Cretes ſagittiferi Diſſynniam Dianam; Siculi trilingues Scyriam Proſerpinam: Eleuſinii vetuſtam Deam Cererem: Funonem alii, alii Bellonam, alii Hecatem, Rhamañſiam alii; & qui naſcentis dei ſolis inchoantibus radiis illuſtrantur Æthiopes, Ariique, priſcaque doctrina pollentes Egyptii, ceremoniis me prorſus propriis percolentes, appellant vero nomine Reginam Iſidem.* Ubi legendum forte *Africæ*, cum *Arii* Perſiæ populi hic locum habere vix poſſint; nec credibile ſit auctorem *Arios*, quos Arabiæ adſcribit Plin. l. 6, c. 28. intelligere; verum potius *Afros*, quorum proculdubio magna pars, utpote vicina Ægypto Iſidem coluit. Obſtant tamen, ut verum fatear, *inchoantes naſcentis dei radii*; illique ſuadere videntur non Æthiopes Africæ, verum Aſiæ & quidem Indo proximi, cum Ariis, quo nomine comprehendunt eruditi varios populos, debere intelligi: quod ſi verum, illuſtre certe teſtimonium habemus Iſidem etiam in interiore Aſia cultam fuiſſe. Et licet dea hæc caput turrita non habeat corona cinctum; neque etiam leones adſint; ipſa *tympannum* tamen, quod ma-

nū sinistra tenet, omnino suadet eam *Cybelem* esse; quæ eadem cum Diana & Hecate, quibusque canis vel sacer erat vel immolabatur: imo quarum hæc canino capite fingebatur, teste Hesychio in ν. Ἀγαλμα Ἑκάτης. Nec certe alia sentit Illustris Spanhemius, cujus verba apponere in gratiam, Lector, tuam, non gravabor: Deæ vero sedentis, ait, cum, tympano & cane ad genua, quod penes te esse memoras, signum, haud aliam, mea quidem sententia, quam Cybelem notat. Neque enim canes unius Hecates κυνοκεφαλῆ symbolum, unde *Hecates signum* de canibus dictum observante Hesychio, Ἑκάτης ἀγαλμα, τοῖς κύνας ὅτε φασι. Quod vero dubitas an Canes ad Cybelen referri itidem possint, omnem dubitandi ansam præripiet observatus a me Tzerzis ad Lycophronem locus, ubi apud Thracas, canes non Hecatæ solum, sed Rheæ quoque immolatos e Sophrone nos docet, ad v. nempe 77. Ζήεν-
 δον ἀντρον τῆς κυνοσφαγῆς θεᾶς: ubi Schol. καὶ ἡ Ρέα λήυσαν ἱπο-
 χυμδῆν, καὶ ἡ Ἑκάτη ξινοφύης ὅτε φοβεραὶ. θύουσι δὲ αὐταῖς κύνας, ὡς
 φασι Σώφρων ἐν Μήμοις. Quo commode etiam referas ὕλαζον &
 ὕλαζμόν vulgo de latratu canum, de Cybeles sacerdotibus dictum,
 ut apud Nicand. Alex. p. 144.

— Οἱ δὲ πρῆναι

Ἰδαίης βρυχλόν, ὅτι ἐκαίωσιν ὕλαζμόν

Immo præter terribiles has Deas, haud minus tremendo Numini, Marti n. canum catulos a Spartanis & Colophonis immolari solitos e Pausania didici lib. 3. p. 181. Ut jam mittam canem Dianæ, ἀγροτέρα n. assiduum ferme in nummis antiquis comitem: unde etiam Hecate, quæ eadem n. cum Diana, tribui observat Plutar. lib. de Iside p. 370. Ed. Paris. καὶ τὸν κύνα τῆς Ἀρτέμιδος, ὡς Ευ-
 ρεπίδης, Ἑκάτης ἀγαλμα φωσφόρου, κύων ὄντι. Ad quem Euripidis locum respexit proinde Hesychius loco modo adlato. Quin nonnunquam etiam Mercurii Ἐροδῆ n. canis assēcla, in veteribus lapidum nummorumve monumentis. Quibus addi possunt quæ in explicato Harpocrate mihi ante acceptas a Viro præstantissimo literas notata sunt. Atque ut hoc obiter adjiciam, Hecatē vocarunt Deam κυνοσφαγῆν, quia illi canes offerebantur, diique se sacrificiis alere, & proinde ea edere putabantur: quomodo Lacedæmonii Junonem Ἀγροφάγον, Samii Dianam Καροφάγον, & alii Mercurium, ni fallor, Κελοφάγον vocarunt; de quibus alibi. Quin &

& Diana a Libanio Orat. 32. Tom. 2, dicitur per canem deduxisse coloniam in Joniam: καὶ παρ' αὐτοῦ μὲν οὐκ ἔστιν αὐτὸς τὸν δ' ἀποικίαν εἰς Ἰωνίαν: asterisco tamen eruditus interpretes locum notat, tanquam male sanus, vel mancus foret; nec, uti arbitror, immerito. Nam licet Chalcidenſium claffis curſus directus fit *antecedentis columba volans*, teſte Vellejo lib. 1. c. 4. licet Delphinus Caſtalia Cretenſi viam monſtraverit apud Tzetzem; & columba Argonautis, apud Hygin. fab. 19. nihil tamen de *cano* duce memini me legere. Jonum claffem Muſas ſub apum ſpecie deduxiſſe teſtis eſt Philoſtratus, eamque ob cauſam Ephēſios animalculo illo nummos ſignaſſe obſervarunt eruditi; ſed hoc nihil ad Libanium illuſtrandum facit; apud quem forte reſcribi debet Ἰωνὸς vel Νηλεὺς ita ut dicat, Dianam Jonem vel Neleum inſtigaiſſe, ad coloniam deducendam; quomodo mox dicit eandem deam Alexandro conſilium dediſſe. Altera ſtatua æque notabilis eſt; & ſi qua hiſtoria a veteribus poſteritati conſecrata locum habere poteſt, erit forte decantatiſſima illa *Helle*, quam ariete veſtam vellere aureo notabili in ejusdem nominis mare decidiſſe producit Græci & Latini. Sed vix ut affirmare quicquam auſim, facit cum mulier poſt arietem ſtans, tum altera & ſenex in genua procumbentes gallumque & gallinam obſervantes diligenter, tanquam ex iſtauſpicium capere vellent, num felix fauſtumque futurum ſit, quod ſuſcipere & facere animum induxerunt; vel num bene Helliſ fuga, ſi modo hiſtoria illa quadrat, ſucceſſura ſit. Et Fabrettus pro ſingulari ſua humanitate miſit, ingenioliſe quidem me de Helle arieti inſidente opinari, ſed nec puellam pone ſequentem, nec gallum & gallinam, virumque & mulierem procumbentes quicquam ad Hellen facere; inde ſe *intexen*, divinare tamen, duos illos procumbentes parentes fuiſſe, qui gallum & gallinam *Æſculapio* & *Hygeiæ* afferrent pro filia ſalute, eamque arieti inſidero, quod hoc ipſum animal ſit catharticum & luſtrale, uti oſtendit p. 162. de Col. Trajana. Certe ex pulſis auguria capta eſſe ſatis ſuperque Romanorum ſuperſtitio docet; quorum Duces eos per pullarios conſulebant. Si celeriter accurrentes vorarent, & præcipue ſi avide paſcentibus aliquid ex ore excideret, & ſolo illiſum reſiliret, quod vocabant *tripudium ſoliſimum*, erat ſignum boni eventus; ſi vero edere nollent, infortunii; quemadmodum ex Cicerone, Livio, Floro, Feſto, Minutio Felice, aliſque conſtat. Per pullos autem gallos gallina-

ceos

ceos intelligendos esse utique constat, unde Phædrus *pullum gallinaceum* dixit; quam loquendi rationem etiam recentiores observasse ad Ammianum Marcelli lib. 20. c. 4. docuit Valefius, magnum, cum viveret, Litterarum columen. In nummo *Marci Antonii Auguris & Lepidi*; nec non in annulo, qui Julii Cæsaris caput representat apud Gorlæum, gallus gallinaceus, (avis scilicet erat auguralis) conspicitur. Quin & unaquæque legio *pullariam* videtur habuisse: certe in Inf. 36. Cl. 6. Reinesii celebratur,

T. CORUNCANIUS. T. F. VAGONTIUS

VI. VIR. AUGUST. AUGUR. PUL

LARIUS LEG. V.

& ex Livii lib. 10, c. 41. constat plures *pullarios* in exercitu fuisse, simulque auspiciū ex pullis cepisse. Neque enim video quomodo aliter inter eos *altercatio de auspicio ejus diei* oriri potuisset. Miror autem, unde Joannes Sarisberienfis lib. 1. cap. 13. expiscatus sit *columbas* suas: *In expeditionem missus Consul Romanorum, dum nullius boni ominis sortiretur auspiciū, COLUMBAS jejuniis confectas, granis sparsis triticeis in via, qua iturus erat, præferri jussit, ut vel earum omine auspicii duritiam sublevaret. Quæ cum diligentius a cibis abstinerent, eas præcipitari jussit in fluvium, ut saltem biberent; submersæque in flumine, docuerunt Consulem cum exercitu submergendum. Hic etenim secutus est eventus.* Nam proculdubio de Appio Claudio pulchro loquitur, quem meliores notæ auctores *pullos* mari meruisse narrant; & gallos consultos esse docuerunt ex Philone judæo & Polybio Eruditi: imo ipse Sarisberienfis quem Suetonius Tib. cap. 14. *pullum* vocat, hoc ipso capite *gallum* appellat. Sed hausit ille hoc proculdubio ex iisdem fontibus, ex quibus mutuatus est, alium Consulem cum a Senatu destinaretur ad expugnandum REGEM PERSARUM, a filia, quam in ostio domus flentem obviam habuit, causam quasivisse: cumque illa responderet PERSAM periisse (sic enim catulus, qui forte perierat dicebatur) profectum in expeditionem triumphum non invenisse, eo quod REX PERSARUM perierat. Nam hæc historia respicit L. Paulum, qui contra Persen Regem Macedoniæ, non autem Persas pugnavit, hocque omne spem certam clarissimi triumphi animo præsumpsit; Regemque Persen in triumpho duxit, uti ex Val. Maximo & Floro aliisque notissimum: adeo ut & in eo erraverit, quod scribat consulem non

non triumphasse, cum tamen nullus splendidior triumphus ductus sit a Roma condita, quam ille Macedonicus; & quod Persas memorat, cum tunc non fuerint Persæ in orbe terrarum verum Parthi; uti recte me monuit Celeberrimus Grævius. Insidet autem vel dea vel mulier arieti, ita ut pedes bini ab una dependeant parte, qualis & Europa tauro vehitur in nummis apud Tristan: & Patinum, atque ab Ach. Tatio describitur, in Amoribus Leucippæ: qualis etiam occurrit *Venus Equestris* in nummo Aur. Veri, & alia Dea in Commodi, apud eosdem Antiquarios: & Faustina facem instar Dianæ Equestris tenens in nummo Antonini Pii apud Cardinal. Carpegnam. *Muliebriter equis insidere* id vocat A. Marcell. lib. 31. cap. 2. de Hunnis loquens: *Verum equis prope affixi duris quidem, sed deformibus, & muliebriter iisdem nonnunquam insidentes, funguntur muneribus consuetis* ubi Lindenbrogius, vir eruditionis spectatæ, notat, hæc verissima esse, & eo modo Gubazen Lazorum Regem equo insedissee, cum a Joanne Byzantio pugione vulneratus ad terram prosterneretur; Græcisque id vocari κατὰ πλῆθος ἐν τῷ πόδε ἔχειν, ἢ ἀναλλάγδῳ, illique rei contrarium esse ἀεὶ βιάδῳ. De prima & ultima loquendi ratione nullum dubium; sed ἀναλλάγδῳ num ita exponi debeat valde dubito: Agathias lib. 3. hoc modo loquitur de Gubare: Εὐύρχαν γὰρ ἀναλλάγδῳ ἔχον τῷ πόδε ὑπὲρ τὸν αὐχένα τε ἵππου: quo in loco non tantum considerandum est adverbium illud, verum etiam ὑπὲρ τὸν αὐχένα; atque arbitror Gubazen equo ita insedissee, ut ante se collo equi impositos habuerit, non autem ab uno latere dependentes pedes suos; & recte vertere verba hæc Vulcanium: *Habebat enim utrumque pedem complicatum super equi cervicem*: & ἀναλλάγδῳ est συμπνευγμένως, *complicate*, quomodo alibi idem auctor memorat legatos ἐναλλάγδῳ τῷ χεῖρι ἐπὶ πλὴν ἑξὺ ἀεὶσφρυγμένως, *manuum complicatas vel strictas & ad ilia demissas habentes*; uti olim vocem eam Suidas exposuit. Atque ita nescio quam deam & forte vel *Venerem*, vel *Dianam*, vel *Minervam* ἱπποῦ μὲν memini me observasse in nummis; quarum tamen media ἀεὶ βιάδῳ vel divaricatis cruribus ad instar viri insidet. cervæ in Tranquillinæ nummo, ab Ephesiis percusso apud Clarissimum Patinum; non secus ac alia dea equo apud Patinum in Commodi, & mulier Arabica vel Amazon potius in gemma apud Æn. Vicum. *Muliebriter tamen capræ insidet* JUPITER.

C c

CRE.

CRESCENS in nummo Salonini Valeriani apud Trifanum : qui & simile marmor ex Alexandri Tabula Heliaca adducit. Sed ut ad pullos redeam, inquirendum est, quis sit VIATOR PULLARIUS memoratus in Inf. 5. pag. DCXXVII.

Q. FABIVS. AFRICANVS. L. CYTIVS

VIATOR. QVAESTORIS. AB. AERARIO

SER. LIBR. TRIBUNICIUS. SER. LIBR.

QVAESTORIUS. TRIUM. DECURIARVM

C. CALPETANVS. C. L. GLYPTVS. VIATOR

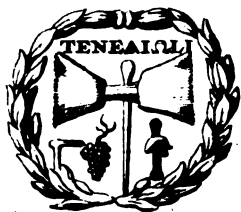
PULLARIUS. PRIOR. VIR. CULICINAE

An dicemus Calpetanum fuisse simul Viatorem & Pullarium? an Viator pullarius illi, qui ex pullis gallinaceis auspicium capiebat apparebat? prius si verum, pullariorum conditio non fuerit ampla, ut ut auspicia Romanis magno in honore erant, necesse est; alterum vero arguit eos aliquo loco habitos fuisse. Certe cum Cicero lib. 2. c. 34. de Divinat. narret olim captandis auspiciis adhibitum fuisse petium, suo vero tempore quemlibet; cum pullarius vel qui in auspiciis adhibetur, nuntiaverit auspicienti, quid pulli fecerint; & cum pullos alere, eorum curam habere, atque in cavea adferre debuerit (*attulit*, ait Cicero, *in cavea pullos is, qui ex eo ipso nominatur pullarius*) a vero nequaquam alienum est, unum eundemque hominem viatorem & pullarium fuisse; vel eum vocari viatorem pullarium, quia ad auspicientem ire & nuntiare tripudium solistimum vel alia debebat: & ita augur pullarius in altera inscriptione laudatus alius erit a pullario: vel idem homo auguris & pullarii munus obierit, quam in rem alii, quibus plus otii est, inquirent. Gravius hæc ad me pro singulari sua humanitate misit: Hoc omnino videtur verum esse, duplici munere functum esse L. Cytisum Viatoris & Pullarii: nec mirum non amplæ fortunæ fuisse hominem pullarium, cum & auspices essent vilissimi. Et plures fuisse pullarios ipsa videtur inscriptio docere, cum dicatur Pullarius prior. Nec enim dubito hoc ad pullarium referendum: rationes sunt liquidæ. Tres qui sequuntur nummi argentei etiam humanitati & studio singulari Reimp. Litterariam juvandi Consulibus Witzii, debes Lector, qui eos Constantinopoli allatos haud ita pridem, mihi dono dedit.

REIMP. LIT. ARG. CONS. WITZII. 1711.

AD

Et

Et primus quidem est Tenediorum, cujus in una area cernitur securis, uva, & aliud quid: quod satis dignosci, quid sit, non potest; & ΤΕΝΕΑΙΩΝ: in altera bina capita per posteriorem partem conjuncta, alterum viri barbati, alterum foeminae. Jam olim Goltzius similes vulgavit; sed bina capita potius foeminas referunt, quod tamen historiae plane repugnat. Nam ut Aristoteles in Tenediorum Rep. apud Stephanum memoriae mandat, Rex quidam ejus insulae lege sancivit, ut morti darentur in adulterio reperti; cum autem filius deprehenderetur, legem etiam ratam habuit; eoque occiso in proverbium res abiit, & Τενέδιος πέλεκυς de crudeliter factis usurpari coepit; & ἐν μὲν τῇ ἑτέρῃ μέρῃ nummorum Tenediorum exhibuerunt πέλεκυν, ὅτι ἡ τῇ ἑτέρῃ δύο κεφαλᾶς, εἰς ἑκάστην τῇ αὐτῇ τὸν παῖδα παδήματ'. Heraclides in libello de Potiliis Regem hunc *Tennem* nominat, additque ab una parte nummi expressum fuisse securim; ab altera vere ἐξ ἑνὸς αὐχένος ἀνδρὸς καὶ γυναικός: *uni collo insists caput viri & mulieris*. Aliam causam signandi ita nummos Tenediis putat fuisse Nobilissimus Bochartus, qui potest videri part. 2. lib. 1. c. 9. Phaleg. Præterea aliq̃ longe forma securis in nostro quam in Goltzii numismate est; & conspiciuntur ibi mures bini, hic vero res cognitu difficiles & uva vel racemus, ad significandum proculdubio insulam hanc, ut alias multas Ægæi maris, quarum in nummis propterea etiam uva cernitur, vini feracem fuisse. Editi etiam bini Tenediorum nummi sunt in Thesauo Palatino, quorum in uno etiam racemus cernitur; sed cum alia sint, quæ non conveniant, rem me gratam fecisse Antiquitatis studium æmulantibus reor, quod & meum luce donaverim publica. Sed bina hæc capita uni cervici imposita me admonent, ut doceam primo, alios etiam populos ita nummos si-

gnasse; & deinde eo delapsam esse ridiculam gentilium superstitionem, ut bicipites, tricipites, & quadrifrontes deos, ac totidem monstra coluerint. In nummis igitur Rheginorum, Syracusanorum, Lemniorum, Atellanorum, Thessalonicensium, quemadmodum constat ex Goltzio, Prospero Parisio, & Thesauro Palatino, ejusmodi symbola cernuntur. Quod si quis hujus rei rationem a me inquirat, ego certe *non liquere* pronuntiabo; maloque alios examinare, quæ viri docti scriptis mandarunt, eademque vel amplecti vel refutare, quam incertis conjecturis indulgere. Notandum tamen illorum in populorum nummis cerni foeminarum capita, nisi sculptor nobis imponat, uni cervici imposita; exceptis Thessalonicensium, in quibus virorum barba & corona laurea insignium capita cernuntur; quod Ludovicus Nonnius, diligens harum rerum scrutator, refert ad Janum bifrontem, quem Plutarchus in *Quæstion. Romanis* Græcum facit, atque ex Perrhæbia Italiam venisse memorat. Certe Romani *Janum bifrontem* nummis indiderunt, qualem & ego possideo vetustum certe & integrum: talisque vel *biceps*, *geminus*, *biformis*, ἀμφίμορφος celebratur *Septimio* apud Terent. Maurum, Ovidium, Macrobius, Florum, Plutarchum aliosque. Estque nummus elegans P. Septimii Getæ, in cujus averſa area cernitur Janus bifrons, stans, una manu hastam, altera fasces tenens.

Hunc ego percussum esse existimo cum secundum Consulatum Getæ iniret; nec assentior diligenti Palatinæ Gazæ editori, qui ad discordiam & divisum inter duos fratres imperium eundem refert: quod certe ut non admittant faciunt *fasces*, facit ipse Janus, quem hoc tetrasticho decoravit Ausonius,

Hic

Hic Jani mensis sacer est; en aspice, ut aris

Tibura micent; sumant ut pia tiburæ Lares.

Annorum seclique caput, natalis honorum,

Purpureos fastis qui numerat procures

id quod etiam mecum existimabant illi, qui his ænigmatibus explicandis æterna cum laude incumbunt. Nec aliam ob rationem eundem Deum cerni existimo in numismatibus Ælii Cæsaris, & Commodi, quam quia percussa fuerunt cum ille secundum hic Consulatum quintum iniret, sed unde explicandum sit caput biceps, cui spicæ sunt impositæ, in Pompejorum nummis apud Francisc. Angeloni, fateor me non satis clare percipere. Sarapidis & Isidis capita super eodem quasi collo conjungi existimat in Juliani Imp. nummo vir doctus, qui Thesaurum Numism. Antiquorum apud Batavos vulgavit; idque factum suspicatur ad denotandum, unius utriusque eandem vim ac potentiam esse; atque inde in veteri Inscriptione conjunctim legi ISIS SERAPIS. Sed ut hoc ultimum alibi explico, ita ex ipso illo nummo ab aliis edito clarissime patebit contrarium; quippe in quo distincte satis cernitur collum Serapidis & collum Isidis. Adeo ut in hunc censum venire non debeant; ne dicam Morum capita non conjuncta sibi invicem esse, quod argumentum elucidandum sumpsi, per posteriorem partem, sed, ut alia & deorum & Imp. bina capita, per latera. In nummo Antonini Pii apud Franciscum Angeloni cernitur vel Æsculapius, vel Salus bifrons, ita ut unum caput repræsentet illum, alterum vero hanc deam; quemadmodum observavit Pet. Bello-rius, magni nominis Antiquarius. Mercurius bifrons celebra- tur Gregorio Nazianzeno, in epistola ad Nemesium: *Ἀμφιπρόσωπον Ἑρμῆς, διγλυφόν, οἷα πρόσωτόν μόνον, ἄλλο δ' ὀπίσθεν*: *Bifrons Mercurius dupliciter sculptus, quasi aliud ante sit, aliud re- tro*; uti illa verba laudat ad Apostolium Petrus Pantinus. Et *Με- ρουρίον διπλῶν* Synesius lib. 1. de Provid. scribit Ægyptios fecisse, *ὅτι ἰσάντις αὐτῷ προσβύτη*: quanquam non tam uni corpori bina capita, Juvenis & senis, videantur imposuisse Ægyptii Mercu- rium designantes; quam bina simulacra eodem in loco collocasse; quomodo Macrobius lib. 1. c. 19. eosdem scribit *Solis simulacra pin- nata sinxisse, alterumque cerulea specie, alterum clara*. Relictis bi- frontibus vel diis vel hominibus, ad eos, qui trium capitum sunt

transgrediendum est; qui quamvis in nummis, quod equidem sciam, non occurrant, ab auctoribus tamen prætermitti nequaquam sunt. Mercurius igitur *τεκίφαλ*®, Athenis fuit dedicatus a Procleide, vel Patrocleide, uti Valesius rescribit Hipparchi *ἱραση*, qui in trivio constitutus vias, quarum nomina adscripta erant, quo ducerent significabat & caput ad unamquamque viam habebat conversum uti patet ex iis, quæ Harpocraton & Suidas in *ν. τεκίφαλ*®, & apud eos Philochorus memoriæ mandant. Adeo ut caute legendus sit Hesychius, qui observat Aristophanem in *Τειφάλῃτι*, ludentem comice dixisse *Ερμὶν τεκίφαλον*, non secus *τιτρακίφαλ*®. Mercurius sacratus est *ἐν τῇ τειόσῃ τῇ Κεραμεικῇ*. Nam inde nequaquam sequitur, cognomen hoc Mercurii a comico fictum esse, talemque nullibi existitisse; sed, si modo licet de fragmentis judicare, Aristophanes hominem *τειφάλῃτι*, ornatum, id est galea tribus conis insigni, vel persona comica forte, quæ tria capita habeat, quales exstant in Gemmis Socratis a Chiffletio editis, *τεκίφαλον* vocavit, ea ratione, qua in Ceramico viscebatur Mercurius *τιτρακίφαλ*®, Mirum autem Hesychium *τεκίφαλ*® exemplum non adferre. Nam talis Mercurius certe Athenis fuit, celebraturque etiam Isæo apud Harpocrat. & Suidam, illique dicitur prope Vestam fuisse; Auctori M. Etymol. qui clare scribit Patroclidem eum dedicasse Lycophroni pag. 111. ubi Scholiastes eum ita vocari scribit quia erat Cælestis, marinus & subterraneus deus; vel propter *τὸ φυσικόν, ἡθικόν καὶ λογικόν*; vel denique quia rem habuit cum Hecate, atque ex ea sustulit tres filias: quam secundam rationem etiam ante oculos habuit Eustathius ad Odyf. Δ. *Ερμῆς ὃ τεκίφαλ® ἄλλῃ® τὸ τετρίον τῷ φιλοσοφίᾳ λόγον αἰνέσει*: id est, *Mercurius triceps significat tres Philosophiæ partes*; quæ loca licet & mihi observata fuerant, malo tamen fateri me debere Henr. Valesii ingenio; ne forte quis peculatum obijciat zoilus; iisque addendus Apostolius Centur. xix. Prov. 51.

Diana vel *Hecate* quam *Dianam infernam* vocat Flacius Valer. lib. 5. v. 259. etiam tribus capitibus descœdata culta fuit; notum illud, *tria Virginis ora Diana*: indeque *triplex* vocatur Ovid. 1. Fastor:

*Quod semel est triplici pro virgine caesa Diana.
Nunc quoque pro nulla virgine cerva cadit.*

Et

Et de Hecate idem canit libro eodem,

Ora vides Hecates in tres vergentia partes,

Servet ut in ternas compita secta vias.

Græci eam *τρεῖς μοῖραι*, *τρίμορφον*, & *τριάχνη* appellant, uti ex Lycophrone aliisque apparet, qui possunt consuli, non secus ac Gyraldus, Meursius, Carolus Neapolis & reliqui. In pictura veteri, quæ Nymphæum repræsentat, cernitur facellum, inque ejus medio tres figuræ, quarum media reliquis duabus tertiam fere partem major est uti ex ectypo apparet.

Vir, qui eam illustravit, doctissimus hic se putat invenisse *Hecaten triformem*: parte alia, ait, ad montis crepidinem dearum tri-
ga, uno facello dedicata apparet; hanc *triformem* illam *tergem-*
namque Hecaten, tria virginis ora Dianæ affirmare haud dubitave-
rim. Quæ num vera sint, aliis judicandum relinquo: ego cer-
te semper existimavi triformem Dianam vel Hecatē esse, quæ
tria capita uni corpori habebat imposita, quemadmodum illud in
Jano bifronte & quadrifonte observamus. Et quando statua quæ-
dam *τρεῖς μοῖραι* dicitur, certe nulla alia potest mentibus impri-
mi, quam quæ tot vultus habet. Sic Artemidorus lib. 2. c. 42.
scribit in somnis videre *ἑκάντην τρεῖς μοῖραις ἰσῶσαν ἐν βασιλείᾳ, su-*
per basi stantem significare motus & peregrinationes. Inter gemmas
Abraxeas a Chifletio editas cernuntur binæ; in quibus occurrunt bina
monstra tribus capitibus, totidemque manibus deformia; ita tamen,
ut unius manus flagellis, & fustibus, alterius anguibus & lampadibus
armentur; quas vir eruditus ad Hecaten non absque ratione refert:
In lucerna apud Chifletium pag. 1178. cernuntur Isis, una manu
sistrum, altera situlam tenens; Serapis comitatus cane, & mon-
strum tribus pedibus, tribusque capitibus insigne: quod utraque
manu

manu tenet lucernas ardentes. Janum præterea Marcus Musurus *τετραπροσώπων* *ἑὸν* *trifrontem deum* vocat; quod num fecerit imitatione veterum, vel quia statuae Jani fuere tricipites, quales se vidisse putabat Heinſius, ego quidem aliis discutiendum & indagandum relinquo. Quod ad *Quadrifrontes Deos* attinet, eorum certe exemplum in *Fano Quadrifronte* habemus. Advectum illum Romam esse captis Phaleris, testatur Servius ad lib. 7. *Æn. postea captis Phaleris, civitate Tuscia, inventum est simulacrum Jani cum frontibus quatuor*: propter quod in foro *Transitorio constitutum est illis sacrarium aliud, quod novimus hodieque quatuor portas habere. Fanum certe apud aliquos Quadrifrontem esse non mirum est. Nam alii eum diei dominum volunt, in quo ortus & occasus: alii anni totius, quem in quatuor partes constat esse divisum*: Et mox; *Nam quasi mundo ei duas facies dederunt, Orientis & Occidentis, quod jam supra dictum est: alii quatuor secundum quatuor partes mundi*. Macrobi. lib. 1. Sat. c. 9. *Ideo & apud nos in quatuor partes spectat; ut demonstrat simulacrum ejus Faleris advectum. Bavius Bassus in eo libro quem de diis composuit, Fanum bifrontem fungi ait, quasi superum & inferum janitorem; eundem quadriformem quasi universa climata maiestate complexus*. Siſides igitur habenda Servio *Fanus Quadrifrons* originem suam debet civitati Tusciæ Phaleris, sive *Faleriis*; & propterea locum nequaquam videtur habere posse *φάλαρα*, Thessaliæ urbs, quæ tamen notis inferit. Talem præterea Janum celebrat Codinus in Origin. Constant: *τὸ ἀγάλμα τῷ ἱανῷ ἰσορῶσι τετραμορφον δὲ πῶς τῶσδε προσπίς*: & Joannes Philadelphensis in libro inedito de Mensibus scribit, ejusmodi Jani signum extare in foro Nervæ, quemadmodum observavit Lambecius. In foro igitur Nervæ, quod *Transitorium* dicebatur, fuit & statua & ædes Jani Quadrifrontis cujus caput templo impositum ex nummo Augusti repræsentat Choulius; quique totus cernitur in Hadriani Imp. numismate, apud Antiquarios obvio. Quin & P. Victor in descript. urbis Romæ, *Fanos Quadrifrontes sex & triginta celebrat*: per quos tamen non tam statuæ sunt intelligendæ, quam transitiones perviæ, quarum latebra quatuor transiri poterant; quo sensu *Fanus* frequenter non modo usurpatur, sed etiam Livio lib. 41, c. 27. *In his & cloacam circumducendam & forum porticibus tabernisque claudendum & Fanos ires faciendos*: quæ verba nequaquam, ut Oizelius arbitrat, signifi-

gnificant, tres Jani Bifrontis statuas in foro Romano fuisse; id quod mirari convenit virum eruditum commentari, quia jam olim Torrentius ad Horatium *tres Jani statuas* Acroni laudatas, recte rejecit. Præter Janum autem neminem deorum novi, qui ita factus fuerit. Apollo quidem quatuor manus, totidemque aures habuit, apud Lacedæmones, quemadmodum testantur Sosibius apud Zenob. Cent. 1. Prov. 54. Diogenianus Centur. 2. Prov. 5. Hefychius in vv. *Κρείδιον*, & *Κυράς*; quorum loca occupavit Meursius in Miscellaneis Laconicis: quibuscunque addendus est Libanius Orat. xi. Tom. 2: sed de quatuor capitibus nihil occurrit. Alter nummus est Abydenorum, qui nescio an ab ullo Antiquario vulgatus sit.

Cernitur in eo Diana, pharetram & arcum post tergum rejecta gerens; eamque Deam ab Abydenis templo cultam fuisse, patet ex Polyb. lib. 16, c. 16: ubi narrat eos per Philippum Macedoniæ Regem ad extrema redactos consilia cepisse mulieres, liberos seque adeo ipsos occidendi; & eum in finem *ταῖς μὲν γυναῖκας συμμαχοῦσθαι εἰς τὴν Ἀρτεμίδος ἱερὸν ἀντίκας*. Ab altera vero parte aquila, & ante eam thuribulum vel arula accensa, & supra *ΑΒΥΔΗΝΩΝ* infra vero *ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ*: quod nomen magistratus videtur esse. Num autem aquila ad Jovem, cui illa sacra, referri debeat, an vero aliam ob causam nummis indita sit, ignotum utique est. Et cum nihil singulare nummus hic nos doceat, nisi Dianam ab Abydenis cultam fuisse, ad tertium numisma me conferam, quod rarum certe est & necdum luce publica donatum. Conspicitur in eo Apollo laurea coronatus; in altera vero area idem deus stans acum manu tenens, pharetra a tergo pendente; & ab anteriore corporis parte

D d

ΑΠΟΛ-

ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ cum litteris ΣΔΕ a posteriore vero nota aliqua & ΤΜΙΘΕΩΣ: infra vero ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΝ ... ΜΑΝΔΡ.. uti ex eclypo clare patebit.

Litteræ nonnullæ difficulter cognosci possunt, sed proculdubio fuit ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΥ; indeque clarum erit nummum percussum esse ab Alexandrensisibus Troadis; inque eo conspici Apollinem Smintheum ex Homero, Strabone, aliisque satis notum. Nam haud procul a fluvio Scamandro urbs illa fuit; Plin. l. 5, c. 30. *Troadis locus Amaxitus, dein Cebrenia, ipsaque Troas, Antigoniam dicta, nunc Alexandria, colonia Rom. oppidum Nec. Scamander amnis navigabilis, & promontorio quondam Sigæum oppidum. Dein portus Achaorum in quem influit Xanthus Simeonti junctus: stagnumque prius faciens Palescamander.* Agit de hac urbe Tristanus Tom. i. p. 752. sed arbitror virum doctissimum subinde falli, & Alexandriam Troadis cum ipsa Troia vel Ilio confundere. Quod enim censet a Ptolomæo lib. 5, c. 2. *Troadis situm* his describi verbis; τῆς δὲ Ἰδῆς μετὰ τὴν καὶ τῆς θαλάττης ἡ Τροία κεῖται συνάπτεται τῷ ὄρει: *Inter Idam & mare sita est Troia montem attingens*: Ptolomæique *Trojam* eandem urbem esse cum ea, quam Strabo lib. xii. *Troadem* vocat, in eo mirifice fallitur. Nam verba hæc non sunt Ptolomæi, sed ipsius Strabonis pag. 574. deinde *Alexandria Troas* adiacebat mari, uti vel ex Apostol. Actis patet, Troja autem vel Ilium monti Idæ, easdemque urbes apertissime distinguit Geographus pag. 593. Arbitratur præterea vir doctus Alexandriam Troadis nomen suum accepisse ab Alexandro Paride, vel a loco Idæ, cui nomen *Alexandria*, & in quo libidinantium dearum iudex federat. Verum clare satis Strabo memoriæ mandat Lyfimachum Ilii curam, nec non Alexandriæ habuisse, *συνωνισμῶν μὲν ἡδὲ ὑπ' Ἀντιγόνου καὶ καλεῖται*

rns

της Αντιγονίας, μεταβαλέσης ὃ τῦνμα, quia pium esse existimabant Alexandri successores hujus primum, deinde suo appellatas nomine urbes condere; & alibi narrat Antigonum Cebrenios ac Scepsios in urbem coëgisse tunc temporis Antigoniam, suo vero Alexandriam dictam; in ea mansisse Cebrenos, Scepsios autem permisso Lyfimachi in patriam rediisse. Non igitur a Paride, verum ab Alexandro Magno nomen habuit; & forte postquam Lyfimachus urbi nomen istud dedit, ad distinctionem aliarum ejusdem nominis urbium, *Alexandria Troas* gentili regionis nomine dicta est; quomodo appellatur Liv. 35, 42. & 37, 35. Ptolomæo & Straboni, quem Interpreti non fuisse intellectum optime animadvertit Illustris Spanhemius, & quia ipsa, uti notum est, regio *Troas* vocatur, inde Strabo eam lib. 2. nominat *Ἀλεξάνδρειαν Τρωάδα*; Stephanus eandem facit *πόλιν Τροίας*: & Polybius lib. 5. extremo scribit facinus egregium editum esse *ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τῶν Τρωάδων καὶ βασιλευσάντων Ἀλεξανδρίων*: qua urbe cum ortus fuerit Nicomachus, Suidæ vocatur *Ἀλεξανδρίως τῆς Τρωικῆς*. Samuel Petitus vir doctus admodum Lib. 1. Var. Lect. cap. 12. Alexandriam nostram etiam *Βοτῆ* scribit appellari, quia lauro celebris erat, Plinio lib. 15. extr. nec non Dioscoride celebrantibus *Alexandrinam laurum*, quam iidem *Ἰδαean* appellant. Sed adhuc quæro, unde ea expiscatus sit ille. Nam *Βοτῆ* non significat φύλλον, ut videtur velle, sed *βοσκῆμα*, interprete Hesychio; & apud Stephanum scribitur *Βοτῆν*; verbaque illius non de urbe, vel loco, accipienda sunt, sed de *laurum Alexandria*, uti multis evincit Salmasius ad Solinum; id quod Petitus docere debuissent sequentia, eam n. laurum alios *δανδύλιν*, alios *χαμαιδαφύλιν*, appellare. Nummus igitur *Alexandrenses ad Scamandrum* nobis ob oculos ponit; isque fluvius in alio Getæ, qui inscribitur *ΙΑΙΕΩΝ ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΣ*, occurrit. Alio nomine *Xanthus* dictus fuit; Hesych. *Σκάμανδρον ποταμὸς ὃς ἐν Εὐρώπῃ καλεῖται*; & Homerus fingit fluvium hunc ab hominibus quidem *Scamandrum*, a diis autem *Xanthum* vocari; cujus fictionis causam vide apud Isaacum Vossium, Virum maximum in Observationibus ad Catullum. Et hoc est quod auctor brevium Scholiorum ad Hom. Il. A. v. 403. observat, allato fluvii hujus & alijs exemplis, *τοῦ δυνάμειον τὸ μὲν πρότερον ὄνομα εἰς θεὸς* Homerum *ἀναφέρειν*; *τὸ δὲ δεύτερον εἰς ἀνθρώπους*. Initio igitur *Xanthus*, postea

stea *Scamander* est appellatus, idque a Scamandro Rege in eo submerso, uti Servius ad Lib. 4. *Æn.* v. 108. commentatur. Auctor de Flumin. eum facit Corybantis & Demodices filium, & furore correptum propter visa Rheæ mysteria in fluvium se præcipitasse, unde *Scamander* dictus fuit, scribit. Aliam tamen nominis rationem reddit Eustathius ad Il. μ. p. 890. & ψ. pag. 1197. nempe *Xanthum* appellari, quia τὰς λευκὰς ξανθίζει. vel quia Venus ante iudicium in illo cum se lavasset ξαντὸς τεύχεος habuit: *Scamandrum* vero, tanquam dicas κάμανδρον, quia κάματον ἀνδρῶν; id est, Herculis Iliam oppugnantis laborem, sive eum sitientem παρὰ μὲν θάλασσαν, vel quia Herois σκάμμα Xanthum e terra oriri fecit. Sed qui præcipue notandus in nummo venit, est *Apollo Smintheus*. Et primo quidem observandum primam ultimæ vocis litteram hac figura esse ς, uti satis ex maxima ejus parte integra patet. Nam ita littera ς. scribebatur nonnunquam; extatque eadem in Inf. antiqua, quam exhibet Gruterus pag. ccx. teste Gualtero in notis ad Tabulas Siciliæ antiquas; & ut hoc obiter adjiciam, similiter z. effingere solebant, uti docet nos Smyrnæorum nummus pag. 273. Thesauri Palatini, in quo ς E V ς id est, Z E Y ς legitur. Deinde littera. N. vel superposita virgula transversa, quæ tamen signi videtur potius pars esse, denotatur, vel omittitur; quod ultimum in Latinis Inscriptionibus frequenter observatur: in Inf. ι. p. CLXXIII. Gruteri, IMPESA pro *impensa*; in alia apud Fabrettum p. 68. ad Col. Trajanam MESIBUS pro *mensibus*, & p. 35. DISPESATOR pro *dispensator*. Smintheus igitur Apollo cernitur armatus arcu & pharetra; qua re forte respicitur ad veterem historiam, quam memoriæ mandat Polemon apud Scholiastem Homeri ad Iliad. A. v. 39. Crinis nempe sacerdos erat Apollinis in urbe Mysiæ, cui nomen Chryse: huic iratus deus cum foret, misit mures in agros ipsius; qui fruges corrumpebant. βεληθεὶς ὃ ποτε ὁ θεὸς ἀπὸ κατὰ λαγῆνας, venit ad Orden ἀρχιβυκόλον ipsius; a quo hospitio susceptus, promisit mala se submoturum; & statim mures τοξυῶς vel sagittis occidens perdidit; iussitque Crinidi significari ἐπιφάνειαν ipsius, qui Apollini templum extruxit, illud appellans ἱερὸν Σμινθείας, quia propria dialecto mures Σμίνθαι dicuntur. Eustathius quoque ad Iliad. A. p. 34. scribit Apollinem mures occidisse, qui segetes Crinidis corrumpebant, inde-

indeque eum Sminthei vel *Μουσκόνης* Apollinis templum extruxisse : & hæc historia proculdubio lucem dabit Arnobio lib. 3. pag. 119. ubi Apollo vocatur *Sminthiorum perniciēs murum*; quod monere obliti sunt eruditi commentatores. Alii plane diversam originem huic cognomini adscribunt, quam videre licet apud eundem Scholiastem, Eustathium, Tzetzem ad Lycophr. p. 192. Servium ad lib. 3. *Æn.* v. 108. *Ælian.* lib. 12. c. 5. de Animal. nec non Strabon. lib. 13. ubi, quod notandum præcipue, scribit, Apollinis Sminthii simulacrum, factum a Scopæ Pario sub pede murem habuisse; & Heraclidem Ponticum narrare, mures, cum circa templum abundarent, sacros esse habitos, καὶ τὸ ξόανον ἔτα καὶ σκευαζομένην βιβλικὸς ὅτι τῶ μύρι: quæ etiam memorat Eustathius; verum apud eum male, ut puto, scribitur *Ηρακλείων ὁ Ποντικός*. Hesychio *Σμίνθη* exponitur *murex*, & Apollo dicitur *Σμινθείος* nominari, ὅτι τὸ ὅτι μυωπίας φασὶ βιβλικῆς; quia super murem foramine vel cavernula stabat; quod abit multum a Strabone, qui *murem*, quem censeo esse præferendum memorat. *Ælianus* scribit mures cultos ibi fuisse, in æde Apollinis cicures ali, albos sub ara latibula sua habere, apud tripodem Apollinis, murem stare : & denique *Smintheum* appellari, ὅτι ζῶον θείον, quia fervens currit. Observandum præterea nomen hoc non modo illi loco datum fuisse, verum etiam aliis, uti binis, qui in vicinia templi huius erant, aliis in agro Larissæo, ἐν τῇ παλαιᾷ in Rhodo & Lindo, καὶ ἄλλοις ὅ πολλοὶ teste Strabone, qui etiam lib. 10. prope *Κοιτίαν* & *Ραῖσσαν* urbes Cei insulæ celebrat Apollinis Sminthii templa. Quin & notandum Alexandriæ Troadis incolas narrare Sibyllam Herophilen fuisse νεκρόρον Apollinis Sminthei : illam mortuam ἐν τῇ Τρωάδι, & monumentum vel sepulchrum esse ἐν τῇ ἀλσει τῇ Σμινθείῳ, teste Pausania lib. 10. Atque hic locus proculdubio est *Σμίνθειον ἀλσεῖ* memoratum Stephano, quod non satis perceperunt viri doctissimi; quanquam existimem satis negligenter hic verfatum esse Hermolaum, qui Stephanum in Epitomen redegit : & multa omisisse, cum Strabo luci sive sylvæ non meminerit. Sed occasione Alexandriæ examinandum, num nummus, quem exhibet Patinus pag. 5. & in quo cernitur hinc *ΙΕΡΑ ΣΥΝΚΛΗΤΟΣ* inde *ΑΙΓΑΙΩΝ* possit referri ad Alexandriam ἐν Αἰγαίῳς ἢ καὶ Σκυθία, uti facit Harduinus. Mihi certe ἀδύνατον videtur, illud inde

expiscari posse, & potiori jure videntur Viri eruditissimi ad Αἰγῶν aliquam decurrere, quarum Stephanus meminit; quippe qui memorat Αἰγῶν multas, Ciliciæ, Macedoniæ, Cherronesi, Thraciæ, Æolidis, Lydiæ, Locridis, Ætolizæ, & Eubææ: & quia reliquæ urbes, qui Sacrum Senatum nummis suis indiderunt, fuerunt Asiaticæ, suspicio mihi oborta unam ex iis Ægis intelligendam esse. Auctor quidem Chronici Alexandrini sextam Alexandriam vocat πλὴν ἑξή Σκευθίων ἐν Αἰγαιοῖς; sed is loca, ubi hujus nominis urbes sitæ fuerunt, tam mira enarrat, ut quid de istis sentiendum sit, vix constet. Videtur & ejus meminisse Auctor fabularis vitæ Alexandri, cujus integrum locum adscribam, ut habeant peritiores, si tanti judicabunt, in quo sese exercent. *Nomina civitatum, quas extruxit Alexander. Prima Alexandrina, que dicitur Ἰψούβια: Secunda Alex. Τεπiperium: Tertia Alex. dicitur SITHIA: quarta Ercustria: quinta Imiseon: sexta Bucifalon sub fluvio Silonis. Septima Alex. sub fluvio Tigris: octava Babylon: Nona apud Troadam: decima Masagetæ: undecima Ἰπρεxiaton: 12, Alex. dicitur Egyptus.* In nummo quidem Alexandri Severi, qui exstat in Cimelio Regio, legitur ΑἴΓΑΙΩΝ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. ΠΟΛΙΣ Sed hoc nomen Ægæ videntur habuisse ab Alexandro Severo, uti eadem urbs in alio nummo a Macrino *Macrinopolis* appellatur; non secus ac Ancyra in honorem Caracallæ *Antoniniana*, Tarsus in honorem Macrini *Μακρινιανή*. & ipsi Ægienses Hadriano *Adriani*, & a Commodο *Commodiani* dicti fuerunt. Præterea, ut hoc addam in Gruteri Indice dicitur esse *Alexandria in Italia*; verum in Inf. 3. p. cclxxii. legitur

COL. VEN. LENIA. AUG
ALEXANDRIA. ANT
APPELLINATIUM.

quæ colonia quomodo vocata, aut ubi fuerit fateor me ignorare. Tres tandem litteræ ΣΑΕ: videntur notæ numerales esse & æram quandam indicare. Hæc scripseram, & ecce mihi ab Amplissimo & Nobilissimo Spanhemio Ezechiele, cujus amicitia immensus mihi honor est, litteræ, quibus consultus & rogatus, mirum quantum tres hi nummi illustrantur. Gratum tibi, Lector, proculdubio erit, si tecum communicem, quæ vir tam præclarus, & qui parem in hoc studiorum genere non habet, ad me pro singu-
lari

„pe filii & mœchæ, qui pœnas dederant εἰς ὑπομνησὶν τῷ θεῷ τὸν
 „παῖδα παθήματ[©]. Idem etiam clare innuit Suidas, de hoc ipso
 „agens Tenediorum nummo, ἐφ' ᾧ μὲν πέλκε[©], ἐφ' ᾧ ᾧ δὲ
 „ἄρσενος ἐπ' ἐνὸς αὐχέν[©]. Uva autem in eodem nummo tuo
 „signata, feracem vino, quod aliunde liquet, tractum haud mi-
 „nus ac Bacchus cum scypho in nummo Commodi Gazæ Regiæ,
 „vicinam Tenedo Lesbum, οἰνήρη dictum in veteri Epigrammate,
 „familiari utroque hujus rei in nummis symbolo; continuo ar-
 „guit. Utramque certe insulam conjungi videas apud Perie-
 „getem,

Λέσβου τ' ἑυρυχέροιο ἢ ἱμερτῆς Τενέδειο.

„Tertius autem seu postremus nummus a Te commemoratus,
 „cum epigraphæ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΝ; Scamandri præterea, & Apolli-
 „nis Smynthei nominibus, omnino præclarus est, nec alibi hæcte-
 „nus, quantum ego scio, visus. Scamandri quidem meminit num-
 „mus e Ligorii Collectaneis ab Holstenio ad Stephanum p. 16.
 „prolatus, ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΣ ΙΑΙΕΩΝ; quæ in schedas meas Ro-
 „mæ, ex inspecto ibidem Ligorii opere, pridem retuleram. ΣΚΑ-
 „ΜΑΝΔΡΟΣ etiam, si per ultimum litteræ ferme, uti refers, exe-
 „ssæ ductum licet, legi in eodem tuo nummo mallet, quam
 „ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΥ; sicuti passim expressa videas casu recto fluviorum
 „in antiquis nummis nomina ΚΥΜΑΙΩΝ ΓΑΥΚΟΣ : ΕΦΕΣΙΩΝ
 „ΚΑΙΣΤΡΟΣ : ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ ΜΕΛΗΣ, ut plura id genus mittam,
 „& in superiori nummo ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΣ. Sed hoc leve: Scaman-
 „der vero ille cum veterum, Homeri exemplo, monumentis val-
 „de celebratus, tum ab Alexandria Troade, quod jure observas,
 „haud procul decurrens, ut commode in nummo illius urbis si-
 „gnari meruerit. Hanc autem Alexandriam a Troja seu Illo,
 „quod olim etiam uti recordaris, monui, diversam omnino vere
 „adferis, nomenque ei non a Trajano Alexandro, sed ab Alexan-
 „dro Macedone, quod Strabo aperte innuit, idque Lyfimacho
 „auctore, quum prius *Antigonea* diceretur inditum. Adscriptæ
 „autem in eodem tuo nummo, quas memoras, litteræ ΣΑΕ, ur-
 „bis epocham, annorum nempe ccxxxv. liquido, mea sententia
 „arguunt. Unde si ad Lyfimachi, a quo urbs dicta *Alexandrea*,
 „res in tractu illo gestas, & quarum Diodorus meminit lib. xx.

„erz

„æræ caput revoces, hoc est, ad Olympiada cxi, aut juxta alios
 „cxi, seu ante Christum ccc, cusi inde ætatem nummi eruas,
 „circiter quarto Olympiados clxxviii, seu ante Christum lxxv,
 „nemper circa tempora debellati a Pompejo Tigranis. Quanquam,
 „quod parum hic refert, nec jam hujus loci, unius forte aut al-
 „terius anni, pro diversis Chronologorum calculis, ratio haberi
 „hic possit. Ex quo autem Colonia Romana in eandem Alexan-
 „driam sub Augusto, quod e nummis liquet & firmat Strabo,
 „deducta, omissa inde in iis hujus Æræ memoria, & Latini vul-
 „go illius urbis nummi, cum variis *Colonia Alexandrina Augusta*,
 „*Troadis*, aut *Colonia Aurelia Antoniana Alexandria*, vel *Alexan-*
 „*drina*, qualem nummum alibi primus protulit, appellationibus,
 „e quibus geminos male Holstenius ad Stephanum p. 24. ad *Ale-*
 „*xandriam* Ægypti retulit. Alterius quidem Æræ Alexandrinæ,
 „h. e. Μεγαλοπόλεως, meminit nummus Eliogabali, Gazæ Regiæ,
 „a me pridem in eadem visus & notatus, ac nuper ab Harduino
 „cum aliis ex indice admirandi illius Cimelii descriptus. Diversa
 „vero eadem ab Æra Alexandræ seu Alexandri, ac inde *Dulber-*
 „*najim* Arabibus dicta, de qua pridem Scaliger in Canonibus Isa-
 „gogicis, quæ etiam superiori Æra Alexandriæ Troadis longe an-
 „tiquior, eadem quippe cum Æra Seleucidarum. Sed hoc obi-
 „ter. Apollinis autem Smynthei, quem memorat itidem num-
 „mus hujus Troadis tuus, familiaris olim in toto illo tractu cul-
 „tus, neque solum, quod ex primo Iliados notum, apud com-
 „memoratos paulo ante Tenedios a Troade ista haud procul dissi-
 „tos. Ita Chrysas, urbs illius loci, sacra eidem Smyntheo, a
 „quo λόγοι Σμυνθιακοί apud Eustath. ad Iliad. A. p. 34. Mirari
 „tantummodo quispiam posset, quod nullum in illo tuo nummo,
 „neque enim observare id & monere in tuis ad me litteris superse-
 „disse, vestigium occurrat Dei illius supra murem, unde ei no-
 „men inditum volunt, quæque calcat aut percutit, stantis: qua-
 „le scilicet ejusdem Smynthei simulacrum describit commemorato
 „ante loco Eustathius, ἐν τῇ ἰδρύσει μὲν ἐπὶ βιβανότῃ, ὡς αὖτε πα-
 „ρῶσαν τὴν θεοῖον. Verum, ut alia jam mittam, non hanc solam
 „a muribus denominationem *Smynthei* Apollinis arcessit ibidem Eu-
 „stathius, sed opportuniorem procul dubio, ab urbe illius tractus
 „Smyntheo. Hæc sunt, quæ Vir ille Magnus, & Antiquitatum

E c

Inter-

Interpres felicissimus pro singulari, qua fulget & illustris est licet in ampla dignitate constitutus sit, humanitate ad me misit; quæ si tibi, Lector, tantum, quantum mihi arrident, placebunt certe plurimum. In agro Sylvaducensi exiguus pagus est, cui nomen *Rummel*: qui ante annos aliquot nobis dedit C. JANUARIUM SEXTUM INTERPRETEM, uti docui in Inscriptionibus Antiquis, quas una cum Apotheosi Homeri vulgavi. In eodem loco inventus est & alius lapis, ingens satis, & candidi coloris, quem mihi dono misit Amplissimus Vir, Henricus Copez, Urbis illius Senator, & antiquarum rerum studiosissimus. Continet marmor illud Inscriptionem tam elegantem, ut affirmare non dubitem similem his in terris vix repertam esse:

.. ACSUSA
NO. HERCULI
SACRU. FLAVS
VIHTIRMATIS FIL
S MMUS MAGISTRA
. IVITATIS BATAVOR
V. S. L. M.

Occurrit igitur hic HERCULES MACSUSANUS, qui proculdubio non secus ac *Deufonienfis*, aliique Dii topici absque numero a loco, in quo cultus fuit, nomen habuit. In Inscript. 4. pag. MLXX. apud Gruterum, quæ Westcapellæ Zelandorum reperta est, scribitur HERCULI MARCUSANO: in nummis vero Posthumi apud Antiquarios obviis, HERC. MACUSANO: quomodo etiam in lapide laudato legi, testis est Boxhornius cap. 1. Quæst. Rom. quem tamen recte carpit Tristanus Tom. 3. p. 146. quod inde faciat MAGNO SANCTO. Nam certe in numismate satis clare legitur MACUSANO, & in meo marmore addita littera MACSUSANO: arbitrorque apud Antiquarium non minimi nominis male scribi MAGUSANO, & Mezzabarbam, spectatæ etiam diligentæ peritiæque virum, inde aliam epigraphen a MACUSANO facere; quia apud Tristandum C. non autem

tem G. occurrit. In qua regione vel urbs, vel locus, a quo Hercules nomen accepit, situs fuerit, utique incertum manet, cum apud neminem veterum, quod sciam, memoretur vel *Macsum*, vel *Masum*. Credibile tamen est, illud nomen loco alicui in Gallis versus Rhenum inditum fuisse, quia & altera & hæc inscriptio in illo tractu inventæ sunt. Sique verum est, quod notant celebres Antiquarii, Posthumum sub nomine *Herculis Macsusani* cultum fuisse, id quod rejiciendum nequaquam videtur, ad ejus imperium quod incidit in annum Christi 250. V. C. 1012. Inscriptio nostra erit referenda; unde de ejus antiquitate judicium fieri potest Herculem certe sæpe in nummis ejus datur conspici, additis Inscriptionibus: HERC. PACIFERO: HERCULI ARGIVO: HERCULI LYBICO: HERC. DEUSONIENSI: HERCULI ERYMANTHINO; INVICTO: ROMANO: IMMORTALI & HERCULEM: & inde haud absurde colligitur Gallos, quorum summus erga Posthumum erat amor, quod submotis omnibus Germanicis gentibus, Romanum in pristinam securitatem revocasset imperium, teste Trebellio Pollione, eum ut Herculem monstrorum domitorem coluisse. Atque hoc vel inde patet, quia certe deus Hercules iis cognominibus in Gallis cultus non fuit; sed data illa cognomina sunt Posthumo, tanquam in vincendis Germanis parem Herculi laborem exantlasset. Et firmant hoc alii nummi, in quibus occurrit VIRTUS EQUITUM, POSTUME AUG. & AETERNITAS AUG. cum Hercule leonem domante, ejus exuvias gerente, clavam atque arcum, & Imperatori imponente coronam: nec non unus Posthumi filii, in cujus aversa area HERCULI DEUSONIENSI legitur, & conspicitur caput Posthumi patris. Is qui hoc monumentum posuit, vocatur FLAVIUS VITHIRMATIS FILIUS; & patris nomen satis superque docet, eum origine Gallum vel Batavum fuisse. Solebant autem provinciales Romana nomina adsumere; Sic frater Arminii *Flavius* cognomento fuit, teste Tac. 2. A. 9. & *Claudius Civilis*, *Julius Paulus*, *Julius Brigantius*, *Claudius Labeo* nomina Romana habent. VITHIRMA proculdubio est nomen Batavum vel Gallicum; & nescio an alibi simile occurrat. Præcipue autem notandus est SUMMUS MAGISTRATUS CIVITATIS BATAVORUM. Quod si CIVITAS hic complectere-

tur omnes Batavos, qui iisdem legibus vivebant & unum constituebant Reip. corpus, uti usurpatur Cæsari lib. 1. de Bello Gall. c. 12. ubi *civitas Helvetia*; Tac. 2. A. 61. ubi *Eduorum*; Germ. c. 37. ubi *Cimbrorum* c. 41. ubi *Hermanduorum*; Agric. c. 17. ubi *Brigantium Civitates* occurrunt: quomodo & Vellejus 1, 3. Thessaliam appellat *Myrmidonum civitatem*, illustre certe monumentum haberemus, ex quo aliquo modo colligi posset Batavorum quale regimen circa illa tempora fuerit. Et *Civitatem Batavorum* eo sensu posuit Tacitus 4. H. 56. *pollicitusque, si presidium daretur, iis in Batavos, & potiore CIVITATIS partem ad societatem Romanorum retracturum*. Quod si autem per *civitatem* intelligere placet urbem, vel oppidum: quo sensu hanc vocem usurpatam esse constat, vel ex his Verrii Flacci apud A. Gellium Lib. 18. c. 7. verbis: *CIVITATEM & pro loco, & pro oppido, & pro jure quoque omnium, & pro hominum multitudine dici*: urbem conservat marmor, quæ per excellentiam *Batavorum civitas* vel *oppidum*, dicta fuit. Sed incertum valde est, ubi hanc quærere debeamus, quia plures fuere Batavorum urbes. Nam Ptolomæus lib. Geogr. 2. c. 9. memorat *Λεγούδιον*, & *Βαταύδιον*, & ultimam quidem *Μεσούριον*. Verum si aliqua ex his duabus intelligenda foret, proculdubio adjectum fuisset ipsum vel Lugduni vel Batavoduri nomen in marmore: unde nescio quam valde mihi placeat illorum opinio, qui censent aliam urbem fuisse, quam peculiari ratione vel *Oppidum* vel *Civitatem Batavorum* vocarunt. Tacitus 5. Histor. 19. *Civili Chaucorum auxilia venere. Non tamen ausus OPIDUM BATAVORUM armis tueri, raptis quæ ferri poterant; ceteris injecto igni in insulam concessit*. Cluverius & alii *Batenburgum* intelligunt; sed nequaquam verisimile est Civilem acie circa Castra Vetera victum & agitantem animo petere Bataviam, cujus primo Mosam & Batenburgum, inde iterum Vahalim petiisse. Sunt qui cum antiquis codicibus rescribant *oppida*, eamque lectionem amplectitur Lipsius, quia nullum oppidi nomen adpositum. Certe Batavi ripam Gallicam una cum insula tenuere: Tac. 4. H. 12. *Batavi donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, seditione domestica pulsi, extrema Gallica ora vacua cultoribus, simulque insulam inter vada sitam occupavere, quam mare Oceanum a fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit*. Verum num plura oppi-

da

da in ora Gallica habuerint incertum valde est. Quod si rationem inire volumus, & perpendere, veteres rarissime oppida in locis paludosis & pascuis condidisse, videtur certum oppida illa non potuisse esse posita nisi intra illud spatium, quod inter divortium Rheni Vahalisque, & Noviomagum est; & si totus ille tractus examinetur diligenter, patebit vix alio loco oppidum extrui potuisse, quam ubi nunc Noviomagum situm est. Nam ex abruptis montibus & confragosis, atque e fruticetis & sylvis, quæ regionem eam occupant, constat, loca illa inculta relicta esse. Hincque simul ratio peti poterit cur Civilis non in principio Batavi agri in insulam concesserit, sylvis scilicet fruticetisque illud impediens: sed necesse habuerit usque ad Batavorum oppidum confugere. Præterea nullibi in toto hoc tractu tot Antiquitates reperiuntur quam Noviomagi, illæque certum indicium sunt, non a Caroli Magni temporibus, verum diu ante, & sub primis Romanorum temporibus urbem hanc celebrem fuisse. Si quis igitur *Civitatem* pro oppido vel urbe accipere velit, ego crederem, non incommode *Noviomagum* posse intelligi; certe de illo Tacitum loqui, qui & *Coloniā Agrippinensem Ubiorum oppidum* appellat. Neque tamen eorum sententiam condamnō, qui vel *oppida* apud Tacitum rescribunt, & plura Batavos habuisse oppida in ora Gallica existimant; sed argumentum illis non suppeditant hæc verba, *ceteris injecto igni*; neque enim & *ceteris* ad oppida respicit; sed ad res, quæ in oppido Batavorum erant; quarum nonnullas vero igne consumpsit, ne scilicet inde aliquid ad Romanos perveniret. Qui plura hanc in rem desiderat, adire potest Joh. Smetii *τὴ μαχαρίτῃ* & Antiquitatum sollertissimi enodatoris *Oppidum Batavorum*; & Isaaci Pontani Discepciones Chorographicas & proculdubio Theodorus Rycquius, Historiæ apud Batavos Professor eruditissimus, & facundissimus hæc pluribus in nova Taciti editione illustrabit; cujus viri sententia ingens pondus vel huic vel illi explicationi certe adlatura est. Quod si per CIVITATEM omnis gens intelligenda est observandum imprimis, usos fuisse *Batavos* suis legibus; nec paruisse Romanis vel proconsulibus vel proprætoribus, vel aliis qui cum imperio mittebantur. Civilis apud Tac. 4. H. 12. gloriatur, *eos tributorum expertos esse*, & 5. H. c. 25. ipsi Batavi *sibi non tributa sed virtutem & viros indici: proximum id libertati: & si dominarum electio sit, honestius principes Romanorum, quam Germanorum*

feminas tolerari. Et ipse Tacitus 4. H. 12. eos scribit nec opibus Romanis, societate validiorum attritos, viros tantum armaque imperio ministrare, & cohortes vetere instituto nobilissimos popularium rexisse; & c. 29. Germ. ita de celebri hac gente loquitur. *Manet honos & antiqua societatis insigne nam nec tributis contemnuntur, nec publicanus atterit; exempti oneribus & collationibus & tantum in usum praeliorum sepositi, velut tela atque arma, bellis reservantur.* Quæ omnia indicant Batavos reverenter habuisse Imperium Romanum, sed tamen illi nequaquam plane fuisse subditos, ita ut rectores ab urbe æterna recipere cogerentur. Et insigne huic decori gentis antiquæ præbent eorum duces Tutor Classicus & Civilis, dum 4. H. 78. *suis quisque locis pugnam cientes Gallos pro LIBERTATE, Batavos pro GLORIA, Germanos ad PRAEDAM instigabant.* Nam Gallia jam in Provinciæ formam erat redacta, Germanis nihil cum Romanis erat, & Batavi eos quidem comiter colebant, sed non habebant dominos, ideoque non pro libertate, sed pro veteri gentis gloria certabant. In Inscriptionibus, quæ Caracallæ & Severi temporibus positæ fuerunt, legitur; GENS BATAVORUM AMICI ET FRATRES ROMANI IMPERII: CIV. BATAVI. FRATRES. ET. AMICI. P. R. Nec quicquam vetat, quo minus credamus hanc libertatem ad Posthumi, sequentiumque Imperatorum tempora & ad Francorum irruptionem fervere. Nam, teste A. Marcell. l. 16. c. ult. *opitulatum contumalibus suis celeri cursu Batavi venerunt cum Regibus*, in prælio quo Julianus Alemannos concidit. Nam inde viri eruditi existimant Batavos suos Reges vel Principes illo etiam tempore habuisse; nisi tamen cum Henrico Valesio aliquis velit existimare Reges esse nomen numeri vel Legionis, qui Regii dicuntur in notitia imperii. Quicquid sit, si CIVITAS in marmore de omni Batavorum regione explicanda est, magna certe dignitate ornatus fuit hic FLAVIUS, & Rempubl. Batavorum non Regis vel Principis, vel Ducis nomine, sed SUMMI MAGISTRATUS rexit. Si vero alii contendant vocem eam denotare *oppidum*, necesse est, ut fuerit primus Duumvirorum; vel dicendum unum tantum summum in Batavorum oppido fuisse magistratum; quocunque demum nomine dictus proprie fuerit. Sunt enim eruditionis præstantis Viri, qui *Consules* colonis (quanquam adseverare nolim Civita-

Civita-

Civitatem Batavorum Coloniam fuisse) imponunt; atque ita explicant Aufonium:

*Diligo Burdigalam; Romam colo; civis in hac sum
Consul in ambabus.*

Sed Velferus & Freherus ordinem invertunt, & scribunt, & *consul in hac sum Civis in ambabus*; Reinesius arbitratur Aufonium metri causa *Consulem* pro *Duumviro* posuisse, qui videatur 3. Var. c. 16. Epist. 28. & 31. & p. 675. Ejus sententia firmatur elegantissimo loco Ciceronis 2. ad Att. ep. 6. ubi *Duumvirum* pro *Consule* similiter plane usurpat: *Ubi (Antii) quidem ego malletm Duumvirum, quam Roma me fuisse*, n. Duumvirum vel Consulem. Henricus Noris, vir harum rerum peritus admodum Dissert. 1. Cenotaph. Pisatorum Duumviros *Consules* dictos esse: & Jul. Cæsar Capacius *Consules Puteolanos* memorat reprehensus eo nomine a Reinesio. Augustum Consulatum Plutiei gessisse ex nummo Græco evincere conatur Patinus; sed scribendum in eo esse non ΠΑΟΥΤΙΑΒ verum Δ. ΕΞΟΥΣΙΑΣ docuit Harduinus; Munatium Pansam Bisontinos Consulari potestate rexisse arbitratur Chifletius l. 1. c. 29. Vesont. quia in Inscriptione veteri legitur *Martianus Sacerdos Roma & Augusto Munatio Pansa cos in Civitate Sequanorum*: sed inspicienda foret ipsa inscriptio, antequam certi quid statui possit. Apud D. Prosperum legimus, *Asperum vi. Consulem Carthagini constitutum esse* qui tamen semel in Fastis tantum dicitur Consul Orientalis fuisse: adeo ut videri possit Carthagine gessisse Consulatum. Quicquid sit inferiori sæculo *Consules* pro quolibet Magistratu usurpati, uti docet Reinesius Ep. 33. ad Daumium: & du Cange in Glossario Medii Ævi absolutissimo: quomodo in Historia Norvagiæ ab anonymo conscripta & ante aliquot annos edita celebrantur *Consules Orcadum Insularum*. & Episcopi Provinciæ Viennensis ad Leonem Papam scribunt, *quicumque intra Gallicas ostentare voluit insignia dignitatis in hac urbe (Arelate) Consulatum accepisse & dedisse*; id est, Consulatum Ciscensibus celebravisse, quemadmodum hæc verba interpretatur Hadr. Valesius Vir eruditissimus Lib. VIII. Rerum Francicarum. Atque hic locus haud obscurum indicium est, Magistratus Provinciales vel Duumviros etiam *Consules* dictos fuisse; quod nec diffitetur Reinesius, qui Scipioni Gentili facile largitur, contigisse ambitione

bitione municipalium & Colonicorum Magistratum, & quos Duumviros suis locis esse iussisset Senatus, ii Consulum nomen vel adsciscerent sibi, vel ab adulantibus obnoxiisque acciperent; sed illud tantum domi cujusque regnare potuisse, neque tantum valuisse, ut Romana loquendi consuetudine *Consules* dicerentur. Unse sequitur, fieri posse, ut in marmoribus Consules municipiorum occurrant: atque ita etiam Duumviri ab Auctoribus vocentur, non secus ac Justinus l. 31, c. 2. Carthaginensium Suffetem Hannibalem *Consulem* appellat. Et certe Eruditissimus du Cange in Inf. 9. ccccxxxix. 8, xc. 5. ccccxi. & 7. ccccxxxviii. putat se municipales Consules repperisse. In prima celebratur *primus, secundus, tertius Consulatus* L. Licinii Suræ; verum ego arbitror intelligi *Suram* illum, qui temporibus Nervæ & Trajani ter Consulatum Romæ gessit, uti testatur Cassiodorus in Chronicis aliique quacunque tandem ob causam is in marmore Barcinonensi memoretur: in altera quam Angliæ debemus occurrit CL. QUINTIANUS . . . COS. ubi potuit excidisse PRO, ita ut fuerit proconsul. in tertia Hispana, SEXTUS ALLIUS MAMERCUS *Pontifex perpetuus Col. Astigitana, & Flamen Divorum Augustorum Consul.* in ultima, qui agri Comensis est, L. Minicius Exoratus *Flamen Divi Titi . . . & Cos.* Quarum priores ut parum momenti ad rem probandam adferunt, ita ultimæ affirmare videntur, vera esse quæ modo ex Reinesio monui; & Duumviros interdum *Consules* dictos esse ab adulantibus, vel etiam a se ipsis. Nec abhorret a loquendi Romanorum ratione *Magistratus summus*: nam & *summi Aediles* occurrunt apud Juven. Sat. 3.

Sufficiunt tunica summis Aedilibus alba.

Qui num ita vocentur, quia ludos edebant; ut censent eruditi, an vero quia Duumvirorum loco erant, aliis dispiciendum relinquo. Certe Cic. 13. Ep. 12. ad Fam. testatur Arpini ædiles creari solitos summo cum imperio; *is enim*, ait, *magistratus in nostro municipio nec alius ullus creari solet.* Et talem puto fuisse C. Albutium Silum Novariensem, qui *adilitate in patria fungens jus pro tribunali dixit*, apud Sueton. in Libro de Claris Rhetoribus, & eum, qui in lapide vetusto vocatur *ÆDILIS DUUMVIRALI POTESTATE.* Præterea ut in Inf. nostra occurrit *Summus Magistratus*, ita in 4. LXXIII. apud Gruterum *primus.*

FOR-

FORTVNAE
AVG. SACR. ET. GEN
IO. CANABENSIVM
L. SILIVS. MAXIMVS
VET. LEG. I. AD
P. F. MAGISTRAS
PRIMVS. IN. CAN.

D. D.

ubi *Magistras* mihi positum videtur esse pro *Magistratus* : imo & *summus* in IO. XXXIII.

DEO
INVICTO
MITHRAE
C. LVCRETIVS. MNESTER
M. AEMILIVS. PHILETVS
SVM. MAG. ANNI. PRIMI
M. AEMILI. CHRYSANTI

D. S. D. D.

ubi tamen forte meliori jure *summus Magister* intelligitur, qui sacerdotibus annumerandus est & frequenter in Inscriptionibus occurrit, quanquam alibi etiam celebretur *Magister & Decurio Caritanorum*. Sic *summus Imperator* apud Plautum Amph. *summus pontifex & summus hominum* apud Tacitum : SVMMVSVS SACERDOS AVG. in nummis Elagabali apud Illustrem Spanhemium & alios. Et denique *summus sacerdos*, id est Episcopus apud Tertullian. cap. 17. de Baptismo. Atque ita Flavius noster erit instar Archontis apud Athenienses, qui, quod notandum praecipue, non aliter appellatur a Trebellio Pollione in Gallienis: *Gallienus apud Athenas ἄρχων erat, id est, SVMMVSVS MAGISTRATVS, vanitate illa qua & civis adscribi desiderabat, & sacris omnibus interesse*. Tandem in marmore occurrit V. S. L. M. qua scribendi & loquendi ratione nihil frequentius in marmoribus occurrit. Sed inter Litteras V. & S. majus spatium, quam inter reliquas relinquitur; & cum lapidem Amplissimus Voetius, qui singulari amore Antiquitatis studium prosequitur, & ego inspicere diligerentius, videre nos putabamus vestigia litteræ P. ita ut hic Flavius *Vorum publicum solverit libens merito*. Pro Republ. igitur

F f

tur

tur sua hoc monumentum erexit; & inde haud obscure sequitur locum in quo hoc marmor inventum est, nisi aliunde eo adve-ctum sit, celebrem fuisse religione & cultu vel Herculis, vel alterius numinis.

Prope Cliviam in loco, in quo Celsiss. Nassaviæ Princeps Mauritius monumentum sibi vivus fecit, sunt variæ Inscriptiones antiquæ apud Castra Vetera & in aliis agri Clivensis locis reperta; quæ quia inedita & rara admodum sunt, luce publica donare constitui.

DEAE
HLVDANIA
SACRVM
C. TVBBIVS.

Ultimæ vocis mediæ litteræ non satis distingui poterant; aliisque videbatur scribi debere TULLIUS. Ex secunda linea periit littera E. Sed quæ sit *Dea Hludania* juxta cum ignarissimis scio; observandum tamen hanc vocem ita scribi, ut *Hludovicus*, *Hlotarius*, & similia; eamque scribendi rationem antiquam esse ex hoc marmore patere (nisi illud ad eam ætatem referendum sit) idemque nomen totidem fere litteris exstare in Inscriptione veteri, quæ & hodie apud Noviomagenses servatur,

DIIS. MANIBVS.
C. JVLIO. CLAV
PVDENTI LVIDONIA
VET. LEG. X. G. P. F.

quanquam litteræ nonnihil intricatæ sint. Subintelligitur autem, ut videtur *domo*, ita ut *pudens* ex loco, cui *Lvidonia* nomen, sit oriundus, a quo etiam *Dea Hludonia* vel *Hludania* nomen accipere potuit.

DIS MANIBVS
M. VETTI. SATVR
NINI. VET. LEG
XXII. P. P. F. CIVI
TRAIANENSI. M.
ANTONIVS. HONO
RAT.

Hodie binæ priores tantum regulæ legi possunt; & conservatio-
nem

nem hujus marmoris debemus Smetio, qui egyptum ejus olim a viro antiquarum rerum studioſo accepit. *Legio ſecunda & vigefima* ad Rheni ripam vel in Germania inferiore caſtrametata eſt, uti ex aliis apud Gruterum marmoribus etiam patet; vocaturque illa *Pilipollens felix*, uti has ſiglas P. P. F. eruditi antiquarij interpretantur; & in lapide Moguntia reperto pag. dXIV Gruteri celebratur C. IVLIVS. CORNICVLARIVS LEG. XXII. P. P. F. niſi tamen cognominata vigefima ſecunda legio fuerit PRIMIGENIA PIA FELIX. Sane in Inf. 13, XXII. 3, LVIII. 5, XCIII. 8, DXIV. 3, DXIV. 4, DXLVI. quæ omnes prope Moguntiacum repertæ ſunt, ſcribitur LEGIO PR. P. F. non autem additur *Severiana*, id quod putavit auctor Indicis magni iſtius operis. In laterculis Colonia Agrippina repertis occurrit LEG. XXII. PRI. & in marmore Romæ effoſſo, LEG. XXII. PRIMIG. P. F: quæ certe indubitata indicia ſunt legionem cam non *piam*, *pollentem*, ſed *primigeniam piam felicem* dictam eſſe. Verum eligat unusquiſque quod ſibi placet, ego monuiſſe ſatis habeo. In Inf. 7. p. DXXV. eadem legio memoratur; ſed obſcurum valde mihi equidem eſt CIVES CIVITATE ANCHEVVSA-NVS DIATR, nec non, MVCAPOR MVRALIS. Ortelius putat intelligi poſſe Hollandiæ urbem, quæ *Enkbuſa* vocatur; id quod nequaquam eſt veriſimile, quia urbis illius prima mentio occurrit anno 1279. MVCAPOR, videtur eſſe nomen proprium militis, qui cum alio hoc monumentum erexit; exſtatque idem in Actis Philippi Epifcopi, qui martyrium obiit Adrianopoli apud Mabillonium, virum certe præclariffimum, & cui plurimum humanitatis ſtudio debet, Tom. IV. Anal. *Tunc ipſius nature expers, atque humanitatis ignarus Mucapor ingreditur.* Sic *Mercor* eſt *Mercurius*; unde in Notis Tyronis & Senecæ pag. 197. legitur, *Die Mercoris*, id eſt Mercurii. CIVIS autem TRAIANENSIS ex Colonia Trajana fuit oriundus proculdubio, quam ad Rheni ripam haud procul Batavia ſitam fuiſſe docuerunt ſatis multis Viri eruditi. Cæterum hæc eadem inſcriptio exſtat apud Lazium lib. 4. c. 5. Reip. R. legiturque ibi quidem commodius QVI VIXIT AN. XXXIII. ſed reliqua ſimilia ſunt.

I. O. M
T. GRANIVS
VICTORI
NVS.
OPTIO. V. S. L.
M.

Graniorum nomen cognitum est in historia Romana, uti ex Cicerone, Appiano, Plutarcho, Tacito aliisque constat. In lapidibus etiam vetustis apud Gruterum & Reinesium idem occurrit frequenter, & quidem apud illum celebratur L. GRANIUS VICTOR, 3. CCCXXXIII.

HERCVLI. SAX
SANTO. SACRVM
C. SULPICIUS. MA
TVRVS. 7. LEG. XXII
PREF. ET. COMMI
LITONES. LEG. EIV
SDEM. QVI. SVB
EO SVNT
V. S. L. M.

Qui ante me hanc inscriptionem descripserunt, variant nonnihil; ut, SAXSANO. MLEG, id est *miles legionis*, cum nota 7. significet centurionem vel centuriam in aliis lapidibus; reliqua ita formabant PR. F. F. II. COMMILITONI. S. II. C. EJVS. DEMO. VI. SVB. I. OPSVNI. Verum hæc nihili esse facile crederet is, qui noverit, me summa fide marmora hæc descripsisse. Herculis autem *Saxantus*, vel *Saxsanus santus* sive *sanctus*, vel denique *Saxanus* vocatur; quod ultimum cognomen etiam occurrit in Inf. 3. p. XLIX: quæ Tiburi in Italia reperta fuit. Præstantissimusque Grævius putat interpretari debere SAXANO SANTO: quia *Sanctus* est proprium epithetum Herculis uti vel ex Phædro patet: *Saxanum* autem eum vocari a Saxonibus, aut a loco quodam, qui appellatus fuit *Saxanum*, ut *Deufonienfis* a Deufone, additque mirum non esse si in provincialibus Inscriptionibus peccaverit quadrantarius, & pro *Sancto* sculperit *Santo*, cum tales errores in municipalibus & provincialibus titulis non pauci occurrant.

MAR-

MARCINVS SVR
CONIS. F. BREVCVS
MIL. EX. COH. VIII.
BREVC. ANN. XXXV
STIP. XII. H. S. F.

Infra hanc inscriptionem cernitur crotaliftria; quæ forte additur, ut exprimerent choreas, & oblectamenta, quibus eos, qui ad campos Elysios deducebantur, frui persuasum habebant; quemadmodum mox pluribus docebo. *Cobors* autem *octava Brencorum* etiam memoratur in Inf. 2. p. DLX. apud Gruterum: alibique *tertia*, *quarta*, *septima*, & non addito numero, *Brencorum* occurrit.

I. O. M
MARTIVS
VICTOR
SIG. LEG. XXX. V. V.
SEVERIANAE
ALEXANDRI
P. F. V. S. L. M
AGRICOLA. ET. CLE
MENTIANO. COS.

Ex Consulibus patet hanc inscriptionem positam esse A. V. C. 983. quo consules a Cuspiniano & Damaso papa suggeruntur, teste Onuphrio, *Agricola & Clementinus*, vel *Clemens*, uti vocatur in Fastis Græcis; qui proculdubio idem cum *Clementiano*, illudque nomen forte pro *Clementinus* substituendum est. Legio autem hæc multa cognomina habuit, & vocata fuit, *Valens*, *Vitrix*, *Severiana*, *Alexandrina*, *Pia*, *Felix*. Legio trigesima *Valens Vitrix* cognominatur in Inf. 6. p. CCCXCIX; quanquam Reverendus & Antiquitatis sollers indagator Smetius primum V. explicet *Ulpia*, quod cognomen eidem legioni datur in Inf. 4, & 5, CCCCLXXXII. *Severiana Alexandrina* proculdubio dicitur ab Imperatore Alexandro Severo; a quo 1. & II. etiam *Severiana*, 7. CLXIX. & VII. SEVARIANA ALEXANDRINA appellata fuit. Horumque epithetorum memoriam servari etiam in alio

marmore, quod in Apotheosi edidi, quodque eodem in loco conservatur, & a me diligenter inspectum, est, existimabat idem:

I. O. M. CONSER
VATORI. TERTI
NIVS. VITALIS

MIL. LEG. XXX. V. V. SA
LIB. PRAEF. PRO. SE
ET. SVIS. V. S. L. M
VI. KAL. MAIAS

LVPO. ET. MAXIMA. COS.

Putabat enim vir eruditus *¶* SA. distingui debere; & faciebat inde SEVER. ALEXANDRINAE. Verum in marmore ipso hæ litteræ absque illa distinctione (nisi quod injuria temporis in medio duarum litterarum SA, & quidem earum summa parte puncti instar, fuerit natum) cernuntur; conjiciebatque doctissimus Fabrettus in litteris ad me Roma datis, hunc Vitalem *Salibus præfectum fuisse*, & eo referebat SALINATORES CIVITATIS MENAPIORVM, qui in Inscript. 4. p. MXXCVI. occurrunt, quosque putat ministros fuisse. Miles igitur *Salibus præfectus* is forte est, qui curam habuit salis inter milites dividendi, cujus moris memoria servatur in l. 17. lib. 8. tit. 4. Cod. Theodosiani: & *Salinatores* erant ministri præfecturæ salinarum, vel qui apud Menapios & Morinos vectigali salis præerant; quod quia M. Livius introduxerat *Salinator* cognominatus est, uti præter alios testatur Livius lib. 29, c. 37. ubi obiter notandum male ex Plinii lib. 31, c. 7. notari Ancum Marcium primum salinarum vectigal instituisse, illudque fuisse explosum Regibus expulsis; nam nihil tale ibi reperitur: sed tantum, *Ancum Marcium regem salis modia sex milia in congiario dedisse populo, & salinas primum instituisse*. Et quamquam tempora non obstant, quo minus, in marmore illo nominari possit *Legio Severiana Alexandrina*, quia Lupus & Maximus celebrati etiam 6, VIII, Grut. Coss. fuerunt Severo imperante A. V. C. 983, tamen altera explicatio præferenda videtur, quia *¶* LIB. commodè non potest exponi, nec sequitur vox alia, cui *præfectus* jungi possit; nisi quis facere malit, *libertinorum*, vel *libertorum*, vel *liberorum* (quos tamen non puto hic locum habere posse,)

sc,) vel *librarium praefectum*. Nam legiones librarios habuisse, probatum eunt viri eruditi ex Inscript. 8, LXXX.

MINERVAE
TIB. IVLIVS
NOVIANVS
LIBR. LEG
POSVIT.

nisi forte LEG. exponi debeat *Legati* : & de ejusmodi *librariis* videri potest Reines. Claf. 8. Inf. 44. in qua ejus ex sententia celebratur *librarius manipularis*. In altera inscriptione VITALIS nomen proprium est; existatque idem in Inf. 18. p. DXXV. quam illustrare paucis conabor. In opere figulino quod inscribitur LEG. XXX. & infra VIT. ALIS. F. *legionis trigesimae* cognomen latere videtur arbitrari illustris Indicum auctor : sed apud Hadr. Junium & Scriverium nulla cernitur distinctio, & proculdubio VITALIS est nomen artificis qui opera figulina fecit. Solitos enim fuisse figulos nomina sua inscribere vasibus, lagenis, patellis, docet multis exemplis Reverendus Smetius in Antiquitatibus Noviomagensibus, cui etiam VITALIS inter eos artifices recensetur; quemque sequenti inscriptioni mutilę restituendum censeo, V... AL. OFF. id est *Vitalis officina*. Sed hac occasione facere non possum, quin illustrem lancem vel patinam, cui nomen itidem figuli inscriptum est. Luce eam publica donavit Octavius Falconerius, junxitque Romę Antiquę Famiani Nardini : TERT. D L. EX F. CAN OP. DOLI. I. TIT. ET. GALL. COS. Titianus & Gallicanus Coss. fuerunt A. V. C. 380. imperante Adriano : reliqua vir eruditus exponit : *Tertullus Decii libertus ex figulina Canonis operis doliaris*, vel *operum doliarium primæ*, putatque, cum *Canon* significet certum tributum, quod quotannis Imperatori dabatur; tempore Adriani fuisse quendam populum vel oppidum, cujus erat munus tributum nomine illi dare seu pendere vasa figulina, & quod habebat Romę plures, quarum hæc prima fuit, officinas figulinarias majoris commodi & minoris damni causa. Verum mihi hæc interpretatio longe nimis petita videtur, nec illi refellendę immorabor. Monebo tantum in litteris CAN. latere nomen artificis, vel *Canii*, vel *Caninii*, vel *Canuleji*, vel *Canusii*, vel *Cantilii* vel alterius : unumque artificem plures posse disse

disse figulianas, ut *Canium*, vel quocumque nomine figulus hic vocatus fuit. Testatur id inscriptio apud Gruterum, ipsi viro doctissimo laudata:

EX. FIG. SEX. AT. SILV. F. VI.

id est *Ex figulina Sexti Atilii Silvani* vel *Silvii Filii sexta*: erantque hi homines lautioris conditionis, ut puto, nec tam opus ipsi faciebant, quam sumptus præbebant & alios adhibebant qui operis præessent; qualis in Canii figulina prima proculdubio, fuit *Tertullus*, nisi alio nomine fuerit *decimi libertus*. Quin & CANONIS nomen retineri potest; sed erit proprium, non secus ac in Inscriptione, quam Aris ignotorum Deorum inseruit præclarus Sponius;

HERMA DE SVO DAT
GENIO CANONIS ATTALI LIBERTI
GENIO PASICLENIS ATTALI SERVI.

Norma vel mensura hic locum habere nequeunt; & homo, quem Attalus libertate donavit *Canon* appellatus fuit.

I. O. M. JVNONI. REGINE
MINERVAE. T. QVARTINI
VS. SATVRNALIS. SIGNI
FER. LEG. XXX. V. V. PRO. SE
ET. SVIS. V. S. L. M.

IMP. D. N. GORDIANO. ET. AVIOLA
COS. KAL. JVL.

Hi Consules fuerunt A. V. C. 992. nihilque in lapide notata occurrit dignum, nisi quod Juno appelletur *Regina*: quod cognomen aliis etiam numinibus datum est: FORTVNA, ISIS, JVNOLVCINA vocantur *Regina* in Inf. 7, 8, LXXVII. 12. 13. LXXXIII. 8, XXV. Περσεφόνη Βασιλῆς in lapide apud Gualtherum pag. IX. atque apud Terentinos eodem nomine Venus culta fuit, teste Hesychio in v. Βασιλῆσσα, Et ut Juno *Regina* ita Jupiter etiam *Rex* Romanis & Βασιλεὺς Græcis appellatus est; uti constat ex Inf. 3, MLXV. & Pausaniæ lib. nono, aliisque: neque aliter ille vocatur in carmine Empedoclis apud Porphyry. lib. 2. de Abstin. ubi & Venus vel Κόρη Βασίλισσα celebratur. Æsculapius Βασιλεὺς in lapide apud Sponium Sect. IV. Miscellan. & Falconerium, Viros doctissimos occurrit:

&

Mercurio REGIS nomen aptari posse in Inscriptione apud No-
viomagenses reperta memini me monuisse. Observatione etiam
est dignum inprimis deos deasve sæpe *Reges* vel *Reginas* nominari
locorum, in quibus præcipue colebantur, & ipsa loca, eorum ca-
rumve *regna*. Venus dicitur Æliano lib. 3. c. 42. *Κύπρις βασιλὶς*;
Regina Gnidii Paphique Horat. 1, 30. & *Regina, quæ tenet Cyprium*
& *Memphin*, 3, 26. idemque Fortunam regere *Antium* canit 1,
35. Pindaro Olymp. Od. xiv. Charites appellantur *βασιλίσαι Ὀρ-
χομήου* : & Nympha, non autem Diana, REGINA VNDAR-
VVM Inf. 8. p. xxxix. quæ forte ita suppleri potest:

Dat tibi MARMOREO CAESAM DE MONTE DIANam.
REGINA VNDARVM NYMPHA, DECVS NEMORVM
VoTO DAMNASTI PERFECTA QVEM PRECE BASSVS

id est Bassus tibi Nympha Regina undarum, dat dedicat Dianæ,
decoris nemorum, statuam. *Regna Marica*, & *Regna Diana* le-
guntur apud Lucanum lib. 2. v. 424. & lib. 3. v. 87. pro Mintur-
nensium agro, & sylva Aricina, in quibus Marica & Diana cole-
bantur : & loca talia vel urbes diis *parere* dicuntur : Petronius de
Priapo

— — — *inclita paret*
Cui Lesbos, viridisque Thasos —

Apud Apollon. præterea Rhodium, 4. Argon v. 917. Venus
μυδίου Ἐρυκα; Jupiter *μυδίου Δοδώνης*, in Fragmentis Stephani
& Apollo *ἀνάκτων Διὸς* apud Pindarum Pythiarum od. 1. occur-
runt; quippe qui in locis illis magna religione colebantur. Quin-
imo Homero Il. α. v. 38. γ. v. 279. H. v. 202. Jupiter dicitur
Ἀναξ Δοδῶναι; eodemque nomine etiam honorantur alii dii, ut
Æsculapius Inf. iv. pag. mxxiii. Mercurius Il. B. v. 102. Nep-
tunus *Κροῖωνος Ἀναξ* Lycophroni, quia Cromnæ, urbs est Paphla-
goniæ, colebatur Hercules, Castor Pollux, & Apollo, quorum
hunc præcipue absolute ita vocari docet Illustris Spanhemius ad
Julianum; quique *Ἀναξ* etiam appellatur apud Heraclidem Ponti-
cum in Republ. pariorum, non addito vel *Apollinis* vel *Phebi* no-
mine. Nec minus frequenter *Ἀνακτες* dicuntur Castor & Pollux,
imo, si veteres audimus, primi illa appellatione digni visi sunt.
Eustath. ad Il. α. p. 21. *Σημειῶσαι ὅτι ἈΝΑΚΤΑΣ ἑκάλεον τὸς βα-
σιλεῖς οἱ παλαιοὶ ὅτι ἑ ἀνακῶς, ἢ γὰρ ὑπὸ μελῶς ἔχον τῶν ἱερῶν τι-
μῶν.*

μδρίων. Λέγοντες ὡς καὶ Πλούταρχος, ὅτι πρῶτον οἱ Διόσκυρον ἕτως ἐπεκλήθησαν ὡς τῶν πλείοντων ἐπιμελεῖσθαι. δῆλον ἐν ὅτι θεῖα τις λέξις ΤΟ ΑΝΑΞ. διὸ καὶ ἐπὶ ὑπεροχῇς κεῖται. οἷον ἐπὶ βασιλείᾳ καὶ τῷ ὅτι οἱ παλαιοὶ λέγουσι: *Observa veteres Reges Ἀνακτὺς vocasse, quia curam gerebant ipsis subjectorum; dicentes, id quod etiam Plutarchus facit, Castorem & Pollucem ita primum vocatos, quia navigantium curam habebant. Constat enim divinam esse vocem Ἀναξ, unde & de potestate usurpatur, ut Regibus & patribus familiarum, quemadmodum etiam veteres testantur.* Qui locus vel ideo notandus est, quia nos docet in genere eos Ἀνακτὺς dictos esse, qui aliis erant impositi, eorumque curam gerebant. Et certe ita vox hæc usurpatur Homero *Odys. α, v. 397. δ, 87. 1. 440, & 452.* Viderique potest Eustathius insuper p. 199. 345. 947, 1425. 1485. & denique Tranquillus Faber, præstanti vir ingenio, ad Fabulas Phædri. *Observandum autem inprimis Eustathium uno narrare loco in Cypri insula Magistratus fuisse Ἀνακτὺς dictos, ad quos auscultatores quotidie, quia audivissent, referebant, cum quibus nihil commune videntur habuisse filii & fratres Regis, quos ita etiam nominatos esse prodiderunt veteres. Et tandem Dii Ἀνακτὺς dicuntur artium, quibus præesse putabantur, uti Apollo apud Aristidem Tom. 1. pag. 482. Φορμύσιων ἀναξ rex cithararum; & Vulcanus in nummo rarissimo, quem illustravit nobilissimus Spanhemius, REG. ARTIS.*

IN H. D. D. PRO
SALVTE. IMP. SEVERI
ALEXANDRI. AVG. DEO
APOLLINI. DYSEROLVS
OLO DE MILITES. LEG.
XXX. V. V. P. F. SUB. CURA
AGENT. T. F. APRI. COM
MODIANI. LEG. AVG. P. P. ꝑ
CANVTI. MODESTI. LEG
LEG. SEPT. MVCATRA
IMAG. ET. SEPT. GALLVS
ET. SEPT. MVCATRA. ET
SEPT. DEOSPOR. ET. SEPT.

SAMNVS

SAMNVS. F. SEPT. MVCATRA
CANDIDATI. V. S. L. ME
MAXIMO. ET. AELIANO. COS.

In linea quinta, alii legebant OIODE: & posita est inscriptio A. V. C. 976. anno secundo principatus Severi Alexandri quo Maximus & Ælianus Consules fuerunt. Litteræ IN. H. D. D. exponi debent *In honorem Domus Divina*; quæ loquendi forma integra exstat in Inf. 1. XCII. uti notatum est erudit; & per *domum divinam* nulla mihi alia, quam Imperatoris, vel ejus familia intelligenda videtur. Sed duplex D. D. facit, ut nonnulla adjicere debeam, quibus illud in aliis Inscriptionibus obvium elucidari possit. *Jovem Domesticum in lapide* apud Noviomageneses reposito alibi explicavi, docuique majores etiam deos Larum loco habitos fuisse; quod argumentum perpulchre tractavit nuper singularis vir eruditionis; idemque arbitratur & *Jovem Domesticum* sese repperisse in hac inscriptione

ETEITIVS
ALYPVS
IOVI. D. D.

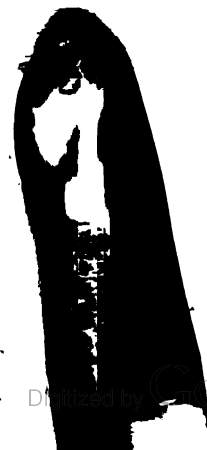
cum tamen potius vulgato more interpretari duplex D. debere existimem, id est DONO DEDIT. Meliori jure idem initium Inscriptionis Severo positæ, I. O. M. D. explicat *Domestico*: & si hic verus sensus est, *Jovem* etiam *Domesticum* inveniemus in 5, 7, XII. 17, XIII., & IO. XXXVIII. Certè aliorum *dedicatum* locum habere vix potest; & vel *Domesticus* præferendum est, vel aliud quid excogitandum, quod æque bene conveniat. Posset certe explicari Deo; quomodo *Æsculapius Deus*, *Apollo Deus Sanctus pacifer*, *Hercules Deus Invictus*, *Liber Deus*, *Mercurius Deus* occurrunt; posset *Domino*, qui titulus Æsculapio, Marti, Solique datur: posset denique *Dolichenus*, vel *Depulsori*, quomodo in Inscript. vocatur Jupiter: sed ut nihil certi definitio, multo minus viri pereruditi sententiam improbo, ita tamen *deos domesticos* non agnosco in hac Inscript.

VENERI ET
FORTVN. PRIM
SACR
L. CALVIUS. L. F. PAL
VARIUS
AR. ET. CVPIDINES. II
D. D.
L. D. D. D.

Nam priores literæ D. D. ita mihi explicari videntur posse difficulter; & si illa mens auctoris, proculdubio illas junxisset Veneri & Fortunæ primigeniæ, quarum hæc BONA DOMESTICA dicitur in Inf. 5. p. LXXIII; unde arbitror hæc significare *Dono dedisse*. *Locus datus decreto decurionum*; quæ loquendi formulæ in aliis lapidibus occurrunt, & vix aliter exponi possunt. Septimius Mucatra proculdubio fuit *Imaginifer* ejusdem legionis; & reliqui, qui eum sequuntur, *Candidati*, qui milites fuere, uti docuere Gutherius in libro *De officiis Domus Augustæ*; Bulengerus in *Imperio Romano*, & Valesius ad Ammianum Marcellinum; quorum tamen illi non satis distincte de Candidatis agunt. Quis tandem fuerit *Aper Commodianus*, & an apud alium ejus mentio fiat auctorem, ignotum mihi equidem est. Animalium nomina autem hominibus data esse ex innumeris exemplis constat. Sic *Aper* vocatus fuit is, qui Numerianum Imperatorem occidit; & *Bos* est nomen servi apud Baluzium, eruditionis præstantis virum Tom. 2. Miscell. p. 95. Prophyrius lib. iv. de Abstinencia, tradit dari animarum transmigrationem, inde in Mithræ sacris homines animalium nominibus appellari solere; & *μύσας* vocari *leones*, *σάβρας* *leonas* vertunt) & *ministros* corvos: & patrum memoria, id est antiquioribus temporibus; eundem morem obtinuisse, & nonnullos dictos esse *αἰῶνες*, alios *ἰεγῶνες*; quod ultimum proprie hujus loci est. Quin & hoc ad deos translatum est, & idem Porphyrius lib. 3. scribit Hecatē appellatam *nominibus sauri*, *canis leane μάλλον ὑμᾶν*, *melius exaudire*. Ut autem hominibus animalium, ita animalibus hominum nomina data sunt: Ælian. lib. 10. de Animal. c. 41. memoriæ mandat Eupolim poetam Comicum ab Augeo Eleusinio dono accepisse canem Molossū, & eum canem

Augeum

400
411
412

Auguram appellasse. Sed hæc omnia longiorem dissertationem sibi desiderant; & summa rerum capita hic puto sufficere.

Apud illustrem Witzium exstat ex oriente allatum monumentum sepulchrale marmoreum, quod pancarpio, binis avibus, & capitibus bubulis, nec non inscriptione veteri est ornatum; cujus ectypum, licet inscriptio nihil singulare cum Antiquariæ rei studiosis volui. In hoc præterea monumento recondebatur urnula lachrymalis, binæ ollæ, repletæ cineribus, quibue sane conditæ videntur reliquiæ viri & uxoris. Adjicere etiam placet, quæ Illustris Witzius ad me misit, ad marmor hoc illustrandum. Propter brevitatē igitur credit Inscr. antiquam valde, & hunc D. *Haterium Famulum* libertum esse D. Haterii Agrippæ, qui tribunus Pl. fuit Tiberii tempore, teste Tac. I. A. 77. Germanici propinquus, 2, A. 51. Consul cum C. Sulpicio, 3. A. 52; filius Quinti Haterii, quia in Indice Consulū Dionis lib. 57. vocatur *Δέκιμῳ Ἀτίειῳ* K. ἡδὲ Ἀγρίππας; Quintum Haterium fuisse consularem, teste Tac. 2, A. 33. familia Senatoria, eloquentiæ quoad vixit celebratæ, 4. A. 61. indeque patere hunc illum oratorem vel Rhetorem esse, quem Eusebius Num. 2040. appellat Q. Haterium, promptum & popularem Oratorem, qui usque ad nonagesimum prope annum in summo honore consenuit, & cui, narrante Seneca præfat. lib. 4. Controv. tanta erat velocitas orationis, ut vitium fieret; Itaque Divus Augustus optime dixit: Haterius noster sufflaminandus est: nepotem hujus Haterii, filium Decimi Haterii existimari Quintum Haterium Antoninum Cos A. V. 806, testibus Tac. 13. A. 14. & Onuphrio: memorari etiam 9. A. 12. Titum Haterium equitem Tomanum; & Haterium Rufum Val. Max. 9, 12. Sæpe adhæc aspirationem omitti, & apud Plin. 35, 4: occurrere *Aterium Fulium*: Appianum inter proscriptos recensere *Aterium* quendam; eodemque nomine plerosque appellare collegam Sp. Tarpeji apud Liv. lib. 3, c. 3. quanquam Sigonius *Alterius* præferat, Pighius in Annalibus *Æternius*, & apud Dionys. Hal. l. 10, c. 2. scribatur *τεπέρνι*: se suspicari variare ita codices, quia nomen hoc non ubique obvium, & inde suspicari veram lecturam esse *Aternius*, quam Chiffletianus codex præfert; deduci nomen illud debere ab *Aterno* Italiæ oppido; cujus Liv. l. 24, c. 47. meminit, & similiter *Gabinium* a Gabiis, *Tarquinius* a Tar-

quiniis, & *Pompejum* a Pompejis derivari. Nostrum hominem illustris familiæ libertum esse, & quidem Decimi Haterii Agrippæ, quia liberti prænomen & nomen patronorum assumebant, illisque postponebant, nomen proprium, quod fuit *Famulus*, quodque simul indicabat pristinam conditionem: ita *Famitorem* cognomen esse apud Ciceron. Act. 1. in verr. c. 15. & *Heredem* (hoc minus quadrare videtur) apud eundem lib. 9. Fam. c. 13. Famuli tandem uxorem absque dubio esse vilioris prosapiæ Italiæ, in qua multa ejusdem generis gentilitia erant nomina, ut *Florentius*, *Volventius*, *Venantius*, *Superantius*, & alia. Hucusque ille. *Hateria*, & *Haterii*, vel *Aterii* atque *Ateria* varii occurrunt in Inscription. apud Gruterum & Reinesium; qui possunt consuli. Ornatur autem sepulchrum *encarpo*, uti vocat Vitruvius lib. 4, „ c. 1. quam vocem ita declarat Philander: Encarpus Græcis fructuosum significat, hoc loco ornamentum est, hoc est florum „ frondumque & pomorum implexus atque contextus, coronario „ luxu, foliis flores & fructus intercurrentibus, cujusmodi sunt „ quæserta & corollas triumphales nostri vocant: Itali Ghirlandos, & festones a festivitate appellant. Et hujusmodi *encarpus*, quos in columnis antiquis & operibus ad ornamentum sculpere solebant etiam *παγκάρπους* vocabant, docente Salmasio ad Histor. Augustam. Festus, *Pancarpia* dicuntur coronæ ex vario genere florum factæ. Epicharmo apud Fulgentium lib. 3. Mythol. *παγκάρπιος* *εἶδος* si modo ita scribendum, vocatur, poma autem vel fructus petunt binæ aves, quas nescio an *Cornices* facere audeam. Certe *Cornices* designant amorem conjugalem; & videri possent monumento insculptæ esse, ut hoc symbolo concordiam mutuam testarentur Haterius & Pollentia: Horus Apollo cap. 8. lib. 1. *Aliter quoque Martem & Venerem pingentes duas pingunt Cornices* (Latina tantum appono) *quoniam animal hoc gemina solet ova parere, ex quibus mas & femina gignantur. Ubi vero, quod raro tamen accidit, vel duo mascula vel duo feminea ova peperit, mares feminis connubio juncti nunquam ad alteram divertunt cornicem, ac ne ipsa quidem femina, quoad vivit, ad alterum marem: sed disjuncti soli deinceps semper degunt. Unde & cum uni cornici occurrerent homines, augurantur presagium sibi hoc esse viduæ vitæ, quod scilicet animali viduam agenti vitam obvii facti fuerint. Proinde in hunc usque diem, Græci ob tantam harum avium concordiam, in nuptiis ignorantes verbum*

bum illud usurpare solent uxores, nimirum uxores cornicem appellantes. Et mox addit duas etiam cornices pictas esse, quando *γάμον* nuptias significare volebant. Similia tradit Ælianus lib. 3, c. 9. de Animal. uti observat Hæschelius; memoriæque mandat Cornices ἀλλήλαις esse πιστοῦσθαι, si altera moriatur, alteram viduam permanere, & in nuptiis olim veteres post hymenæum πῶς κορινθίαν vocasse, concordiæ signum iis dantes, qui liberorum quærendorum gratia convenissent: quo pertinent etiam, quæ Harapollo lib. 2. c. 40. narrat, quæ ab ipso peti possunt.

In pago Inferioris Bataviæ, vulgo Nederbetuwe, cui nomen Doyeweert visitur inscriptio vetus & elegans, summæ turri inserta; quæ licet temporis injuria detrimentum aliquod passa sit, tamen ab iis, qui scalis eo ascenderunt, legi fere potuit. Jacet vir justæ staturæ in lecto tricliniari, stragulis usque ad umbilicum tectus, brachium sinistrum columnæ, & manus dextra genu dextro incumbit; ad pedes stat homo vel pallio vel alia veste indutus, manibus sibi invicem impositis; adposita est, ut videtur, tabula, finteis dependentibus, reliqua autem non satis cognosci potuerant: supra virum jacentem bini leones, inque eorum medio Triton cernitur: & talis tandem additur inscriptio:

M. TRAIAN. IV
GVM. ATTIVS. GAI
SIONIS. F. VET. ALAE
AFROR. T. P. I.

Quid sibi velit IVGVM. ATTIVS, & num ita clare in marmore sculptum sit, juxta cum ignarissimis scio: suspicabar nonnunquam IVGVMATTIVS jungi debere, & designari ea voce locum, Africæ forsan, unde *Marcus Trajanus*, vel *Trajanus*, *Gaisionus filius veteranus ala Afrorum*, qui hoc monumentum sibi testamento poni jussit, erat oriundus.

Et ut hic *Afrorum*, ita in Inf. 7. CCCCLXXVIII. *Genularum ala* occurrit; & 9, CCCCLIX, *cobors prima Afrorum Civium Romanorum Equitata*, uti siglas exponendas censeo ex 5, MCVIII. Ex iis ut & alii marmoribus patet gentem illam extra natale solum in Romanorum castris militasse, & proinde mirum nequaquam esse hominis in Africa geniti monumentum apud Batavos exstare. VETERANI ALAE laudantur in 9, xxxvi. 2, DXXVII, 8, DXLI.

DXLI. TRAIANVS NVNDINIVS, 13, XXIX; quanquam nihil repugnem, si quis TRAIANVS facere velit. Neque tamen putandum est Imperatorem in lecto triclinari jacere; quia proculdubio voluerunt Marcum Garfionis filium representare, quem luget figura adstans, & qui more usitato sculptus est genialiter vel genio indulgens, & in lecto tricliniari accumbens. Persuasum enim habebant defunctorum animas in campis Elysiis choreas atque epulas agitare. Virgilius lib. 6. *Æn.* hæc omnia eleganter describit, & inter cætera canit;

*Pars in gramineis exercent membra palaestris
Contendant ludo, & fulva luctantur arena:
Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.*

Et mox

*Conspicit ecce alios dextra leuæque per herbam
Vescentes, lætumque choro pœana canentes,
Inter odoratum lauri nemus: unde superne
Plurimus Eridani per sylvam volvitur amnis.*

Lucianus multus est lib. 2. *Ver. Historiarum* in describenda hac superstitione; fingitque in beatorum insula esse civitatem auream, murum e smaragdo habentem, portas septem esse ex cynamomo *μονοξύλους*, pavimentum ex ebore; balnea ex vitro: adhuc semper ibi ver esse, loca floribus omnia & mansuctis plantis plena, vineas singulis mensibus uvas ferre, fontes cerni aquæ, mellis, lactis, vini, conviviumque celebrari extra civitatem in *τῷ ἡλυσίῳ καλουμένῳ πεδίῳ*; pratum hoc pulcherrimum esse, & nemore umbram faciente cingi, ventos cuncta afferre præter vinum, quo pocula in mensa posita statim replentur; nubes spargere unguentum, & denique musicæ eos operam dare, aliaque similia figmenta, quæ ab eo peti possunt. Valerius quoque Flaccus lib. 1. extremo canit in campis Elysiis esse *thiasosque chorosque virorum*. Hanc beatorum conditionem ut exprimerent, vel ut testarentur credere sese mortuum in campis Elysiis agere, eos accumbentes sculpsérunt in marmoribus vel monumentis quæ ipsoꝝ memorix ponebantur; uti ex lapide nostro patet, nec non 3. & 4. pag. DCCCXLIII. apud Gruterum aliisque apud Jacobum Sponium. Nec aliam ob causam forte crotalistria cernitur in lapide Clivenſi quem supra laudavi. Figura adstans luget Marcum defunctum, & eam ob causam

causam manum unam alteri impositam habet : quod mæstitiæ signum esse patet ex captivis barbarorum statuis, in monumentis, quæ Romæ exstant, obviis. Num autem *leones* & *triton* additi sint ornatus solius causa an vero aliquid significant, mihi equidem latet. Leonibus certe Africa abundat, & indicant forte hominem hunc ex Africa oriundum esse : sed num eo referri *Triton* possit, valde dubito : Monstrum hoc (quod elegantissime Tzetzes ad Lycophronem vocat *ἰχθυόενταύρον*) etiam cernitur in Syracusanorum nummis apud Goltzium ; quia scilicet Sicilia mari circumflua, & Syracusæ illi adjacebant. Nihil huc pertinere arbitror *Tritonem* fluvium, & *Tritonida* paludem Africæ, a quo Pallas *Tritonia* est nominata : sed tamen hoc singulari observatione dignum, *Tritonem* a Carthaginiensibus ut Deum fuisse cultum. Nam foedus, quod fecerunt Hannibal & Xenophon legatus Philippi Regis Macedoniæ apud Polyb. lib. 7. *ἔστυν ἐναντίον Διὸς, .. coram Jove & Junone atque Apolline : ἐναντίον δαίμωνος Καρχηδονίων, & Hercule & Jolao ; ἐναντίον Ἀφροδίτης τεῖτωνος, coram Marte, Tritone, Neptuno coram diis expeditionis comitibus, Sole etiam Luna ac Tellure : coram fluviiis, pratis, Aquis : coram omnibus diis, qui Carthaginem imperio tenent.* Et observandum obiter Lycophronem Neptunum etiam & Nilum *τεῖτωνα*, atque cetum *τεῖτωνος κύον*, id est *Neptuni canem*, vocare : ad quem videantur Scholia.

In Neviomagensium curia variæ exstant Inscriptiones, quæ partim a Grutero, partim a Joh. Smetio editæ sunt : Sequentes tamen luce necdum donatæ sunt publica.

I. O. M.
ET. GENIO
LOCI
C. CANDIDINIUS
SANCTVS. SIGN
LEG. XXX. V. V.
PRO. SE. ET. SVIS
L. M.
MATRNO ET. ATTICO COS.

Hh

I. O. M.

I. O. M.

M. SABINIVS
CANDIDVS

V. S. L. M.

Ab altera vero ejusdem lapidis parte

I. O. M.

M. V. H.

V. S. LL. M.

Effossus est prior lapis A. Christi, MDCLV. alter vero a. MDCLXIX. nihilque iis notatu dignum continetur, præter *Maternum & Atticum Consules*. A. V. C. 938. Coss. fuerunt *Maternus & Bradua*, qui etiam memorantur in Inf. 13. p. cxcii. apud Gruterum: videturque *Atticus* unus ex xxv. Consulibus suffectis fuisse, quos Cleandrum hoc anno fecisse ex Dione observavit Onuphrius. GENIVS autem LOCI est deus localis, topicus, *ἐρμηνεύς*, præses loci, vel quo alio nomine illi fuere dicti. Nam omnibus rebus gentiles deos peculiares imponebant, uti vel constat ex Prudentio; & ex his Servii verbis ad 1. G. 302. *Genium autem dicebant antiqui, naturalem deum uniuscujusque loci, vel rei, vel hominis*. Multa monuere hanc in rem eruditione præstantes viri, sed tamen videntur spicilegium reliquisse. Julianus Imper. apud A. Marcell. l. 25, 2. vidit per quietem *speciem Genii publici, quam cum ad Augustum surgeret culmen conspexit in Galliis, velata cum capite cornucopia per aulae tristius discedentem*. In urbibus *Geniis* templa erigebantur; ut Romæ, Antiochiæ & Alexandriæ, testibus Dione lib. 1. Amm. Marc. 23, 1. & 22, 11. Estque elegans Gallieni nummus apud Trist. T. 3. in quo scribitur, GENIVS POPVLI ROMANI INT. VRB. quod non incommode explicatur, *intrans vel intravit urbem*, ita ut percussus sit cum Gallienus urbem intraret Byzantio redux, convocatisque patribus decennia celebraret novo genere ludorum, nova specie pomparum, exquisito genere voluptatum, uti apud Trebell. Pollionem legere licet. *Genios civitatum* memorat Arnob. lib. 1. GENIVS LVGDVNI occurrit in Albini, GENIVS SENATVS in Albini apud Vaillantium, & BONVS GENIVS PII IMPERATORIS in Maximini nummis apud Morellium, antiquaria in re ambo versatissimos viros. Quia & ipsis diis GENII adsignati

TIB. IVL. CAR
ETIS. F. SDEB. S.
DAS. DOMO.
TVRO. MISSI
CIVS. EX. COH.
SILAVCIENS.
IV. H.S.E. TIB. IVL.
ANTVS. F. C.

ET PRIMIGENIA
LIB. EIVS ANNO
III. II. S.E.

signati fuerunt. Nam Plutarchus in *De Orac. Defectu*, narrat *genios vim honoremque & nomen habere a deo cui iuxta & oaurtāta singuli adjuncti sunt* : & Martianus Capella lib. 2. unicuique superiorum deorum singulos quosque genios deservire; & ex illorum arbitrio comitatuque generalem omnium præfulem, & specialem singuli mortalibus genium admoveri. Inde in Inscriptionibus celebratur GENIVS PLVTONIS, LARVM, NVMINIS FONTIS, SOMNI, & MARTIS apud Gruterum & Reineſium : Martianus Capella lib. 1. conservavit nobis *Genium Junonis Hospite*, vel ut Grotius scribendum censet, *Sospite*; & *Genium Jovialem* Arnobius lib. 3. adv. Gentes. Asciburgii, quod in ripa Rheni situm fuit, teste Tacito in Germania, quodque hodie idem nomen obtinet, inventa est inscriptio sequens, quam mecum communicavit Illustriſſ. Baro de Kinsky, comitatus Meursensis præfectus; Quid sibi velint litteræ S D E B. S. DAS, quæ nomen Tiberii Julii Caretis filii sequuntur, obscurum certe admodum est : maloque fateri me hæc ignorare, quam incertis conjecturis abuti. Faciebat inde aliquis *Sideribus*; sed num hoc explicari commodè possit, aliis judicandum relinquo. Hic autem homo fuit *domo Turonius* vel *Turonensis*, & *Missicius ex cohorte Silaiciensis quarta*. Missicium militem esse veteranum, vel eum, qui honesta missione missus, accipiebat veteranorum privilegia, docet apud eruditissimum Sponium in Miscellaneis Franc. Grævrolius vir doctrinæ haud vulgaris. Et licet suspicari possit aliquis huc non pertinere *missicium ex testamento*, cujus exstat mentio in hoc lapide:

C. IVLIO
APOLLONI
F. APAE
MISSICIO. EX
TESTAMENTO

sed potius ad servum quem aliquis testamento liberum fecit ego tamen existimo hoc monumentum erectum esse C. Julio *Missicio*, vel honesta missione missus, idque *Silaiciensem quartam* ignoro plane. H. S. E. exponi debet, *Hoc sibi erexit* vel *Hoc sepulchrum erexit* : *Tiberius autem Julius Antus faciendum curavit*. Quæ supponitur

Hh 2

ponitur

ponitur inscriptio postea addita videtur, & quidem anno tertio post positum hoc monumentum; nam videtur *primigenia liberta* ejus testari sese *anno tertio* post obitum n. Tiberii Julii *Hoc* (alii enim descripserunt H. non autem II) *Sibi Erexisse*: quæ omnia spero alios feliciter enodaturos. Inventa prope eundem lapidem est gemma, in qua eques cernitur, cujus galea, vel tegmen capitis notabile admodum est, uti ex ectypo patebit:

His tandem *Arundinis* adjungere placet nonnullas inscriptiones, quæ editæ quidem sunt, sed de quarum antiquitate dubito;

D. N. IVSTINVS. P. SAL. PIVS
 FELIX. VICTOR. AC. TRIVMPHATOR
 SEMPER. AVG. PONT. MAX. FRANC
 MAX. GOTTH. MAX. VANDALIC. MAX
 COS. III. TRIB. VIII. IMP. V.
 CONSPICVAM. HANC. AEGIDIS. INSVLAM
 INTIMA. ADRIATICI. MARIS
 COMMODIS. INTERIECTAM. VENERAN
 DAE. PALLADIS. SACRARIVM. QVONDAM
 ET. COLCHIDVM. ARGONAVTARVM.
 PERSECVTORVM. QVIETEM. OB
 GLORIAM. PROPAGANDAM. IMP
 S. C. IN. VRBEM. SVI. NOMINIS. EXCEL
 LENTISS. NVNCVPANDAM. HONESTISS
 P. P. P. DESIGNAVIT. FVNDavit
 C. R. P. Q. ET. GENTE. HONES
 TISS. REFER.

Hanc ut genuinam laudant præter Gruterum, Goltzius in The-
 sauro Rei Antiquariæ, Ortelius in Thesauro Geographico, Clu-
 verius

verius in Italia Antiqua, & alii eorum vestigia sequenti. Sed quo minus tam magnis viris adfentiri possim obstant multæ rationes. Nam primo, P. SAC. nihil significant, nec unquam ejusmodi siglæ Imperatorum nominibus adjiciuntur; imo & P. non potest exponi PIVS, quia ea vix sequitur. 2. PONT. MAX. exponitur *Pontifex Maximus*: arbitranturque eruditi Justinum illius dignitatis titulum gessisse: quæ tamen explicatio non occurrit Baronio, non Jacobo Gothofredo, non Joh. Andreæ Bosio, qui disputant num Christiani Impp. Pontificatum Maximum aliquando gesserint; cum certe magnopere firmaret sententiam eorum, qui hoc affirmant. Quin & olim Christoph. Adamus Rupertus Epist. 48. apud Reinesium hanc inscriptionem suspectam habuit ob solum *Pontificis Maximi* titulum. Sed si bene rem examinamus, nullus erit hic Pontificatus Maximus; & voces illæ non obstant, quo minus genuina sit inscriptio, si modo aliæ *relicte* notæ non apparerent. Nam cum mox sequatur FRANCICUS MAXIMUS, &c. nihil aliud PONT. MAX. significare potest, quam *Ponticum Maximum*, a devictis nempe gentibus, quæ Pontum incolebant: & hunc titulum assumpsisse sibi Imperatores docet ill., lustris Spanhemius: Cæterum, ait Dissert. VIII, exceperunt eosdem titulos sequiori ævo cognomina ALEMANNICI, FRANCICI, GOTTHICI, PONTICI; quæ in Valentiniæ, ni Justinus, aliorumque istius ætatis Augustorum Inscriptionibus, & monumentis passim leguntur. 3. CONSVL III. occurrit: atqui Justinus senior, cui inscriptionem tribuit Goltzius, bis tantum Consulatum gessit: Justinus vero Junior semel; deinde semper scriptum fuit, I, II, III, IV, V. VI. &c. *Post consulatum Justinus Junioris*. 4. Justinus dicitur fuisse TRIB. VIII. Sed non admodum in antiquitate versatus fuit hic homo, quia Imperatores nunquam, nisi cum essent privati, Tribuni fuerunt; semperque gesserunt *Tribunitiam potestatem*, quæ hic quidem ignorantia vetusti moris omittitur, sed in innumeris lapidibus & nummis obvia est. Nec quenquam juvare poterit, si censeat litteram P. omissam esse. Nam dignitatem eam nominibus suis Impp. non amplius adscribebant; adeo ut etiam ex ea Gothofredus V. Cl. non absque injuria existimet aliam Marciano Imp. qui diu ante Justinum Romani Imperii ad gubernacula sedit, positam inscriptionem,

malè notæ esse. V. Rarissime tunc temporis nomen IMPERATORIS, & quidem addito numero, quoties illud meritis fuerit, reliquis nominibus & titulis Augustorum postponebatur, uti vel patet ex principio Institutionum. 6. AEGIDIS INSVLA non memoratur, quantum equidem scio, veteribus, sed quidem *Ægida* urbs Istriæ: Plin. lib. 3. c. 19. *Oppida Istriæ civium Romanorum* AEGIDA, Parentium: Colonia Pola, qua nunc Pietas Julia quondam a Colchis condita, abest a Tergeste C. M. P. Mox oppidum Nesactium, & nunc finis Italiae fluvius Arsia. 7. Ut nihil dicam de conspicua insula, latina non videntur esse: INTIMA ADRIATICI MARIS COMMODISSIME INTERIECTAM: quibus si significare auctor voluit, insulam hanc sitam esse in intimo recessu, qui est Tergestinus sinus Adriatici maris, cui adjacet *Ægida*, certe tenebras captare voluit. 8. Si *Ægidis* insula eadem quæ *Ægida* Plinii, non fuit in ea sacrarium Palladis, nec Colchi ibi quieverunt. Nam licet, teste Plinio lib. 3. c. 18. *Argo* navis flumine in mare Adriaticum descenderit, non procul Tergeste, idemque iter Colchi potuerint sequi; non tamen ibi condescerunt, sed in insula prope Polam, ab ipsis in continente conditam; quam insulam Minervæ sacram fuisse tradit Hyginus Fab. xxiii. Nihilominus cum profecti essent, Absyrstus timens patris præcepta, persecutus est eos in insulam Minervæ. Ibi cum sacrificaret Minervæ Jason, & Absyrstus intervenisset, ab Jasonem est interfectus. Apoll. Rhodius duas insulas Dianæ sacras, inque earum altera templum illius Deæ fuisse canit:

Οἱ δ' ὅπιδεν ποταμοῖο κατήλυθον, ἐν δ' ἐπὶ ῥέει

Δοιάς Ἀρτέμιδος βρυτήϊδας ἀρχέθι νήσους

τῶν δ' ἢ πῶς ἑτέρη μὲν ἱερὸν ἔσκεν ἔδεθλον

Ubi parum abest, quin scribam *Βρυτήϊδος*, ut sit cognomen Dianæ, a Brygis, qui uti patet ex v. 470. templum illud exstruxerant, desumptæ, more gentilibus usitatissimo. Has insulas igitur occuparunt Colchi, inque iis, & vicino continente sedes suas fixerunt, uti satis superque ex auctoribus constat; quorum nemo memoriæ mandat eos ad Tergestini sinus intimum recessum, ubi Plinii *Ægida*, quique centum millibus passuum a Pola abest, habitasse: 9. Quis insulam vocaret *Veneranda Palladis Sacrarium*? 10. Qui erunt COLCHIDES ARGONAVTAE? Veteribus frequen-

ter

ter *Colchis* pro Medea, & proinde pro muliere ex illa regione oriunda usurpatur : sed Argonautarum persecutores non fuerunt foeminae, nec *Colchides*, sed *Colchi* appellari debuerant; quod regionis illius gentile occurrit apud Herodotum, Ammianum, Diodorum aliosque. 11. Insulsum & GLORIAM PROPAGANDI IMPERII ob urbem Italiae vicinam Imperatoris nomine nuncupandam, Imperatori adscribere : 12. S. C. vel *Senatus-Consultum* jam diu omissum fuit in istiusmodi inscriptionibus, nec certe hic ullum locum habet. 13. EXCELLENTISSIMVS nunquam Imperator Romanus vocatus fuit. 14. Non video, quid sibi velit & HONESTISS. 15. Siglae P. P. P. nullum sensum recipiunt commodum; nisi ex iis facere velis : *publica pecunia ponendam*; vel cum Goltzio, *pater patria providentissimus*; quod tamen nequaquam quadrat. 16. C. R. P. Q. obscura plane sunt; nisi significant, *civibus Romanis populoque & gente honestissima urbem hanc refertam fuisse*; quod quam male moribus illius temporis, quo omnes, qui Imperio Romano subiciebantur, cives Romani erant, conveniat, alii proculdubio mecum perspicient. Haec & alia argumenta, si quis examinare voluerit, vix dubito, quin mecum censeat, errare praestanti eruditione viros, qui *Aegidam* Plinii scribunt vocatam esse *Aegidis insulam*; hancque ab Imp. Justino *Justinopolim*. Nam licet Istriae quaedam urbs *Justinopolis* dicta fuerit, parueritque patriarchae Aquilejensi, nullo tamen pacto ex hac supposititia inscriptione evinci potest, illam appellatam fuisse *Aegidis insulam*, vel *Aegidam* Plinii esse; licet nunc existiment *Justinopolim* ibi sitam fuisse, ubi hodie est Capo d'Istria; a quo certe promontorio haud procul *Aegida* abfuit; uti satis superque patebit; si verba Plinii diligenter examinare aliquis velit.

Apud Jacobum Sponium, antiquarum rerum optimum primum condum, & eruditissimum illarum collectorem, pag. 264. Miscellaneorum Eruditae Antiquitatis, haec exstat Inscripção :

C. IVL. CAES. C. F. DE. GALLIS. ET
ALLOBROGIBVS. TRIVMPHATORI
ASTENS. BENEFACTORI. PIO. IN
VICTO. DIVO
LAETITIAE. ET. GRATI. ANIMI. ERGO.
P. P. L. D. D.

Multa

Multa sunt, quæ evincere mihi videntur, hanc inscriptionem supposititiam, nec sculptam esse circa Julii Cæsaris tempora; non fecus ac alteram, quæ eodem loco recensetur,

C. IVL. CAES. DOMITORI. GALLIARVM
 DICTATORI. PERPETVO
 TRIUMPHATORI. S. P. Q. AST.
 LAETITIAE. ERGO. ET. HONORIS. P. P.
 L. D. D. D.

& denique tertiam, quæ exstat p. 168.

AVGVSTO. LIBERATORI NATIONM
 ORBIS. ROMANI
 INSTITVTORI. LIBERTATIS. HETRVSCAE. REIP
 CONSERVATORI. MILITVM. TVTORI. LEGVM
 ET. BONO. REIP. NATO
 COLONIA. LVCENSIVM
 DIVO. TIBERIO. CLAVDIO. QVARTO. EIVS. AN.
 NERONI, INVICTO. PATRI. PATRIAE. ROMANO-
 RVM
 SEMPER. AVGVSTO

Nam & TRIUMPHATOR nondum illo tempore Imperator dicebatur, nec PIVS, nec INVICTVS, nec DOMITOR; nec & DIVVS unquam solet tam longe rejici vel postponi. Constantinus & Constans vocantur in nummis TRIUMPHATORES GENTIVM BARBARARVM, Constans DOMITOR, Constantius VICTOR OMNIVM GENTIVM: & Julianus apud Amm. Marcell. lib. 21. c. 5. *Domator gentium & Regum*. Quales titulos illius temporis Imperatores, non autem primos Cæsares, sibi sumpsisse satis etiam ex Inscriptionibus vetustis patet, ex quibus exempla coacervare nihil est necesse. Tiberio quidem oblatum est PII titulus, sed ille non recepit, & Cæsar plurima cognomina assumpsit, & PIVS & *Castrorum filius & pater exercituum & Opt. Max. Cæsar vocatus* fuit, teste Suetonio: qui tamen

tamen in nummis vel inscriptionibus ipsi positis nullibi apparet. INVICTI etiam Cæsares posteriores dicti sunt, & Severus, Geta; & licet Augustus a Manilio vocetur *pater invictus patriæ*, non tamen hic titulus ab illo, vel Impp. qui proxime eum sequuti sunt, assumptus est unquam. Sic nec Augustus vocatus fuit unquam *Liberator nationum orbis Romani*; & frigide satis atque jejune appellatur *Institutor libertatis Hetruscæ Reip.* imò & *Conservator militum*, & *Tutor legum*: quæ si quis Augustæ ævi esse putat, næ ille parum in antiquitate versatus est! Ipsum illud BONO REIP. NATO. sequioris ævi est; nec ita ornantur Augusti, Tiberii, Caji vel Claudii &c. verum Constantini, Juliani, Theodosii, Arcadii, Honorii, & Theodorici, uti constat ex lapidibus antiquis. Et fraudem arguit DIVVS TIBERIVS CLAVDIVS NERO, tum quod quartus ejus annus nescio quam ob causam adjicitur, tum quod vocetur INVICTVS, & ROMANORVM SEMPER AVGVSTVS. Nam nemini ignotum esse arbitror, hanc loquendi formam posterioribus temporibus originem duxisse; & licet apud Dionem occurrat *ὁ αἰὶ ἰναικ*, teste Casaubono ad Strabonem, tamen nihil hoc commune habet cum latina loquendi ratione; resque certissima est similes dicendi laudandique Impp. formas tarde enatas esse. Probus in nummis vocatur VICTORIOSVS SEMPER: Constantius SEMPER VICTOR. Maxentius, PERPETVVS SEMPER AVGVSTVS in inscriptione apud Gualterum: Maximianus & Constantius *Semper Herculei Imperatores* in Panegyrico; & denique Justinianus in Proœmio Codicis *ὁ αἰὶ σέβας*. Quo pertinet Constantinum vocari PERPETVVM PRINCIPEM, Phocam & Heraclium PERPETVOS AVGVSTOS in monumentis veterum, (uti Domitianum CENSOREM PERPETVVM in nummis, & Vitellium CONSULEM PERPETVVM in Inscriptione veteri appellari observare licet) & *Perennem Augustum* occurrere apud Sidonium lib. 1. Ep. 5. Nec dubium, quin ita loqui primum ceperint circa tempora Diocletiani & Maximiani, de quibus talis exstat inscriptio apud Grut. p. cclxxix. IMPP. CAESS. VALERIO. DIOCLETIANO. ET. AVRELIO. VALERIO. MAXIMIANO. PIISS. FELIC. SEMPER
Ii AVGG.

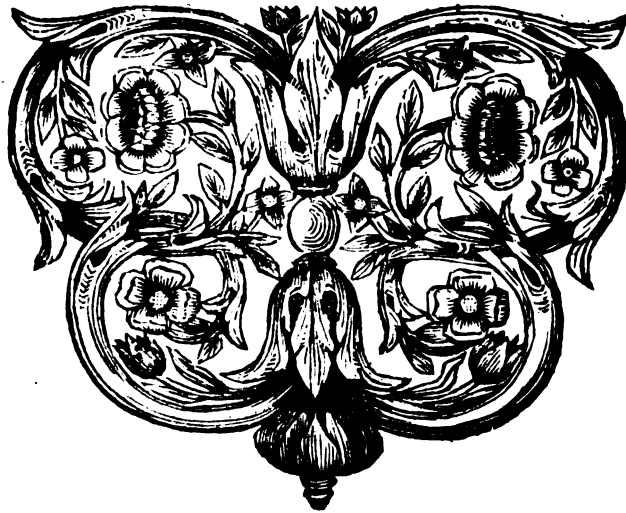
AVGG. adeo ut adfentiri nequaquam possim Constantino Latio qui nummum, cui hæc inditur inscriptio. CAESAR. IMP. PON. TR. P. P. P. ET. SEMPER. AVGVSTVS. VIR. ad Augustum refert. Et extremis temporibus magna inter *Semper Augustum & Augustum* erat differentia: ita enim vocabatur Imperator, alterum vero epithetum dabatur Romanorum Regi. Liber de pace Constantiæ composita, inter Fridericum Imp. & filium ejus Henricum &c. *In nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis Fridericus Divina favente clementia Romanorum Imp.* SEMPER AVGVSTVS, *& filius ejus Henricus, sextus Rom. Rex,* AVGVSTVS. Et Grævius, doctus ille Musarum sacerdos, verissime me censere misit inscriptiones has esse supposititias; sed hoc unum posse forte reponi, illas ab Astenfibus positas fuisse non seculo Augusti & primorum, qui ibi memorantur, Imperatorum, sed longe post in memoriam beneficiorum, quibus illi Imperatores hanc civitatem affecerunt, cum tam facile non potuerint imponere Sponio, si *αὐτοπύλος* fuit, nostri superiorisve seculi, si illo fictæ sunt, sculptores. Finem facerem, nisi me CAESARIS nomen in supposititiis Inscriptionibus memoratum juberet, ut gradum sisterem, explicaremque Plinii locum lib. 7. c. 9. Hist. Natur. *Auspiciatus enectæ parente gignuntur; sicut Scipio Africanus prior natus, primusque Caesarum a casu matris utero dictus: qua de causa & Casones appellati. Simili modo natus est Manlius, qui Carthaginem cum exercitu intravit. Solinus hæc verba Plinii ita interpretatur & intellexit, tanquam primus omnium Romanorum Scipio Caesar dictus sit: Rursum necatis matribus natus est auspiciator, sicut Scipio Africanus prior, qui defunctæ parente, quod excisus utero in diem venerat, primus Romanorum Caesar dictus est.* Solinum sequuntur Volaterranus, Calpinus, Æneas Vicus, censentque illi Africanum primum omnium *Cesarem* esse vocatum. Quin & eadem magni Salmasii sententia, nec non Ruperti in epistolâ ad Reinesium: quorum ille commentatur recte Plinium cepisse Solinum, illudque hoc dicere, Scipionem Africanum priorem, natum esse e necata parente, primumque Cæsarum ita vocatum, quod excisus utero matris fuerit; quod tamen non ita sese habet, cum ante bellum Samniticum

Claudian

Claudius quidam *Cæsar* exstiterit : hic vero Ep. 44. Plinium scriptum reliquisse, & ex eo Solinum, *Scipionem Africanum primum Romanorum Cæsarem dictum* : & inde *Claudium* illum *Cæsarem*, quem Salmastius ante bellum Samniticum vixisse scribit, refellit ostenditque in marmore legi non CAESAR CLAUDIVS. C. F. sed CENS. AP. CLAVDIVS; ut quod Æneas Vicus etiam ex Sigonio & Onuphrio observaverat : adeo ut mirum sit Harduinum singulari audacia hanc emendationem sibi quasi vindicare ; qui etiam de nomine *Cæsar* obscure agit, nec clare satis explicat, qualis sit genuinus Plinii sensus. Et quanquam maxime apud me auctoritatis sint tanta nomina ; nunquam tamen animum inducam credere Scipionem *Cæsarem* fuisse cognominatum ; & arbitror Plinium dicere ; felices eos esse, qui nati sunt necata, dum nascuntur, matre, ut Africanum majorem, & primum *Cæsarum*, id est, primum eorum, qui ex Gente Julia *Cæsaris* cognomen tulit, & tertio *Manlium*, vel *Mancinum*, uti rescribit Freinshemius ad Florum. Atque ita verba Plinii olim interpretatum esse Bartholomæum Fontium, Persii interpretem, testatur Æneas Vicus ; qui tamen ejus sententiam amplecti non potest. Nam, uti notum est, existimabant veteres primum *Juliorum Cæsarum* cognomen illud accepisse, quia cæsus erat ex matris utero : Spartian. in Ælio Vero : *Et quoniam de Cæsarum nomine in hujus precipue vita est aliquid disputandum, qui hoc solum nomen adeptus est ; CAESAREM vel ab elephanto, qui lingua Maurorum Cæsar dicitur, in prælio cæso, eum qui primus sic appellatus est, doctissimi viri putant dictum ; vel quia mortua matre, ventre cæso sit natus, vel quod cum magnis criminibus sit utero parentis effusus ; vel quod oculis cæsis & ultra humanum morem viguerit.* Ut Plinius dixit primum *Cæsarum*, ita Spartianus, *Cæsarem eum, qui primus sic appellatus est ;* non definientes, quis demum ille ex familia Julia fuerit. Posteriores tamen decepti voce *Cæsaris*, quæ jam dignitatem notabat, ita C. Julium Cæsarem natum esse fabulantur ; ut Servius ad lib. 1. Æn. v. 291. Cedrenus, Suidas, Glycas, Auctor Chronici Alexandrini & Etymologici Magni ; quos omnes ipsa Julii mater Aurelia refellit ; quippe quæ enecta nato Cæsare non fuit, sed tincta litteris & in loquendo elegans in excolendo

do filio advigilavit, teste Cicerone & Plutarcho in vita Julii; quæque apud judices omnia ex fide retulit, quæ acta erant inter Clodium & Pompejam Cæsaris conjugem, uti Suetonius c. 74. commemorat. Sed omnium gravissime impiegit Constant. Porphyrogen. lib. 1. Th. 11. ubi scribit, Sebastiam Armeniæ urbem nomen habere a Sebasto vel Augusto Cæsare Julio, qui primus imperium obtinuit, & *Cæsar* dictus est, quia cæso matris utero erupit fremens instar catuli leonis. Quibus refellendis non immorabor, ne videar tanti Principis & majoribus rebus occupati atque districti memoriæ petulanter illudere.

F I N I S.

S T E.

STEPHANI LE MOINE
AD
GISB. CUPERUM
DE
MELANOPHORIS
EPISTOLA.

STEPHANI LE MOINE
AD
GISB. CUPERUM
DE MELANOPHORIS
EPISTOLA.

Utabam, Vir Amplissime, eorum quæ apud te de *Μελανοφόροις* leviter tetigeram, te non amplius recordari. Illa, ipse, verba & voces existimabam, prætereaque nihil. Sed ecce memor urges, imo instas vehementer, & fidem & verba postulas liberari. Bene, fiat bonis avibus. Sed si dicenda non respondeant expectationi, hoc non tribuas intemperanti meæ scribendi libidini, quippe qui quantum potui scribere declinavi, sed tuis geminatis efflagationibus, & forsân rei dubiæ, & omnium oculis non ita patienti & obviæ. *Μελανηφόροι* ergo vox est quæ occurrit variis in locis. Non illam tamen quærerem in inscriptione quæ exstat Romæ, quam puto descripserat Rigaltius, & postea cum Salmasio quondam communicaverat. Legitur in posterioris Commentariis ad Historiam Augustam, p. 180. Inscriptionis initium tale est.

Ἐκ δ' ἵκα πέντ' αἰδρῶν φοίβη τε φασηφόρῳ ἱρεὺς
κρήσκηγε.

Crescens unus ex quindecim viris, & Phœbi sacerdos φασηφόρῳ. Hic vir Eruditus pro τε φασηφόρῳ, μελανηφόρῳ legendum suspicabatur: sed gratiam illi facimus talis conjecturæ. Melius σεφασηφόρῳ legitur. Sacerdotes Phœbi non erant μελανηφόροι, sed σεφασηφόροι, instar sacerdotum Judaicorum qui Tiara & Corona ornari consueverant. De σεφασηφόροις multa habet Seldenus ad marmora Arundelliana, quæ nec tempus, nec tua singularis eruditio patiuntur hic frustra tibi repræsentari. Exstat vero vox μελανηφόροι in Inscriptione Veneta, quam legere est 2. volumine de synedriis. Ea vero sic se habet. ΓΑΙΟΣ &c. ΚΑΙ ΜΕΛΑΝΗΦΟΡΟΙ &c. ΙΣΙΔΙ ΔΙΚΑΙΟΣ ΤΗΝΙΔΥΣΑΝΤΟ. *Gajus &c. & Melanephorus, &c. Isidi justitie crexere:* sic Seldenus, qui existimat penultimæ vocis syllabas, male a se invicem separatas, & legendum ΙΣΙΔΙ ΔΙΚΑΙΟΣ ΤΗΝΙΔΥΣΑΝΤΟ. *Isidi justitie:* sed non memini me legisse Isida vocatam Δικαιοσύνην. Hoc gratis asserit Seldenus, & syllabis, & literis in Inscriptione apparentibus deceptus. Sed laboranti isti Inscriptioni aliter succurrendum existimarem, & legendum ΙΣΙΔΙ ΚΑΙ ΟΣ. ΣΤΥΝΙΔΥΣΑΝΤΟ. *Isidi, & Osiridi simul adificaverunt.* Nam Isis & Osiris in cultu fere semper sociabantur. Erant σύμβωλοι, & eadem Collegia iis fere semper eadem sacra faciebant. Est & alia Inscriptio ubi etiam occurrit vox ΜΕΛΑΝΗΦΟΡΟΣ. Legitur apud viros eruditissimos, & Seldenus, loco laudato, eam non prætermisit. Integram non repræsentabimus, sed illius tantum verba, quæ ad institutum nostrum faciunt, vel quæ qualemcunque merentur emendationem. Ea vero talia sunt. ΘΕΟΦΙΛΟΣ &c. ΜΕΛΑΝΗΦΟΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΝΙΛΑΚΙΝ ΤΟΥ ΠΑΚΤΟΦΟΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΓΡΑΦΗΝ ΤΩΝ ΤΕ ΤΟΙΧΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΡΟΦΗΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΛΥΣΙΝ ΤΩΝ ΘΥΡΩΝ ΑΝΕΘΗΚΕΝ ΣΑΡΑΠΙΔΙ ΙΣΙΔΙ ΑΝΟΥΒΙΔΙ ΑΡΠΟΚΡΑΤΕΙ &c. *Theophilus &c. Melanephorus sacelli hujus Tectorium, & parietum testique picturam & portarum valvas dicavit Sarapidi, Isidi, Anoubidi, & Harpocrati.* Quidam legunt ἔκλυον ἢ θυρῶν, alii λάουσιν, alii κάουσιν, vel ἔλαυσιν, vel ἔκαυσιν. Sed legendum ἔγκαυσιν ἢ θυρῶν, quia valvæ ornatæ erant pictura quæ vocabatur ἔγκαυστική. Non quidem cestro & veruculo, in ebore & cornu parata, quæ talis

picturæ

picture genera vocabantur etiam *κεκρωται*. Sed alia *εγκαισικη*, quæ fiebat cera igne delibuta, & in qua variæ figuræ delineari solebant. Tali *εγκαισικη* fores ornabantur, & aliæ figuræ repræsentabantur. Tales variæ imagines Arte *εγκαισικη* paratæ, de quibus in Concilio Nicæno secundo mentio frequentissima. Tales & imagines Christi & Virginis memorantur ab Evangelista Luca, scilicet, effigiatae apud Simeonem Metaphrastem. Quod certe a veritate tam est alienum, quam certissimum ædium valvas talibus cereis imaginibus *εγκαισικαις*, olim ornatas & decoratas fuisse. Aufon. Epigr. 25.

Ceris inurens januarum limina

Et atriorum pegmata.

Dicæarchus, *ὅτι τῶν οἰκῶν ἀποθύροις, καὶ ἐγκαύσμασι κάλλιστα κατεσκευασμένων. Foribus & encaustis operibus egregie ornata.* Unde corrigendus Vitruvius, apud quem legitur, *ipsaque forium ornamenta non fiant Cestrota.* Legendum *Cestrota*, cestro inusta. Nam fores solebant etiam imaginibus cera inusta paratis ornari, *εγκαισικαις*. Unde operarii dicebantur *Encausta*. Et opera *εγκαυσται*. Hinc Phaëton Encaustus apud Martialem.

Encaustus Phaëton tabula depictus in hac est.

Quid tibi vis, Dipyron, qui Phaëtonia facis?

Ergo legendum in inscriptione superiori *τῶν θυρῶν ἐγκαυσιν*, non *καῦσιν*, *λαῦσιν*, aut *ἐκλυσιν*. Ibidem memoratur *κονίαις τῶ παρσοφείν*. Quid esset pastophorium, sciscitari videbaris, cum tibi Musisque tuis adessem in Locupletissima Bibliotheca tua: occurrit vox ista, sed corrupta, ter in Glossis Isidori. *Sabarium Atrium Templi.* Et, *safarium Atrium Templi.* Et, *Pastorium Atrium Templi.* Proculdubio in ultimo hoc loco legendum *Pastophorium*. Sic etiam lego in aliis duobus locis. Scio quosdam legere *sacrarium*. Alios *sabarium*, a *zaba*, unde *σαβαρείον* apud Græcos recentiores, quasi armarium, & locus armis servandis destinatus. Vel a *צביר* vel *צבר*, congregatio, & congregare, quod in istis locis conventus populi & congregationes haberentur. Si vox *safarium* servanda foret, malletm illam derivare a *ספר*, quod notat librum, adeo ut *safarium* notet locus in quo libri sacri olim reconderebantur. Sed in ista voce videor mihi animadvertere vestigia vocis pastophorii, quæ cum per compendium scripta fuisset, *psaphorium*, facillime potuit in *sapharium* deflectere. Nam revera apud Isido-

Kk rum

rum idem notat & *pastophorium*, & *sapharium*, nimirum Atrium Templi. Nam non notat Chorum, ut voluit non nemo; imo Atrium Templi, Appendices quasdam Templi, cellas, Exedras, conclavia, quæ nullus bonæ mentis pro Choro Ecclesiæ accipiat. *Pastophorium* vero fit a *πάσις*, vel *πασός*, quæ voces notant vel Thalamum, vel velum. Hinc Venus *πασοφόρος*, quod Thalamis præesset. *Pastophori* vero, qui Thalamis Deorum præerant, vel qui in Thalamis ædium sacrarum, Festis Numinibus dicatis, solebant commorari, vel saltem aliquando somnos & cibos carpere. Dicebantur & *Calybitæ*. Huc, *Calybitæ*, *veni*, in Carmine Copæ Syrisæ. A *calyba*, quod idem est ac *πάσις*, Tentorium. *Sunt Topia & Calyba*, in eodem carmine, id est Thalami, Tentoria, unde *καλύβη φοίβη*, Tentorium, & sella Apollinis, quod idem est ac *Pastophorium*. A Thalamis ergo sacris, vel velis variegatis, & diversis coloribus distinctis & vermiculatis, dicebantur *Pastophori*, & loca; ubi habitabant, *Pastophoria*, quasi loca *Pastophoris* destinata, & variis velis obducta & ornata. *Pastophoriorum* mentio frequentissima apud LXX interpretes, & sumitur pro *קונבול* Conclavi, quæ vox Hebraica etiam Græca evasit: nam dicitur etiam *Lescha* vel *Lesche*. *Λέχη* apud Hesiodum, *ἱπαλία λέχων*; occurrit & apud Herodotum, & Ælianum. Magnum Etymolog. *λέχη καὶ τῶν βοιωτῶν, τὰ κοινὰ δειπνήματα*. *Lesche apud Boiotos loca ubi convivabantur*. Imo, ubi ad confabulandum conveniebant, & ad opera sua legenda, recitanda, & cum aliis communicanda. Ideo vocabantur etiam *ὠδεῖα*. Et hinc etiam *λεχνηύειν*, *Confabulari*: & *λεχνηώτης* apud Laërtium de Thalete. Latine, cella, conclave, Taberna, Græce *πασοφύειον*. Quod notat Collegium *pastophororum*, & locum etiam ubi conveniebant. Vox usitata apud Ægyptios & quæ a LXX interpretibus sæpe etiam usurpatur. A, *πάσις*, vel *πας*, factum *πασοφύειον*, nimirum a cella & velo ante cellam operans. Hinc tamen non factum *Pastor*, quod voluit vir eruditus, qui existimat, vel saltem suspicatur tertium Librum Maccabæorum vocari *Pastora* vel *Pastorem*, quia summus sacerdos ibi representatur intercedens & orans in *Pastophorio*, & cella quadam sacra, Templique quodam conclavi. Unde, inquit, a *Pastophorio* vel a *πάσις*, potuit denominari liber iste, *Pastor*, quem memorat Hieronymus in Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum. Sed fallitur veho-

vehementer; non ibi loquitur Hieronymus de 3. libro Maccabæorum, sed de Libro Hermæ, qui Pastor vocabatur, quia in illo continentur variæ revelationes, quas Auctor dicit sibi declaratas ab Angelo qui speciem pastoris referebat. A specie revelantis facta Libro denominatio, & intelligendus est Liber Hermæ, in veteri Ecclesia notissimus, non vero tertius Liber Maccabæorum, qui *ὑπὸ τῆς πασάδος*, vel *πασοφείας* nomen adeptus fuerit. In eo tamen probandus Junius, quod *πασοφείας* pro ædesacra acceperit, & Conclavi, seu cella Templo contigua. Nam vani sunt tam quam qui maxime, qui existimant *πασοφείας* notare arculam in qua sacra Eucharistia recondebatur, & pro ægrotis & absentibus asservabatur. Hoc putant se colligere ex Constitut. Apostol. Clementis, l. 8. c. 13. *ὅταν πάντες ἡ πᾶσι μιτάλωσι, οἱ Διάκονοι λαβόντες τὰ ἁγιασμένα εἰς πασοφείας εἰσφίτωσαν. Cum omnes communicaverint, Diaconi reliquias transferant in Pastophoria.* Sed quid hæc ad Tabernacula & Ciboria in quibus hodie Eucharistia apud Latinos asservatur? An hoc moris erat temporibus Apostolicis? An vox *πασοφείας* alicubi isto sensu usurpatur? Imo vero, apud ipsum Auctorem Constitut. Apostol. l. 2. c. 58. *πασοφείας* sumuntur pro Cellis & conclavibus quæ ad latera Templi debebant ædificari. Adeo ut nunquam Auctori in mentem venerit repositorium sacræ Eucharistiæ hoc in loco notare. Eodem sensu accipit quo fecerunt LXX interpretes, Theodotion, & alii, & apud illos nihil aliud notat quam Exedram & cellam sacram. Ufu tamen obtinuit ut sumeretur etiam pro ædificio quodam, sive sacro, sive communi. Quod patet in loco Chronici Mosomenfis. *Locus enim non tam naturalis munitione firmus, quam humano labore, & opere manuali factus, modo aggere, modo pastophorio.* Neque enim vocem, *pastophorio*, sollicitandam existimo, quæ mihi bene se habere videtur; cum ibi notet ædem, Tentorium, Turrim, Arcis quoddam diminutivum, quo locus iste munitus tueri facile se poterat. Sed tamen proprie dicitur de cellis & conclavibus sacris, quæ quia mansionibus sacerdotum erant destinata, vel aulæis & velis obducta, dicebantur *ὑπὸ τῆς πασάδος*, vel *ὑπὸ τῆ πασῆς*, *pastophoria*. Imo facile crediderim istas ædiculas & cellas primo fuisse portatiles, & ambulatorias, ut ita dicam, quæ modo figebantur & explicabantur, & modo complicabantur, instar Tabernaculi Judæorum, quod cum a Levitis ferri & bajulari solet, sic & Tabernacula Deorum Gentium,

tium, a suis mystis & sacerdotibus bajulari consueverant. Unde forsan Pastophori, & Auleorum sacrorum & velorum portatores, ab aliis vocabantur. Nisi forsan hanc sortiti fuerint denominationem a velis Numinibus suis consecratis, & in quibus tanquam in Tabulis pictæ erant Deorum effigies. Nam talia erant olim vela falsis Numinibus dicata, præcipue in Ægypto. Hinc πέπλον Isidis, adeo decantatum, & nulli fere non dictum, & de quo forsan locus iste Claudiani πολυδρόμιος.

— Et quicquid inane

Nutrit in Isiacis qua pingitur India velis.

Alii legunt *Judaicis*, Alii *Attalicis*, Alii *Idæis* Alii *Niliacis*. Sed ferri potest nostra lectio. Isis erat Terra. In illius velis Terra repræsentabatur, & quælibet Regio ornata ibi vidébatur rebus quibus natura loci uberior credebatur. Cum vero India monstrorum haberetur feracissima, ideo varia incredibilia, prodigiosa, & inania palere fingebatur. Inter ista vero Isidis vela, unum sacrum habebatur, & præcipuum, quod diebus quibusdam festis, & solennioribus πομασίαις, ut loquitur Clemens Alexandrinus, ab Hierophantis portabatur. Unde forsan nomen adepti sunt & παστοφοροι dicti, de quibus Diodorus Siculus, Apulejus, & alii. Ab illis dictum pastophorium. Hesychius παστοφείων, ὃ τῷ παστοφρόντων. *Pastophorium locus eorum qui velum portant.* Velum Minervæ, vel Isidis, vel alterius cujusdam numinis. Cum vero velum Isidis Terram repræsentaret, & fundus, ut ita dicam, instar Terræ, esset nigri & obscuri coloris, ideo forsan illius παστοφόροι, dicti sunt μελανηφόροι: nam revera μελανηφόροι Isidis cultui præcipue addicti erant, ut ex supra memoratis inscriptionibus cuius constare potest. Isidis peplum & velum maxima parte nigrum erat, & ipsa Isis etiam nigra repræsentabatur. Nam Terra Isidis nomine designabatur, & præcipue Ægyptus, quæ dicebatur Ægyptus, & Ηερεία, & Αερεία a nigredine, & fusco & luteo colore. Et Ceres quæ cadem erat cum Iside, & quæ pro Terra ab Ethnicis colebatur, dicebatur etiam nigra, & veste nigra induebatur. Pausanias in Arcadio p. 240. Ἐπὶ Σίμῳ τῷ Φιγάλῳ βασιλεύοντι, ἠφανίσθη Φιγαλιῦσιν ἐπὶ πυρὸς τῆς μελαίνης Δήμητρος ὃ δὲ χαῖον ἑσάων. *Regnante Simo Phigali filio consumptum est igne apud Phigalenos vetustissimum nigra Cereris simulachrum.* Et ibid. infer. p. 271.

Δήμητρος

Δήμιτρος ὃ ἀντρον αὐτόθι ἱερὸν ἐπέκλυσεν μελαίνης. *Ibi est antrum Ceteris, cognomento nigra. ὃ δὲ διὰ τούτου λέγεται, θυμῷ τι αἶμα εἰς τὸν ποταμὸν αὐτῷ γὰρ ἐπὶ τῆς περισφόνης τῇ ἀρπαγῇ πίνθει χρωμάτων, μέλαιναν ἐσθῆτα ἐσθύναι, καὶ εἰς τὸ σπήλαιον τούτου ἐλθῶσαν, ἐπὶ χέρον ἀπείναι πολύν.* *Quod ideo factum dicunt, quod Ceres ira percita contra Neptunum, & dolore, & luctu ob rapitum Proserpina, vestem nigram induerit, & in antrum istud se abdiderit, & per longum temporis spatium latuerit.* Μέλαιναν ὃ ἐπονομάσαι φασὶν αὐτῷ, ὅτι καὶ ἡ θεὸς μέλαιναν πλὴν ἐσθῆτα εἶχε. *Cerem vero nigram dici ferunt, quod vestem nigram induerat.* Terra ergo, sive Ceres, sive Isis, nigra cum diceretur, ii qui illius ἔθρον βαυλαβαν, vel illius vestem, aut peplum, aut velum, portabant, jure dicebantur μελαμφόροι, & a Deo quam colebant nomine denominationem suam accersebant. Sicut vero Isis nigra vocabatur, Osiris etiam seu Nilus niger dicebatur: & forsan ab Iside, & Osiride, Melanophori prima origine nomen suum derivarunt. Nam Osiris etiam statua nigra colebatur, ut videre est apud Plutarchum. Et revera, Osiris nigrum notare videtur. Fluxit enim a voce שִׁי, *Sior*, quo nomine designatur Nilus in sacra scriptura. שִׁימִי vero notat nigrum.

Nam viridem Egyptum nigra facundat arena, apud Poetam. Unde dicebatur μέλας Græcis, & Melo Latinis. Festus, *Melo alio nomine Nilus vocatur.* Servius ad 4. Georg. *Ancea Nilus Latine Melo dicebatur.* ad Æneid. 1. *Ennius dicit Nilum, Melonem vocari.* ad 4. Æneid. *Atlas Telemon dicitur sicut Nilus Melo.* Quæ vox reddenda Symmacho l. 1. Epist. 8. ubi legitur, *Mosella*, nimirum ab Aufonio celebrata & decantata, est *Ægyptio Nilo Major*. Sed in variis codicibus legitur, *Ægyptio Melone major*. Quam vocem cum Librarii quidam ignorarent, & Ægypti celeberrimum fluvium nomine Nili tantum nossent, Melonem in Nilum facile commutarunt, optime tamen scriptum erat Melo. Nam sic Nilus Græcis dicebatur, seu Melas. Scilicet a nigredine, qua illius aquæ Limosæ & Lutosæ colorabantur; unde & Osiris, seu Syris, seu Sior dicebatur: & ideo Nilo statua nigra dicabatur, & ab Ægyptiis colebatur. Pausanias in Arcad. *Ποιεῖται ὃ πλὴν τῷ Ἀργυπίῳ Νείλῳ, ποταμοῖς τις ἄλλοις, λευκὴ λίθῃ καὶ ἀγάλματά. τῷ Νείλῳ ὃ. αἵτις δὲ τῆς Ἀσιόπικας κατῴντι εἰς Ἰαδάσαν, μελάνῃ λίθῃ καὶ ἀγάλματά ἐργάζονται*

ἑλδαι νομιζουσιν. *Aliis Fluminibus, praterquam Nilo, signa & simulacra lapidea alba dicari consueverunt. Sed Nilo ex Æthiopia rueni, signa & statuae consecrari solent lapidis nigri.* Unde sacerdotes Cereris, Ididis, Osiridis, Nili, Melanophori dici potuerunt. Forſan etiam quia nigris vestibus erant induti, ut modo ingerebam, cum apud te primo de Melanophoris sermo institueretur. Nam in quibusdam sacris & festis luctuosis, sacerdotes nigris vestibus erant induti. In omnibus fere sacris Albus color usurpabatur; apud Hebræos, Ægyptios, alios, nihil frequentius. Hinc Alba & Candida turba, linigeri, &c. pro sacerdotibus. Exemplorum tanta messis, ut intempestive tibi diligens viderer, si tibi harum rerum ita conscio, illa nunc obtruderem. Videantur Rabini ad Codicem Joma, Hieronymus, Plinius, Apulejus, Ovidius, Artemidorus, & alii. *Albus color*, inquit Cicero, *DIS decorus est.* Sic & illorum cultoribus. Horat. l. 2. Serm. Saty. 2.

Ille Repotia, Natales, aliosque dierum

Festos albatas celebrat.

Perf. Satyr. 2.

— — — *Negato,*

Juppiter, hoc illi, quamvis te albata rogarit.

Decorus erat etiam sacerdotibus, qui, in sacris, fere semper albis vestibus uti solebant. Aliquando tamen & nigris. Seneca in Oedip.

Vates amictu corpus & frontem quatit,

Lugubris imos palla perfundit pedes.

Sic etiam Bellonarii, seu Bellonæ sacerdotes, apud Tertullianum de pallio, *cum ob diversam affectionem*, id est (diversam susceptionem, confectionem, infectionem, diversum colorem quo vestes infectæ & saturatæ erant,) *tenebrica vestis, & tenebrici super caput velleris, in Bellonæ montes fugantur.* Sic legendum locum existimarem, non vero *mentis fugantur*, ut voluit vir maximus; nam revera Bellonarii efferati, & fanatici, in fanis furore correpti, per montes, valles, silvas, bacchantes grassabantur. Erant vero tecti tetricis velleribus, & induti vestibus Tenebricis, id est nigris quæ furentibus istis moribus erant omnino congruæ. Talis erat, *Atræus ille senex*, de quo Suetonius in Galba c. 18. Iisdem etiam vestibus utebantur isti Camarim de quibus statim verba faciebam, cum de Melanophoris primus quæstionem moveres.

Cama-

Camarim erant sacerdotes de quibus in S. Scriptura mentio non uno loco. Videatur 2. Reg. 23. 5. Ose x. 5. Sophon. 1. 4. ubi vox ista redditur vel per *Ædituos*, vel per sacerdotes & Deorum ministros. Posset addi locus Jobi 3. 5. ubi Jobi patientia victa, de die suo natali in has prorumpit voces, *Terreant illam*, כַּמְרִים יוֹם. Reddunt multi interpretes, *amaritudines*, adeo ut amarissimam istam diem denotet Jobus impatiens, & illius memoriam semper acerbissimam apud posteros exoptet. Sed isti sententiæ non possum fidem alligare meam, & mallem reddere כַּמְרִים, quasi Camarim, Pontifices, Sacerdotes, Auspices, ut quidam reddiderunt istam vocem, qui præfecti dierum erant, faustos & infaustos dies indicabant, & infelices, ἀνεγίγνυς, ἀπαισιύς, ἀπορροδάς, rogantibus declarabant. In Ephemeridibus notabantur dies isti apti & inepti ad res agendas & auspicandas. Talis erat Tabula in ædibus Trimalcionis apud Petronium. Ephemeris dicitur

————— *Tritas*

Cernis Ephemeridas.

Notabantur in Kalendaris dies isti κακοὶ & πονηροὶ, inepti ad ἐργασίαν & πράγματεϊαν. Dicebantur & Ægyptiaci, de quibus Augustinus in Epistolam ad Galatas, & eo nomine etiam veniunt memorati in Kalendar. veteribus Romanorum. Male in vetustioribus scribitur, DIES ÆGEP. Legendum DIES ÆGIP. Dies Ægyptiaci, ut bene & integre scribitur in Kalendario tempore Constantini, vel Constantini filiorum, scripto, & ab Herwarto, Bucherio, Petavio, Lambecio jam dudum publicato. Dies Ægyptiaci sunt dies infausti & infelices, inter quos Jobus natalem suum diem optat impostero recenseri, ab iis qui istis diebus annotandis vacabant & præficiabantur. Vocat vero illos Jobus כַּמְרִי, ab eadem voce כַּמְר quæ sacerdotes & Auspices designabat, a כַּמ quod *Atrum* esse, & *nigrum* significat, quia isti Pontifices, & Sacerdotes atris, & nigris vestibus solebant incedere, & in sacris ritibusque suis magicis, se conspiciendos præbere. Ab eadem voce כַּמ fluxit denominatio *Cimmeriorum*, non tantum Septentrionalium, apud Scythas, & ad Bosphorum, sed Cimmeriorum Campanorum, juxta Cumas & Baias ad Avernum lacum, sitorum, qui lucem fugere credebantur, & antra speluncasque subire, ibique vivere, instar Troglodytarum. De his Homerus in Odyss. Lyco-

Lycophron, Eustathius, Strabo ex Ephoro, Plinius, & alii. Sed si Cimmerios a כמר derivari concesserim, non eadem facilitate concedam vocem Camillus fluxisse a voce כמר. Sic volunt quamplurimi viri graves & eruditi. Nam sicut כמר notat sacerdotem, sic Camillus notat sacerdotem & Deorum ministrum. Est vox quæ frequenter occurrit. Non tamen quærenda apud Auctorem Originum Constantinopolitanarum loco quem Lambecius & Combesius non intellexerunt. Nescio an laboranti loco sanando operam male collocaverim, penes te & tui similes erit arbitrium & iudicium. Sic vero se habet afflictissimus iste meo iudicio locus, Συλβάν@ ὁρῶν @ μισημβείαν ζωδίων, εἰς @ ἄνω @ γόνυ κάμυ δίκλω κερμηκός, ἔφη, καλὸς ὁ στοιχειωσάμεν@, καιροὶ γὰρ ἔτι τέτυκται ἀγόνισι ἐόντας. Lambecius ista verba sic corrigit & reddit. *Sylvanus videns ad meridiem signum in sublime tollens genu curvum instar fessi, loco κάμυ legit καμπτόν.* Combesius vero ea sic reddenda existimat. *Sylvanus ad meridiem signum positum videns, sublato in altum genu, ut pæne fessis pueris mos est, praeclarus es, cujus hoc signum ac figura est, sub quo nimirum & tempora ingeniculata sunt futura.* Loco κάμυ legit καμίλλυ. Exagitans vero emendationem Lambecii sic suam asserit & vindicat. *Ineptus est auctor ac superfluous si καμπτόν scripsit. Malo ergo κάμυ, positumque existimo ἀντὶ τῷ Καμίλλυ, ut solent Graeci vel augere syllabas vel elidere. Καμίλλ@ autem quid Graecis & Latinis, exploratum est. Nempe παῖς ἀμφιδελής. Quem patrimonium matrimoniumque & puberem interpretantur. Sic præcipue dicti sacrorum ministri ac sacrificulis adstantes pueri. Ipse Hetruscis Mercurius, quod Deorum minister. Sic pueri magnatum ministri, quos sic incompote genu passim levare ac flectere, velut radio lassitudinisque impatentia, quisque videat. Hæc Lambecianis non sunt meliora, & amborum nullus loci lectionem & sensum mihi videtur assecutus. Quem sic legendum potius existimarem, Συλβάν@ ὁρῶν ζωδίων εἰς @ ἄνω @ γόνυ Ἐρμῆ δίκλω τετμηκός vel τετμηκός. Videns signum & statuam supra genu scissam & truncatam instar signorum & simulachrorum Mercurii, quæ erant ἄνω @ γόνυ τετμηκός. Nam Mercurii, & ἑρμαῖοι λόφοι, tantum superiorem hominis partem referebant, minime vero inferiorem, & erant prorsus ἀγόνισι. Sic etiam simulachrum istud in quod Sylvanus oculos converterat εἰς @ ἄνω γόνυ τετμηκός, non κερμηκός, nam lassī & fessi*

fessi non sunt ita genu levato, & in altum sublato. Deinde tales fessi & situ incompofiti non dicerentur ἀγόνᾳσι, sine genibus, nec possent esse figura temporum ἀγόνων, & seculi duri & ferrei. Et tamen simulachrum istud repræsentabat καίρας ἀγόνων, quod liquido comprobatur vera signum fuisse ἀγόνων. Nimirum Ἑρμῆ δικλῷ, *instar Mercurii*, qui sine cruribus, tibiis, pedibus, solebat repræsentari. Unde jure dici poterat ἀγόνᾳσι, & aptus erat ætati duriori figurandæ & indicandæ. καίρας ἀγόνων, *seculum rigidum, inflexibile*, in quo affectus adeo sævi, ut nullo modo moveri, curvari, cicurari possint. Sic πύλαι ἄδᾳ dicuntur ἀγόνᾳσι, quia curvari & flecti non possunt, nec habent genua tangenda, more supplicantium opem, favorem, misericordiam implorantium. Ideo illis fabæ comparantur in symbolo Pythagoræ, ubi suos a fabis abstinendum esse docet. Φησὶ γὰρ Λεϊστοτέλης, apud Diogenem Laërtium in vita Pythagoræ, αὐτὸν, Pythagoram, πρὸς τὰς ἀπὸ φαβῶν κυάμους, ὅτι ὅμοιοι ἄδᾳ πύλαις, ἀγόνᾳτον γὰρ μόνον. *Aristoteles dicit Pythagoram a fabis abstinendum monuisse, quia sunt similes inferni januis, sunt enim sole infœcunda.* Sic vulgo interpretes. Sed hic infœcunditatem fabarum notari non existimo, & inferni januarum. Sed potius quod sint *sine genu, sine misericordia*, & ad illas flectendas lachrymæ volvantur inanes. Sunt ἀγόνᾳσι, *sine genibus*. Hoc ex parte vidit Porphyrius de Antro Nympha. Κυάμοις ἐκ ἐφιδάσκουσιν, ὡς ἐλάμβανον εἰς σύμβολον τῆς κατ' ἐυθυσίαν γενέσεως καὶ ἀκαμπείας. Δὲ γὰρ μόνον σκεδὸν τῶν σπειρματικῶν δι' ὅλην τετραῖδα, μὴ ἐγκοπτόμερον ταῖς μετὰ τῶν γόνων ἐμφερέσει. *Non fabis insident, quas generationis continua, restaque serie progredientis, symbolum stasuebant. Quia faba ferme sole inter omnia que seruntur, scapo percusso & perforato sunt, nullis internodiorum obturationibus incisa & intercepta.* Hic, secundum Porphyrium, fabæ dicuntur ἀγόνᾳσι, quod non haberent internodia, articulos, genua, quod inclementiam & inexorabilitatem videtur innuere. Sic signum istud de quo supra, erat sine genibus, ad καίρας ἀγόνων designandum, erat ipsum ἀγόνων, non vero ἀνω καμπύλον γόνον, & erat ἀνω γόνον τετραμῆδες, non καμπῆδες, denique erat Ἑρμῆ δικλῷ, non vero Καμῆ vel Καμίλλῳ. Sed si Camillus in isto loco non inveniatur, millies tamen alibi occurrit. Dionysii Halicarn. A. R. L. II. ταῦτα καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπάρτεον ταῖς ἱερῶσι οἱ λεγόμενοι πρὸς Ῥωμαίων Καμίλλοι. *Hæc minis-*

feria eodem modo sacerdotibus præstabant, qui a Romanis dicuntur *Camilli*. Plutarch. in Numa. καὶ τὸν ὑπηρετῆν τῶ ἱεροῦ τῷ Διὸς ἀμφι-
 θαλῇ παῖδα λέγεσθαι Κάμιλλον. *Florentem puerum, patrimonium & ma-*
trimum, Jovis sacerdoti ministrantem, Camillum dici. Statius Tullia-
 nus de vocabulis Rerum apud Macrobi. ait, *Tuscos; Camillum vo-*
care Mercurium, quo vocabulo significant præministrum Deorum. Fe-
 stus, *Antiqui, ministros, Camillos dicebant.* Quod etiam apud Ser-
 vium invenitur ad xi. *Æneid.* sic in Glossis Philoxeni. ἰσπερ *Ca-*
milla. Nimirum sacerdos, sacrificula, quæ sacris ministrabat; ut
Camilli erant sacerdotes, non a *Camarim*, כמרִי, ut volunt viri eru-
 diti, sed a voce Arabica quæ ministerium, & ministerium sacrum
 notat. Nam خدم Cadam notat servire, & خدم الله Cadmala
 est *servus Dei*. Ideo Mercurius dicebatur etiam Cadmillus. Ly-
 cophron in Cassandra

Βυλαῖς ἀνάγνοις, ἄς ὁ Καδμίλῳ γόνῳ

Ἡρτυστ.

Consiliis impiis & scelestis quæ filius Cadmili paraverat. Non est fol-
 licitanda vox καδμίλῳ ut voluit Mursius, qui pro καδμίλῳ, καδ-
 μίλῳ legendum existimavit. Recte legitur *Cadmilos*. Phavorinus,
 Κάδμος καὶ κύριον μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἑρμῆ ἐπίθετον, ὃ παράγωγον Κάδ-
 μιλλῷ καὶ Λυκόφρονι. *Cadmus, non tantum est proprium nomen, sed*
est & Mercurii epithetum, a quo deducitur Cadmilus apud Lycophro-
nem. Bene est quod *Cadmilum* legat, quod Mursii emendationem
 temerariam prodit. Sed male quod a Cadmo, *Cadmilum* deriva-
 tum asserat tanquam diminutivum. Non est a Cadmo, non est a
 כמרִי sed a خدم الله Cadmala quod notat servum Dei, sicut θεός-
 λαῖος apud Græcos, *Gotschalcs* apud Germanos, *Abdala*, seu עבד
 אלה apud Hebræos. Sic etiam خدم الله Cadmala, unde *Cadmilus*,
 quod deinde in *Casmilus*, & *Camillus* deflexit. Quod confirmatur
 egregio loco Glossarii Syro Arabici ܕܡܝܠܐ inquit, est ال حبي
 خدم الله *sacerdos, servus Domus Dei, vel* خدم الله *ser-*
vus Dei, Cadmala. Camar vero notat revera sacerdotem & sacrifi-
 culum, sed alia est istius nominis ratio. Nam notat proprie *ni-*
grescere & atrari, unde sacerdotes isti vocabantur *Camarim*, quasi
 nigri & atrati, & induti vestibus tenebriis, ut loquitur Tertullianus.
 Kimchius in 2. Reg. 23. הכמרים ומכהנים שניהם עובדים ען
 אלה שמשותף בלבושם כי הכמרים לובשים שחור, לפי נקראו
 כמרים.

כמרים. *Camarim & Cohanim utrique serviebant idololatriæ & cultui peregrino, & vestimentis suis tantum erant distincti. Nam Camarim vestibus nigris erant induti, & ideo dicuntur Camarim.* Kimkuius ad Sophon. C. I. "לובשים שחורים" *Camarim erant induti vestibus nigris.* Quod erat indicium falsorum sacerdotum, qui idolorum cultum curabant & promovebant. Sacerdotes veri numinis *Albis* induebantur, præcipue ii quibus de Genealogia sua sacerdotali controversia non poterat moveri. Qui vero inter sacerdotes veros volebant irrepere, & temere recenser, & originem suam ex tribu Sacerdotali & Levitica non poterant vindicare & asserere, illi a sacerdotio removebantur, & tanquam pseudo-sacerdotes, nigris induebantur, ut ab aliis, quos albus color ornabat, facile distingui possent. Talmudici in Tractat. Middot. וכהן שנמצא בו פסול לובש שחורים דמתעטף שחורים ויוצא וחולץ לו שלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומתעטף לבנים וחולץ לו שלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומתעטף לבנים. נכנס ומשמש עם אחיו הכהנים. Hæc Latine sic sonant apud Constantinum l'Empereur, Tractat. Talmud. Middot. p. 177. *Sacerdos in quo inveniebatur vitium, sive in corpore, sive in natalibus, induebat sibi atras vestes, ac atris involvebat se, itaque egres- sus abibat. Cui vero non erat vitium, induebat sibi vestes albas, ac se albis involvebat, & ingressus ministrabat cum sacerdotibus fratribus suis.* His gemina leguntur apud Maimonidem in Bait Hammikdash c. 6. בית דין הגדול היו יושבין בלשכת הגזית ודנין את הכהונה ובורקין את הכהונה ביוחסין ובמוסין כל כהן שנמצא פסול ביוחסין לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא מן העזרה וכל שנים צא שלם וכשר לובש לבנים ומשמש עם אחיו הכהנים *Confessus magnus sedes habet in conclavi lapideo, judicant de genere sacerdotali, & inquirent de natalibus sacerdotum, & de vitiis eorum: sacerdos quicumque reperitur natalibus inquinatus, induit vestes nigras, quibus amictus egreditur ex Atrio. Quicumque vero reperitur perfectus, & legitimus, induit vestes albas, quibus iidem amictus ingreditur, & sacro ministerio fungitur cum fratribus suis sacerdotibus.* Ad quam consuetudinem, inter Judæos usurpatam, forsitan alluditur Apocal. c. 3. vers. 5. *Ο νικῶν, ἔτι περιβαλέται ἐν ἱματίοις λευκοῖς. Qui vicerit ille vestietur albis, & versu superiori, ἀκολουθήσου μετ' ἐμὲ ἐν λευκοῖς, ὅτι ἄξιοί εἰσι.* *Incedent mecum in albis, quia digni sunt.* In Templo meo se sistent, & Altaria mea circun-

circundabunt, albis amicti vestibus, quia digni inventi sunt isto habitu & decore. Nam in illis nulla vitia reperta sunt, & illos Dei esse sobolem, & ex cœlo originem suam derivare, & arcescere, accuratioribus exploratoribus evidenter constabat. Ac proinde digni sunt qui inter veros sacerdotes recenseantur, & albis amictuantur, ut sacerdotes veri Dei. Nam revera Sacerdotes Hebræi albis induebantur. Hinc est quod multi asserant Apostolos, qui locum sacerdotum sub lege nova impleverunt, dictos vulgo *Albos* apud Arabes. Et revera frequentissime vocantur حواریین *Anariin*, quod *albos* notare censuerunt viri doctrina & eruditione conspicui. Videantur Acta Apostolorum, Alcoranus, Avicenna, Auctor Arabs vitarum Apostolorum, & alii, ubi Apostoli frequenter vocantur حواریین, id est *albi*. De nominis ratione sic olim pronuntiarunt viri magni hujus Athenæi Φωσῆρις splendidissimi, quondam præceptores mei, l'Empereur, & Golius. l'Empereur rogatus de voce حواریین sic respondebat. *Vertere licet puri, electi, magnates, denique Apostoli. Etenim est a מן, quod primo in variis linguis album significat. Albedine autem puritas & sanctitas indigetatur. Quia vero alba vestes erant magnatum, ideo Herodes, & primarii, isto nomine veniunt, quasi illustres dicas, valde enim albicantia lucida esse solent. Qualia cum optime videri queant, ipsum verbum & intueri & prospicere significat. Hinc eligendi notio. Itaque Apostoli merito isto veniunt nomine, quia primi puritate, 2. præcellunt reliquis, 3. atque a Christo electi, 4. ut prospiciant aliis. Hæc vir ille doctissimus, quibus doctrina non cedunt ea quæ ad Suratham 61. Alcorani quondam commentabatur præstantissimus Golius. Sic enim ille. Dicuntur Havarin, a voce Havar quæ candorem notat. Id est albi, & candidi. Sunt illi qui in Jesum primo crediderunt numero XII. Traditur vero a quibusdam eos candidandis vestibus operam dedisse, fullonum instar, sic Gelaldinus. Hoc nugatorium est, inde natum quod eadem dictio Havarion, vulgato usu fullonem notat. Attamen ipso nomine dicti videntur Apostoli, cœi Chaldaice חריי candidi, vel quod sinceri amici & ministri Christi, vel quod albas induti stolas pingerentur in Oriente, vel quasi Φωτισοῦντες, vel Φωτισόμενοι, id est prælucentes aliis, aut illuminati, vel pro חריי principes, Jerem. 29. 6. Eadem etiam fere habet eruditus Anglus Thomas Gravius Notis ad Versionem Perficam Evangeliorum*

rum. In ea quippe Matth. 8. 21. occurrit etiam vox *Havarion*. Ad quam vocem sic Gravius. حواري, *Havaria* Fullonem significat, & credunt Muhammedani Apostolos, non piscatores, sed Fullones fuisse. Sic Gilaldinus celebris apud illos scholiastes, cujus verba hic apponam, ad Surat. 3. Alcorani قبل تصليهم يحدسون لثيابهم Traditur eos Fullones fuisse, & in vestibus candidandis, & dealbandis operam suam collocasse. Eadem habet ad Surat. 61. & similia alius Scriptor dictus جمع الملتعج, nisi brevitati studerem, plura hac de re ex eorum scriptis proferri possent. At longe rectius a mentis candore & innocentia, ob vitæ & doctrinæ puritatem, nomen hoc meretur. Illud præterea notandum, non tantum Christi Apostolos, sed etiam ipsius Mahammedis socios, adjutores, & fidelissimos sectatores حواريون id est *Havarionum* & eodem nomine insigniri. Ubi Apostoli vocantur *Havarion* vel *Havariin*, Albi, quocunque genere candoris & albedinis intelligatur. Male Postellus legit *Gevarioune*. Pejus etiam vir magnus olim assererat Apostolum Thomam à Christianis Orientalibus vocatum *Anania*. Falsum est, vocabatur *Avaria*, id est Apostolus, ab eadem voce Arabica *Avarioun* vel *Avariin*, Apostoli. Hinc apud Avicennam مرهم ال حواريين *unguentum Apostolorum*. مرهم vel مرهم est *μύρον* apud Græcos, حواريين est *Havariin* seu *Apostolorum*. Ibidem vocatur مرهم مرهم نزهت & مندي. Quod cum non intelligeret interpres Gerardus Cremonensis, illud partim prætermisit, & partim reddidit, verbis quæ sensum verborum Arabicorum non repræsentant. Nam prætermisit مرهم مندي, quod notat meo judicio *unguentum præconum* seu *Apostolorum*, & reddidit مرهم نزهت *unguentum Veneris*, cum reddendum mihi videatur *unguentum splendoris, candoris, albedinis*, id est unguentum Apostolorum, qui Albi dicebantur, vel a candore doctrinæ, vel a puritate morum, vel ab albedine vestium quibus induebantur. Possit quidem, nec sine quadam verisimilitudine, vox *Havarion* deduci ab *Anaria*, quod Æthiopice notat mittere, & legatum notat, ita ut Apostoli, missi & Angeli dicerentur, & vocarentur *مُرْسَلِينَ* id est *cuntes, incedentes, missi, legati, nuncii* &c. sed cum vox *Avarion* sit frequentior apud Christianos Orientales, imo & familiarissima Muhammedanis, potest jure derivari a voce Arabica, ut & Hebraica, quæ candorem & albedinem notat. Quod nimirum forsan crediderint Apostolos instar Sacerdotum Leviticorum albis indutos fuisse, cum

sacris vacare solerent. Quod tamen omnino falsum est : & licet hoc asserant inter Pontificios non obscuri nominis viri, alii tamen contra sentiunt, ut Nicolaus Alemannus in Parietin. Lateranensibus, & alii, qui Apostolos in iisdem decubuisse vestibus profitentur in quibus sacrificarent, ut loquitur Auctor satis antiquus. Et frustra hic trahitur *penula* Apostoli Pauli, de qua 2. Timoth. 4. Syrus reddit

لثوب *Thecam librorum*. Sic Arabs Erpenianus, apud quem legitur **وفا الكتب** *vas librorum*, licet in editione Londinensium Polyglottar legatur **فيل ونبه** *Philonium*, seu *penula*. Quod reddiderunt per *domum librorum* seu *Thecam librariam*, sed mallet per *Thecam Calamariam* verba interpretis Syri reddere. Cum postea fiat mentio librorum & membranarum. Quicquid sit de Syra versione, Apostolus nullo modo cogitavit de sacris & Albis vestibus. Cum *penula* esset nigra, & vestis viatoria, & amictus a peregrinantibus solitus usurpari. Quod profitetur vir doctus media in Roma, qui cum de utraque *penula* apud florentissimam concionem dissereret, ex illius ore facundo vis veritatis erupit. Sic enim ille, *quod si per penulam intelligunt vestimenti genus Rei sacra proprium, & ab aliis diversum, primum haud credibile est, in iis angustiis ac pressuris, vacasse primis Christianis, peculiarem habitum, ad rem divinam excogitare : deinde cum antiquior sacerdotum penula ad amussim fere congruas cum ea quam gentilium etate in foro usurpabant, jam clarum manet, sacram vestem eo modo accipi non posse. Et revera Joann. Chrysostomus, Theophylactus, Hieronymus, intellexerunt vulgarem & communem eam penulam quam adversus pluviam & frigus olim gestabant. Quae sententia reliquis proculdubio preferenda est. Quam sententiam variis argumentis olim asseruisse Sirmundum me quondam monuit vir eruditissimus. Sed periit istud Sirmundi opusculum, cum variis ad Concilium Arelatense Annotatis, quæ non sapiebant palato pontificio, & ideo suppressa, nam imperio societatis sub dominantis erat. Vir tamen ejusdem ordinis, nec minoris ac Sirmundus nominis, sic etiam loqui **τολμα**. L. de prima missa. *Tametsi admitto D. Paulum habuisse sacras vestes, ad usum sacrificii, tamen eam penulam de qua Paulus ad Timotheum scribebat, fuisse vestem communem habeo persuasissimum. Nam diserte Tertullianus c. 6. Apolog. penulam sumit pro lacerna itineraria, imbri ac frigori arcendo accommodata.**

Petuit

Patuit ergo talis aliqua vestis ab Apostolo significari, cum penulam Tronacem relictam poposcit; nec est quod suadeat significatam eo nomine vestem sacram ad usum solius sacrificii, quamvis non dubitem, quin D. Paulus vestes a profana & communi distinctas ad usum sacrificii adhibuerit. Itaque dissensio a Cornelio a Lapide, Baronio, Ferrario &c. Partim vera, partim falsa, illi excidunt. Falsum Apostolos vestibus peculiaribus in sacris usos fuisse. Hoc perridiculum asseruerat Alemannus ipse. Sed verum est penulam fuisse vestem ad usum communem, a Gentibus ipsis usurpatam, & quæ ad sacra & Religionem nullo modo spectabat. Primo Christiani erant Palliati, & Tribone induti. Postea relictis penes Monachos, & Ascetas palliis, presbyteri inceperunt comptiores incedere, & birris & penulis tandem assueverunt. Penula vero, quod ex variis antiquis statuis colligere est, erat vestis viatoria & vulgaris, communis omnibus vestis, pulla, fusca, rufa, raro alba. Unde male *penula Pauli* sumitur pro veste sacra, quasi sacrificio Eucharistico peragendo destinata, & veluti Paulus fuisset λευκοφόρος & alba veste indutus. Iisdem, cum aliis, vestibus utebantur Apostoli. Jacobus Episcopus Hierosolymitanus, nec fuit bysso linove vestitus, nec ingrediebatur Sanctuarium Hierosolymitanum. De illo quidem sic Eusebius ex Hegesippo, l. 2. c. 23. τὸν μόνον ἔχον εἰς τὰ ἁγία εἰσιταί, ὃν δὲ ἱερεὺς ἰσχύει, ἀλλὰ σινδόνα, καὶ μόνον εἰσέρχεται εἰς τὸν ναόν. Unus ex omnibus, in intimum Templi sanctuarium ingrediendi jus facultatemque habebat, neque enim lanicio, sed linea tantum veste utebatur, & solus Templum intrabat, ut instar sacerdotum Leviticorum, lineis vestibus amictus preces suas funderet. Sed Hegesippum hic fabulam narrare, diu est quod Scaliger palam fecit, in suis ad Eusebium Animadversionibus. Sicut & nos laminam auream Joannis Apostoli & illius sacerdotium, ac proinde illius vestes albas & sacerdotales, de quibus idem Eusebius, l. V. c. 24. longe removenda ostendimus in Variis nostris Sacris. Vestes tamen Apostolorum Joannis & Philippi sacerdotales & Albas fuisse, ineptiori certe, & magis ridiculo argumento contendit Baronius. Nam ad ann. 394. ubi de Theodosio seniore agit, num. x. exhibet nummum ubi expressa est effigies Theodosii, cum hac inscriptione DN. THEODOSIVS P. F. AVG. in adversa vero parte, duæ figuræ sedentes repræsentantur capitibus radiis ornatis

natis, cum hac altera inscriptione, VOT. XXX. MVLT. XXXX. Ad quæ verba Baronius, cujus radiata ista capita oculos perstrinxerant, sic exultabundus disserit. *Vides Theodosii senioris veram certamque vultus effigiem. Ex adversa vero numismatis facie, intueris expresse, sacerdotali decoros habitum, geminos illos, quos in visu vidit Apostolos, Joannem atque Philippum expressos reddi. Habes etiam ex his Lector, inter alia, unde antiquum sacerdotalem habitum discas, simulque consuetudinem intelligas, atque palliola humeros ac pectus decore ambiensia. Vide quantum erroribus sint obnoxii, & quam sæpe turpiter impingant viri cætera insignes. Nam hic nec apparet Theodosius senior, nec Apostoli Joannes & Philippus, nec vestes sacerdotales. Sunt vestes consulares, sunt imperatores duo Theodosius & Valentinianus, nec est Theodosius senior, sed junior Theodosius. Hoc potuisset animadvertere Baronius ex inscriptione numi. Nam ibi nuncupantur, soluuntur, multiplicantur vota, nimirum Tricennalia & Quadragesimalia, ut ita dicam. Hoc volunt istæ notæ. VOT. XXX. MVLT. XXXX. Quod certe non cadit nec cadere potest in Theodosium seniore. Imperavit enim Theodosius hic magnus annos tantum sexdecim. Quomodo ergo potuisset nuncupare solvere, multiplicare vota tricennalia, & quadragenaria? Junior vero Theodosius imperavit octo supra quadraginta annos, adeo ut minime sit dubitandum quin numus iste juniore Theodosio sit tribuendus, qui hic cum Valentiniano admodum juuene, ut pote qui annum tantum ageret undecimum, sociatus repræsentatur, cum vestibus consularibus. Fucum fecit Baronio, & illi fraudi fuit, splendor radiorum quibus capita Imperatorum Consulium decorantur, & ornantur. Nam cum Beati & Sancti tali ornamento soleant delineari, statim Sanctos & Apostolos cogitavit, cum capita Imperatorum ipsorum, qui ut Numina sæpe coli solebant, & supra sortem humanam evehi, tali radiorum apparatu ornata conspiciantur. Sic, apud Poëtam, Latinus*

Cui tempora circum

Aurati bis sex radii fulgentia cingunt.

Sic Plinius in Panegyrico Trajani *radiatum Domitiani caput* ridet, & exhibet. Sic Auctor Panegyrici Maximiano dicti, *Trabea vestra triumphales, fasces Consulares, sella curules, & hac obsequiorum stipatio & fulgur, & ille tam divinum verticem claro orbe complectens, &c.*

Possit

Possēt hoc variis exemplis comprobari, sed nec res, nec locus, nec tempus id agere patiuntur, & notius est quam ut multiplici & operosa testium fide adstrui necesse sit. Sufficit ostendisse Baronium hallucinatum fuisse, & frustra res sacras quæsisisse, ubi tantum civiles & politicæ occurrebant. Sic præcipiti Religionis studio quidam quærunt, ΙΧΘ, Jesum, Christum, Deum, in numo ΤΚΘ Titi, Quintii, Dei. Sic alii in Numo Apamensium, in honorem imperatoris Philippi Arabis cuso, quærunt Noachum & monumentum Diluvii, quod fusa a nobis alibi reprobaturum est. Sic in Numo Domitiani nuper edito, quærunt etiam Religionem Christianam, propter crucem, quæ ibi conspiciatur, cum sit monumentum Isiacorum sacrorum, & Egyptiorum, in quibus frequentes cruces solent etiam occurrere. Sic in Numo Theodosii, Apostoli & vestes sacerdotales quæruntur, cum sint tantum imperatoris vestes Consulares, & vestibus Apostolorum alienæ, cum Apostoli, & Apostolorum Discipuli, vestes alias quam communes non solerent induere. Prioribus Ecclesiæ seculis Christiani pro arbitrio vestibus utebantur, iis potissimum quas apud populares suos consuetudo invexerat. Seculo exeunte quarto, vel ineunte quinto, Sisinnius Episcopus Albis uti voluit. Unde ab aliis carpitur, & arguitur. Sic enim de illo Socrates Hist. Eccles. l. 6. c. 22. Ἄλλοτε Ἀρσάκιον τὸν ἐπίσκοπον καὶ τιμῶν ὄρων, ἠρωτῆθη ὑπὸ τινος τοῦ ἐπὶ Ἀρσάκιον, διὰ τὸ αἰνοῦναι ἐπισκόπου ἐδιδῆσθαι φορέειν, καὶ πῶ γίγχαπται λευκὰ τὸν ἱερῶν ἀμφιεντυδαί. ὁ δὲ, σὺ πρῶτερος, ἔφη, εἰπὼν πῶ γίγχαπται, μέλαιναν ἐδιδῆσθαι φορεῖν τὸν ἐπίσκοπον. τὴν δὲ ἠρωτῆσαντος ἐν ἀπόρρῃ ὁμολογῶν πρὸς τὴν ἀντιρώτησιν, ἐπάγαγεν ὁ Σισίννιος, ἀλλὰ σὺ μὲν καὶ αὖ, ἔφη, δεῖξαι δύνησι ὡς δεῖ τὸν ἱερῶν ἀμφιεντυδαί. ἔμοι δὲ καὶ ὁ Σαλομών παρηγοῖ λέγων, ἴστωσιν σοι ἱμάτια λευκά, καὶ καὶ ὁ Σωτὴρ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, λευκὴ φαίνεσθαι ἐδιδῆται χηρῶν καὶ οὐ μὲν, ἀλλὰ καὶ Μωσὴ καὶ Ἡλίας λευκοφορεῖν τοῖς Ἀποστόλοις ἰδοῦσιν. *Alio quodam die cum Arsacium honoris causa inviseret Sisinnius, a quibusdam Arsacii familiaribus interrogatus, cur vestes Episcopo minime convenientes gestaret, & ubinam scriptum esset sacerdotem alba veste indui debere, respondisse fertur. Tum prior mihi dicas velim, quo in loco scriptum sit, Episcopum atra veste uti debere. Cumque is qui interrogaverat, ad hanc contrariam interrogationem hereret, subjicit Sisinnius, tu quidem ostendere nunquam poteris, sacerdotem debere atris vestibus indui. At vero Salomon adhor-*

Mm

tatus

ians: est dicens, *sint tibi vestimenta alba*. Et Servator noster in *Evan-*
gelis alba veste usus esse deprehenditur. *Mosē etiam atque Eliam,*
albis indumentis vestitos suis Apostolis ostendit. Hic media in Con-
 stantinopoli, præsente Patriarcha seu Archiepiscopo, inter Episco-
 pos, movetur lis & controversia de vestibus clericorum, an
 atrii, albi, vel alterius cujusdam coloris esse deberent. Si albus co-
 lor prævaluisset, & ab omnibus clericis fuisset usurpatus, an vel
 minimum hic occurrisset argumentum Sisinnium carpendi, illum-
 que insimulandi novitatis & varietatis? An si in sacris, vel extra sa-
 cra, si in Ecclesia, vel in foro, vulgares vestes albæ, & clericis peculia-
 res fuissent, an Sisinnius provocasset ad exemplum Christi, Mosi, &
 Eliæ, & ad mandatum Salomonis? An Salvatorem memorasset
 Apostolis ostendentem Mosē & Eliam λευκοφορέτας, præterito
 ipsorum Apostolorum exemplo, si verum fuisset ipsos Apostolos
 & Apostolicos viros Albis indumentis amictos fuisse? Certe nul-
 lus dubito quin forma, figura, color, materia vestium, inter ἀδελ-
 φούς tunc temporis recenserentur, & ab arbitrio Ecclesiastico-
 rum & Ecclesiarum pependisse hanc vel illam vestium figuram,
 hunc vel illum colorem usurpare & adoptare. Verum quidem est
 candidum Ecclesiasticis magis placuisse in sacris, & solennibus, &
 tandem obtinuisse. Ad Sisinnium tamen usque & Constantino-
 poli nigræ vestes præferebantur. Sic postea existimaverim hoc in
 defuetudinem abiisse. Nam annis post Sisinnium septuaginta, in
 ipsa Constantinopoli, Atræ vestes erant indicium mœstitiæ & do-
 loris, & in Ecclesia, & extra Ecclesiam. Hoc colligitur ex Theo-
 doro Lectore H. E. l. r. qui narrat Acacium Patriarcham Constan-
 tinopolitanum, ut dolorem & animi ægritudinem significaret, ob
 Decretum Basilisci Imperatoris, contra Concilium Chalcedonense,
 nigras vestes sibi induisse, vera ingentis ταμίεια luctus. τύπη γε-
 νικῶν Βασιλίσκου πλὴν συνόδον ἐμβληθῆναι ἀρκεῖται. ἐπέκειντο ὃ τῷ
 καὶ Ἀκάκιον ποιῶναι, ὅτι ἐν ἰσχυρί, πάσης ὁμῆς τῆς πόλεως, ἀνδρεί-
 σιν ἅμα καὶ γυναιξίν, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ Βασιλίᾳ συμαθροειδεί-
 σκε. Ἀκάκιος ὃ καὶ ἑαυτὸν, καὶ τὸν θρόνον, καὶ τὸ Δυσιασθένειον,
 μελανοῖς ἐνδύμασιν ἠμφίσει. Basiliscus generali sanctione Synodum
 Chalcedonensem rejici jussit. Operam autem dabit, ut idem quoque
 faceret Acacius; verum id perficere nullo modo potuit; cum universa ci-
 vitas, tam homines quam femina, in Ecclesiā conveniens Basilisco
 obstinisset.

obstitisset. *Quin etiam Acacius semet ipsum, & Cathedram, atque Altare, nigris vestibus obtexit.* Indicio certissimo album, vel alium a nigro, colorem tum temporis obtinuisse, cum paulo ante in ipsa Constantinopoli, albus color Ecclesiasticis viris non bene convenire & congruere censeretur. Unde facile credi potest, vestium modum arbitrium, &, sicut & nunc, mutationibus obnoxium fuisse. Nullasque ea de re, primis Temporibus in Ecclesia fixas fuisse leges, & fortuito totum istud vestium sacrarum Choragium ex variis hominum ordinibus in Ecclesiam irrepsisse; qui cum variis indumentis uterentur, etiam Christiani facti illa non abiciebant, nec se contra Ecclesiae leges peccare existimabant, si semper iisdem vestibus essent amicti, quibuscum, antequam ritibus Christianis initiarentur, solebant incedere. Plebs ut plurimum albis utebatur. Rhetores palliis purpureis, vel croceis, vel albis. Philosophi fuscis & nigris. Quod patet ex Cyrilli Lexico, Basilio Presbytero ad Gregor. Nazianz. Orat. & Theophylacto Simocatta l. 8. Hist. c. 12. Cyrillus, *Τεῖσιν αὖτε, περὶ ἐκείνην τινὰ, ἣς καὶ ἑταίρων ἱεροὶ καὶ Φοινικῶν, Φαίνοι ὃ ἦν φιλοσόφων.* *Pallia, sunt indumenta quadam Rhetorum & Philosophorum; Rhetorum sunt rubra & purpurea, Philosophorum vero fusca.* Simocatta vero Theophylactus, Atheniensibus Rhetoribus tribuit *λευκὸν τεῖσιν αὖτε, Pallium album.* Cum vero & plebs, & Sophistæ, & Rhetores, & Philosophi ad Ecclesiam confluerent, & ejuratis erroribus, Christianismum amplecterentur, non mores, nec vestium rationem immutabant, singuli ordinum suorum sæpe servabant habitum, unde diversi in Ecclesia colores, ab Ecclesiasticis & clericis, lapsu temporis fuerunt usurpati. Nam sæpe, iisdem quibus ante Christianismum utebantur vestibus, post etiam utebantur. Hieronymus de Aristide, in Catalogo Scriptorum Ecclesiast. *Aristides Philosophus Atheniensis, & sub pristino habitu discipulus Christi.* Origenes apud Eusebium l. vi. c. 20, de Heracla Presbytero. *πρότερον καὶ ἰδίᾳ χρώμῳ, & ποδυσμένῳ, ὃ φιλόσοφος ἀναλαβὼν χιτῶνα, μίμει τὸ δεῦρο τηρεῖ.* *Primum usus communis veste, quam postea abiciens, philosophicum habitum induit, & huc usque servavit.* Idem Euseb. l. iv. c. xi. de Justino Martyre. *Μάλιστα ὃ ἡμαρξεν ἐπὶ ἡμῶν ἱερέων, ἐν φιλοσοφίᾳ χιτῶνι περιβέβωτον τὸν θεῖον λόγον.* *Ista tempestate floruit præ omnibus Justinus, sub habitu Philosophi verbum Dei prædicans.* Hinc habi-

tus & pallium nigrum Philosophorum ad Episcopos, Presbyteros, Ascetas, & Monachos transiit, qui sæpissime nigris vestibus induebantur. Quo non referendus locus Ammiani Marcellini l. 22. circa finem, ubi cum de Alexandria, florentissima urbe, varia commemorasset, quæ illam commendarent, inter alia addit. *Ne nunc quidem in eadem urbe Doctrina varia silens. Non apud eos exaruit Musica, nec Harmonia conticuit, & recalcet apud quosdam adhuc, licet atro, consideratio mundani motus & siderum, doctique sunt haud numero pauci.* Hæc lectio occupat omnes Ammiani editiones, & nulla codicum varietate reddita suspecta. Suspicionem tamen sensus non bene congruus ingenerat. Unde verba ista, *licet Atros*, sollicitantur. Lindenbrogius ea vexanda non existimat. Et per, *Atros*, Monachos atris & pullis vestibus indutos intelligendos censet. Sed Valesius legit, *licet raros*. Petavius vero improbat duabus istis lectionibus, *literatos*, legendum existimavit. *Hæc dua vocula*, inquit, *sunt depravata; nec recte conjiciunt, Christianos, maxime Monachos, intelligi, quos pullatos fuisse constat, neque enim Monachi sese mathematicis præsertim artibus addixerunt. Quare minima mutatione lego, literatos, pro licet atro.* Ego legebam: *Hieres & iatro* sacerdotes & medicos. Sed nihil determino, & suum iudicium cuique permitto. Sufficit constare Monachos pullatos & atro fuisse, & veluti *μελανφόρους*, quod illorum ordo esset dolentis, lugentis, mœrentis, & austeriorem & severiorem vitam aperte profitentis. Hinc est quod & apud Ethnicos in sacris lugubribus nigras etiam induerent vestes, ut supra observatum, sicut & cum numinibus durioribus & κατὰ δούλιον facerent. Quo refertur locus Servii, qui si recte legeretur pro ut nunc se habet in hodiernis exemplaribus, favere videretur. Sic Servius ad XII. Æneid. *impolluta & pura dicitur vestis, qua festis diebus uti consueverant sacra celebraturi, ut neque funesta sit, neque fulgorata, neque maculam habeat & homine mortuo.* Ad quæ verba vir doctus olim dubius & anxius hæc scripto confignabat. *In hac veste finis est, qui mihi rugam in fronte excitat. Quæ enim macula est illa, & K. homine mortuo.* Utrumque & K. *δούλιον κατὰ δούλιον* designare solet in inscriptionibus Græcis passim. Unde vestis & K. *habet homine mortuo*, ea forte fuit qua sacerdos usus est, dum subterraneis DIS sacra mortuorum celebraret. An vestis hæc sacerdotalis habuerit literas & K. illisque fuerit distincta & præfixa,

fixa, non memini me alibi legere. Quare non ex Tripode oracula fundo, sed conjecturas & nugas meas, in re obscura ita propono, ut non respiciam alienas. Alius vir doctus recentioris quidem ætatis, sed famæ & doctrinæ non minoris, tangit etiam locum istum Servii, Notis ad l. 2. Constit. Apostol. Hinc etiam Magistratum perversa vestis, funesta, & impura, maculam habens Θ. Κ. Σαυᾶτυ & κα-
ταλειπτός, nota ex Seneca l. 1. de Ira. c. 16. Valerio Maxim. l. 9. l. 12. & Servio l. 12. *Æneid. vers. 169.* Hæc ille more suo doctè & acute. Sed certe illi & aliis gratiam possumus facere conjecturarum suarum, alibi meo iudicio felicius usurpandarum. Nam vel fallor, vel locus Servii in mendo cubat, quod facile sanari potest. Nam ibi non legendum Θ. Κ. sed, ex: non sunt Literæ Græcæ, sed Latinæ, & fit mentio vestis maculata ex homine mortuo. Non vero habentis maculam Θ. Κ. homine mortuo. Nam quæ connexio verborum istorum? certe barbara foret, & Servio Grammatico indigna. Scribendum & legendum, ex, non Θ. Κ. non opus est hic magno acumine, & maximo molimine maximas nugas agere. Levi brachio conficitur istud negotium & exigua mutatione sanatur iste locus Servii. Hoc revocat mihi in mentem alium locum ejusdem Servii, qui certe olim maximas excitavit turbas, & eruditæ rixas. Rem facetam certe & jocosam narabo. Neque enim prohibiti isti excursus, & licet scribendo joculari, sicut si coram mutuo sermones misceremus. Lutetiæ Parisiorum lis mota est inter eruditos de loco Servii ad Ecclog. v. Virgilii; locus sic se habet, Tria circa Apollinis simulachrum videmus. Lyram qua nobis celestis imaginem Harmonia refert; gryphenantum, quod & terrenum numen ostendit, sagittas quibus infernus Deus & noxius indicatur. Omnia hic fere clara & perspicua. Unicum verbum, nimirum Gryphenantum, negotium facessabat doctis, & illis crucem figebat. Cum illis omnibus aqua hæreret, oracula peregrina consulenda censuerunt. Scribitur Cadomum, literarum florentissimum Emporium. Bochartus, Briosius, Palmerius, Halleus, alii, alacres eriguntur, & vexatum locum in omnes partes vertunt. Fervet negotium, fervent animi & calami, quilibet Oedipum se præstare contendit, & ad scopum felicius aliis satagit collineare. Ipse ego vix ephēbos egressus, & qui Musarum liminibus oscula prima fixeram, nolui esse ἀσύμβολος, & quid valerent tunc nascentes vires vole-

bam experiri. Sed post varias contentiones, & varia sententiarum divortia, levi molimine tota lis fuit composita. Nam cum aperto veteri satis codice MSS. Servii, occurrat *Gryphen anemum*, unde ex mala disputatione literarum, *Gryphenenum* conflatum fuerat, statim controversia dirimebatur, deferuebat acrimonia ista literaria, quilibet mirabatur ἀσχυρίαν suam, & singuli sarcinulas suas & quisquilias, doctas, Juppiter! & laboriosas, colligebant, & sibi servabant. Sic alter locus Servii torsit & fatigavit eruditos, cum omnia sint ibi plana, ut vix hærendi sit locus, nec vel minima asperitas quæ gressum morari & retardare possit. Nulla vestis ibi maculata Θ. K. sed ex mortuo, quod patet ex ipso Servio ad Æn. 4. p. 371. Sed tamen ibi mentio vestis funestæ, nigræ meo judicio & atræ, & ad funus prosequendum aptæ, vel ad Deos inferos colendos. Nam variis victimis utebantur Ethnici, modo albis, modo nigris. Variis etiam Aris, modo Altaribus, modo Focis, modo Mundis, in scrobe nimirum & fossa, & loco obscuro & subterraneo, cum inferis sacra faciebant. Sic etiam vestibus nigris sacra peragebant inferis, & erant Melanophori. Albis vero erant amicti in cultu quo superos prosequabantur, aptis ad gaudium, lætitiā, Deorum munificentiam & benevolentiam, declarandam & significandam. Hinc est quod beati qui perfecte Deum colunt, in albis repræsentantur, ut superius observabam. Et ideo color Albus & Byssus vocantur διαισώματα ἁγίων, Apoc. 19. 8. Vulgo reddunt interpretes, *justificationes sanctorum*. Quasi Fideles Sancti hic intelligerentur, qui sunt induti bysso & candore justitiæ Christi, quo justī & credentes in Christum solent justificari. Sed ibi ἁγίων non est masculini generis, sed neutrius, est genitivus pluralis nominativi ἁγία, id est *sancta, locus sanctissimus*. διαισώματα vero non notat semper *justitias & justificationes*, sed *statuta, Decreta, ceremonias, ritus*. διαισώματα ἁγίων, sunt *ritus & Ceremonia constituta*, ut in Sancto Sanctorum semper observarentur. Byssus ergo & vestes lineæ & albæ erant institutæ ad usum Sanctuarii & præcipue cælestis, in quo Sancti & beati albis stolis & vestibus amicti conspiciuntur. Vel quia sacerdotes ut superius observatum. Vel quia Virgines. Virgines vero in Festis solennioribus vestibus albis induebantur. In Talmud. Babylon. Tract. Bava Batra. ימים טובים בישראל כחמשו עשר לא היו, וכיום הכפרי" כבהן בנות הירושלים יצאות בבלי לבן *Nulli Dies magis festi sunt Israelitis quam decimus quintus mensis Ab; qui*
Julio

Julio nostro respondet, & *dies Expiationum*, quippe quibus filie Hierosolymitanae egrediebantur vestibus albis. Vel quia Beati sunt Reges & victores. Albus vero Color symbolum victoriæ & Regiæ dignitatis. Vel quia Candidati Resurrectionis gloriosæ. Nam secundum Judæos, Sancti cum vestibus albis, impii vero nigris, amicti ultimo die resurgent. Hinc R. Jochanan in Bereshit Rabbath dicit. קברו אותי בכלים צבועים בדרוקא לא לבנים ולא שחור"י שאם עמדתי בין הצדיקים לא נבוש ואם עמדתי עם רשעים לא נכלם. Hæc sic reddidit Manasse Ben Israël, sed illa non intellexit, & in illius verbis nullus congruus fuit sensus. *Sepelire me vestibus tinctis colore Deroca*, id est candidis, neque nigris. Ne, quando resurgam inter probos & justos, pudeat mei ob nigras meas vestes. Vel si inter malos & impios resurgam, ne me pudeat mei ob vestes candidas. Hæc certe non sunt ad mentem & consilium R. Jochanan. Nam si vult vestiri veste coloris *Deroca*, id est candidi, quo modo non pudebit inter improbos, cum veste sua candida? Manasse proculdubio nescivit quid esset *Deroca*, & existimavit esse colorem album. Sed fallitur. *Deroca* videtur decurtatum ex *sandaraca*, quæ ex Verrio apud Festum, est genus coloris coccinei vel carulei. Ex *sandaraca* vel *sandoracha*, factum est *Daracha*. Vestibus *Daracha* vel *sandaracha* tinctis & imbutis vult sepeliri R. Jochanan, non nigris, ut impii, non albis, ut justi, ut die Resurrectionis in quo improbi vestibus nigris, & justi vestibus Albis amicti resurgent & ex mortuis excitabuntur, illum pudor non corripere, si inter nigros alba, inter albos-nigra veste indutus conspiceretur. Hæc verba aliter redduntur in Tractatibus Talmudicis Nidda, & Sabbath. Nam ibi legitur, *sepelire me*, non, *in vestibus*, דרקא, *subruffis & candidis* sed האוליריים בכלי. *In vestibus Ultrarimis*. Sic reddit vir maximus & qui familiam ducit inter *φιλανθρώποις*. Sed vox ista est vox nihili. Et credo האוליריים Haoulirim corruptum, & legendum Haourilim, cæruleis, nimirum vestibus, quibus sepeliri volebat, non nigris, instar impiorum, non albis, instar justorum qui in albis debebant resurgere. Beati ergo, quasi jam surrexissent, ornati sunt indumentis Albis, & vestibus non nigris, non tinctis *sandaracha*, sed in sanguine Agni Apocal. c. 7. habent λευκὰς στολὰς αἷς ἐλεύκαναν ἐν τῷ αἵματι τοῦ θύοντος, non quæ purpureum colorem sibi conciliarint ex sanguine agni,

ut

ut vult vir quidam eruditus, vel quæ mundiores sint redditæ & ornatiores, ut volunt viri magni, quasi dealbare & λευκαίνειν, ista omnia significaret. Certe stolæ proprie albæ hic sunt intelligendæ, non quidem in ipso sanguine tinctæ, & sanguineo colore infectæ & saturatæ, ut Tyrio sanguine, sed dealbatæ per meritum sanguinis Agni, quo omnes vestium beatorum sordes delentur & amoveantur. Adeo ut Sanctorum vestes sanguine Christi purgatæ, & ab omnibus aliis coloribus & maculis liberatæ, nive & ipsa luce evadant candidiores. Qua loquendi ratione forsan alludit Spiritus Sanctus ad sententiam Judæorum, qui Die expiationis cum Deus placaretur & propitius factus fuisset sacrificio Hirci immolati, & alterius hirci emissarii & ἀποπομπῆς, fasciam Coccineam cornibus hirci, vel Altaris alligatam, statim apparuisse candidam, colore purpureo illico in candidum immutato, fingunt, ut peccata rubicundiora & oculos magis ferientia omnino deleta, expuncta, dealbata significarentur. Quo referunt Judæi verba Esaïæ Proph. c. i. 18. *si fuerint peccata vestra ut Coccinum, quasi nix dealbabitur, si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.* Instar linguæ Coccineæ, quæ, DIE expiationum, subito dealbatur, cum sanguine, & cæso hirco, & emissario altero, placatus erat Deus. Nam talem fasciam coccineam alligabant, vel capiti & cervici duorum Hircorum, vel ad vestibulum exterius Templi, vel ad interius vestibulum, vel mediam partem ad rupem deserti ad quod Hircus deducebatur, & alteram mediam partem ad cervicem Hirci emissarii. Rabbini in Gemara ad Codicem Joma. תנו רבנן בראשונה הו קשרין לשון של זחורית על הואלם מכחץ הלבן היו שמחים לא הלבן היו עצבין ומתביישין וגו'. *Tradunt Rabbini quod in principio alligabant linguam Coccineam ad ostium vestibuli exterioris: si albescebat, letabantur, si non albescebat, dolabant & confundebantur &c.* Dealbatur ergo fasciâ coccinea, sanguine Hircorum die expiationis. Sed stolæ integræ beatorum dicuntur dealbatæ sanguine agni, quo placatus est Deus, & omnis nigredo peccati expuncta & deleta. Hinc stolæ sanctificatorum albæ, sanctitati beatorum, illorum victoriæ, & gloriæ admodum congruentes. Nigræ vestes indicium luctus & miseriæ; albedo & candor, symbolum lætitiæ, & gaudii. Hinc etiam locus Psal. 68. ubi Deus spem prostratam Ecclesiæ suæ excitat & erigit. *Quando*
federis

federis inter lapides focarios, tandem aliquando evades liber, & instar columbe radiabis, & candido jubare coruscabis. Solatur Ecclesiam in Captivitate Babylonica languentem & jacentem, & dicit, Etiam si nigrorem contraxeris lebetibus focariis & ollis atriorem, tamen evanescet externa ista luctus & captivitatis facies, & candore & albedine propter libertatem tuam hostes tuos Babylonios & Assyrios superabis, qui columbas colunt, & solent adorare; columbas nimirum albas.

Alba Palaestino culta columba Syro.

Sic *gladius columba* apud Jeremiam 25. 38. 46. 16. 50. 16. Soph. 3. 1. est gladius Syrorum & Babyloniorum. Ergo Ecclesia in captivitate nigris vestibus operitur: sed liberata, hostes lætantes & insultantes, imo ipsorum Numina, albedine, cultu, & elegantia, longe vincit & superat. Nimirum illorum columbas, & sydera quæ Babylonii colebant, imo & eorum sacerdotes, qui albis induebantur. Unde vocabantur כְּרִי. *Lino & Byssu induti.* Es. 44. 25. Jerem. 50. 36. non a כְּרִי mentiri, ex quo facta vox qua designantur isti Theatrales circulatores, qui simplicioribus imponunt & illudunt, qui dicuntur *des Badins*, quasi mendaces, sed a כְּרִי linum, quia sacerdotes isti lino & bysso indui solebant. Contra vero Melanophori nigris amiciebantur, unde derivata est illorum denominatio. Et forsan eadem vox restituenda est Pomponio Melæ loco a viris doctis sollicitato, & vexato. Sic enim ille l. 2. c. 1. circa finem, *Melanchlenis, atra vestis, & ex ea nomen.* Nam non legendum *Melanchimos*, nec *Melanchitona*, nec *Melanchinus*, sed *Melanophoros*. Nam quidam codices habent *Melanoftharos*, & ut credo, pro *Melanophoros*. Unde fluxit vox qua isti populi adhuc hodie nominantur, nimirum *Mourophori*, quasi Melanophori.

Hæc de Melanophoris satis, vir Amplissime, & proculdubio plus satis, quæ vereor ne animi ægritudinem, imo pallorem tædiofa lectione concilient, imo & luctum acerbissimum, quem posses atra veste, & Melanophorus, omnibus significare. Nec facias tamen rogo, atque iterum rogo, & aliquid condones voluntati & studio tibi nimis complacendi. Si omnia displicuerint, & vanus fuerit conatus noster, una litura omnia deleas, & nigro notes lapillo.

N n

Interea

Interea, vir Amplissime, patiaris me te prosequi verbis & voto
Regum sapientissimi, בכל עת יהיו בגדיך לבנים. *In omni tem-*
pore sint vestimenta tua candida.

Festa fluat tibi quaque Dies, & flamina Parce
Ducant purpurea candidiora nive.

Tuus omni cultum & obser-
vantia

Kal. Maj.

CIO IO C LXXXVI.

LE MOYNE

A D D E N D A.

Um Harpocrates præla exercet, nonnulla mihi, ut
fieri amat, inter legendum notata sunt, quæ nequa-
quam omittenda esse duxi. Ecce igitur tibi, L. B.
Addenda, rogoque serium in modum ea æqui boni-
que consulas.

pag. 37. lin. 17. post, *deorum*; adde: Nec aliam ob causam Ma-
nilius lib. 1. describit,

Phatontem patrio currum per signa VOLANTEM,
nec Prudentius lib. 1. contra Symmachum,

— Solem; cui tramite certo

Conditio imposta est, vigilem tolerare laborem,

Visibus objectum mortalibus, orbe rotundo

Precipitem, teretique globo per inane VOLANTEM:

eodemque respiciens Statius 1. Sylv. carm. 1. *volucrem rotam Phœ-*
bo tribuit.

pag. 53, lin. 31. post, *Misbriaca*, adde: Num autem hoc mo-
numen-

numentum Mithræ positum sit ob restitutam mulieri, cujus caput cernitur, sanitatem; an vero Luna representetur; numque Galli Mithram scæminei sexus coluerint, uti arbitratur vir eruditus, id fateor me affirmare vix posse. Certe Ambrosius libello 2. contra Symmachum *Mithram* scæminam facere videtur: *Unde Phrygiæ vates, & semper inuisa Romanis non aque Carthaginiæ numina? Quam Cælestem Afri, Mithram Persæ, plerique Venerem colunt pro diversitate nominis, non pro numinis varietate: & Herod. lib. 1. c. 131. narrat Assyrios Venerem appellasse Μόλντα, Arabes Αλντα, & persas Μίτταν.* Petrus Faber, vir doctissimus, lib. 3, c. 2. Semestr. existimat apud Ambrosium scribi debere *Mitram* sine adspiratione; & per *Mitram* intelligit Lunam, quæ eadem cum Venere & Cælesti; per *Mithram* vero Solem. Sed hoc si verum, adspiratio non addi debebat in marmore, vel apud Stat. lib. 1. Theb., ubi protuldubio Solem designat, scribi *Mitram*; nisi illud vitium statuario, hoc vero librariis adscribere velimus. Quicquid sit, res est examine digna; num *Mitram* Persæ a *Mithra* distinxerint, cum Herodotus testetur clare Venerem *Mitram* dictam esse; numque Orientis populi Solem modo scæminei, modo masculi sexus fecerint, uti certe coluerunt *Lunum* & *Lunam*; quæ in sacris Mithriacis per bovem repræsentatur.

pag. 60. l. 23. post, *Tristannum*, adde: & mulier lyram percutiens, saltansque in honorem Bacchi, ut videtur, in *Admirandis Romanarum Antiquitatum Vestigiis*.

lin. 28. post, *Proserpinam*, adde; quem locum jam ita emendasse deprehendi Aleandrum in Explicatione Tabulæ Heliacæ.

pag. 69. lin. 10. post, *Uraniam*, adde: (Græca sunt, ἡ Ἀφροδίτη καὶ ὕρανία ἀρτεμις;) videturque ultimum καὶ collocari debere post ὕρανία, ita ut celebret *Venerem Cælestem*.

pag. 72. lin. 29. post versum Virgilii, adde: eodemque plane modo Ælianus lib. 1. de Anim. 44. loquitur: ὅς γὰρ αἰνῶν αἱ κλάσται καὶ καλῶσι ὄμβρους.

pag. 73. lin. 18. post *offenditur*, adde: & lib. 7. cap. 9. sacros accipitres Apollini, & sacerdotes, qui eos alebant, ἱερακοδόμους fuisse dictos.

pag. 75. lin. penult. post, *vacat*, adde: Prudentius lib. 1. contra Symm. v. 365. Proserpinam vel Dianam describens:

*Nunc bigas frenare boves, nunc seua sororum
 Agmina vipereo superis immittere flagro :
 Nunc etiam volucres caprearum in terga sagittas
 Spargere, terque suas eadem variare figuras.
 Denique cum Luna est, SVBLVSTRI splendet AMICTV :
 Cum succincta jacet calamos, Latonia virgo est.*

pag. 75, lin. 32. post, *persecutorum*, adde : Adoni in Martyrol. pag. 136.

pag. 81. lin. 14. post, *constat*, adde : & tandem *Cynosuridos*, uti hunc montem vocat Clemens Alex. ἔτος μὲν ἂν κείται καραυνῶσις ἐν τοῖς Κυνοσούροις ὁ οἰκός.

pag. 104. l. 19. post, *Pedagog.* adde : PLVTO non alius quam Sol est, quando nempe hybernis mensibus inferius hemisphaerium illustrat: uti multis docet Porphyrius, apud Euseb. lib. 3. præpar. c. xi. ubi postquam & inde Proserpinæ raptum explicasset, addit tandem: τῆς μὲν Κόρης ὑπὸ Πλούτωνος τῷ ὑπὸ γῆν ἰόντι Ἡλίου ἀρπαζομένης καὶ τὸν ἀπόρον : Proserpina igitur seminis tempore a Plutone, sole sub terras comitante, rapitur; clareque ipsi πλούτων appellatur, ὁ ὑπὸ γῆν ἰών Ἡλίου. Et cum hæc gentilium placita nugæ germanæ sint, recte Eusebius c. 16. eos interrogat : πῶς ὁ Πλούτων καὶ ὁ Σάραπις εἰς τὸν Ἡλίον δυνατοὶ εἶναι φυσιολογεῖσθαι : Pluto autem & Sarapis, qua tandem Physiologia ad Solem revocari queant? Et huc proculdubio respiciunt: Macrobi. i. Saturnal. verba: Inferi nomen Soli datur quoniam inferiori hemisphaerio, id est, hyemalibus signis cursum suum peragit. Superi quoniam partem Zodiaci ambit æstivam: quam in rem plura moneri possent; sed digitum intendisse fatis habeo.

pag. 117. lin. ult. post, *notavi*, adde : & in opere laudato Jovem aliosque deos laribus adscriptos, atque a vesanæ superstitionis hominibus in peculiares defensores & patronos adoptatos fuisse. Sic in Passione S. Savini apud Baluz. Tom. 2. Miscell. *Venusianus deum suum, quem habebat in cubiculum suum, ubicunque mansisset, jussit adduci in medio, quia erat mira factura ex lapide coralite Fovis, & vestimenta ejus deaurata erant*: id quod etiam tradit Ado pag. 47. Martyrologii; cum quo ejusmodi parvam statuam vocare possis *statunculam* vel *statunculum* (utroque enim modo scribitur) *Fovis*. Non

pag. 125.

pag. 125. lin. penult. post, *gentiles*, adde : (uti certo ex sententia Petri Bellorii cernitur faciem gerens in marmore, quod Romæ exstat, cujusque sculptura Orientem representat)

pag. 127. lin. 21. post, *peti possunt*, adde : Et iis quæ ipsi notarunt, adjice, *Lycios* magis honorasse mulieres, quam viros, & *μυητοδιν* fuisse appellatos, teste Nicolao Damasceno : cujus tamen sensum interpres non assequitur, Græca hoc modo vertens, *νομιναque iis a matribus induuntur* : nam aliud longe hæc loquendi ratio significat; & ut Græcus dicebatur v. gr. *Ajaci filius*; ita Lycius, *filius Andromache*.

pag. 128. lin. 13. post, *fuereunt*, adde : Exstat apud me nummus æreus mediæ magnitudinis, necdum, quod sciam, luce donatus publica. Ab una parte cernitur Hostilianus, addita Inf. r. ΟΥΑΑ. ΟΥΤΙΑΙΑΝ. ΜΕ. ΚΥΝΤΟC. ΚΕCΑΡ : ab altera templum, cujus fastigio insidet aquila alis expansis; templi frontispicium ornatur columnis quatuor, & in medio figura sedet, addita inscr. ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΜΗΤΡΟΚΟΛΟΝ. Δ. Ε. S. C. qualis fere in Q. Herennii Etrusci honorem percussus cernitur apud Patinum. Hunc autem nummulum cum alio, qui erat, ut nobis videbatur, Gordiani Pii, & cujus in area averfa occurrebat COL. PTOL. vexillum, homo arans, & supra boum capita puerulus alatus, ad indicandum coloniam deductam esse, dono dedi Jacobo Tollio, Viro Clarissimo.

pag. 129, 6, post, *Hesychio*, adde : Quin & *Mastigophori* dicti sunt homines, qui flagella in manibus habebant : Prudent. 2. contra Symm. v. 516.

Nunc MASTIGOPHORIS, oleoque & gymnadis arte

Unctis pugilibus, miles pugnabat Etruscus.

Iso Magister in Glossis scribit, *Marrucophoris*, interpretaturque *populos Asia* : Heinsius de Laconibus sermonem esse putat, quia *μάστιγες λακωνικά*, teste Eustathio, erant in pretio. Mihi in genere videntur intelligi debere Græci, qui assiduam operam dabant ludis, atque in iis aurigabant; unde & mox pugiles, athletasque, tanquam ejusdem farinæ homines, memorat. In aliis codd. scribitur; *Mastrucophoris*, & vir doctissimus per *mastrucas* arbitratetur designari *castus*, nosque ad Turnebi Adversaria remittit; & ea voce Prudentium infra diversa significatione uti scribit. *Mastru-*

cis

eis praetres vestire togatos. Sed nondum inveni apud Turnebum, *mastrucas* pro cælibus sumi : & deinde nullus dubito, quin ob rationem allatam *Mastrigophoris* genuinum sit. LVCOPHORI etiam memorantur in Inf. I. pag. CCCXXIII. apud Gruter. qui proculdubio fuere sacerdotes a portatis lucis, seu arboribus, ita appellati, non secus ac *Dendrophori*.

pag. 130, 20. post, *servasse*, adde : Porphyrius quoque lib. IV. de Abstin. postquam memorasset *προφίτες, ιεροσολις, ιεροχραιματίας, αιολόγες*, recenset, *ὅ λοιπὸν τῶν ἱερῶν τοι καὶ παστοφόρων καὶ νεοκόρων πλήθους καὶ ὑπεργῶν τοῖς θεοῖς* : atque, uti apparet, *Pastophoros* & *Neocores* vel *aditinos* conjungit; unde haud absurde aliquis suspicari possit, templa ab illis non secus ac his servata fuisse.

131, 12. post, *reddenda sunt*, adde : Et Porphyrius lib. 4. de Abstin. idem de Ægyptiis sacerdotibus testatur : *Ἐφαίνοντο ὃ αἰεὶ θίων ἢ ἀγαλμάτων ἰγνίς, ἢ τοῖς φέροντες, ἢ προερχόμενοι καὶ πείνοντες μὴ νόσμος τε καὶ σεμνότης* : *Semper autem conspiciuntur inter deorum simulacra versantes, vel ea gestantes, vel iis praecedentes, eaque ordine decore & cum gravitate disponentes.*

132, 33. post, *ignoro*, adde : Invenio tamen Nicol. Caussinum originem erroris repetere ex male intellectis Pollucis verbis. Nam cum illi *πασὸς* dicatur *ἐκ τῆς ἰωνῆς ἀεπίτασμα*, velum quod thalamo obtenditur, cumque nonnulli id, *pallium*, reddiderint, arbitratur ad eundem impegisse lapidem interpretem Horapollinis. Quod ut verum esse potest; ita nequaquam assentior Caussino, neganti, *Pastophoros* deorum thalamos vel ædes portasse, & rescribenti apud Cl. Alexandr. *παστόφρους*, id est, *templi custos*, quia ea custodiebat; quo nihil aptius ad illius & Hori mentem videt. Sed ut ex iis, quæ monui, patet, vox ea nequaquam mutanda est; & vetant id tot veterum loca, tot inscriptiones, ut mirer viro erudito illud in mentem venire potuisse.

138, 12. post, *Mensii*, adde : Et exstat hæc dignitas in inscriptione pereleganti, quæ ad me cum aliis ineditis Smyrna missa est:

H. ΙΕΡΑ. ΣΥΝΟΔΟΣ. ΤΩΝ. ΠΕ
ΠΙ. ΤΟΝ. ΒΡΕΙΣΕΑ. ΔΙΟΝΥΣΩΝ

TE-

ΤΕΧΝΕΙΤΩΝ. ΚΑΙ. ΜΥΣΤΩΝ
 ΜΑΡΚΟΝ. ΑΥΔΗΛΙΟΝ. ΧΑΡΙΔΗΜΟΥ
 ΙΟΥΔΑΙΑΝΟΝ. ΤΟΝ. ΔΙΣ. ΑΣΙΑΡΧΗΝ
 ΚΑΙ. ΣΤΕΦΑΝΗΦΟΡΟΝ. ΚΑΙ, ΝΕΩΚΟ
 ΡΟΝ. ΤΩΝ. ΣΕΒΑΣΤΩΝ. ΚΑΙ. ΒΑΚΧΟΝ
 ΤΟΥ. ΘΕΟΥ. ΔΙΑ. ΤΕ. ΤΗΝ. ΠΡΟΣ. ΤΟΝ. ΘΕ
 ΟΕ. ΕΥΣΕΒΕΙΑΝ. ΚΑΙ. ΤΗΝ. ΠΡΟΣ. ΤΗΝ
 ΠΑΤΡΙΔΑ. ΕΝ. ΠΑΣΙΝ. ΕΤΝΟΙΑΝ. ΚΑΙ. ΔΙΑ
 ΤΟ. ΜΕΤΕΘΟΣ. ΩΝ. ΑΥΤΗ. ΚΑΤΑΣΚΕΥΑ
 ΖΕΙ. ΕΡΓΩΝ. ΚΑΙ. ΔΙΑ. ΤΗΝ. ΠΡΟΣ. ΑΥΤΟΥΣ
 ΔΙΑΘΕΣΙΝ
 ΤΑΜΙΕΤΟΝΤΟΣ. ΜΗΝΟΦΙΛΟΥ. ΜΗΤΡΟ
 ΦΑΝΟΥΣ. ΑΜΕΡΙΜΝΟΥ. ΕΡΓΕΠΙΣΤΑΤΗ
 ΣΑΝΤΟΣ. ΑΦΡΟΔΕΙΣΙΟΥ. ΦΟΙΒΙΩΝΟΣ
 ΠΑΥΛΟΥ

id est, *Sacra Synodus Artificum qui circa Bacchum Brisea sunt, sive Dionysiacorum & Mystarum, Marcum Aurelium Charidemi filium Julianum, bis Asiarcham & Stephanophorum & Neocorum Augustorum & Bacchum Dei tam propter pietatem erga Deum quam benevolentiam in omnibus rebus erga patriam, & propter magnitudinem operum quae ipsi vel ejus in honorem erexit; & propter affectum erga illos. Quaestore Menophilo Metrophanis filio Amerimno: operi praefecto Aphrodisio Phœbionis fil. Paulo. Magnus certe hic aperitur disferendi campus, sed nolo eum ingredi; speroque me alio tempore & hanc & alias inscriptiones ineditas illustraturum pluribus.*

p. 138. l. 18. post *legitur*; adde: Atque ita Prudentius hunc morem nobis conservavit 2. contr. Symm. 56.

*Cur etiam templo Trivia lucisque sacratis
 Cornipedes arcentur equi, cum Musa pudicum
 Raptarit juvenem volucris per litora currum,
 Idque etiam paries tibi versicolorum adumbret?*

l. 22. post *Μαωαλιας*, adde: quanquam revera nescire me fatear quid ultima sibi vox velit; nisi fuerit sacerdos in urbe Massilia, quod judicent peritiores: quomodo *Sacerdos Tusculanus*, & *Provincia Hispania* occurrunt in Inscriptionibus.

147, 2. post, *erat*, adde: quomodo idem sidus per hominem

in

in navi, crocodili tergo imposita, locatum, designatum fuisse, pag. 14. docui.

151, 14. post, *latuerit*, adde: Et quidem illius Principis tempore, Asprenate & Clemente Coss. teste Cassiodoro: *Multa moenia, & celeberrima Roma facta sunt, id est, Capitolium, Forum Transitorium, Divorum porticus, Iscum, Serapium, Horrea Piperrata, Vespasiani templum, Minerva Chalcidica Odeum.*

lin. ult. post, ΘΕΙΔΟΤΟΥ, adde: Præterea sic eleganter Synesius Ep. 1. πῶ ποιντικῶ vocat, σύντασιν τῆς σεμνοτάτης φιλοσοφίας; quia scilicet, ut alibi doceo, Poëticen veteres existimarunt Philosophiam esse, & Poëtas Philosophos.

165. Monendus es, lector, sigilla, quæ a mulieribus geruntur, vitio artificis magis referre cercopithecus, quam humanos vultus, qui tamen apud Sponium clare conspiciuntur.

175. lin. penult. post, *ut vocant*, adde: qui tamen casus in nummis Consularibus sæpissime obvius est, cum vultu vel Dei, vel Deæ: quod cum non animadverteret Constant. Landus, arbitratus est Cn. Plancii imaginem in nummo, quem edidit Ursinus, cerni, ut pulchri juvenis, capillis longum collum ambientibus usque ad humeros, quodam veluti pileo caput obnubente; cum proculdubio fœmina sit & dea. Hunc ille errorem errat in explicatione nummi, cui inscribitur POSTVMA; in quo, ut hoc obiter moneam, male etiam existimat sese repperisse *Postumiam* Constantii & Faustinae filiam Gratiano nuptam Imperatori: cum nummus ille referri debeat ad Gentem Posthumiam, inque eo scribatur C. POSTVMI. & nota TA, ut ex Ursino patet; & filia Constantii dicta fuerit *Flavia Maxima Constantia*; non autem *Postuma*, licet mortuo patre nata sit; ac denique in nummo Diana representetur armata arcu & pharetra.

177, 19. post, *patet*, adde: quomodo & Ado in Martyrologio pag. 147, & 176. memorat: *Viatorem martyrem, S. Viatorem Lectorem, & Viatorem praesidem.*

187, 12. post, Ἡρώ, adde: qua de re etiam videndus est Eustathius ad Il. B. p. 168. Neque tamen ita cum Meursio V. Cl. explicandus Hesychii locus, quo memorat Metrodorum Agamemnonem dixisse allegorice esse ætherem; sed is inde lucem foeneratur, quia Metrodorus non modo Agamemnonem, verum etiam Jovem,

Jovem, Junonem, Hectorem, Achillem, aliosque Græcos & Trojanos Heroas ad allegorias revocabat, uti alibi doceo. Inde scribe, *Cæterum*, & dele *quod*.

190, 15; post, *nomina*, adde: quæ certe prohibuerunt Patres Deo vero dari; quemadmodum patet ex Origine in libris contra Celsum; ubi inter cætera affirmat Christianos *non passos fuisse Deum Maximum vocari Jovis nomine, nec Solem Apollinis, nec Lunam Diana*.

lin. 19. post, *Bonifacio*, adde: *Bacchus Secundicerius schola Gentilium* & Martyr apud Adonem in Martyrol. nec non *S. Mercurius Martyr* in Appendice.

191, 1. post, *derivata*, adde: Et exstat hanc in rem locus elegans apud Chrysoft. in cap. 4. Danielis: ubi Nebuchodonosor dicit Danieli esse *ὄνομα Βαλτάσαρ καὶ τὸ ὄνομα dei sui*, qui scilicet *Bel* vel *Bal* nominabatur: καὶ γὰρ ait Chrysoft., ἔθ' αὐτῷ ἐπ' ὀνόματι τοῦ θεῶν τῶν παίδας ὀνομάζειν. ἐπειδὴ καὶ ἐξ ἀνθρώπων ἐποιοῦν θεός. ὥτως ὁ Βήλ, ὥτω καὶ ὁ Βήλαι ἐκλήθη τις παρ' ἡμῶν: *Mos enim erat illis deorum nomine pueros suos nominare: quandoquidem & ex hominibus Deos faciebant. Sic Belus, sic & Belius quidam apud nos appellatus est.* Sed vir eruditus Græcarum vocum vim non videtur percepisse: neque enim scribit Chrysoft. gentiles solida deorum nomina liberis suis indidisse, ita ut ex. gr. dicerentur *Bel, Astaroth, Mars*; nec hoc locum habere potest in mutato Danielis nomine; quod non est solidum dei nomen, sed vel inde deductum, vel compositum; & ἐπ' ὀνόματι ὀνομάζειν significat *in honorem deorum nomina dare* liberis suis, quod utique fiebat, si alicui dabatur nomen a dei cujuscumque nomine deductum. Sic apud Lucian. alicubi, ὅτι παρ' ὀνόματι, est, *in honorem nominis tui*. Quin & illud ipsum, quod Chrysoft. adducit, exemplum hoc firmat: ut enim a *Bel* vel *Bal* derivatur *Balsasar*; ita a *Belo*, Βήλαι, vel Βελίας, uti Cotelerius, vir Clariss. scribendum judicat; quem arbitrator mecum judicaturum, nullum alium sensum Chrysoctomi verbis dari posse.

209, 10. post, *tom. 2.* adde; & Eustath. ad Hom. pag. 1503. ὅρα ὃ καινοτροπίας μυθικᾶς δι' ὧν ἔ' μόνον κεφαλᾷς καὶ ὀμμοῖ καὶ χερσὶ πληθύοντες τυφῶνες, καὶ ὕδραι, καὶ ἄγροι, καὶ ἑκατόχειρες, ἦδη ὃ περ καὶ αὐτὸς Ἑρμῆς, ἀλλὰ καὶ. *Considera autem novitates fabulares,*

Ο ο

vel

vel novas fabulas, quibus non modo plura capita & oculi, & manus dantur Typhoni, & hydra, & Argo, & giganti, atque adeo ipsi Mercurio; verum etiam, &c.

213, 17, post, *memorat*, adde: nisi *ὅτι μωρίας*, vertere malimus, *super cubilia vel cavernas murium*; quia mures sub ejus ara domos suos habebant.

218, 4. post, *plurimum*, adde: Nec te pæniteat adire Raphaëlis Fabretti, Viri doctissimi, Explicationem Tabellæ Ilîi excidium continentis: quippe qui erudite de Smynthei Apollinis templo agit; occupavitque *Smynthei nemoris*, apud Stephanum memorati, expositionem.

225, 25; post, *alios*, adde: Petrus apud Prudent. in præfat. lib. 2. contra Symm. vocatur *summus discipulus*, eidemque Vulcanus 1, 308, dicitur *summus faber Æolia vel Ætna*; & in Inf. 5. pag. clx. Grut. occurrit SVMMVVS SENATOR ALMAE VRBIS.

lin. 31. post, *interesse*, adde. Sic Aufonius Id. 10, v. 40. *Duum viros appellare summos procures* non dubitat, quia scilicet primi erant in coloniis,

— *Quos curia summos*

Municipum vidit procures, propriumque Senatum.

Arbitror igitur Vithirmatem fuisse summum magistratum vel annum, vel ad longius tempus in Batavis, Romanosque nomen, quod illi potestati proprium erat, quodque forte barbarum quid illorum auribus sonabat, per hæc verba expressisse. Quod Consul Romæ, id erat *Medixtricus*, nisi quod unus esset, uti patet ex Liv. 24, 19, & 26, 6. qui non aliter eam vocem interpretatur: *Medixtricus, qui SVMMVVS MAGISTRATVS apud Campanos est, eo anno Seppius Lesius erat: & mox: Lesius querendo, desertam ac proditam a primoribus Capuam, SVMVM MAGISTRATVM ultimus omnium Campanorum cepit.* Atque ad vim & auctoritatem *Suffetes* exprimendam non alia explicatione utitur idem 28, 37: *Ad colloquium Suffetes eorum, qui SVMMVVS pænis est MAGISTRATVS, cum questore elicit.* Quin imo in Gallis, Batavorum vicinis, similia exempla habemus; *Æduorumque Vergobretum* iisdem verbis nobis interpretatur Julius Cæsar, 1, 16. *Belli Gall. Convocatis eorum Principibus, quorum magnam copiam in castris habebat,*

bebat, in his Divitiaco & Lisco, qui SUMMO MAGISTRATU præerat (quem VERGOBRETUM appellant Ædui, qui creatur annuus, & vita necisque in suos habet potestatem) graviter eos incusabat: & lib. 7. c. 32. scribit apud Æduos, singulos Magistratus (ἐν ἀρχῇ recte vertit Interpres Græcus) antiquitus creari atque regiam potestatem per annum obtinere consueſſe; tunc vero duo Magistratum gerere, & se utrumque eorum legibus creatum esse dicere. Et hic finibus excedere non audebat; cap. 33. Quod legibus Æduorum iis, qui summum Magistratum obtinerent, excedere finibus non liceret; ne quid de jure, aut legibus, eorum deminuisse videretur, ipse in Æduos proficisci statuit; Senatūque omnem & quos inter controversia esset, Decetiam ad se evocavit. Quum prope omnis CIVITAS eo convenisset, docereturque, paucis clam vocalis, alio loco, alio tempore, atque oportuerit, fratrem a fratre renuntiatum: quum leges duos ex una familia, vivo utroque, non solum magistratus creari vetarent, sed etiam in senatu esse prohiberent; Ceterum MAGISTRATUM deponere coëgit; Conuictolianem, qui per sacerdotes, more civitatis, intermissis magistratibus, esset creatus, POTESTATEM obtinere iussit. Quem locum integrum apposui, quia & alia de summo Æduorum Magistratu nos docet, & quia eundem absolute Cæsar Magistratum vocat; id quod etiam facit, c. 37. & lib. 6, c. 20. Quin & virum ejusmodi dignitate præditum possis appellare communem magistratum cum eodem Cæsare cap. 23. libri 6, de Germanis verba faciente: Quum bellum civitas aut illatum defendit, aut infert, magistratus, qui ei bello præſint, ut vita necisque habeant potestatem deliguntur. In pace nullus COMMVNIS est MAGISTRATUS; sed Principes regionum atque pagorum in suis jus dicunt. Hinc igitur facili apparet opera, quem honorem in Batavis gesserit Flavius Vithirmas; fuit nempe, si cum Æduis loqui placet, Vergobretus; fuit, si Carthaginensium dialectus placet, Suffes; fuit, si Campanos audimus, Metiximicus Batavorum; imo si & Græcos advocare fas est, possis eum ὑπάρχον Bataviæ vocare; quomodo Thucyd. l. 8. Thamum quendam appellat ὑμέγρον τῆς Ἰωνίας. Sed examine indignum non est, num Vithirmas magistratum illum gesserit belli, an vero pacis tempore. Germanos Batavorum vicinos non nisi bellis exortis communem magistratum habuisse Cæsar nos docet; & Æduos summum eumque annum

num sibi imposuisse idem tradit. Caruovalda dux Batavorum memoratur Tac. 2. A. 11. eidemque alibi Julius Paullus & Claudius Civilis Batavi *regia stirpe* dicuntur oriundi. Quin & Straboni lib. 7. *Veromernum Batavi* vel *Batavorum Regem* memorari, arbitratur illustris Grotius, cum tamen ille eum *ἡγεμόνα* vel *ducem* appellet; & Isaacus Vossius, raræ vir eruditionis, in Melæ lib. 3, cap. 5. putat sese repperisse *Regem Batorum*, id est, *Batavorum*, & quidem tempore Q. Metelli Celeris, qui Consul fuit cum Afranio A. V. C. 693. ante quem ex prætura Galliam obtinuerat. *Reges* igitur, *Duces*, & *Summos Magistratus* Batavorum memorari vidimus; atque ut probatum est eruditis Reges ad instar Laconicorum Regum fuisse, nomine solo, revera optimatum tantum primos, ita dubium manet num illi perpetuam potestatem obtinuerint, numque etiam *Summus Magistratus* fuerit perpetuus; & num is belli tempore fuerit creatus tantum, ut *communis magistratus* apud Germanos. Ego ut facile suspicor Romanos eos, qui forte perpetui erant Batavorum Magistratus, & propterea auctoritate valebant, appellasse nota sibi voce *Reges*, licet regis potestatis tantum umbram haberent; ita etiam persuasus sum, *Summum Magistratum* vel in annum, vel in certum tantum tempus, Rempubl. Batavorum administrasse; nec cum creatum esse belli tempore, verum semper tam splendidam dignitatem gessisse aliquem & forte, ut apud Æduos, per integrum annum; quocunque demum nomine, sive *Gravii* forte vel *Grafionis*, quæ vox in legibus Salicis obvia *judicem* significat, Batavi eum vocarint. Et ita multa communia habebit Batavorum *Magistratus summus*, cum *Potestate* Frisiorum, quem primo annum, inde perpetuum fuisse eorum annales vel certe eruditi produnt. Quicquid sit, illustre certe marmor nostrum monumentum est; indeque docemur circa Posthumi tempora, Batavos non regio imperio, non alienæ dominationi subditos fuisse; verum proprio paruisse Magistratui, sive annuo, ut verisimile est, sive perpetuo.

234, 23. post, ARTIS, adde: quem & *regnare caminis* canit Prudentius 1. contra Symm. 307,

— *Nec non regnare caminis*

Fertur; & Æolia summus faber esse, vel Ætne.

lin. 19. post, *agunt*, adde: Sic in appendice Martyrol. Adonis memo-

memoratur *primicerius schola candidatorum*; & Procop. lib. 3. Gothi-
thorum scribit, *Asbadum fuisse Justiniani satellitem, mox adscri-*
psum iis militibus, qui candidati dicuntur, & denique turmarum
praefectum: illisque addantur auctores Meursio laudati in Glof-
sario.

lin. 23. post, *occidit*, adde: *Aper* Tullensis Episcopus memo-
ratur Adoni pag. 157. Martyrol. & Porphyrius lib. 4. de Abstn.
scribit Latinos sua dialecto nonnullos vocare *Αἴπερος, & σκώπρος,*
λασέρως τὴν ἀπὸ μέρους; qui locus quamvis obscurus sit, docet is
tamen Romanorum aliquos cognominatos fuisse *Apéros, & Μετα-*
lus: id quod etiam certissimum est.

lin. 33. post, *exaudire*, adde: Quia & alio ejusdem libri loco
scribit, diis etiam nomina animalium indita, & Dianam dictam
fuisse *lupam, Solem taurum, leonem, accipitrem; Hecatē equum,*
taurum, leonem, canem: quibus adde ea, quæ sequuntur.

240, 30. post, *virorum*, adde: Tibullus non aliter campos
Elysios describit lib. 1. Eleg. 13.

Sed me, quod facilis tenero sum semper amori,

Ipsa Venus campos ducet in Elysios.

Hic chorea canisq̃ue vigent, passimq̃ue vagantes

Dulce sonant tenni puerum carmen aves.

Facit idem Virgilius lib. 6. *Æn.* v. 656:

Conspicit ecce alios dextra levæque per herbas

Vescentes, letumque eboræ pæana canentes

Inter odoratum lauri nemus

& paulo ante:

Largior hic campos æther, & lumine vestit

Purpureo, Solemque suum, sua sidera norunt.

Pars in gramineis exercent membra palæstris,

Contendunt ludo, & fulva luctantur arena.

Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.

Musæus quoque & filius ejus apud Platonem lib. 2. de Republ.
scribunt *justos apud inferos agere, & συμπόσιον ἡδίστων καὶ ἀσυνά-*
γεταις, coronatos omne tempus traducere ebrios, existimantes καλῆς ὄν-
ἀρετῆς μισθὸν μέθῃς αἰώνιον.

241. 22. post, *Scholia*, adde: Et fuit etiam in Lybia Tritonis tem-
plum, jam Argonautarum tempore celebre, si fides habenda Herodoto

lib. 4. c. 179 : *Eique hesitanti de egressu. (Latina tantum appono) apparuisse Tritonem, ac jussisse dari sibi tripodem, quod diceret ostensurum se illis exitum, atque remissurum incolumes. Adsciente Fasone, ita demum Tritonem ostendisse, qua ratione e brevibus enavigarent, & tripodem in suo templo posuisse, in eoque tripode oraculum reddidisse, & iis qui cum Fasone erant, omnem rationem indicasse.*

Observandum tandem, quemadmodum argumentum ex voce *Triumphator* peto, Inscriptiones ultimas malæ notæ esse; ita & H. Dodwellum, virum doctissimum, supposititiam esse arbitrari Trajani epistolam, quia ipse *νικτὴς & τροπαιεύχης* (id est *victor & triumphator* pro forma Latinorum scriptorum) & *θεοτάτης* vocatur; & inde concludit omnia hæc recentioris fictoris ætatem plane sapere, & Constantinopolitanorum Impp. stylum. pag. 245. Dissert. Cyprianicarum.

INDEX

I N D E X A U C T O R U M

Qui illustrantur & emendantur.

A.

Achilles Tatiſus, 30, 113.
Acta Apoſtolorum, 130.
Philippi Martyriſis, 227.
Ælianus, 5, 9, 20, 36, 54, 59, 64, 66,
70, 73, 121, 196, 213, 233, 236,
Æſchylus, 120.
Agathias, 201.
Albricus Philoſophus, 6, 14,
18, 77.
Ammianus Marcellinus, 11, 24,
44, 114, 116, 123, 132, 201,
222, 242.
Ammonius Ariſtoteliſis interpres,
17.
Anonymus Auſtor Hiſtor. Nor-
vagiæ, 223.
Anthologia, 156.
Apollonius Rhodius, 62, 233,
246.
Apoſtolius, 206.
Appianus, 177.
Apulejuſ, 45, 57, 75, 86, 88,
111, 120, 129, 141, 155. emen-
dat. 197.
Ariſtides, 54, 57, 91, 93, 94, 97.
Arnobiuſ, 10, 34, 60, 67, 75, 86,
89, 92, 93, 99, 105, 149, 213,
242.

Artemidoruſ, 9, 54, 62, 69, 103,
142, 151, 152, 158, 206.
Athenæuſ, 33, 60, 115, 128, 141.
Athenagoraſ de Vero Amore,
119.
Auſtor fabulariſ vitæ Al. Ma-
gni, 214.
Auguſtinuſ, 15, 22, 27, 99, 112.
Auſoniuſ, 11, 22, 94, 223.

B.

Beda, 140.

C.

Cæſar, 185.
Calendarium vetuſ, 90.
Callimachuſ, 215.
Cæſſiodoruſ, 3.
Catalecta Pithæi 88, 124.
Catulluſ 29, 60, 65.
Chronicon Alexandrinuſ, 214.
Chryſoſtomuſ, 87.
Cicero, 146, 148, 202, 223.
Claudianuſ, 12, 186.
Clemens Alexandrinuſ 14, 83,
111, 113.
Cleomenes 17.
Codi-

INDEX AUCTORUM.

Codinus, 8, 33, 208.
 Constantinus Bassus 41.
 Constantinus Porphyrogeneta; 252.
 Corn. Nepos, 128.
 Cornutus vel Phurnutus, 101.
 emend. 195.

D.

D Amascius, 25.
 Dio Chrysostomus 91.
 Diogenes Laërtius, 15,
 16, 148, 189.
 Diogenianus, 209.
 Diodorus Siculus, 6, 67, 78, 93,
 130, 131, 146, 157.
 Dion Cassius, 98.
 Dionys. Halycarn. 166.
 Dionysius Periegetes, 84.
 Dioscorides, 19, 22, 105.

E.

E Piphanus, 4, 14, 15, 27,
 66, 84.
 Ennodius, 49.
 Esdras, 133.
 Euripides, 34.
 Eusebius, 5, 14, 34, 35, 73, 87,
 88, 89, 104, 108, 109, 114, 115,
 116, 133, 148.
 Eustathius, 20, 33, 44, 63, 74,
 88, 96, 106, 115, 141, 143, 148,
 166, 176, 194, 206, 213, 233.
 emend. 431, 71.

F.

Festus 27, 57, 88.

G.

G Emmæ explicatæ, 5, 11,
 12, 13, 15, 18, 33, 34, 35,
 40, 41, 48, 71, 73; &
 alibi sæpius.
 Gesta Silvani apud Baluzium
 Corr. 140.
 Glossæ, 27, 50, 125, 135.

H.

H Arpocraton, 206.
 Heraclides, 233.
 Herodotus, 5, 54, 59, 69,
 71, 94, 113, 117, 131, 135.
 Hesychius in Lexico 42, 110, 114,
 128, 129, 130, 143, 144, 153,
 197, 206, 209, 213, 232. cor-
 rect. 137.
 Hesychius Milesius 15.
 Hieronymus, 13, 19.
 Homerus, 43, 114, 167, 233, 234.
 Horapollo, 5, 12, 33, 35, 48, 59,
 73, 132. emend. 196.
 Horatius 45, 60, 184, 186, 233.
 Hyginus, 3, 6, 199, 246, emend.
 179.

I.

J Amblichus, 8, 16, 21, 23.
 Inscriptiones & marmora, 10,
 47, 51.

INDEX AUCTORUM.

- 47, 51, 56, 79, 80, 81, 84, 88,
97, 106, 109, 121, 122, & in-
de plurimæ usque ad finem
operis & Monum. Antiquo-
rum. 112.
- Joh. Damascenus, 112.
- Josephus, 112, 132.
- Isidorus Hispalensis 77, 140. cor-
rectus, 105.
- Isidorus apud Photium 104.
- Julianus Imp. 5, 14, 114, emend.
90.
- Julius Capitol. 11.
- Julius Firmicus, 41, 111, 115, 132,
137, 138.
- Justinus Martyr, 92, 111.
- Justinus Histor. 223.
- Juvenalis, 66, 157, 196.
- L.
- L** Actantius, 52, 116, 134.
Lex 17. D. de Act. Empt.
& Vend. 50.
- Libanius, 209. emend. 199.
- Livius, 208, 218, 230, Add.
- Lucanus, 92, 233.
- Lucianus, 77, 96, 110, 188.
- Lucretius 146.
- Lycophron 92, 142, 187, 233, 241,
- M.
- M** Accabæorum libri, 132.
- Macrobius, 5, 6, 10, 11, 14,
15, 18, 25, 32, 57, 64,
70, 75, 76, 84, 88, 89, 92, 94,
97, 100, 104, 107, 110, 114,
149, 166, 195, 208.
- Magni Etymologici Auctor 105
85, 92, 139, 178, 185, 206.
- Manilius 31, 99, 113.
- Martianus Capella, 6, 15, 22, 34,
44, 63, 93, 100, 101, 103, 107,
110, 243.
- Maximus Tyrius, 33, 41.
- Menander Rhetor 114.
- Minutius Felix emend. 60.
- N.
- N** Icander, 198.
- Nicephorus, 27.
- Nonnus, 6, 56, 95.
- Notæ Tyronis & Senecæ, 3.
- Numismata, 7, 8, 20, 34, 37, 42,
45, 51, 53, 64, 70, 85, 101, 115,
128, 137, 145, 242. & passim.
- O.
- O** Rigenes, 92, 111.
- Orpheus, 34, 58, 75, 78,
88, 114.
- Ovidius, 22, 40, 54, 55, 59, 67,
72, 81, 93, 99, 109, 167, 177,
179, 184, 206.
- P.
- P** Ausanias, 77, 79, 81, 83,
85, 91, 122, 130, 142, 151,
162, 167, 184, 194, 196
213, 232.
- Passio Philippi Episcopi emend
81.
- Pp Petro-

INDEX AUCTORUM.

Petronius,	233.
Phædrus,	50, 72.
Pherecydes,	43.
Philaster Brixienſis,	11.
Philo Byblius,	114.
Philoſtratus,	66.
Pindarus,	233.
Plinius, 17, 20, 22, 24, 64, 99,	
105, 128, 131, 135, 136, 179,	
212, 230, 246, 250.	
Plutarchus, 3, 4, 5, 6, 14, 15, 16,	
20, 73, 75, 83, 84, 87, 88, 89,	
92, 96, 102, 109, 116, 119, 189,	
195, 198, 243. emend. 21, 48,	
	98.
Pollux,	143.
Polybius, 129, 178, 209, 212,	
	241.
Porphyrius, 5, 14, 15, 23, 52, 58,	
75, 84, 116, 232.	
Proclus	20, 28, 115.
Proſper,	11, 140, 223.
Prudentius,	8, 242.
Ptolomæus,	28, 90, 210.
S.	
S	
Alvianus,	11.
Sariſberienſis not.	200.
Scholiaſtes Eurip.	120.
Scholiaſtes Germanici	em. 139.
Hefiodi,	56, 103.
Homeri,	213.
Horatii,	85.
Nicandri,	129.
Statii,	64, 100.
Theocriti,	83.
Sedulius,	167.
Seneca,	120.
Servius, 44, 84, 91, 120, 129, 208.	
213, 241, em. 100, 104.	
Sextus Empiricus,	67, 116.
Sidonius Apollinaris,	49, 98.
Solinus,	250.
Sophocles,	62.
Spartianus,	151, 166, 251.
Stattius,	10, 87, 101, 149, 167.
Stephanus, 83, 113, 213, 233.	
emend. 179.	
Steſichorus,	148.
Strabo,	17, 166, 210, 213.
Suetonius,	85, 135.
Suidas, 16, 32, 67, 91, 114, 125,	
194, 206.	
Syneſius,	24. 40.
T.	
T	
Acitus, 82, 83, 185, 220,	
	221.
Tatianus,	92.
Tertullianus, 11, 86, 90, 94, 97,	
102, 109, 133, 149, 190.	
Theocritus,	55.
Themiftius,	113.
Theodoretus,	91, 112.
Theodulphus	em. 72.
Theophrastus,	19.
Tibullus,	94.
Trebellius Pollio, 11, 87, 225,	
	242.
Tzetzes ad Heſiodum,	15.
	ad

INDEX AUCTORVM.

ad Lycophr. 78, 96, 114, corr.	Virgilius,	8, 91, 111.
96.	Vitruvius,	49, 146.
Tzetzes Chil. 106, 198, 213.	X.	
V.	Xenophon,	63.
V alerius Flaccus, 43, 55,	Z.	
59, 101, 185.		
Val. Maximus, 134, 150.	Z enobius, 42, 63, 194,	209.
Varro, 22, 23, 149.		
Vellejus Paterculus 199, 220.		
Victor, 146, 184, 308.		

I N D E X R E R U M.

A Bydus Milefiorum Colonia, 215, Dianam coluit, ibid. & pag. 209.
Accipiter Soli dicatus 72. *ejusque forma Sol pictus*
Acetrum vasis genus, 140.
Adonis Sol, 106.
Ædilis summus Magistratus in nonnullis municipiis, 224.
Æga, Alexandri urbs dicta ab Alex. Severo, 214.
Ægida urbs: 246.
Æolium urbs vel locus Chersonesi Thracia, 179.
Æsculapius baculum, circa quem serpens voluitur, gerit, & superscriptus dictus est, 57. *Idem cum Sole,* 58. *ut puer, & senex effectus* 78. *non cognominatus fuit Asclepius; sed Æsculapius & Asclepius idem valet, alterumque Latinum, alterum Græcum est, sed Latinis etiam usitatum* 80. *Scolapius posterioribus temporibus dictus* 81.
Ἀγάμα & statnam & rem, qua quis delectatur, significat, 197.
Agamemnon consecratus & cognom. fuit Jupiter, 187.
Alexandria Troadis a Troja distincta, 211. Nomen non habet ab

Alexandro Paride, sed a Magno, 211. Alexandria & Ἀγασίς, quam & Scythiam dictam scribunt in nummis non occurrit, 213. Alexandria nomen fuerit in Italia dubitatur.
Anactes qui dicti sunt 233.
Ἀνδράγλω equis insidere, 201.
Angerona dea digitorum ori habet admotum, 25.
Animalium nomina hominibus & diis data, 236.
Anser Soli, Junoni, Priapo, Isidi sacratur
Antiochenfes in Ptolemaide, 128.
Anubis simulam gerit 53. *Ægyptiorum fuit Mercurius, idemque qui Sol,* 147.
Apollo Sol, sagittis armatus 42. *pestilentiam immittere & viros occidere putabatur,* 43. *singebatur ut puer, ut juvenis, ut senex;* 76. *& seqq. fulmen tenet* 98, 102. *Martis, Vates & Augur appellatus* 94. *apud Lacedæmonios quatuor manus & quatuor aures habuit,* 209, *Smintheus, 212, murem pede premebat, ibid. Smynthius alibi quam in Troade cultus, 213.*
Aquila Soli sacra 70.
Aqua

INDEX RERUM.

Aqua ex sententia Ægyptiorum & variorum Philosophorum rerum origo, 51.

Arcadia, pars Ægypti, unde nomen habeat, 176.

Αδαμίας Φάρμακον.

Athenagoras de vero amore, auctor, ut videtur, suppos. 119.

Αἰγυπῖοι & Harpocratiani iidem Medicis veteribus, fuisse tales, qui occulsa natura nati sunt, 29.

Atis idem qui Sol 89. comas inauratas habuit statua ejus, 106.

B.

B *Accubus ut puer, ut juvenis, ut senex efficitur, 77. Idem qui Sol, 91. Osiris 95. Serapis ibid. Myobarbui 78. Delphus sepultus & a Titanibus dispersus, 92. Hedera ipsi sacra & κισσός οὖνος dictus 96. Idem cum Hercule 97. fulmen tenuit, 98. Filius Isidis. 96.*

Bacchantes sese serpentibus cingebant, 60.

Basilides Solem variis figuris coluit, cumque amuletis suis indidit; 8. Silentium coluit: 27.

Batavorum oppidum, 220. Baravi suis legibus usi, 221. & in Add.

Bina deorum vel hominum capita, ad instar Jani bifrontis, juncta in variorum populorum nummis 204.

Boeotia urbs Cbersonesi Thracia, 179.

C.

C *Aminenta Sacerdotis genus,* 153.

Candidati milites, 236. & in Add.

Canis cultus ab Ægyptiis 66. deorum regionis illius comes 67. Variis diis in sacrificium oblati, ut Marti, Hecata, Genita Mana, Diane, &c. 67, 68, 97. Num diis superis immolatus sit vel Olympiis, disquiritur ibid.

Ceres eadem qua Luna 108; μύλαυα vel nigra dicta, 261.

Cervæ Solis & Luna symbolum 64.

Chemarin Sacerdotes 129, 266. Codon pars ultima & inflexa tibia; 144. Celta, Paphlagones eorum victuum vel rostrorum ad instar formabant, ibid.

Consus filius Isidis, 27.

Consules num fuerint in coloniis: 223.

Corvus Solis sacer 70.

Cneph Ægyptiorum deus alas non habuit 35. eo nomine serpens ipsis cultus 59.

Cuniculus potuit Solis esse symbolum 65.

Cupido fulmen tenens in clypeo Alcibiadis, 100.

Custodes, xuric & canes dicti, 120. Diana

D.

Diana sagittifera, 42. pestilentiam immittere, sed mulieres. solas occidere credebatur 43. eadem qua Luna, ibid. Triplex reuolucio-
n⁹, &c. 206. non cernitur in pictura antiqua, 207.
Diaria non fuit festum 138.
Dies Ægyptiacus 91. 263.
Digitum ori adnotatum habent uaria Ægyptiorum numina, ut Harpocrates, Isis. Osiris, 25. isa nati Orus & Sol, ibid.
Dii Olympii uel dii duodecim num-
idem qui Superi; alii apud
Græcos, alii apud Ægyptios,
69. Deorum imagines parue
admodum cultæ 85. statua, in
ediculis etiam posita, ab homini-
bus uel iumentis gustata uel tra-
ctæ 131, 135, eorum statuis li-
cek paruis pondus tributum, 367.
Dii cognomina habuere a certis
famiis uel hominibus, qui eos
consecrarunt: 186. eorum no-
mina uel solida uel derivata ho-
minibus data sunt, 188. Chri-
stiani ea retinuerunt 190. Dii
Domestici, 236. Dioscuro non
solum Castor & Pollux, uerum
etiam alii dicti, 147.
Domus Divina 235.

E.

ENeauistica, 136, 257-
Equus Soli sacrificans, 64.

F.

Fides Candida, 184.
Folmen Soli, & aliis diis dea-
busque, ut Saturno, Ju-
noni, Minerva, Vulcano, Bac-
cho &c. tribuitur, 98. & se-
quentibus.

G.

Gallus Soli & Luna sacr., 16.
Genii dati hominibus, diis,
omnibusque rebus: 242.

H.

Harpocrates, scribitur etiam
cum aspiratione Harpo-
crates, 2, 137. Harpo-
cras 2. Isidis & Osiridis filius 3.
natus circa solstitium hybernum
ante menses nati exactos. Idem
cum Oro, 4. & dictus Orus
Apollo Harpocrates 156. Sol,
6. loto insidet & flagellum te-
net, 7, 9. digito os premit, &
Sigalion dictus 22, 77. Comes
Ægyptiorum numinum 22. pe-
dum

INDEX RERUM.

- dum debilitate laborat, 30. a-
latus, 7, 32, 35: simulam gerit
45, anserem 54. clava arma-
tur 55. sinistram corporis par-
tem tectus 75. Laribus vel
Diis Domesticis annumeratus
85, 117. Amuteti loco ab ho-
minibus gestatus 85, 165. Pan-
thens, 117; canis illius comes,
118: non tenet lucernam, sed
simulam, 120. Testudo ipsi ad-
ditur, 122. Diis Inferis ad-
scriptus, 124. opitulatur iis qui
in extremis periculis versaban-
tur 158.
Harpocratem aliquem reddere,
29.
*Harpocrati qui Veteribus di-
cti sint, & variorum prestan-
tium Virorum de iis sententia*
28, 29.
*Hecate eadem quæ Diana, & ad
omnes Deas relata, 197. ca-
nibus delectata, & canino ca-
pue efficta, 198. κυρτοφάγος
dicta, 198.*
Hedera Baccho sacra.
*Hercules idem cum Sole, & ita
labores ejus explicantur, 55,
56. Placifer, 81. poculo maria
trajecit, amavitque magna po-
cula 97. idem cum Baccho, ibid.
& 98. Macsufanus, 218. Sa-
xanus, 228.*
*Hirundo sacer Deo iuxta, vel
μυρτίνος, 121.*
Hludonia vel Hludania dea,
226.
*Homeri quidam versus pestilentiam
sedare putabatur 44.*
*Hydria in sacris Osiridis vel Sara-
pidis gestata, 51.*

I.

- I**anus idem qui Sol, 105. biceps,
204: illius effigie signati num-
mi, quando Imperatores con-
sulatum inibant, 205: Qua-
drifrons, 208.
*Isis rerum natura parens, Fru-
ctifera & Myrionyma 11. ala-
ta 36: os digito premit, 25.
simulam vel cymbium gerit 45.
radiis ornatur: cornua habuit,
109, 110. eadem quæ Proser-
pina ibid. & 125. non cogno-
minata fuit Moneta, 145: per
eam soli Græcorum Athenien-
ses jurabant, 146. variam
cum Serapide fortunam Roma
experta, 149: varia ibi tem-
pla habuit, 151. Pelagia di-
cta, 151. medicis diis annume-
rata; & ut cacos reddere ho-
mines existimabatur irata, ita
iisdem visum restituebat, 157.
Funonis lac immortalitatis cau-
sa, 6. apud Argivos vite co-
ronata 97. fulmine armatur:
99.
*Jupiter Assyriorum & Græcorum
idem**

INDEX RERUM.

idem cum Sole, 9, 88. *ut puer*,
ut juvenis, *ut senex vel bar-*
batus efficitur 84. *Anxur* 85.
fulmen non habuit juvenis, &
rubra jaculatur 99.

L.

Legio XXII. *primigenia Pia*:
227.
Leo Solis symbolum apud Ro-
manos, *Græcos*, *Ægyptios*, &
forte Tartaros 9. *variisque lo-*
cis. *Frugifer* 10; *signum Leo-*
nis, *domicilium Solis*, *ibid.* *ejus*
ritibus vel capite solebant ru-
bos fontium, *torcularium*, &
templorum exornare, 48, 49.
50.
Lepus fecundissimum animal, *non*
male dicitur esse Solis symbolum
63. *Amoribus dicitur*, *ibid.*
Librarii legionum, 231.
Lotus Soli dicata 14, 19. *Ægyp-*
tiorum numinum capitibus im-
posita 20, *per eam Solem etiam*
designabant, *ibid.*
Lucina ex γόνισιν cognominata,
31.
Luna bove fœmina gaudet, *ejus-*
que currus ab iis trahitur, 12.
navigio ab Ægyptiis imponitur,
14. *Gallus gallinaceus ipsi sacer*,
16. *Ἀπρνόδαλος*, & *Iunus di-*
ctus, 17. *Ad Lunam omnes*
deæ relata 108. *Luna statio Dea*
dicitur, 113.

M.

Mars *idem cum Sole* 14.
an Olympiis diis ad-
scriptus 68. *canis ei*
immolatus a Caribus, *ibid.* *an*
idem qui Enyalius 69.
Mater deum fulmine armatur 100.
Maximi cognomen variis Diis da-
tum, 184.
Melanophori Sacerdotes, 128, &
seqq. 256.
Membrum virile in plerisque gen-
tilium sacris 89.
Mercurius Ægyptiorum quomodo
efficitur 53. *Idem qui sol*, *ibid.*
senex 81, 205. *pacifer ibid.* *ere-*
cta pudenda 89. & *fulmen ha-*
buit 99. *Menestrator*, *deorum*
cenaculum verrebat, *διάκονος*,
128. *enleus a Gallis & Germa-*
nis, 185. *mortuos deducebat*,
indeque πομπῇ & Ἑκχθόνιος
dictus, *ibid.* *galeatus & senili*
vultu 194: *Ibis illi sacrata*, &
scarabeus, *ἱβιομόρφος*, 196.
Bifrons, 205, *τεμίσφαλος*,
205. *Mercor dictus*, 227. *Cad-*
millus, 267.
Minerva fulmine fuit armata 100.
Σάλαπιγξ vel Tibia cognominata,
142.
Missicius miles, 243.
Mucapor nomen proprium, 227.
Muliebriter equo insidere, 201.
N. litte-

INDEX RERUM.

N.

N. *Littera omittitur in In-*
script. 212.
Navibus Ægyptiorum
dii vehebantur, ut Græcorum
& Latinorum curribus 14.
Nemesis Solis potestas; 107.
Nigris vestibus induti, qui diis In-
feris sacra faciebant 129: &
epist. D. le Moyne.
Nilus idem qui Sol. 20. *Melo di-*
ctus, 261.
Nux pinea in sacris Solis, Ma-
tris Deum, Bacchi, Isidis; da-
turque Fraudi, Silvano, Fau-
nis, Cereri, Pani, 40, 41.

O.

O

Dites, nomen proprium
 177.
Optimi Maximi cognomen
aliis diis, quam Jovi tributum,
 184.
Orus Osiridis & Isidis filius, idem-
que cum Harpocrate 4. *cum So-*
le, 5.
Osiris digito os premit, 25. *alatus*
 39. *situlam gerit,* 46. *Idem*
cum Sole & Baccho, 95. *Osiris*
dictus Adonis, vel duplici no-
mine cultus, 113. *tibiam obli-*
quam invenit, 141.

P.

P

An idem qui Sol 86. *Luci-*
us, 89. *lampadibus ac-*
censis cultus *ibid.*

Papaver ad Solem refertur, 155.
Παράτις 148.
Pastophori & Pastophorium 129,
 & *seqq.* 258.
Pastalorinchyta heretici, silentium
observabant: vox ea non satis
percepta Augustino, 27.
Penates pellibus caninis amicti, 119.
Persea arbor non Isidi sed Harpo-
crati dicata, 21.
Phosphorus Deus, 125: & *Add.*
Pinus in sacris variorum deorum
 40, 41.
Pondus diis, eorumque simulacris
licet parvis tributum, 166: *qui-*
que ea gerebant illud sentiebant
 167.

Ponticus Maximus 245.
Priapus alas apud Ægyptios habuit,
 & *Orus ipsis dictus* 32. *idem*
cum Sole 33, 89.
Πρόμοχθος, 137.
Proserpina cornua habuit, & mi-
ram formam, 110. *eadem que*
Luna, *ibid.*
Pullarium suum unaqueque legio
habuit, 200. *ex pullis gallina-*
ceis, non autem columbis auspi-
cia capiebant, *ibid.*

Q.

Q *Uinquennales num fuerint sa-*
cerdotes dubitatum, 103.

R.

R

Egis & Regine nomina da-
ta diis deabusque 232.
Rhodus unde nomen ex sen-
sentia Isidori habeat, 105.
Qq *Sacer-*

S.

Sacerdotum tam virorum quam
feminarum nominibus tem-
pora designabant 137.
Salibus praefectus miles; & Sali-
natores, 230.
Sarapis idem cum Sole, 57, 105, ali-
bi: cum Plutone, 84, 105. ut
senex & juvenis effectus, 82.
num Josephus sub ejus forma
cultus sit disquiritur; nec obsta-
re illi opinioni eum ab uno Pto-
lomeorum ex Ponto accitum ef-
se, ut nonnulli tradunt, proba-
tur. 83. ejus in templo cupa &
acetum vel acetrum potius, 139:
quadriga ferrea e magnete su-
spensa, 140: in sacris tibia obli-
qua, quam & invenisse dicitur,
141.
Saturnus fulmine armatus fuit, 99.
Idem cum Sole 102. nigras sem-
per genas habuit, 103. num ut
juvenis depictus sit, ibid.
Scamander etiam Xanthus dictus;
illaque nomina unde habuerit,
212.
Sedes Latinis non pro statua, sed
pro templo usurpatur 146.
Semper Augustus; simileque titu-
li; 249.
Serpens in sacris Egyptiorum deo-
rum 59. ut & Jovis Sabasii,
Bacchi aliorumque numinum
60. Soli sacer, ejusque symbo-
lum 62. Bacchus & Bacchan-

tes serpentibus coronati, 60.
Sigillaria & Sigilliola de statuis
etiam juxta magnitudinis, 86.
Silentium observabant Persae 24.
nonnulli heretici, 27.
Sol exhalationibus alitur 7. infan-
tis specie cultus, 8, & alibi: ra-
diis ornatus, flagellum tenet, 8.
navi vehitur apud Egyptios,
14. Persens dictus 13. alatus 32,
34. disci forma cultus 33. cly-
peum tenet ibid. pharetra & sa-
gittis armatur 41. ad eum omnes
dii relati 87. & sequentibus: ut
juvenis, ut puer, & ut senex
effectus.
Sol adoratus ab omnibus gentibus;
III; ab Essenis ex nonnullorum
sententia; a Basilidianis & Mani-
chaeis, 112. Sods per excellentiam
dictus, & statio ejus Deus, 113.
Dominus, ibid. παύσις, mens
mundi &c. 114. Vinum ipsi non
offerebatur ab Athen. 115. con-
vitiis eum incessebant Atlantes,
hodieque id faciunt Hottentoti,
117. Phosphorus, 125.
Stephanophorus, 137.
Summanus vel Pluto fulmen ha-
buit; 99.
Summus Magistratus 224, edilis,
ibid. & omnia in Add.
Σύνναοι & σύμβουοι Sioi, 152.
Syria Dea radiata, 110.
T.
T Evidi & πελαγός, 203.
T Testudinem Venus Caestis &
Cupido

INDEX RERUM.

<i>Cupido quare premant,</i>	124.	<i>gia, & ἀναδομῆς, 151. In</i>
<i>Thense,</i>	133.	<i>Xantho se abluit, antequam</i>
<i>Tibia obliqua 141; differentia inter</i>		<i>judicium Paridis subiret 212.</i>
<i>tibiam obliquam Lybiam &</i>		<i>Viator nomen muneris, & pro-</i>
<i>Phrygiam 142: varia tibi- arum</i>		<i>prium, 176.</i>
<i>genera,</i>	143.	<i>Vitis Baccho sacra, 96.</i>
<i>Timotheus Tacito laudatus qualis</i>		<i>Upupa Soli dicata, 39.</i>
<i>fu- erit, 83.</i>		<i>Vulcanus fulmen tenuit, 100. Sol,</i>
<i>Triton a Carthaginiensibus, ut</i>		<i>105; simulacra ejus prope cami-</i>
<i>Deus, cultus, 241. templum ha-</i>		<i>nos collocata, 106.</i>
<i>buit in Africa: Add.</i>		<i>X.</i>
<i>Triumphatoris titulus tarde datus</i>		<i>X, Pro K. in nummis & In-</i>
<i>Impp. 248.</i>		<i>scriptionibus, 137.</i>
<i>V.</i>		<i>Z.</i>
<i>Venus Celestis & Cupido te-</i>		<i>Z Agrens, Bacchus antiquior 98.</i>
<i>studini insistunt, 124,</i>		<i>fulmen tenuit 116.</i>
<i>Pastophoros, 132. Pela-</i>		

FINIS.

ERRATA.

Ipfius editionis curam propter occupationes habere non potui: corrige igitur, B. L. & hos & alios, qui forte me fugerunt, errores.

Pag. 2. lin. 1. pro *jungis*, scribe *cingis*: lin. 22. HARPOCRATES. 11, 4. *initialis*, & lin. 21. *loquitur*. 15, 34. scribe: *suique similes*. *Præsidebat*: 19, 22. post *Augustinus*, adde, *testantur*: 21, 31. *implere, in illud alii*; & lin. 31, *κυλοτερῆ*. 25, 19. *Westrenii*: 27, 9. *habueris*: 28, 9. post *Harpocratianos* adde, *memorari*: 31, 25. post *pepereris*, adde, teste *Pausania*: 35, 8. *compositum*: 37, 3. post *Apollinem* adde *in*: 40, 31. dele vocem *dicis* 42, 1. *artemque eum jaculandi*, & lin. 27. *Amalthæa*: 45, 24. *aliter*: pagina, 46. figura *Isidis* sequi debet hæc verba, *conspiciendam præbeo*: 48, 13. *janua videntur*; 49, 1. pro, *non absque significatione* scribe: *symbolice*. 8. *distingue, certior fecis, in ipsa Dissertatione ita etiam legi*: 50, 5. *Ariel*: 52, 26: l. i. & *Σαργίπιδος*: & lin. 32. pro *erectus* scribe, *stans*: 53, 18. *Posthumi*: 56, 32. pro *idem*, *velim*: 66, 22. *Marci*. 11. *picta*: 70, 5. *Goltzius*: 72, 16. *Abraxeas*; 18. hæc verba quanquam *Antoninus liberalis cap. XXVIII. ii. cxxa* memoret, poni debent post *Ovidii* versus paulo ante laudatos, & hic sensum turbant, deinde scribendum est *rostris*: 73, 36. *communis*: 74, 11. *contracta*: 30. *Veneri*; *λύκον* *Apollini*; 76, 32. *Liberi Patris*, & sæpius alibi in quadratis horum nominum litteris

litteris, nec non aliis peccatum est, quod semel monuisse sufficiat: 84, 1, *conjecerunt*; 87, 18. *Marcianorum*; & lin. 24, & ut probatum est *imaginem* nostram Solis *symbolum* esse, ita idem etiam de aliis docendum est *numinibus*. Nam ad Solem omnes suos *dēos* & *deas* &c. 93, 3, *Eumolpius*; 97, 7, dele, atque ea *ratione*, & lin. 13, lege, *multo*: l. 31, post *Tristantum*; adde *nec non*; mox dele *cernitur*; & post *ΑΠΟΛ.* scribe *occurrit*; pag. 105. l. 36. *Præparat. Euang. cap. 108, 22. cap. 111. lib. 1. cap. 10, & passim*: 110, 18, *lactatam*; 112, 21, distingue; *indigni sunt plane*, p. 113. l. pen. teste Stephano: A. 449. 115, 3, *omnium rerum*, 4, *præparat*; non certe: 26, *genera*. *Phylarchus*; 34, *Suidam*; eos; 118, 13, *numinis Gentis Cæsa*: *jacet*: 120, 15, post *fuisse*, adde, teste Diodoro. 124. l. 27, post *adscriptur*, adde, *respectu inferioris hemisphærii*: 127. lin. 18, *Xanthii*, l. 25, *Abe-lam*: 132, 22, dele *distinct*. & scribe, *sacerdotes sacrosanctos*: 135, 26, scribe, (*lege Ti-tinnius*): 137, 32, *Decii*: 142, 29, quod: 145, 36, *exstructo*: 146, 2, *veraque*: 148, 27, *διοκογς*: 152, 8, post *appellare* punctum, ut vocant, poni debet: lin. 9, post *συμ-βουοι*, adde, atque: lin. 15, *ἀζαχματι*. p. 157. l. 25, *pharmaca*; 162, 4, *adularentur*: 19, *Tellurem*: 166, 13, *edit. Rom.* 171, 31, *ΥΠΕΡΙΩΝ*: 172, 19, *Lexico & Diction*: 176, 3, *periagesin*: 175, 14, pro *XI.* scribe *N.* lin. pen. *favere*: 179, 21, *Θεός*; 177, *unquam*: 24, *Χαλκιδίων*. 183, 15, *palastram sine*: 186, 14, *ὅμως & κέρον*, 32. *Et hanc in classem referendus est*: 187, 2, *indita*: 17. *Originibus*, & mox dele hæc verba; *Atque ita in Inf. apud Gruterum* EX MONIT. est *monitu*: quia licet ultima littera longior reliquis sit, tamen inde non sequitur ea τὸ V. comprehendi: 188, 31, *cen-seantur*; 189, 16, *mares*: 197, 4, *Εὐλείβοια*: 201, l. 31, lege: *Atque ita, ut ad pro-positum redeam, muliebriter insidentem equo vel Venerem*. 203, 10, l. *πικύς* & paulo post *πικύον*: l. 20, *difficilis*: 204, lin. pen. *admittam*: p. 206. l. 10, *secus ac*. 208, 23, *inferitur*: lin. antepen. post modo adde, *eidem*: 209. l. pen. *arcum*: 210, 2, *ΜΑΝΔΡΟ*: 211, 27, *Χαμαδάφνη*: 213, 8, ubi notandum *præcipue Apolli-nis*: 214, 24: *ab Hadriano*; 35; *hos nummos illustravit*: p. 218. l. 15, observandum infra τὸ SACRV. ductam fuisse lineam transversam, —. quæ ultimam litteram il-lius vocis vel, M. designabat: mox lege *VITHIR*. Nam T. & H sunt junctæ ad hunc modum *HT*. 220, 29, dele *cujus*: 221, 24, dele *vero*: 222, 11, post *præbent* adde, *documentum*: & lin. 22, post *irruptionem*, eos: 227, 5, *Pia, pollens*: 232, 25, *notatu*. 233, 15, *Marica*: 29, distingue, *cohabitatur*; *Hercules*: 234, 13, *Tanaquillus*: 237, 16: post *singulare*, adde, *consineat, communicare*: 27. *Romanum*. 243, 33, post *idque*, adde, *ex ipsius testamento*. *Cohortem*: 245, 5, *Vox*. 246, 21, & 23, *Ab-syrtis*: 31, *desumptum*: 249, 2, ut 250, 4, post, *refert*, adde: *vixque dubito, quin vir eruditus in nummum inciderit vetustate corruptum, & in quo Sæmpronii Triumviri*, ut in aliis multis Augusteis, scriptum fuit: 251, 6: l. *id quod*. *Monendus etiam es, lector*; nonnunquam distinctiones non bene fuisse observatas; & pecca-tum esse in accentibus Græcis: tandemque *Herculem Sæxanum* a viro erudito, cu-jus mihi nomen excidit, explicari *Herculem Tiburtinum*; quia Inscriptio, in qua cognomen illud conservatur etiam, *Tibure fuit inventa*: teste Grutero.

